

VERITAS IURIS

VOL. 7
NUMER 1
2024

STYCZEŃ– CZERWIEC

PÓŁROCZNIK WYDZIAŁU PRAWA I ADMINISTRACJI
UCZELNI ŁAZARSKIEGO W WARSZAWIE

VERITAS IURIS

VOL. 7
NUMER 1
2024

STYCZEŃ–CZERWIEC

DOI: 10.26399/VERITASIURIS.V7.1.2024

PÓŁROCZNIK WYDZIAŁU PRAWA I ADMINISTRACJI
UCZELNI ŁAZARSKIEGO W WARSZAWIE

RADA NAUKOWA / ADVISORY BOARD

Przewodniczący / Chairman

Prof. dr hab. Ryszard A. Stefański, Uczelnia Łazarskiego

Członkowie / Members

Prof. dr hab. María Concepción Gorjón Barranco, Universidad de Salamanca (Hiszpania)

Prof. dr hab. ks. Florian Lempa, Uczelnia Łazarskiego

Prof. dr hab. Nieves Sanz Mulas, Universidad de Salamanca (Hiszpania)

Prof. dr hab. Miguel Bustos Rubio, Universidad Internacional de La Rioja (Hiszpania)

Prof. dr hab. Krzysztof Ślebzak, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Dr hab. Małgorzata Wąsek-Wiaderek, prof. KUL, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Dr Piotr Kasprzyk, Uczelnia Łazarskiego w Warszawie

REDAKCJA / EDITORIAL BOARD

Redaktor naczelny: dr hab. Jacek Kosonoga, prof. UŁa, Uczelnia Łazarskiego

Sekretarz: dr hab. Blanka J. Stefańska, prof. UŁa, Uczelnia Łazarskiego

Redaktorzy tematyczni / Thematic Editors

prawo i postępowanie karne – prof. dr hab. Andrzej Sakowicz, Uniwersytet w Białymstoku

prawo cywilne – dr hab. Ryszard Strzelczyk, prof. UŁa, Uczelnia Łazarskiego

prawo administracyjne – prof. dr hab. Maciej Rogalski, Uczelnia Łazarskiego

prawo konstytucyjne – dr hab. Jacek Zaleśny, Uniwersytet Warszawski

prawo międzynarodowe – dr Dominika Harasimiuk, Uczelnia Łazarskiego

statystyka – dr Krystyna Bąk, Uczelnia Łazarskiego

Redaktor prowadzący / Managing Editor

dr Jacek Dąbrowski, Uczelnia Łazarskiego

kontakt: veritas.iuris@lazarski.pl

Copyright © by Uczelnia Łazarskiego

ISSN 2657-8190

OFICyna WYDAWNICZA UCZELNI ŁAZARSKIEGO

02-662 Warszawa, ul. Świeradowska 43

tel. 22 54-35-450

www.lazarski.pl

wydawnictwo@lazarski.edu.pl

Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne 4.0 (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>)

SPIS TREŚCI

<i>Ryszard A. Stefański</i>	
Przegląd uchwał Izby Karnej Sądu Najwyższego w zakresie prawa karnego procesowego za 2023 rok	5
<i>Blanka J. Stefańska</i>	
Geneza i kształtowanie się pojęcia stanu nietrzeźwości	28
<i>Kamila Kurpiewska</i>	
Kara ograniczenia wolności w wyroku łącznym a potrzeba nowelizacji przepisów	48
<i>Jakub Dowgiałło</i>	
Odpowiedzialność za przestępstwo prowadzenia pojazdu mechanicznego w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego (art. 178a k.k.)	64
<i>Michał Walczewski</i>	
Błędy wykonawców w zamówieniach publicznych na ubezpieczenie podmiotów leczniczych	83
<i>Michał Zbroja, Mateusz Znojek</i>	
Przewłaszczenie na zabezpieczenie a obrót nieruchomościami – zarys problematyki	102
<i>Natalia Hajewska</i>	
Prawa słańskich – czyli pozycja prawna Ślązaków w Polsce	126
Noty o autorach	135

CONTENTS

<i>Ryszard A. Stefański</i> Review of the Resolutions of the Supreme Court Criminal Chamber Concerning Substantive and Procedural Criminal Law in 2023	5
<i>Blanka J. Stefańska</i> The Genesis and Formation of the Concept of the State of Intoxications	28
<i>Kamila Kurpiewska</i> Restriction of Liberty as a Cumulative Sentence and the Need for Amendments to the Regulation	48
<i>Jakub Dowgiałło</i> Liability for the Crime of Driving a Motor Vehicle in the State of Intoxication or under the Influence of Drugs (Article 178a Cc)	64
<i>Michał Walczewski</i> Contractor Errors in Public Contracts for Insurance of Medical Entities	83
<i>Michał Zbroja, Mateusz Znojek</i> Fiduciary Transfer of Title to Secure Loan Repayment and Trade in Real Estate – Outline of Issues	102
<i>Natalia Hajewska</i> Rights of the Weaker – the Legal Position of Silesians in Poland	126
Notes on the Authors	136

PRZEGLĄD UCHWAŁ IZBY KARNEJ SĄDU NAJWYŻSZEGO W ZAKRESIE PRAWA KARNEGO PROCESOWEGO ZA 2023 ROK

RYSZARD A. STEFAŃSKI*

Streszczenie

Artykuł ma charakter naukowo-badawczy, a jego przedmiotem jest analiza uchwał i postanowień Izby Karnej Sądu Najwyższego w zakresie prawa karnego procesowego wydanych w 2023 r., w wyniku rozpatrzenia tzw. pytań prawnych. Przedmiotem rozważań są takie zagadnienia jak: zasada skargowości (art. 14 k.p.k.), pojęcie sprawy (art. 40 i art. 41 § 1 k.p.k.), sporządzenie uzasadnienia wyroku (art. 423 § 1 k.p.k.), przekazanie zagadnienia prawnego do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu (art. 441 § 1 k.p.k.), zasądzenie kosztów procesu (art. 626 § 2 k.p.k.), „zmiana miejsca służbowego sędziego” (art. 47b § 4 ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych), przedstawienie przez Sąd Najwyższy składowi izby zagadnienia prawnego do rozstrzygnięcia (art. 82 § 1 ustawy o Sądzie Najwyższym), wniosek o rozstrzygnięcie przez Sąd Najwyższy rozbieżności w wykładni prawa (art. 83 § 2 ustawy o Sądzie Najwyższym), znaczenie sformułowania „stosuje się przepisy dotychczasowe” (art. 4 ust. 1 noweli do k.p.k. z 30 sierpnia 2013 r.) oraz skład sądu odwoławczego (art. 14fa ust. 1 ustawy z 2 marca 2020 r.).

Słowa kluczowe: koszty procesu, miejsce służbowe sędziego, pytanie prawne, rozbieżności w wykładni prawa, skład sądu, uzasadnienie wyroku, zasada skargowości.

REVIEW OF THE RESOLUTIONS OF THE SUPREME COURT CRIMINAL CHAMBER CONCERNING SUBSTANTIVE AND PROCEDURAL CRIMINAL LAW IN 2023

Abstract

The article is of a scientific and research nature, and analyses the resolutions and decisions of the Supreme Court Criminal Chamber related to procedural criminal law, which were issued

---

* Prof. dr hab., Kierownik Katedry Prawa Karnego Wydziału Prawa i Administracji Uczelni Łazarskiego w Warszawie (Polska), e-mail: ryszard.stefanski@lazarski.pl, ORCID: 0000-0003-0995-9499.

in 2023, as a result of the examination of the so-called legal questions. The subject of the considerations are: the principle of complaints (Art. 14 of the Code of Criminal Procedure), the concept of “case” (Art. 40 and Art. 41 § 1 of the Code of Criminal Procedure), preparation of the justification of a judgment (Art. 423 § 1 of the Code of Criminal Procedure), referral of a legal issue for resolution to the Supreme Court (Art. 441 § 1 of the Code of Criminal Procedure), awarding the costs of the proceedings (Art. 626 § 2 of the Code of Criminal Procedure), “change of the place of service of a judge” (Art. 47b § 4 of the Act on the System of Common Courts), presentation by the Supreme Court of a legal issue to a panel of chambers for resolution (Art. 82 § 1 of the Act on the Supreme Court), application for the Supreme Court to adjudicate on discrepancies in the interpretation of the law (Art. 83 § 2 of the Act on the Supreme Court), meaning of the phrase “the provisions in force to date shall apply” (Art. 4 sec. 1 of the amendment to the Code of Criminal Procedure of 30 August 2013), composition of the court of appeal (Article 14fa section 1 of the Act of March 2, 2020).

Keywords: costs of proceedings, place of service of the judge, question of law, discrepancies in the interpretation of the law, composition of the court, justification of the judgment, principle of complaints.

KODEKS POSTĘPOWANIA KARNEGO

1. ZASADA SKARGOWOŚCI

Wyrażona w art. 14 § 1 k.p.k. zasada skargowości nakłada na sąd I instancji obowiązek rozpoznania sprawy o czyn zarzucony oskarżonemu w akcie oskarżenia lub jego surogatowi, z tym że sąd nie jest związany opisem czynu i jego kwalifikacją prawną wskazaną w skardze, o ile orzeka w granicach historycznych zdarzenia będącego przedmiotem oskarżenia¹. Wynika z niej, że sąd I instancji rozpoznaje oskarżenie w granicach podmiotowych i przedmiotowych (aspekt pozytywny) oraz nie może rozpoznać bez skargi uprawnionego oskarżyciela sprawy o inny czyn lub przeciwko innemu oskarżonemu². Zasada skargowości dotyczy nie tylko sądu I instancji, ale także sądu II instancji w razie wniesienia środka zaskarżenia.

W kontekście tej zasady zostało przedstawione Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia zagadnienie prawne: „czy w przypadku uznania, przez Sąd drugiej instancji, że Sąd pierwszej instancji przypisując w miejsce występku z art. 279 § 1 kk – występku z art. 291 § 1 kk, naruszył zasadę skargowości, przypisując inny czyn niż zarzucony aktem oskarżenia, rozstrzygnięcie Sądu odwoławczego powinno odnosić się do czynu przypisanego, czynu zarzuconego, czy też do obu czynów (zarzuconego i przypisanego)?”. Organ ten wcześniej uznał, że nie zachodzi tożsamość czynu między przestępstwem kradzieży lub kradzieży z włamaniem a przestępstwem

---

¹ Wyrok SN z dnia 4 kwietnia 2006 r., III KK 306/05, OSNKW 2006, s. 7–8, poz. 69; wyrok SN z dnia 9 września 2020 r., III KK 42/19, LEX nr 3060568.

² S. Stachowiak, *Funkcje zasady skargowości w polskim procesie karnym*, Poznań 1975, s. 198–241.

paserstwa³. Twierdził, że „W sytuacji, gdy w akcie oskarżenia zarzucano kradzież, a w wyroku przypisano popełnienie paserstwa, to w zależności od okoliczności konkretnej sprawy możliwe będzie stwierdzenie, że wykroczone poza granice aktu oskarżenia, albo uznanie, że nie doszło do wyjścia poza te granice. Kluczowe znaczenie dla dokonania takiej oceny będzie miało zbadanie, czy czyn przypisany mieści się w podstawach faktycznych aktu oskarżenia”⁴. Przyjmuje się też, że nie stanowi przekroczenia granic aktu oskarżenia, gdy zdarzenie zostało w nim opisane jako kradzież lub inna postać zaboru mienia, a w wyroku skazującym sąd przyjął paserstwo⁵.

Ustosunkowując się do tego problemu, Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 13 czerwca 2023 r., I KZP 1/23 (OSNK 2023, nr 7, poz. 32), zasadnie wskazał, że „Sąd odwoławczy po stwierdzeniu rozbieżności między czynem zarzucanym oskarżonemu a czynem przypisanym wyrokiem sądu I instancji – które przekraczają granice tożsamości czynu i przesądza, że mamy do czynienia z dwoma odrębnymi czynami – jest również związany zasadą skargowości. Wiąże go zatem nakaz orzekania o czynie zarzucanym aktem oskarżenia i zakaz rozstrzygania merytorycznego co do czynu nieobjętego skargą”.

Uzasadniając ten pogląd, Sąd Najwyższy zauważył, że przepisy kodeksu postępowania karnego, poza rodzajowym określeniem typów rozstrzygnięć, nie zawierają wykazu formuł wydawanych rozstrzygnięć; nie sformułowano w nich żadnych konkretnych wymogów językowych i bezpośrednich zwrotów, za pomocą których powinny być ujmowane rozstrzygnięcia zawarte w wyroku, a wymagane do tego, by wydane orzeczenie móc zakwalifikować do jednego ze wskazanych rozstrzygnięć (art. 413 § 1 pkt 5 i § 2 pkt 1 i k.p.k.).

W judykaturze i orzecznictwie co do zachowania warunków tożsamości czynu zarzucanego i czynu przypisanego wskazuje się na ramy określone przez zdarzenie faktyczne (zdarzenie historyczne) opisane w akcie oskarżenia⁶. Wprawdzie opis czynu i kwalifikacja prawna wskazane w akcie oskarżenia nie wiążą sądu, który może dokonać w nich zmian w porównaniu do czynu zarzucanego, ale

---

³ Wyrok SN z dnia 4 października 2017 r., II KK 162/17, LEX nr 2397594.

⁴ Postanowienie SN z dnia 5 września 2019 r., I KZP 6/19, OSNKW 2019, nr 9, poz. 53 z uwagami częściowo krytycznymi R.A. Stefańskiego, *Przeгляд uchwał Izby Karnej Sądu Najwyższego w zakresie prawa karnego procesowego za 2019 rok*, „Ius Novum” 2021, nr 2, s. 113–116.

⁵ Wyrok SN z dnia 23 października 1934 r., II K 1198/34, Zb. Orz. 1935, z. 4, poz. 170; wyrok SN z dnia 28 kwietnia 1932 r., II 1K 403/32, Zb. Orz. SN 1932, z. VII, poz. 146; wyrok SN z dnia 1 lutego 1934 r., 1K 958/33, OSP 1934, poz. 346, wyrok SN z dnia 23 lutego 1938 r., 1 K 637/37, Zb. Orz. SN 1938, z. IX, poz. 216; M. Lipczyńska, *Kradzież czy paserstwo*, „Nowe Prawo” 1963, nr 3, s. 338.

⁶ Wyrok SN z dnia 2 marca 2011 r., III KK 366/10, OSNKW 2011, nr 6, poz. 51; postanowienie SN z dnia 19 października 2010 r., III KK 97/10, OSNKW 2011, nr 6, poz. 500; postanowienie SN z dnia 19 października 2010 r., III KK 97/10, OSNKW 2011, nr 6, poz. 500; wyrok SN z dnia 26 listopada 2014 r., II KK 109/14, LEX nr 1621333; S. Śliwiński, *Polski proces karny przed sądem powszechnym. Zasady ogólne*, Warszawa 1948, s. 445; A. Murzynowski, *Istota i zasady procesu karnego*, Warszawa 1994, s. 158–159; M. Rogalski, *Przesłanki powagi rzeczy osądzonej w procesie karnym*, Kraków 2005, s. 244–261; C. Kulesza w: *System Prawa Karnego Procesowego. Zasady procesu karnego*, red. P. Wiliński, t. III, cz. 1, Warszawa 2014, s. 610.

jest konieczne, aby utrzymał się w zakresie wyznaczonym granicami oskarżenia⁷. Wymagane jest zachowanie tożsamości między czynem zarzucanym a czynem przypisanym sprawcy (*sententia debet esse conformis libello*)⁸. Granice oskarżenia zostają utrzymane, gdy sąd rozstrzyga w wyroku na płaszczyźnie tożsamego zdarzenia historycznego, które stanowiło przedmiot skargi⁹. Trafnie Sąd Najwyższy w omawianym postanowieniu przyjął, że w razie ustalenia przez sąd odwoławczy, iż w rozpoznawanej sprawie doszło do uniewinnienia od czynu zarzucanego, a jednocześnie do przypisania oskarżonemu innego czynu niż czyn zarzucony, to rozpoznając środki zaskarżenia, sąd zobowiązany jest uchylić wyrok w części przypisującej oskarżonemu czyn, który nie był zarzucony w skardze oskarżycielskiej, i umorzyć w tym zakresie postępowanie, oraz ewentualnie gdy wniesiono też środek na niekorzyść w zakresie uniewinnienia, orzec co do zarzutu, od którego oskarżony został uniewinniony.

2. POJĘCIE SPRAWY (ART. 40 I ART. 41 § 1 K.P.K.)

Wyłączenie sędziego zarówno z mocy prawa (*iudex inhabilis* – art. 40 § 1 k.p.k.), jak i na mocy orzeczenia sądu (*iudex suspectus* – art. 41 § 1 k.p.k.) dotyczy jego udziału w sprawie. Chodzi o konkretnego sędziego wyznaczonego do udziału w sprawie, a nie sędziego, który jedynie potencjalnie może zostać wyznaczony do rozponania sprawy¹⁰.

Istotne znaczenie ma rozumienie pojęcia „sprawa”. W judykaturze wystąpiła rozbieżność co do tego, czy chodzi o postępowanie, w którym rozstrzyga się w przedmiocie odpowiedzialności oskarżonego za popełnione przestępstwo, czy także o postępowania incydentalne.

Prezentuje się pogląd, że „sprawa” w rozumieniu art. 40 § 1 i art. 41 § 1 k.p.k. jest postępowanie zmierzające do rozstrzygnięcia o przedmiocie postępowania¹¹.

---

⁷ Wyrok SN z dnia 22 kwietnia 1986 r., IV KR 129/86, OSNPG 1986, nr 12, poz. 167; wyrok SN z dnia 4 stycznia 2006 r., IV KK 376/05, „Prokuratura i Prawo” – wkł. 2006, nr 6, poz. 16; wyrok SN z dnia 17 listopada 1972 r., II KR 162/77, OSNKW 1973, nr 4, poz. 46; postanowienie SN z dnia 20 września 2002 r., V KKN 112/01, LEX nr 55225; postanowienie SN z dnia 12 stycznia 2006 r., II KK 96/05, LEX nr 172202; postanowienie SN z dnia 30 sierpnia 2001 r., V KKN 111/01, LEX nr 51844; wyrok SN z dnia 7 kwietnia 2009 r., II KK 329/07, LEX nr 507942; S. Śliwiński, *Polski proces karny...*, s. 447; M. Cieślak, *Polska procedura karna. Podstawowe założenia teoretyczne*, Warszawa 1984, s. 299; A. Murzynowski, *Istota i zasady...*, s. 168; K. Marszał, *Proces karny*, Katowice 1998, s. 59.

⁸ M. Cieślak, *Polska procedura karna...*, s. 283; S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2020, s. 29.

⁹ J.F. Marzec, *Z problematyki tożsamości czynu zarzucanego a przypisanego oraz wyboru właściwej kwalifikacji czynu*, „Nowe Prawo” 1957, nr 12, s. 56 i n.; J. Bafia, *Zmiana kwalifikacji prawnej czynu w procesie karnym*, Warszawa 1964, s. 98 i n.; J. Kosonoga, w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do art. 1–166*, red. R.A. Stefański, S. Zabłocki, t. I, Warszawa 2017, s. 296.

¹⁰ Postanowienie SN z dnia 14 grudnia 2016 r., III KO 99/16, LEX nr 2166385; postanowienie SN z dnia 30 czerwca 2010 r., WZ 25/10, OSNwSK 2010, nr 1, poz. 1342; postanowienie SN z dnia 2 marca 2010 r., WO 2/10, OSNwSK 2010, nr 1, poz. 466.

¹¹ Postanowienie SN z dnia 20 września 2022 r., II KB 1/22, LEX nr 3488048; postanowienie SN z dnia 20 września 2022 r., V KB 5/22, LEX nr 3488049; postanowienie SN z dnia 20 października 2022 r., III KO 95/22, LEX nr 3512620; postanowienie SN z dnia 27 października 2022 r.,

Twierdzi się, że w grę wchodzi postępowanie, w którym „rozstrzyga sprawę w jej głównym, zasadniczym nurcie, a więc w tej części, która stanowi przedmiot danego postępowania, a nie w kwestiach ubocznych, wynikających z reguły z konieczności wydawania określonych orzeczeń co do kwestii, które muszą niejednokrotnie pojawić się w toku trwającego zasadniczego przedmiotu postępowania”¹².

Zajmuje się odmienne stanowisko, rozszerzając wyłączenie sędziego także na postępowania incydentalne¹³.

W związku z tym Prezes Izby Karnej SN wystąpił z wnioskiem o rozstrzygnięcie tego zagadnienia prawnego przez skład 7 sędziów Sądu Najwyższego. Sąd ten w uchwale składu 7 sędziów z dnia 13 czerwca 2023 r., I KZP 22/22 (OSNK 2023, nr 8, poz. 37) uznał, że: „I. Pojęcie «sprawy», o jakim mowa w art. 40 i 41 § 1 k.p.k., odnosi się zarówno do sprawy głównej, rozumianej jako orzekanie w głównym przedmiocie procesu, jak również postępowań incydentalnych, w tym takich, które mają miejsce w ramach sprawy głównej. II. Nadać uchwale moc zasady prawnej”¹⁴. Jest to pogląd trafny i słusznie spotkał się z aprobatą w literaturze¹⁵. Jest także prezentowany w doktrynie¹⁶. Pogląd ten jest w tej uchwale wszechstronnie i dogłębnie

---

II Zo 40/22, LEX nr 3521119; postanowienie SN z dnia 22 września 2021 r., II KK 375/21, LEX nr 3417632; postanowienie SN z dnia 21 czerwca 2012 r., III KO 34/12, OSNKW 2012, nr 11, poz. 116; postanowienie SN z dnia 17 lutego 2010 r., WD 3/10, OSNwSK 2010, nr 1, poz. 355; postanowienie SN z dnia 1 października 2009 r., II KK 52/09, Lex 532381; postanowienie SN z dnia 23 czerwca 2008 r., WD 1/08, LEX nr 436477; postanowienie SN z dnia 23 listopada 2004 r., V KK 195/04, OSNKW 2005, nr 1, poz. 5.

¹² Postanowienie SN z dnia 5 grudnia 2013 r., V KK 156/13, LEX nr 1408253.

¹³ Postanowienie SN z dnia 13 grudnia 2022 r., V KK 681/21, LEX nr 3556519; postanowienie SN z dnia 1 grudnia 2022 r., V KK 681/21, LEX nr 3454322; postanowienie SN z dnia 14 października 2022 r., V KB 6/22, LEX nr 3739154; postanowienie SN z dnia 7 września 2022 r., IV KO 63/22, LEX nr 3416539; postanowienie SN z dnia 31 sierpnia 2022 r., V KO 56/22, LEX nr 3414767; postanowienie SN z dnia 24 sierpnia 2022 r., II KS 8/22, LEX nr 3482980; postanowienie SN z dnia 9 sierpnia 2022 r., I KO 73/22, LEX nr 3405715; postanowienie SN z dnia 7 lipca 2022 r., V KO 60/22, LEX nr 3411300; postanowienie SN z dnia 1 czerwca 2022 r., IV KO 51/22, LEX nr 3395250; postanowienie SN z dnia 25 maja 2022 r., III KO 55/22, LEX nr 3395234; postanowienie SN z dnia 15 lutego 2022 r., III KO 10/22, OSNK 2022, nr 3, poz. 11; postanowienie SN z dnia 12 sierpnia 2021 r., IV KO 98/21, LEX nr 3398309; wyrok SN z dnia 31 marca 1988 r., II KR 36/88, OSNKW 1988, nr 7–8, poz. 58; postanowienie SA w Katowicach z 19.10.2005 r., II AKz 644/05, KZS 2006, nr 2, poz. 65.

¹⁴ Zasada ta jest respektowana przez składy Sądu Najwyższego, który w innych orzeczeniach zajmuje takie stanowisko (postanowienie SN z dnia 13 marca 2024 r., IV KB 2/24, LEX nr 3715612; postanowienie SN z dnia 1 lutego 2024 r., II KK 393/23, LEX nr 3666643; postanowienie SN z dnia 20 grudnia 2023 r., II KK 540/23, LEX nr 3648313; postanowienie SN z dnia 8 sierpnia 2023 r., II KO 90/23, LEX nr 3599952).

¹⁵ Zob. glosy aprobujące do tej uchwały R. Olszewskiego, OSP 2024, nr 3, s. 50–576, J. Skorupki, OSP 2024, nr 1, s. 51–56.

¹⁶ M. Burdziuk, J. Zagrodnik w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. Zagrodnik, Warszawa 2024, s. 207; D. Świecki w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Art. 1–424*, red. D. Świecki, t. I, Warszawa 2024, s. 236; H. Paluszkiwicz w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. K. Dudka, Warszawa 2023, s. 126; P. Czarnecki, A. Ważny w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. A. Sakowicz, Warszawa 2023, s. 201; M. Rogacka-Rzewnicka w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do wybranych przepisów*, red. D. Szumiło-Kulczycka, LEX/el. 2022 teza 5 do art. 40; T. Grzegorzcyk, K. Rydz-Sybilik w: *Polskie postępowanie karne*, red. T. Grzegorzcyk, J. Tylman, R. Olszewski, D. Świecki, Warszawa 2022, s. 298–299; W. Jasiński w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. Skorupka, Warszawa 2020, s. 148; M. Błoński

uzasadniony. W uzasadnieniu organ ten podkreślił, że interpretując termin „sprawa”, nie można poprzestać na wykładni językowej, gdyż nie pozwala ona na jednoznaczne rozstrzygnięcie, czy pojęcie to odnosi się tylko do sprawy głównej, rozumianej jako orzekanie w głównym przedmiocie procesu, czy także postępowań incydentalnych. Wykładnia językowa nie daje jednoznacznego wyniku. W związku z tym odwołał się do wykładni systemowej i funkcjonalnej. Zauważył, że wyłączenie sędziego stanowi jeden z mechanizmów zapobiegających rozpoznaniu sprawy przez sąd, wobec którego zachodzą wątpliwości co do jego bezstronności. Ograniczenie tej instytucji tylko do sprawy głównej jest nieuzasadnione, skoro z właściwości rzeczowej i funkcjonalnej sądów wynika kompetencja sądu do wydawania orzeczeń nie tylko w sprawie głównej, ale także w postępowaniach incydentalnych. Zweżająca wykładnia doprowadziłaby do odebrania jednostce prawa do rozpoznania sprawy przez bezstronny, niezależny i niezawisły sąd; strona winna mieć możliwość weryfikacji, czy w postępowaniu z jej udziałem orzeka bezstronny, niezależny i niezawisły sąd, tym bardziej że przepisy dotyczące wyłączenia sędziego „wprowadzone są w interesie pełnego i bezwzględnego zaufania społeczeństwa do sądów i ich orzeczeń, opartego na przekonaniu o bezstronności sędziego”¹⁷. Instytucja wyłączenia sędziego stanowi jeden z najważniejszych elementów gwarantujących bezstronność sędziego. Jest uznawana w literaturze za esencję sprawiedliwości i atrybut władzy sądowniczej. Ma zapewnić obiektywizm sądu, zwalniając sędziego z obowiązku rozstrzygania spraw, które budzą wątpliwości co do jego obiektywizmu i powodują konflikt natury etycznej¹⁸. Bezstronność, obok niezależności i niezawisłości sędziów, odgrywa kluczową rolę w zapewnieniu rzetelnego procesu karnego. Jego istota tkwi nie tylko w osobowości samych sędziów, lecz także w środkach ją zabezpieczających¹⁹.

Celem instytucji wyłączenia sędziego – kontynuuje Sąd Najwyższy – jest zapewnienie stronom zagwarantowanego w art. 45 ust. 1 Konstytucji RP i art. 6 ust. 1 EKPCz prawa do rozpoznania sprawy przez bezstronny, niezależny i niezawisły sąd. W orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego podkreśla się, że stanowi ona gwarancję bezstronności sądu, co służy budowaniu zaufania społecznego do wymiaru

---

w: *Meritum. Postępowanie karne*, red. D. Świecki, Warszawa 2019, s. 322; R.A. Stefański w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do art. 1–166*, red. R.A. Stefański, S. Zabłocki, t. I, Warszawa 2017, s. 546; T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz Lex. Artykuły 1–467*, t. I, Warszawa 2014, s. 218; J. Grajewski, S. Steinborn w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do art. 1–424*, red. L.K. Paprzycki, t. I, Warszawa 2013, s. 184–185; W. Grzeszczyk, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 82; E. Skrętowicz, *Iudex inhabilis i iudex suspectus w polskim procesie karnym*, Lublin 1994, s. 18; K. Papke-Olszuskas, *Wyłączenie uczestników. procesu karnego*, Gdańsk 2007, s. 102.

¹⁷ Uchwała SN z dnia 14 czerwca 1974 r., III CZP 32/74, OSNC 1975, nr 2, poz. 21; postanowienie SN z dnia 19 października 2022 r., II KK 206/21, LEX nr 3511462; postanowienie SN z dnia 20 kwietnia 2023 r., V KBO 1/23, LEX nr 3585383.

¹⁸ Z. Tobor, T. Pietrzykowski, *Bezstronność jako pojęcie prawne*, w: *Prawo a wartości. Księga jubileuszowa Profesora Józefa Nowackiego*, red. Z. Tobor, I. Bogucka, Kraków 2003, s. 272; Z. Tobor, *Bezstronność sędziego*, „Przegląd Sądowy” 2005, nr 6, s. 3; T. Zembrzuski, *Przeciwdziałanie nadużyciom w korzystaniu z instytucji wyłączenia sędziego w postępowaniu cywilnym*, „Przegląd Sądowy” 2006, nr 2, s. 43.

¹⁹ S. Dalka, *Zasada dwuinstancyjności a kwestia sędziego sądu rewizyjnego*, „Nowe Prawo” 1991, s. 4–6, s. 31.

sprawiedliwości²⁰. Sposób rozpoznania wniosku o wyłączenie sędziego podlega ocenie przez pryzmat prawa strony do bezstronnego sądu w rozumieniu art. 6 ust. 1 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności²¹ i unijnej zasady efektywnej sądowej ochrony prawnej jednostki, określonej w art. 47 zdanie drugie Karty Praw Podstawowych²². W tym kontekście – zdaniem Sądu Najwyższego – nie ma podstaw do przyjęcia, że w postępowaniu incydentalnym, w którym wystąpiły okoliczności kwestionujące bezstronność sądu, kwestia ta mogłaby zostać zignorowana. Nie do przyjęcia jest, by racjonalny ustawodawca celowo pozbawił jednostkę w postępowaniu w kwestii incydentalnej ochrony bezstronności sądu, jaka przysługiwałaby mu w ramach sprawy głównej, i wyłączył gwarancje rozstrzygnięcia w nim przez niezawisły, niezależny i bezstronny sąd.

Nie sposób nie podkreślić, że instytucja wyłączenia sędziego: po pierwsze, służy zapewnieniu bezstronności orzekania, bowiem eliminuje sytuacje, w których sędzia mógłby kierować się interesem własnym lub interesem osób bliskich, przez co jego decyzja procesowa byłaby pozbawiona obiektywizmu; po drugie, chodzi o potrzebę utwierdzenia zaufania społecznego do bezstronności sądu. Nie ulega bowiem wątpliwości, że sędzia to zawód zaufania publicznego, a sprawowanie przez sędziów wymiaru sprawiedliwości podlega społecznej ocenie, na którą wpływa również to, w jaki sposób ukształtowano procesową konstrukcję wyłączenia sędziego od udziału w sprawie²³; po trzecie, leży w interesie samych sędziów, eliminując konflikt w sumieniu sędziego, jaki mógłby powstać w związku ze sprzecznością w danej sprawie interesu własnego lub osób mu bliskich z interesem wymiaru sprawiedliwości²⁴. Instytucja wyłączenia sędziego jest również postrzegana przez pryzmat wymogów rzetelnego procesu karnego²⁵.

---

²⁰ Wyrok TK z dnia 11 grudnia 2002 r., SK 27/01, OTK-A 2002, nr 7, poz. 93; wyrok TK z dnia 20 lipca 2004 r., SK 19/02, OTK-A 2004, nr 7, poz. 67.

²¹ Wyrok ETPCz z dnia 22 września 1994 r., Debled przeciwko Belgii, skarga nr 13839/88, pkt 31–38, LEX nr 80519; wyrok ETPCz z dnia 9 lipca 2015 r., A.K. przeciwko Liechtensteinowi, skarga nr 38191/12, pkt 68–85, LEX nr 1750057.

²² Wyrok TSUE z dnia 13 marca 2007 r. w sprawie C-432/05 Unibet (London) Ltd, Unibet (International) Ltd przeciwko Justitiekansleren, LEX nr 244617; wyrok TSUE z dnia 11 stycznia 2001 r., w sprawie C-226/99, LEX nr 83086; P. Hofmański, A. Wróbel w: *Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Komentarz do art. 1–18*, red. L. Garlicki, t. 1, Warszawa 2010, s. 318–325; L. Garlicki, *Pojęcie i cechy sądu w świetle Europejskiej Konwencji Praw Człowieka w: Trzecia władza. Sądy i trybunały w Polsce. Materiały Jubileuszowego L Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr i Zakładów Prawa Konstytucyjnego. Gdynia, 24–26.04.2008 r.*, red. A. Szymt, Gdańsk 2008, s. 140–160; B. Gronowska, *Sprawa Nortier przeciwko Holandii – problem bezstronności sądu w rozumieniu art. 6 ust. 1 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, „Palestra” 1994, nr 3–4, s. 116–122.

²³ Z. Świda, *Sędzia jako zawód szczególnego zaufania społecznego – wymogi i uprawnienia w: Funkcje procesu karnego. Księga jubileuszowa Prof. J. Tylmana*, red. T. Grzegorzczak, Warszawa 2011, s. 509–521; W. Jasiński, *Bezstronność sądu i jej gwarancje w polskim procesie karnym*, Warszawa 2009, s. 79 i n.; R. Łyczzywek, *Zarzut iudicis suspecti w k.p.k.*, „Nowe Prawo” 1961, nr 11, s. 1398.

²⁴ J.R. Kubiak, *Psychologiczny mechanizm podejmowania decyzji sądowych w postępowaniu karnym (podstawowe problemy)*, „Zeszyty Naukowe Instytutu Badania Prawa Sądowego” 1978, nr 8, s. 3 i n.

²⁵ Wyrok SA w Krakowie z dnia 12 listopada 1998 r., II AKa 199/98, KZS 1998, nr 12, poz. 32; A. Błachnio-Parzych, J. Kosonoga, *Rzetelny proces karny w orzecznictwie Sądu Najwyższego*, w: *Rzetelny proces karny*, red. P. Wiliński, Warszawa 2009, s. 233 i n.

3. SPORZĄDZENIE UZASADNIENIA WYROKU (ART. 423 § 1 K.P.K.)

Kodeks postępowania karnego nie wskazuje *expressis verbis*, kto sporządza uzasadnienie wyroku. Kwestię tę reguluje rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 czerwca 2019 r. Regulamin urzędowania sądów powszechnych²⁶, stanowiąc w § 119, że orzeczenie i jego uzasadnienie sporządza przewodniczący posiedzenia lub rozprawy albo sędzia sprawozdawca (ust. 1). W razie gdy sporządzenie pisemnego uzasadnienia orzeczenia przez przewodniczącego posiedzenia lub rozprawy albo sędziego sprawozdawcę nie jest możliwe lub napotyka przeszkody, których czasu trwania nie można przewidzieć, na zarządzenie przewodniczącego wydziału uzasadnienie sporządza inny sędzia lub ławnik, który brał udział w wydaniu orzeczenia. Jeżeli sporządzenie pisemnego uzasadnienia jest niemożliwe, przewodniczący wydziału czyni o tym wzmiankę w aktach sprawy (ust. 2). Na tle tej regulacji powstał problem, czy niemożliwe jest jego sporządzenie przez sędziego obowiązano do jego sporządzenia, który przeszedł w stan spoczynku.

Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 12 lipca 2023 r., I KZP 2/23 (OSNK 2023, nr 9, poz. 41), przyjął, że: „Sędzia w stanie spoczynku nie musi sporządzić uzasadnienia orzeczenia, jeżeli obowiązek sporządzenia uzasadnienia nie powstał w czasie urzędowania sędziego; może je sporządzić, jeżeli wyrazi taką wolę”. Pogląd ten zasługuje na aprobatę, a przytoczone w uzasadnieniu postanowienia argumenty są przekonujące. Rację ma Sąd Najwyższy, że powołanie na stanowisko sędziego następuje na czas nieoznaczony, a przejście w stan spoczynku powoduje ustanie stosunku pracy. Wraz z przejściem w stan spoczynku stosunek służbowy nie wygasa, lecz ulega przekształceniu. Specyfiką tego stanu, mającego przecież umocowanie wprost w art. 180 Konstytucji RP, jest pozostawanie w stosunku służbowym przy braku obowiązku świadczenia pracy. Tymczasem obowiązek sporządzenia uzasadnienia wyroku ma immanentny związek z urzędowaniem i związanym z tym świadczeniem pracy. Warunkuje go złożenie w trybie art. 422 § 1 k.p.k. wniosku o sporządzenie pisemnego uzasadnienia. Z chwilą przeniesienia w stan spoczynku obowiązek ten *ipso iure* ustaje. Nie ma normy kompetencyjnej umożliwiającej nałożenie takiego nakazu na sędziego w stanie spoczynku, podobnie jak nie ma również możliwości następczego wyegzekwowania jego realizacji, ale nie ma przeszkód do sporządzenia pisemnego uzasadnienia wyroku dobrowolnie. Pozytywnie należy też ocenić wcześniej wyrażony w judykaturze pogląd, że „Nie jest wykluczone sporządzenie uzasadnienia przez sędziego w stanie spoczynku, który przed odejściem ze służby brał udział w wydaniu orzeczenia”²⁷, a także że „przejście sędziego w stan spoczynku nie zwalnia go od obowiązku sporządzenia pisemnego uzasadnienia wyroku”²⁸. W tym kontekście krytycznie zaś trzeba odnieść się do stanowiska, że „Po przejściu w stan spoczynku sędzia nie może sporządzić uzasadnienia wyroku

²⁶ Dz.U. z 2024 r. poz. 867.

²⁷ Postanowienie SN z dnia 10 maja 2022 r., I KK 129/21, LEX nr 3435317.

²⁸ Postanowienie SA w Katowicach z dnia 11 maja 2016 r., II AKz 228/16, LEX nr 2087722; wyrok SA w Warszawie z dnia 3 października 2012 r., II Aka 251/12, LEX nr 1223494.

wydanego pod swoim przewodnictwem, gdy jeszcze sprawował urząd sędziego. Sędzia w stanie spoczynku nie może wykonywać jakichkolwiek czynności związanych z orzekaniem, bo nie pełni już urzędu sędziego”²⁹.

4. PRZEKAZANIE ZAGADNIENIA PRAWNEGO DO ROZSTRZYGNIECIA SĄDOWI NAJWYŻSZEMU (ART. 441 § 1 K.P.K.)

4.1. Jeżeli przy rozpoznawaniu środka odwoławczego wyłoni się zagadnienie prawne wymagające zasadniczej wykładni ustawy, sąd odwoławczy – zgodnie z art. 441 § 1 k.p.k. – może odroczyć rozpoznanie sprawy i przekazać zagadnienie do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu. W przepisie tym mowa o sędzi odwoławczym i to takim, który rozpoznaje środek odwoławczy. Zatem z takim wnioskiem może wystąpić sąd odwoławczy w składzie ustalonym dla rozpoznania środka odwoławczego. Na rozprawie apelacyjnej sąd orzeka w składzie trzech sędziów, jeżeli ustawa nie stanowi inaczej (art. 30 § 1 k.p.k.). Inaczej stanowi 449 § 2 k.p.k., w myśl którego w wypadku, gdy postępowanie przygotowawcze zakończyło się w formie dochodzenia, oraz w sprawach z oskarżenia prywatnego sąd odwoławczy orzeka na rozprawie jednoosobowo, chyba że zaskarżone orzeczenie sąd pierwszej instancji wydał w innym składzie niż w składzie jednego sędziego.

Słusznym zdaniem Sądu Najwyższego wyrażonym w postanowieniu z dnia 13 czerwca 2023 r., I KZP 3/23 (OSNK 2023, nr 8, poz. 38): „W sprawach incydentalnych sąd odwoławczy, nawet jeżeli już ustalono trzyosobowy skład sądu do rozpoznania środka odwoławczego, może orzekać w składzie jednoosobowym (przewodniczący lub sprawozdawca) w przypadkach przewidzianych w ustawie. Wśród tych przypadków nie ma jednak rozstrzygnięcia o prawidłowości powołania składu orzekającego. W szczególności nie ma takiego charakteru ewentualna decyzja o wystąpieniu z sygnalizacją, że zachodzi podstawa do wyłączenia sędziego z urzędu. Przedstawienie takiej sygnalizacji nie jest rozstrzygnięciem w sprawie (nawet o charakterze incydentalnym), ale jedynie zainicjowaniem postępowania przed innym składem sądu, uprawnionym do oceny zasadności tej sygnalizacji. (...) należy stwierdzić, że ustawa nie przewiduje takiego postępowania incydentalnego, w którym mogłoby zapaść rozstrzygnięcie wydane przez Sąd odwoławczy w składzie jednoosobowym, a dla którego to rozstrzygnięcia miałyby znaczenie odpowiedź na pytania sformułowane przez Sąd Okręgowy w C. Nie jest takim rozstrzygnięciem wystąpienie z sygnalizacją o zachodzeniu potrzeby wyłączenia sędziego z urzędu. Jeżeli przewodniczący składu rozważa, czy zachodzi konieczność wystąpienia z taką sygnalizacją, to rozstrzyga to w formie zarządzenia. W przypadku zaś, gdy kwestia ta staje się przedmiotem oceny składu trzyosobowego, to ten skład może wydać w tym zakresie postanowienie, choć nie ma ono charakteru stanowczego, a więc nie jest «rozpoznaniem sprawy» w rozumieniu

---

²⁹ Wyrok SA w Krakowie z dnia 26 października 2011 r., II Aka 165/11, LEX nr 1110670 z głosem krytyczną T. Koziola, CzPKiNP 2012, nr 3, s. 183–185.

art. 441 § 1 k.p.k.”. Jest to pogląd słuszny i spotkał się z akceptacją w doktrynie³⁰. Trafnie też organ ten zauważył, że tym trybie „nie rozstrzyga się o prawidłowości powołania składu orzekającego, a w szczególności nie ma takiego charakteru ewentualna decyzja o wystąpieniu z sygnalizacją, że zachodzi podstawa do wyłączenia sędziego z urzędu. Przedstawienie takiej sygnalizacji nie jest rozstrzygnięciem w sprawie (nawet o charakterze incydentalnym), ale jedynie zainicjowaniem postępowania przed innym składem sądu, uprawnionym do oceny zasadności tej sygnalizacji. Tryb przewidziany w k.p.k. nie służy wyjaśnianiu wątpliwości co do tego, czy zachodzi podstawa do wystąpienia z taką sygnalizacją, a pytanie prawne nie może być swego rodzaju substytutem owej sygnalizacji”.

4.2. Sąd Najwyższy, rozpatrując wnioski o rozstrzygnięcie zagadnienia prawnego, jednocześnie ocenia spełnienie przesłanek do ich przedstawienia, wskazując, że:

- „Nie jest dopuszczalne, aby zagadnienie prawne miało dotyczyć określenia sposobu rozstrzygnięcia konkretnej sprawy, zastosowania przepisów, potwierdzenia albo zaprzeczenia słuszności określonego poglądu interpretacyjnego prezentowanego przez sąd odwoławczy, a także kwestii ustaleń faktycznych (...). Przepis art. 8 § 1 k.p.k., nakładając na sąd karny obowiązek samodzielnego rozstrzygnięcia zagadnień prawnych wymaga, aby sąd, który jest powołany do rozstrzygnięcia sprawy na określonym jej etapie, podjął działania zmierzające do samodzielnego przeprowadzenia procesu wykładni przepisu albo przepisów prawa oraz – w jego następstwie – zastosowania wyinterpretowanej normy do ustalonego w sprawie stanu faktycznego. Proces ten nie może ograniczać się przy tym wyłącznie do wskazania orzecznictwa sądowego czy stanowiska doktryny, ale musi obejmować przede wszystkim proces myślowy zmierzający do ustalenia treści normy, w toku którego zgromadzone orzecznictwo sądowe i piśmiennictwo naukowe może jedynie służyć za pomoc w tym procesie” (postanowienie SN z dnia 13 czerwca 2023 r., I KZP 1/23, OSNK 2023, nr 7, poz. 32);
- „Jednym z warunków koniecznych do podjęcia uchwały przez Sąd Najwyższy jest to, by w postępowaniu odwoławczym wyłoniło się «zagadnienie prawne wymagające zasadniczej wykładni ustawy», tj. istotny problem interpretacyjny, a więc taki, który dotyczy przepisu (przepisów) rozbieżnie interpretowanego w praktyce sądowej lub przepisu o wadliwej redakcji albo niejasno sformułowanego, dającego możliwość różnych interpretacji. Przedmiotem pytania prawnego może być nie tylko konkretny przepis ustawy, ale także kompleks wzajemnie powiązanych przepisów zamieszczonych w ustawie lub nawet odrębnych ustawach, jeśli tylko powstały na ich gruncie problem wymaga zasadniczej wykładni ustawy, a więc co do istoty badanego przepisu lub ich zespołu. Sądowi Najwyższemu może być więc przedstawione wyłącznie zagadnienie prawne dotyczące wykładni wychodzącej poza zwykłą wykładnię operatywną i przeciwdziałającej rozbieżnościom interpretacyjnym niekorzystnym dla prawidłowego funkcyj-

---

³⁰ Zob. glosa aprobująca do tego postanowienia R.A. Stefańskiego OSP 2024, nr 2, s. 62–69, oraz takie uwagi B.J. Stefańskiej w: *Studia i Analizy Sądu Najwyższego Przegląd Orzecznictwa za rok 2023*, red. J. Kosonoga, Warszawa 2024.

nowania prawa w praktyce, już zaistniałym w orzecznictwie bądź mogącym w nim zaistnieć” (postanowienie SN z dnia 12 lipca 2023 r., I KZP 2/23, OSNK 2023, nr 9, poz. 41).

5. ZASĄDZENIE KOSZTÓW PROCESU (ART. 626 § 2 K.P.K.)

W myśl art. 626 k.p.k. w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie sąd określa, kto, w jakiej części i zakresie ponosi koszty procesu (§ 1). Jeżeli w orzeczeniu tym nie zamieszczono rozstrzygnięcia o kosztach, jak również gdy zachodzi konieczność rozstrzygnięcia o kosztach postępowania wykonawczego, orzeczenie w tym przedmiocie wydaje odpowiednio sąd I instancji, sąd odwoławczy, a w zakresie dodatkowego ustalenia wysokości kosztów także referendarz sądowy właściwego sądu (§ 2). W związku z tą regulacją Rzecznik Praw Obywatelskich przedstawił Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia prawnie: „Czy orzeczenie w przedmiocie rozstrzygnięcia o kosztach wydawane w trybie art. 626 § 2 k.p.k. mieści się w pojęciu innego rozstrzygnięcia na zasadach i w trybie określonym w przepisach właściwych dla danego postępowania, o którym mowa w art. 190 ust. 4 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, a jeżeli tak, to czy wobec eliminacji z porządku prawnego norm prawnych zawartych w § 17 ust. 1 pkt 2 oraz § 17 ust. 2 pkt 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu (Dz. U. z 2019 r. poz. 18, z późn. zm.), obrońcom oraz pełnomocnikom przysługuje uprawnienie do skorzystania ze skutków wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 20 grudnia 2022 r. o sygn. akt SK 78/21 poprzez wnioskowanie na podstawie art. 626 § 2 k.p.k. o uzupełnienie (podwyższenie) wynagrodzenia za pomoc prawną z urzędu, świadczoną w postępowaniach zakończonych prawomocnym orzeczeniem sądu powszechnego, opartych, w części dotyczącej rozstrzygnięcia o kosztach postępowania, na niekonstytucyjnej normie prawnej?”. Trybunał Konstytucyjny wyrokiem z dnia 20 grudnia 2022 r., SK 78/21³¹, orzekł, że „§ 17 ust. 1 pkt 2 oraz § 17 ust. 2 pkt 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu (Dz.U. z 2019 r. poz. 18, z późn. zm.) są niezgodne z art. 64 ust. 2 w związku z art. 31 ust. 3, art. 32 ust. 1, art. 2 i art. 92 ust. 1 zdanie pierwsze Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej przez to, że wskazane w nich stawki dla adwokatów ustanowionych obrońcami z urzędu są niższe od stawek w tych samych sprawach dla adwokatów ustanowionych obrońcami z wyboru”.

W istocie chodzi o to, czy doprowadzenie do zgodności rozstrzygnięcia w przedmiocie takich kosztów z Konstytucją RP wymaga wznowienia postępowania, czy możliwe jest osiągnięcie tego przez wydanie przez sąd postanowienia o dodatkowym ustaleniu ich wysokości.

---

³¹ OTK-A 2023, poz. 20.

Problem ten był przedmiotem zainteresowania Sądu Najwyższego, który wyjaśniał, że:

- „W każdym przypadku wadliwego, albowiem opartego na przepisie uznanym za niekonstytucyjny, rozstrzygnięcia o kosztach procesu w sprawie karnej, uzasadnione jest sięganie po nadzwyczajny środek zaskarżenia, jakim jest wznowienie postępowania. Rolą tej szczególnej instytucji jest bowiem konwalidacja uchybień, które nie mogą zostać naprawione w zwykłym toku postępowania”, dostrzegł jednocześnie możliwość uczynienia tego w oparciu o instytucję uzupełniającego orzeczenia w przedmiocie kosztów postępowania (art. 626 § 2 k.p.k.)³². Ten tryb procedowania znajduje bowiem zastosowanie także w sytuacji, kiedy zasądzono obrońcy wynagrodzenie, lecz nie w pełnej wysokości³³;
- „w sytuacji, gdy o kosztach orzeczono na podstawie przepisów wówczas obowiązujących, które dopiero następnie zostały uznane za niezgodne z konstytucją, właściwy tryb do ewentualnej korekty takiego rozstrzygnięcia przewidziany jest w art. 540 § 2 k.p.k.”³⁴.

Rozstrzygając ten problem, Sąd Najwyższy w postanowieniu składu siedmiu sędziów SN z dnia 13 grudnia 2023 r., I KZP 5/23 (LEX nr 3644320) trafnie wyjaśnił, że „Stwierdzenie przez sąd niekonstytucyjności przepisów, na podstawie których orzeczono o kosztach pomocy prawnej świadczonej przez adwokata z urzędu, obliuguje do odstąpienia od ich stosowania i umożliwia, w trybie przepisu art. 626 § 2 k.p.k., wydanie postanowienia uzupełniającego, z uwzględnieniem stawek należnych adwokatowi działającemu z wyboru”. Pogląd ten spotkał się z pozytywną oceną w literaturze³⁵. Na wstępie uzasadnienia tego poglądu organ ten zakwestionował pogląd, że na skutek wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 20 grudnia 2022 r., SK 78/21, wyeliminowane zostały z porządku prawnego normy prawne zawarte w § 17 ust. 1 pkt 2 oraz § 17 ust. 2 pkt 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu, wskazując, że skutek taki wywołuje orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego mające charakter, o którym mowa w art. 190 ust. 1 Konstytucji RP, a takim nie jest wyżej wymieniony wyrok, gdyż „w składzie orzekającym Trybunału wydającego powołane wyżej orzeczenie uczestniczył J. W., powołany na urząd sędziego w miejsce zmarłego H.C., który z kolei zajął miejsce już wcześniej zajęte przez osobę wybraną na sędziego przez Sejm VII Kadencji”. Okoliczność tę potwierdził Trybunał Konstytucyjny³⁶. W związku z tym zdaniem

³² Postanowienie SN z dnia 15 grudnia 2020 r., V KZ 57/20, LEX nr 3177766.

³³ D. Świecki, *Czynności procesowe obrońcy i pełnomocnika w sprawach karnych*, Warszawa 2015, s. 290–291.

³⁴ Postanowienie SN z dnia 26 stycznia 2023 r., V KK 4/21, LEX nr 3518157.

³⁵ B.J. Stefańska w: *Studia i Analizy Sądu Najwyższego*...

³⁶ Wyrok TK z dnia 3 grudnia 2015 r., K 34/15, OTK-A 2015, nr 11, poz. 185 z glosami aprobującą M. Wiącka, „Przegląd Sejmowy” 2016, nr 2, s. 124–132, krytyczną B. Banaszaka, „Przegląd Sejmowy” 2016, nr 2, s. 98–123; wyrok TK z dnia 9 grudnia 2015 r., K 35/15, OTK-A 2015, nr 11, poz. 186; wyrok TK z dnia 9 marca 2016 r., K 47/15, OTK-A 2018, poz. 31; wyrok TK z dnia 11 sierpnia 2016 r., K 39/16 OTK-A 2016, poz. 71 z glosą aprobującą P. Radziewiczza PiP 2016, nr 12, s. 119–127; postanowienie TK z dnia 7 stycznia 2016 r., U 8/15, OTK-A 2016,

Sądu Najwyższego nie można akceptować takiego orzeczenia, które zapadło jako następstwo stanu naruszenia Konstytucji RP, bowiem gdyby takie orzeczenie było uznane za obowiązujące, to Sąd Najwyższy akceptowałby istnienie deliktu konstytucyjnego oraz uznawał skuteczność orzeczenia, które zmierzało do ochrony stanu wywołanego takim deliktem. Niemniej trafnie zauważył, że w odniesieniu do aktów prawnych podustawowych każdy sąd jest uprawniony do przeprowadzenia tzw. rozproszonej kontroli konstytucyjnej³⁷. W razie stwierdzenia przez sąd niekonstytucyjności przepisów, na podstawie których orzeczono o kosztach pomocy prawnej świadczonej przez adwokata z urzędu, obliuguje do odstąpienia od ich stosowania i umożliwia, w trybie przepisu art. 626 § 2 k.p.k., wydanie postanowienia uzupełniającego, z uwzględnieniem stawek należnych adwokatowi działającemu z wyboru.

USTAWY Z DNIA 27 LIPCA 2001 R. – PRAWO O USTROJU SĄDÓW POWSZECHNYCH (DZ.U. Z 2024 R. POZ. 334 ZE ZM.)

6. „ZMIANA MIEJSCA SŁUŻBOWEGO SĘDZIEGO” (ART. 47B § 4)

Zmiana miejsca służbowego sędziego lub delegowanie do innego sądu oraz zakończenie delegowania nie stanowi – zgodnie z art. 47b ust. 4 u.s.p. – przeszkody do podejmowania czynności w sprawach przydzielonych w dotychczasowym miejscu służbowym albo miejscu pełnienia służby, aż do ich zakończenia.

Na tle tego przepisu powstał problem możliwości dalszego orzekania, bez odrębnego aktu delegacji, przez sędziego, który został powołany na stanowisko sędziego sądu wyższego rzędu w sprawach przydzielonych w dotychczasowym miejscu służbowym sędziego. W tej kwestii w judykaturze doszło do rozbieżności, bowiem przyjmowano, że:

1) powołanie przez Prezydenta RP do pełnienia urzędu na stanowisku sędziowskim wiąże się z wyznaczeniem dla takiego sędziego jego miejsca służbowego (art. 55 § 3 u.s.p.), a skoro powołanie na stanowisko sędziego sądu wyższego rzędu wiąże się także z wyznaczeniem dla sędziego nowego miejsca służbowego, to w takim wypadku art. 47b § 4 u. s. p. znajduje także zastosowanie, gdyż zachodzi wskazany w tym przepisie przypadek zmiany miejsca służbowego sędziego³⁸.

---

poz. 1 z głosami krytyczną D. Kangi, PiP 2018, nr 2, s. 134–142, aprobującą B. Skwary, „Przeгляд Sejmowy” 2016, nr 4, s. 157–164.

³⁷ P. Hofmański, S. Zabłocki, *Elementy metodyki pracy sędziego w sprawach karnych*, Warszawa 2006, s. 351 i n.; B. Łukańko, *Uprawienie sądów do odmowy zastosowania niekonstytucyjnego przepisu aktu podustawowego a pytanie prawne do Trybunału Konstytucyjnego – konflikt efektywności postępowania i pewności prawa – analiza w świetle orzecznictwa Sądu Najwyższego w: Kontrola konstytucyjności prawa a stosowanie prawa w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego, Sądu Najwyższego i Naczelnego Sądu Administracyjnego*, red. J. Królikowski, J. Podkowiak, J. Sułkowski, Warszawa 2017, s. 287 i n.; P. Wiliński w: *System Prawa Karnego Procesowego. Zagadnienia ogólne*, red. P. Hofmański, t. I, cz. 1, Warszawa 2013, s. 733.

³⁸ Postanowienie SN z dnia 22 czerwca 2022 r., V KK 171/22, OSNK 2022, s. 11–12, poz. 45.

2) art. 47b § 4 u.s.p. nie ma zastosowania do zmiany miejsca służbowego na skutek awansu sędziego do sądu wyższej instancji, gdyż przepis ten obejmuje tylko przeniesienie sędziego na inne miejsce służbowe i dotyczy sytuacji zmiany niepowiązanej ze zmianą stanowiska służbowego, a zatem w wypadku awansu sędziego do sądu wyższego rzędu sędzia ten, bez aktu delegacji, nie może orzekać w sprawach dotychczas przydzielonych mu w jego dotychczasowym miejscu służbowym³⁹.

Problem ten rozstrzygnął Sąd Najwyższy w uchwale 7 sędziów z dnia 23 marca 2023 r., I KZP 15/22 (OSNK 2023, nr 4, poz. 18), wyjaśniając, że: „Sformułowanie «zmiana miejsca służbowego sędziego» (ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych, t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 2072 z późn. zm.) odnosi się wyłącznie do zmiany miejsca służbowego niepowiązanej ze zmianą stanowiska sędziego (art. 75 tej ustawy)”. Uchwale tej została nadana moc zasady prawnej. Pogląd ten zasługuje na aprobatę i został pozytywnie oceniony w doktrynie⁴⁰. Jest on dogłębnie i przekonująco uzasadniony. Przytaczanie argumentacji Sądu Najwyższego i ewentualnie jej rozszerzenie jest zbędne, ze względu na to, że został zmieniony stan prawny, a kwestia ta została *expressis verbis* uregulowana ustawą z dnia 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw⁴¹, którą został znowelizowany art. 47b § 6 u.s.p. przez objęcie zakresem § 4 tego przepisu także w przypadku powołania na stanowisko sędziego w sądzie wyższej instancji. Obecnie, w myśl tego przepisu art. 47b § 4 u.s.p. stosuje się odpowiednio, m.in. w przypadku powołania na stanowisko sędziego w sądzie wyższej instancji. Zatem zmiana miejsca służbowego sędziego wynikająca z powołania na stanowisko sędziego w sądzie wyższej instancji nie stanowi przeszkody do podejmowania czynności w sprawach przydzielonych w dotychczasowym miejscu służbowym albo miejscu pełnienia służby, aż do ich zakończenia. Jednocześnie został zmieniony art. 55 § 4 u.s.p. w ten sposób, że nie ograniczają jurysdykcji sędziego i nie mogą być podstawą stwierdzenia sprzeczności składu sądu z przepisami prawa, nienależytego obsadzenia sądu lub udziału osoby nieuprawnionej lub niezdolnej do orzekania w wydaniu orzeczenia przepisy o przydziale spraw, wyznaczaniu i zmianie składu sądu oraz delegowaniu sędziego na czas pełnienia funkcji lub zajmowania stanowiska.

---

³⁹ Wyrok SN z dnia 6 września 2022 r., II KK 321/22, LEX nr 3484143; uchwała SN z dnia 13 marca 2020 r., III CZP 68/19, OSNC 2020, nr 11, poz. 97; wyrok SA w Gdańsku z dnia 21 sierpnia 2020 r., I AGa 73/20, LEX nr 3321421.

⁴⁰ D. Świecki w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Art. 425–673*, t. II, red. D. Świecki, Warszawa 2024, s. 211; J. Matras w: *Kodeks postępowania karnego...*, s. 1012; B.J. Stefańska w: *Studia i Analizy Sądu Najwyższego...*

⁴¹ Dz.U. z 2023 r. poz. 614.

USTAWA Z DNIA 8 GRUDNIA 2017 R. O SĄDZIE NAJWYŻSZYM (DZ.U. Z 2024 R. POZ. 622)

7. PRZEDSTAWIENIE PRZEZ SĄD NAJWYŻSZY SKŁADOWI IZBY ZAGADNIENIA PRAWNEGO DO ROZSTRZYGNIĘCIA (ART. 82 § 1)

Jeżeli Sąd Najwyższy, rozpoznając kasację lub inny środek odwoławczy, poweźmie poważne wątpliwości co do wykładni przepisów prawa będących podstawą wydanego rozstrzygnięcia, może – zgodnie z art. 82 § 1 u. o SN – odroczyć rozpoznanie sprawy i przedstawić zagadnienie prawne do rozstrzygnięcia składowi 7 sędziów tego sądu.

Na tle tego przepisu Sąd Najwyższy w uchwale 7 sędziów z dnia 23 marca 2023 r., I KZP 17/22 (LEX nr 3507164), zasadnie wskazał, że: „Dla prawidłowego wypełnienia przez Sąd Najwyższy omawianych zadań celowe jest więc dopuszczenie możliwości zadania tzw. pytań konkretnych w trybie art. 82 § 1 u. o SN także w odniesieniu do przepisu, który miałby zostać dopiero zastosowany w postępowaniu toczącym się przed najwyższą instancją sądową i który nie był przedmiotem wydanego do tej pory rozstrzygnięcia sądowego. Za takim podejściem przemawiają więc względy racjonalności. Nie jest prawidłowy ten kierunek interpretacji, który sprowadza się do ograniczenia dopuszczalności zadania pytania prawnego w oparciu art. 82 § 1 u. o SN wyłącznie do wątpliwości co do wykładni przepisów prawa będących podstawą orzeczenia zaskarżonego rozpoznawaną przez Sąd Najwyższy kasacją lub innym środkiem odwoławczym”.

Organ ten słusznie w uchwale 7 sędziów z dnia 23 marca 2023 r., I KZP 16/22 (OSNK 2023, nr 4, poz. 19), wskazał, że „Brzmienie przepisu art. 82 § 1 u. o SN wskazuje, że sięgnięcie po formułę przedstawienia zagadnienia prawnego składowi siedmioosobowemu Sądowi Najwyższemu uzasadnione jest jedynie w sytuacji, gdy w będącej przedmiotem rozważań sprawie, tj. dotyczącej rozpoznania kasacji lub innego środka odwoławczego, wystąpią «poważne wątpliwości co do wykładni prawa będących podstawą wydanego rozstrzygnięcia» (...) Określona we wspomnianej regulacji instytucja odnosi się do tzw. pytań konkretnych, a więc zagadnień pojawiających się przy rozpoznawaniu określonej sprawy. Uzasadnione przy tym jawi się odwołanie do – wprawdzie dotyczącej innego układu procesowego, lecz strukturalnie podobnej – instytucji pytania prawnego określonego w art. 441 k.p.k., zgodnie z którym, jeżeli przy rozpoznawaniu środka odwoławczego wyłoni się zagadnienie prawne wymagające zasadniczej wykładni ustawy, sąd odwoławczy może odroczyć rozpoznanie sprawy i przekazać zagadnienie do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu”.

8. WNIOSEK O ROZSTRZYGANIE PRZEZ SĄD NAJWYŻSZY ROZBIEŻNOŚCI W WYKŁADNI PRAWA (ART. 83)

Jeżeli w orzecznictwie sądów powszechnych, sądów wojskowych lub Sądu Najwyższego ujawnią się rozbieżności w wykładni przepisów prawa będących

podstawą ich orzekania, Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego lub Prezes Sądu Najwyższego może, w celu zapewnienia jednolitości orzecznictwa, przedstawić wniosek o rozstrzygnięcie zagadnienia prawnego Sądowi Najwyższemu w składzie 7 sędziów lub innym odpowiednim składzie (art. 83 § 1 u. o SN). W art. 82 § 1 te same ustawy uprawnienie do złożenia takiego wniosku ma także: Prokurator Generalny, Rzecznik Praw Obywatelskich oraz, w zakresie swojej właściwości, Prezes Prokuratury Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej, Rzecznik Praw Dziecka, Rzecznik Praw Pacjenta, Przewodniczący Rady Dialogu Społecznego, Przewodniczący Komisji Nadzoru Finansowego, Rzecznik Finansowy i Rzecznik Małych i Średnich Przedsiębiorców.

Dodatkowe umocowanie prawne do złożenia takiego wniosku ma Rzecznik Praw Obywatelskich na podstawie art. 16 ust. 2 pkt 4 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich⁴², z tym że może występować z wnioskami do Sądu Najwyższego o podjęcie uchwały mającej na celu wyjaśnienie nie tylko przepisów prawnych, których stosowanie wywołało rozbieżności w orzecznictwie, ale także budzących wątpliwości w praktyce. Istnieje istotna dysharmonia między obiema podstawami prawnymi. Podstawa ta w ustawie o Sądzie Najwyższym dla Rzecznika Praw Obywatelskich została określona w sposób węższy. Sąd Najwyższy zajmuje od dawna jednolite stanowisko, że rozpoznanie wniosku Rzecznika Praw Obywatelskich może dotyczyć tego wyłącznie zagadnienia prawnego, które wywołało rozbieżności w interpretowaniu przez sądy znaczenia treści normatywnej konkretnych przepisów prawa. Nie jest natomiast wystarczające wystąpienie samych rozbieżności w orzecznictwie, w szczególności wynikających z odmiennego stosowania prawa⁴³.

Sąd Najwyższy podtrzymał tę linię w postanowieniu 7 sędziów SN z dnia 13 grudnia 2023 r., I KZP 5/23 (LEX nr 3644320), podkreślając, że:

- „Przedstawienie Sądowi Najwyższemu wniosku o rozstrzygnięcie rozbieżności wymaga tego, by w orzecznictwie Sądu Najwyższego, sądów powszechnych i sądów wojskowych funkcjonowały sprzeczne ze sobą orzeczenia. Przy tym, rozbieżność ta musi dotyczyć wykładni prawa, a nie jego stosowania. Choć art. 16 ust. 2 pkt 4 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich uprawnia Rzecznika do występowania do Sądu Najwyższego z wnioskiem o podjęcie uchwały mającej na celu wyjaśnienie przepisów prawnych budzących wątpliwości w praktyce lub stosowanie których wywołało rozbieżności w orzecznictwie, to w art. 83 § 2 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym podstawa kompetencyjna do wystąpienia przez Rzeczn-

---

⁴² Dz.U. z 2024 r. poz. 1264 ze zm.

⁴³ Uchwała 7 sędziów SN z dnia 26 maja 2021 r., I KZP 12/20, OSNK 2021, nr 7, poz. 25; postanowienie 7 sędziów SN z dnia 26 kwietnia 2017 r., I KZP 1/17, OSNKW 2017, nr 6, poz. 33; postanowienie 7 sędziów SN z dnia 25 lutego 2016 r., I KZP 18/15, OSNKW 2016, nr 4, poz. 4; postanowienie 7 sędziów SN z dnia 26 czerwca 2014 r., I KZP 9/14, OSNKW 2014, nr 8, poz. 60; postanowienie 7 sędziów SN z dnia 23 marca 2011 r., I KZP 1/11, OSNKW 2011, nr 5, poz. 21; uchwała 7 sędziów SN z dnia 21 czerwca 2005 r., I KZP 24/05, OSNKW 2005, nr 10, poz. 89; S. Trociuk, *Komentarz do art. 16 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich*, LEX/el. 2007, teza V.

nika z tzw. pytaniem abstrakcyjnym została określona w sposób wąski. Są nią wyłącznie ujawnione w orzecznictwie sądów powszechnych, sądów wojskowych lub Sądu Najwyższego rozbieżności w wykładni prawa”.

USTAWA Z DNIA 30 SIERPNI 2013 R. O ZMIANIE USTAWY O POSTĘPOWANIU W SPRAWACH NIELETNICH ORAZ NIEKTÓRYCH INNYCH USTAW (DZ.U. Z 2013 R. POZ. 1165)

9. ZNACZENIE SFORMUŁOWANIA „STOSUJE SIĘ PRZEPISY DOTYCHCZASOWE” (ART. 4 UST. 1)

Artykuł 4 ust. 1 ustawy z dnia 30 sierpnia 2013 r. o zmianie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich oraz niektórych innych ustaw⁴⁴, mający charakter intertemporalny, przewiduje, że do postępowań w sprawach nieletnich wszczętych i niezakończonych przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy, z wyłączeniem postępowań wykonawczych, stosuje się przepisy dotychczasowe. Jego treść wskazuje, że nie dotyczy postępowań prawomocnie zakończonych przed wejściem jej w życie⁴⁵. Ustawą z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich⁴⁶ uchylono art. 13, według którego w wypadku, gdy wobec nieletniego, który dopuścił się czynu karalnego, jako przestępstwo lub przestępstwo skarbowe, ale w chwili orzekania ukończył lat 18, zachodzą podstawy do orzeczenia umieszczenia w zakładzie poprawczym – sąd rodzinny może wymierzyć karę, gdy uzna, że stosowanie środków poprawczych nie byłoby już celowe. W związku z tym nasunęło się pytanie, czy jeśli nieletni popełnił czyn karalny jako przestępstwo przed wejściem tej zmiany, a orzekanie następuje po jego uchyleniu, przepis ten może mieć do niego nadal zastosowanie. Jego istota sprowadza się do tego, czy art. 4 ust. 1 omawianej noweli dotyczy tylko przepisów procesowych, czy także materialnych.

Sąd Najwyższy w uchwale 7 sędziów z dnia 23 marca 2023 r., I KZP 16/22 (OSNK 2023, nr 4, poz. 19), uznał, że: „Zawarte w art. 4 ust. 1 *in fine* ustawy z dnia 30 sierpnia 2013 r. o zmianie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2013 r. poz. 1165) sformułowanie «stosuje się przepisy dotychczasowe» odnosi się zarówno do przepisów o charakterze procesowym, jak i materialnym”. Jest to pogląd zasadny. Wcześniej Sąd Najwyższy także opowiadał się za jego stosowaniem do art. 13 u.p.n.⁴⁷ Twierdził też odmiennie, że art. 4 ust. 1 omawianej noweli ma charakter procesowy i nie odnosi się do art. 13 u.p.n., który ma charakter materialnoprawny, gdyż precyzuje przesłanki ukarania nieletniego sprawcy czynu karalnego – co implikuje konieczność stosowania reguł kolizyjnych właściwych dla prawa materialnego⁴⁸. Uzasadniając ten pogląd w omawianej

⁴⁴ Dz.U. z 2013 r. poz. 1165.

⁴⁵ Wyrok SN z dnia 29 października 2015 r., IV KK 209/15, LEX nr 1929134.

⁴⁶ Dz.U. z 2018 r. poz. 969 ze zm.

⁴⁷ Wyrok SN z dnia 29 października 2015 r., IV KK 209/15, LEX nr 1929134.

⁴⁸ Postanowienie SN z dnia 25 maja 2023 r., V KK 40/22, LEX nr 3568205; wyrok SN z dnia 12 maja 2021 r. IV KK 153/21, LEX nr 3358914; wyrok SN z dnia 9 stycznia 2020 r.,

uchwale, Sąd Najwyższy zauważył, że w art. 4 ust. 1 noweli chodziło o przedłużenie obowiązywania dotychczasowego prawa, oznaczające, że do czasu wygaśnięcia stosunków prawnych powstałych w czasie obowiązywania „dawnego” prawa oraz do czasu ustania następstw zdarzeń, które powstały „pod rządami prawa danego”, czy do czasu zakończenia spraw będących w toku, będą miały zastosowanie przepisy prawne, które obowiązywały w czasie powstania owych stosunków, zdarzeń czy ich następstw⁴⁹. Zaletą takiego rozwiązania jest poszanowanie zasady ochrony interesów w toku, ponieważ podmioty, które ułożyły sobie stosunek prawny na podstawie dotychczasowych przepisów, będą według tych regulacji ten stosunek kończyć; gwarantuje także stabilność systemu prawnego. Sąd Najwyższy trafnie argumentuje, że ustawodawca nie rozróżnił, czy czasowe stosowanie przepisów dotychczasowych odnosi się do przepisów prawa materialnego, czy procesowego. Wprawdzie użył sformułowania „do postępowań”, co mogłoby sugerować, że zawarta norma odnosi się wyłącznie do przepisów proceduralnych, regulujących przebieg wszczętych i niezakończonych postępowań, jednak postępowanie karne służy realizacji norm prawa karnego materialnego. Zasięg działania przepisu przejściowego należy wiązać ze sformułowaniem „stosuje się przepisy dotychczasowe”. Określenie to nie jest jednak równoznaczne ze zwrotem „postępowanie toczy się według przepisów dotychczasowych”. Sformułowanie w art. 4 ust. 21 noweli ma szerszy zakres, odnosi się do wszystkich przepisów, zarówno procesowych, związanych z tokiem postępowania i regulujących tzw. kinetykę oraz statykę procesu, jak również do przepisów prawa materialnego. Zakres użytego w tym przepisie zwrotu wskazuje na jego mieszany charakter; reguluje kwestie związane z przepisami prawa procesowego oraz materialnego. O charakterze normy prawnej nie decyduje systematyka aktu prawnego ani tytułarna jego część, lecz treść i cel przepisu⁵⁰.

USTAWA Z DNIA 2 MARCA 2020 R. O SZCZEGÓLNYCH ROZWIĄZANIACH ZWIĄZANYCH Z ZAPOBIEGANIEM, PRZECIWDZIAŁANIEM I ZWALCZANIEM COVID-19, INNYCH CHOROÓB ZAKAŹNYCH ORAZ WYWOŁANYCH NIMI SYTUACJI KRYZYSOWYCH (DZ.U. Z 2021 R. POZ. 2095)

8. SKŁAD SĄDU ODWOŁAWCZEGO (ART. 14FA UST. 1)

W myśl art. 14fa ust. 1 ustawy z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych⁵¹, w okre-

---

II KK 384/18, LEX nr 3075897; postanowienie SN z dnia 8 listopada 2018 r., II KK 384/18, LEX nr 2575531.

⁴⁹ S. Wronkowska w: S. Wronkowska, M. Zieliński, *Komentarz do zasad techniki prawodawczej*, Warszawa 2004, s. 84.

⁵⁰ Uchwała SN z dnia 25 października 2000 r., I KZP 24/00, OSNKW 2000, nr 11–12, poz. 96.

⁵¹ Dz.U. z 2021 r. poz. 2095.

sie obowiązywania stanu zagrożenia epidemicznego albo stanu epidemii, ogłoszonego z powodu COVID-19, oraz w okresie roku po ich odwołaniu w sprawach rozpoznawanych według przepisów Kodeksu postępowania karnego, o przestępstwach zagrożonych karą pozbawienia wolności, której górna granica nie przekracza 5 lat, na rozprawie apelacyjnej sąd orzeka w składzie jednego sędziego, jeżeli w pierwszej instancji sąd orzekał w takim samym składzie. Na tle tego przepisu zostały przedstawione Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia zagadnienia prawne:

1. „Czy w takiej sytuacji na rozprawie apelacyjnej sąd orzeka w składzie jednego sędziego, jeżeli w pierwszej instancji sąd orzekał w takim samym składzie”, dotyczy także przestępstw skarbowych?
2. Czy w sytuacji, kiedy w postępowaniu przygotowawczym w sprawie o przestępstwa skarbowe toczyły się odrębne postępowania w formie dochodzenia, przy czym w świetle kwalifikacji czynu przyjętej w akcie oskarżenia mogło się toczyć w takiej formie, zaś po wniesieniu do sądu aktów oskarżenia w tych sprawach w postępowaniu sądowym połączono sprawy do wspólnego rozpoznania i sąd pierwszej instancji wymierzył za przestępstwa skarbowe karę, stosując jej nadzwyczajne obostrzenie na podstawie art. 37 § 1 pkt 3 k.k.s. (ciąg przestępstw), sąd odwoławczy winien orzekać w składzie trzech sędziów, czy zachodzi brak skargi uprawnionego oskarżyciela?.

Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 13 czerwca 2023 r., I KZP 21/22 (OSNK 2023, nr 7, poz. 31), zajął w tych kwestiach słuszne stanowisko, że:

„Przepis art. 14fa ust. 1 ustawy z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2021 r. poz. 2095) nie ma zastosowania w sprawach o przestępstwa skarbowe.

Jeżeli prowadzone były odrębne postępowania przygotowawcze i każde z nich miało właściwą dla siebie formę, tj. dochodzenia (art. 151a § 2 a *contrario* k.k.s.), a także w każdym z nich akt oskarżenia wniósł podmiot do tego – na tamtym etapie postępowania – uprawniony, tj. finansowy organ postępowania przygotowawczego (art. 155 § 4 k.k.s.), to następcze połączenie spraw do wspólnego prowadzenia na etapie postępowania sądowego i zastosowanie w wyroku przez sąd I instancji instytucji z art. 37 § 1 pkt 3 k.k.s., warunkującej prowadzenie śledztwa (art. 151a § 2 pkt 1 k.k.s.), które z kolei determinuje wniesienie aktu oskarżenia przez prokuratora, nie może prowadzić do wniosku o braku skargi uprawnionego oskarżyciela (art. 439 § 1 pkt 9 k.p.k. w zw. z art. 17 § 1 pkt 9 k.p.k.).

W sytuacji procesowej, w której przedmiot postępowania przygotowawczego oraz przyjęta na tym etapie kwalifikacja prawna czynu uprawniała do prowadzenia dochodzenia, a następnie, na skutek połączenia spraw do wspólnego rozpoznania w postępowaniu sądowym, zastosowano nadzwyczajne obostrzenie kary z art. 37 § 1 pkt 3 k.k.s., które determinuje konieczność prowadzenia śledztwa, sąd odwoławczy orzeka w składzie trzech sędziów”.

Uzasadniając pierwszy z tych poglądów, organ ten odwołał się do istniejącego już orzecznictwa, w myśl którego art. 14fa ust. 1 tej ustawy nie ma zastosowania

do przestępstw skarbowych⁵². Wskazał, że przepisy art. 14fa specustawy COVID mają charakter epizodyczny i wyjątkowy. Tym samym muszą być interpretowane ściśle i nie mogą być wykładane rozszerzająco. W cytowanej ustawie ustawodawca wyraźnie posłużył się sformułowaniem przesadzającym, że znajduje on zastosowanie w sprawach „o przestępstwa zagrożone karą pozbawienia wolności, której górna granica nie przekracza 5 lat pozbawienia wolności”. Nie można utożsamiać pojęcia przestępstwa i przestępstwa skarbowego, bowiem prawo karne skarbowe ma charakter autonomiczny, co wynika przede wszystkim z odrębnych regulacji w zakresie m.in. pojęcia czynu zabronionego, warunków odpowiedzialności, zasad jej ponoszenia. Ponadto odpowiedzialność za czyny określone w Kodeksie karnym skarbowym jest odpowiedzialnością *sui generis* – odpowiedzialnością karnoskarbową, odpowiedzialnością za przestępstwo lub wykroczenie skarbowe. W art. 15zrz1 tej ustawy określono grupę spraw, w których wstrzymano bieg terminu przedawnienia jako sprawy „o przestępstwa i przestępstwa skarbowe”, co wyraźnie rozgranicza te dwie grupy czynów zabronionych. Gdyby ustawodawca chciał objąć dyspozycją specustawy COVID także sprawy skarbowe, wyraźnie zaznaczyłby to w treści przepisu.

Co do drugiej kwestii, już wcześniej Sąd Najwyższy wyrażał pogląd, że w wypadku przyjęcia w wyroku sądu pierwszej instancji kwalifikacji prawnej przypisanego czynu, która nie uzasadniałaby prowadzenia postępowania przygotowawczego w formie dochodzenia, apelację od takiego orzeczenia rozpoznaje sąd odwoławczy w składzie trzech sędziów (art. 29 § 1 *in principio* k.p.k.), nawet jeżeli postępowanie przygotowawcze, w świetle kwalifikacji czynu przyjętej w akcie oskarżenia, mogło toczyć się w formie dochodzenia⁵³. W omawianej uchwale Sąd Najwyższy w pierwszej kolejności odwołał się do ugruntowanego w judykaturze poglądu, że sąd nie jest związany opisem i kwalifikacją prawną przyjętą w akcie oskarżenia⁵⁴ oraz że w wypadku przyjęcia w wyroku sądu pierwszej instancji kwalifikacji prawnej przypisanego czynu, która nie uzasadniałaby prowadzenia postępowania przygotowawczego w formie dochodzenia, apelację od takiego orzeczenia rozpoznaje sąd odwoławczy w składzie trzech sędziów (art. 29 § 1 k.p.k.), nawet

---

⁵² Wyrok SN z dnia 31 marca 2023 r., I KK 481/22, LEX nr 3574946; wyrok SN z dnia 20 października 2022 r., II KK 310/22, OSNK 202, s. 11–12, poz. 46. Tak też w wyroku SN z dnia 6 grudnia 2023 r., IV KK 255/23, LEX nr 3649731; wyroku SN z dnia 22 listopada 2023 r., I KK 97/23, LEX nr 3632447; wyroku SN z dnia 26 czerwca 2024 r., V KK 357/23, LEX nr 3729843.

⁵³ Wyrok SN z dnia 20 lutego 2019 r., III KK 624/17, OSNK 2019, nr 7, poz. 33; wyrok SN z dnia 9 grudnia 2021 r., II KK 499/21, LEX nr 3322587; postanowienie SN z dnia 18 maja 2022 r., I KZP 15/21, OSNK 2022, nr 6, poz. 24.

⁵⁴ Uchwała SN z dnia 16 listopada 2000 r., I KZP 35/00, OSNKW 2000, z. 11–12, poz. 92 z uwagami aprobującymi R.A. Stefańskiego, *Przegląd uchwał Izby Karnej i Wojskowej Sądu Najwyższego w zakresie prawa karnego procesowego za 2000 r.*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2001, nr 2, s. 102; wyrok SN z dnia 4 lutego 2014 r., II KK 262/13, OSNKW 2014, nr 9, poz. 68; uchwała SN z dnia 25 marca 2004 r., I KZP 43/03, OSNKW 2004, nr 4, poz. 36 z głosem krytyczną M. Skwarcowa, „Gdańskie Studia Prawnicze – Przegląd Orzecznictwa” 2005, s. 1–2, s. 201–210 i uwagami aprobującymi R.A. Stefańskiego, *Przegląd uchwał Izby Karnej Sądu Najwyższego w zakresie prawa karnego procesowego za 2004 r.*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2005, nr 2, s. 109–111; wyrok SN z dnia 2 marca 2021 r., IV KK 726/21, LEX nr 3372327.

jeżeli postępowanie przygotowawcze, w świetle kwalifikacji czynu przyjętej w akcie oskarżenia, mogło toczyć się w formie dochodzenia – argument z art. 449 § 2 k.p.k.⁵⁵

BIBLIOGRAFIA

- Bafia J., *Zmiana kwalifikacji prawnej czynu w procesie karnym*, Warszawa 1964.
- Banaszak B., *Glosa do wyroku TK z dnia 3 grudnia 2015 r.*, K 34/15, „Przeгляд Sejmowy” 2016, nr 2.
- Błachnio-Parzych A., Kosonoga J., *Rzetelny proces karny w orzecznictwie Sądu Najwyższego w: Rzetelny proces karny*, red. P. Wiliński, Warszawa 2009.
- Błoński M. w: *Meritum. Postępowanie karne*, red. D. Świecki, Warszawa 2019.
- Burdziuk M., Zagrodnik J. w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. Zagrodnik, Warszawa 2024.
- Cieślak M., *Polska procedura karna. Podstawowe założenia teoretyczne*, Warszawa 1984.
- Czarnecki P., Ważny A. w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. A. Sakowicz, Warszawa 2023.
- Dalka S., *Zasada dwuinstancyjności a kwestia sędziego sądu rewizyjnego*, „Nowe Prawo” 1991, s. 4–6.
- Hofmański P., Zabłocki S., *Elementy metodyki pracy sędziego w sprawach karnych*, Warszawa 2006.
- Hofmański P., Wróbel A. w: *Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Komentarz do art. 1–18*, red. L. Garlicki, t. 1, Warszawa 2010.
- Garlicki L., *Pojęcie i cechy sądu w świetle Europejskiej Konwencji Praw Człowieka w: Trzecia władza. Sądy i trybunały w Polsce. Materiały Jubileuszowego L Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr i Zakładów Prawa Konstytucyjnego. Gdynia, 24–26.04.2008 roku*, red. A. Szymt, Gdańsk 2008.
- Gronowska B., *Sprawa Nortier przeciwko Holandii – problem bezstronności sądu w rozumieniu art. 6 ust. 1 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, „Palestra” 1994, nr 3–4.
- Grzegorzczak T., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz Lex. Artykuły 1–467*, t. I, Warszawa 2014.
- Grzeszczak W., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2012.
- Grzegorzczak T., Rydz-Sybilik K. w: *Polskie postępowanie karne*, red. T. Grzegorzczak, J. Tylman, R. Olszewski, D. Świecki, Warszawa 2022.
- Jasiński W., *Bezstronność sądu i jej gwarancje w polskim procesie karnym*, Warszawa 2009.
- Jasiński W. w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. Skorupka, Warszawa 2020.
- Kanga D., *Glosa do postanowienia TK z dnia 7 stycznia 2016 r.*, U 8/15, PiP 2018, nr 2.
- Kosonoga J. w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do art. 1–166*, red. R.A. Stefański, S. Zabłocki, t. I, Warszawa 2017.
- Kozioł T., *Glosa do wyroku SA w Krakowie z dnia 26 października 2011 r.*, II AKa 165/11, CzPKiNP 2012, nr 3.

---

⁵⁵ Wyrok SN z dnia 9 grudnia 2021 r., II KK 499/21, LEX nr 3322587; wyrok SN z dnia 8 czerwca 2022 r., III KK 106/22, LEX nr 3322587; wyrok SN z dnia 13 lipca 2022 r., III KK 240/22, LEX nr 3480108. Tak też D. Świecki w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. D. Świecki, t. II, Warszawa 2022, s. 358; S. Zabłocki w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do art. 425–467*, red. R.A. Stefański, S. Zabłocki, t. IV, Warszawa 2021, s. 597; A. Sakowicz w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. A. Sakowicz, Warszawa 2023, s. 1302; J. Matras w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. K. Dudka, Warszawa 2023, s. 1065–1066.

- Kubiak J.R., *Psychologiczny mechanizm podejmowania decyzji sądowych w postępowaniu karnym (podstawowe problemy)*, „Zeszyty Naukowe Instytutu Badania Prawa Sądowego” 1978, nr 8.
- Kulesza C. w: *System Prawa Karnego Procesowego. Zasady procesu karnego*, red. P. Wiliński, t. III cz. 1, Warszawa 2014.
- Łukańko B., *Uprawnienie sądów do odmowy zastosowania niekonstytucyjnego przepisu aktu podustawowego a pytanie prawne do Trybunału Konstytucyjnego – konflikt efektywności postępowania i pewności prawa – analiza w świetle orzecznictwa Sądu Najwyższego w: Kontrola konstytucyjności prawa a stosowanie prawa w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego, Sądu Najwyższego i Naczelnego Sądu Administracyjnego*, red. J. Królikowski, J. Podkowiak, J. Sułkowski, Warszawa 2017.
- Łyczewek R., *Zarzut iudicis suspecti w k.p.k.*, „Nowe Prawo” 1961, nr 11.
- Marszał K., *Proces karny*, Katowice 1998.
- Marzec J.F., *Z problematyki tożsamości czynu zarzucanego a przypisanego oraz wyboru właściwej kwalifikacji czynu*, „Nowe Prawo” 1957, nr 12.
- Matras J. w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. K. Dudka, Warszawa 2023.
- Murzynowski A., *Istota i zasady procesu karnego*, Warszawa 1994.
- Olszewski R., *Glosa do uchwały składu 7 sędziów z dnia 13 czerwca 2023 r.*, I KZP 22/22, OSP 2024, nr 3.
- Paluszkiewicz H. w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. K. Dudka, Warszawa 2023.
- Papke-Olszauskas K., *Wylączenie uczestników procesu karnego*, Gdańsk 2007.
- Radziejewicz P., *Glosa do wyroku TK z dnia 11 sierpnia 2016 r.*, K 39/16, PiP 2016, nr 12.
- Rogacka-Rzewnicka M. w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do wybranych przepisów*, red. D. Szumiło-Kulczycka, LEX/el. 2022.
- Rogalski M., *Przesłanki powagi rzeczy osądzonej w procesie karnym*, Kraków 2005.
- Sakowicz A. w: *Kodeks karny Komentarz*, red. A. Sakowicz, Warszawa 2023.
- Skretowicz E., *Iudex inhabilis i iudex suspectus w polskim procesie karnym*, Lublin 1994.
- Skorupka J., *Glosa do uchwały składu 7 sędziów z dnia 13 czerwca 2023 r.*, I KZP 22/22, OSP 2024, nr 1.
- Skwara B., *Glosa do postanowienia TK z dnia 7 stycznia 2016 r.*, „Przegląd Sejmowy” 2016, nr 4.
- Skwarcow M., *Glosa do uchwały SN z dnia 25 marca 2004 r.*, I KZP 43/03, „Gdańskie Studia Prawnicze – Przegląd Orzecznictwa” 2005, s. 1–2.
- Stachowiak S., *Funkcje zasady skargowości w polskim procesie karnym*, Poznań 1975.
- Stefańska B.J. w: *Studia i Analizy Sądu Najwyższego Przegląd Orzecznictwa za rok 2023*, red. J. Kosonoga, Warszawa 2024.
- Stefański R.A., *Glosa do postanowienia SN z dnia 13 czerwca 2023 r.*, I KZP 3/23, OSP 2024, nr 2.
- Stefański R.A. w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do art. 1–166*, red. R.A. Stefański, S. Zabłocki, t. I, Warszawa 2017.
- Stefański R.A., *Przegląd uchwał Izby Karnej i Wojskowej Sądu Najwyższego w zakresie prawa karnego procesowego za 2000 r.*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2001, nr 2.
- Stefański R.A., *Przegląd uchwał Izby Karnej Sądu Najwyższego w zakresie prawa karnego procesowego za 2004 r.*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2005, nr 2.
- Stefański R.A., *Przegląd uchwał Izby Karnej Sądu Najwyższego w zakresie prawa karnego procesowego za 2019 rok*, „Ius Novum” 2021, nr 2.
- Śliwiński S., *Polski proces karny przed sądem powszechnym. Zasady ogólne*, Warszawa 1948.

- Świda Z., *Sędzia jako zawód szczególnego zaufania społecznego – wymogi i uprawnienia w: Funkcje procesu karnego. Księga jubileuszowa Prof. J. Tylmana*, red. T. Grzegorzczak, Warszawa 2011.
- Świecki D., *Czynności procesowe obrońcy i pełnomocnika w sprawach karnych*, Warszawa 2015.
- Świecki D. w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. D. Świecki, t. II, Warszawa 2022.
- Świecki D. w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Art. 1–424*, red. D. Świecki, t. I, Warszawa 2024.
- Świecki D. w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Art. 425–673*, t. II, red. D. Świecki, Warszawa 2024.
- Tobor Z., *Bezstronność sędziego*, „Przeгляд Sądowy” 2005, nr 6.
- Tobor Z., Pietrzykowski T., *Bezstronność jako pojęcie prawne w: Prawo a wartości. Księga jubileuszowa Profesora Józefa Nowackiego*, red. Z. Tobor, I. Bogucka, Kraków 2003.
- Trociuk S., *Komentarz do art. 16 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich*, LEX/el. 2007.
- Waltoś S., Hofmański P., *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2020.
- Wiącek M., *Glosa do wyroku TK z dnia 3 grudnia 2015 r., K 34/15*, „Przeгляд Sejmowy” 2016, nr 2.
- Wiliński P. w: *System Prawa Karnego Procesowego. Zagadnienia ogólne*, red. P. Hofmański, t. I, cz. 1, Warszawa 2013.
- Wronkowska S. w: S. Wronkowska, M. Zieliński, *Komentarz do zasad techniki prawodawczej*, Warszawa 2004.
- Zabłocki S. w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do art. 425–467*, red. R.A. Stefański, S. Zabłocki, t. IV, Warszawa 2021.
- Zembrzuski T., *Przeciwdziałanie nadużyciom w korzystaniu z instytucji wyłączenia sędziego w postępowaniu cywilnym*, „Przeгляд Sądowy” 2006, nr 2.

GENEZA I KSZTAŁTOWANIE SIĘ POJĘCIA STANU NIETRZEŻWOŚCI

BLANKA J. STEFAŃSKA*

Streszczenie

Przedmiotem artykułu jest przedstawienie występowania pojęcia „stan nietrzeźwości” w ustawodawstwie polskim oraz analiza podejmowanych prób jego określenia przez przedstawicieli nauk prawnych, medycznych i biologicznych oraz w powstałych w efekcie jego definicji ustawowych. Celem głównych tez badawczych było wykazanie, że aktualnie obowiązująca ustawowa definicja stanu nietrzeźwości – przez ukazanie długiej drogi jego kształtowania się – ma gruntowne zakotwiczenie w osiągnięciach nauk medycznych. Opracowanie ma istotne znaczenie dla nauki, gdyż zawiera pogłębioną analizę dogmatyczną, a także dla praktyki przede wszystkim ze względu na ułatwienie zrozumienia poszczególnych elementów jej definicji. Nie sposób było pominąć rozważań na temat stanu wskazującego na użycie alkoholu lub stanów po użyciu alkoholu, które związane są ze spożywaniem alkoholu, mających także charakter normatywny.

Słowa kluczowe: alkohol, definicja ustawowa, próg trzeźwości, stan nietrzeźwości, stan po użyciu alkoholu.

THE GENESIS AND FORMATION OF THE CONCEPT OF THE STATE OF INTOXICATION

Abstract

The subject of the article is to present the concept of “intoxication” in Polish legislation and to analyse attempts to define it by representatives of legal, medical and biological sciences and the resulting statutory definitions. The main aim of the research theses was to demonstrate that the currently applicable statutory definition of intoxication – by showing the long path of its evolution – has a solid basis in the achievements of medical science. The study is of significant importance for science, because it contains an in-depth dogmatic analysis, and for practice, primarily due to facilitating the understanding of individual elements of its definition. It was also necessary to include considerations on the state indicating the use of alcohol or states

---

* Dr hab., prof. UŁa, Uczelnia Łazarskiego w Warszawie (Polska), e-mail: blanka.stefanska@lazarski.pl, ORCID: 0000-0003-3146-6842.

after the use of alcohol, which are related to the consumption of alcohol, which also have a normative character.

Keywords: alcohol, sobriety threshold, state after using alcohol, state of intoxication, statutory definition.

WPROWADZENIE

Stan nietrzeźwości jako pojęcie prawne ma długą tradycję sięgającą czasów rzymskich¹. Występuje w polskim ustawodawstwie od początku odzyskania niepodległości w 1918 r., ale przez wiele lat nie był zdefiniowany w żadnym akcie prawnym. Dla lepszego zrozumienia jego określenia w aktualnie obowiązujących ustawach pomocne może być poznanie jego kształtowania się zarówno w ustawodawstwie, jak i doktrynie i judykaturze. Mając to na uwadze, zasadne jest przedstawienie tego pojęcia w całym polskim ustawodawstwie oraz prób jego zdefiniowania przez przedstawicieli nauki prawa, medycyny i nauk biologicznych oraz w efekcie jego określenie w definicjach ustawowych.

STANY ZWIĄZANE ZE SPOŻYWANIEM ALKOHOLU W AKTACH PRAWNYCH

Stany związane ze spożywaniem alkoholu były i są różnie określane w aktach prawnych; najczęściej występują jako „stan nietrzeźwości”, „stan wskazujący na użycie alkoholu” lub „stan po użyciu alkoholu”.

1. STAN NIETRZEŻWOŚCI

Pojęcie „stan nietrzeźwości” pojawiło się w aktach prawnych w okresie międzywojennym, głównie regulujących sprzedaż napojów alkoholowych i ruch drogowy.

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1920 r. o ograniczeniach sprzedaży napojów alkoholowych² przewidywała karalność zachowania osoby znajdującej się w stanie nietrzeźwości wywołanej nadużyciem napojów alkoholowych dającej powód do publicznego zgorszenia lub znajdowania się w takim stanie w miejscu publicznym, a także za doprowadzenie innej osoby do stanu nietrzeźwości (art. 7 *in fine*). Karalność takich zachowań przewidywała w art. 11 ustawa z dnia 21 marca 1931 r. o ograniczeniu w sprzedaży, podawaniu i spożyciu napojów alkoholowych (przeciwalkoholowa)³.

---

¹ P. Kubiak, *Stan nietrzeźwości jako „afekt” w rzymskim prawie karnym?*, „Zeszyty Prawnicze” 2015, nr 1, s. 33–52.

² Dz.U. z 1922 r. Nr 35, poz. 299.

³ Dz.U. z 1931 r. Nr 51, poz. 423.

Ustawa z dnia 7 października 1921 r. o przepisach porządkowych na drogach publicznych⁴ nie zawierała przepisu zakazującego prowadzenia pojazdu po spożyciu alkoholu lub w stanie nietrzeźwości, ani też wydane na jej podstawie pierwsze rozporządzenie Ministra Robót Publicznych i Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 6 lipca 1922 r. o ruchu samochodów i innych pojazdów mechanicznych na drogach publicznych⁵.

Dopiero w rozporządzeniu Ministra Robót Publicznych i Ministra Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Ministrem Spraw Wojskowych z dnia 27 stycznia 1928 r. o ruchu pojazdów mechanicznych na drogach publicznych⁶ zabraniało się kierowcy będącemu w stanie nietrzeźwym prowadzenia pojazdu (§ 51 lit. a), a w rozporządzeniu Ministra Komunikacji i Ministra Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Ministrem Spraw Wojskowych z dnia 15 stycznia 1933 r. o ruchu pojazdów mechanicznych na drogach publicznych⁷ zabrania się kierowcy będącemu w stanie nietrzeźwym prowadzenia pojazdu mechanicznego (§ 50 lit. a). Taką samą regulację zawierało pierwotnie rozporządzenie Ministrów Komunikacji, Spraw Wewnętrznych i Spraw Wojskowych z dnia 27 października 1937 r. wydane w porozumieniu z ministrem opieki społecznej o ruchu pojazdów mechanicznych na drogach publicznych⁸ (§ 53 ust. 2 lit. a). Przepis ten został zmieniony rozporządzeniem Ministrów: Komunikacji, Administracji Publicznej, Ziem Odzyskanych i Obrony Narodowej z dnia 15 kwietnia 1948 r. wydanym w porozumieniu z Ministrami: Bezpieczeństwa Publicznego, Pracy i Opieki Społecznej oraz Zdrowia – w sprawie zmiany rozporządzenia Ministrów: Komunikacji, Spraw Wewnętrznych i Spraw Wojskowych z dnia 27 października 1937 r. o ruchu pojazdów mechanicznych na drogach publicznych⁹, którym zabroniono kierowcy w czasie prowadzenia pojazdu mechanicznego lub w czasie postoju okolicznościowego używać bądź znajdować się w stanie wskazującym na użycie alkoholu lub innych podobnie działających środków.

W myśl art. 19 ust. 1 ustawy z dnia 27 listopada 1961 r. o bezpieczeństwie i porządku ruchu na drogach publicznych¹⁰ zabronione było kierującym pojazdami znajdowanie się w czasie prowadzenia pojazdu w stanie wskazującym na użycie alkoholu lub innego podobnie działającego środka. W przypadku gdy zachodziło podejrzenie, że kierujący pojazdem znajduje się w czasie prowadzenia pojazdu w stanie wskazującym na użycie alkoholu lub innego podobnie działającego środka, obowiązany był na żądanie upoważnionych do tego organów poddać się badaniom koniecznym do ustalenia zawartości tych środków w organizmie (art. 19 ust. 2). W myśl wydanego na podstawie tej ustawy rozporządzenia Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 30 marca 1962 r. w sprawie badania kierujących pojaz-

---

⁴ Dz.U. z 1921 r. Nr 89, poz. 656 ze zm.

⁵ Dz.U. z 1922 r. Nr 65, poz. 587.

⁶ Dz.U. z 1928 r. Nr 41, poz. 396.

⁷ Dz.U. z 1933 r. Nr 9, poz. 55 ze zm.

⁸ Dz.U. z 1937 r. Nr 85, poz. 616 ze zm.

⁹ Dz.U. z 1948 r. Nr 27, poz. 186.

¹⁰ Dz.U. z 1961 r. Nr 53, poz. 295.

dami¹¹, kierujący pojazdem, podejrzany o znajdowanie się w czasie prowadzenia pojazdu w stanie wskazującym na użycie alkoholu lub innego podobnie działającego środka, był obowiązany, na żądanie organu Milicji Obywatelskiej lub innego organu kontroli ruchu drogowego, poddać się badaniu wydychanego powietrza (§ 1), a jeżeli badanie wydychanego powietrza dało wynik dodatni, kierujący pojazdem był obowiązany na żądanie tego organu poddać się badaniu krwi lub badaniu krwi i moczu (§ 2). Ze względu na uregulowanie tej kwestii w ustawie nie zawierały jej rozporządzenie Ministrów Komunikacji i Spraw Wewnętrznych z dnia 1 października 1962 r. w sprawie ruchu na drogach publicznych¹² oraz rozporządzenie Ministrów Komunikacji i Spraw Wewnętrznych z dnia 20 lipca 1968 r. w sprawie ruchu na drogach publicznych¹³.

W kodeksie wykroczeń z 1971 r. w pierwotnym brzmieniu stan nietrzeźwości stanowił o obowiązkowym orzeczeniu zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych, w razie popełnienia wykroczenia polegającego na prowadzeniu przez znajdującego się w stanie wskazującym na użycie alkoholu lub podobnie działającego środka, pojazdu mechanicznego, służącego do komunikacji lądowej, wodnej lub powietrznej (art. 87 § 3). Ustawą z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw¹⁴ dokonano kontrawencjonalizacji prowadzenia na drodze publicznej, w strefie zamieszkania lub w strefie ruchu innego pojazdu niż mechaniczny przez znajdującego się w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem podobnie działającego środka, ustanawiając wykroczenie określone w art. 87 § 1a k. w.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 1956 r. o zwalczaniu alkoholizmu¹⁵ przewidywała zakaz sprzedaży, podawania i spożywania napojów alkoholowych osobom nietrzeźwym (art. 1 ust. 1 pkt 2), doprowadzenie do izby wytrzeźwień osoby w stanie nietrzeźwym, która zachowaniem swoim dawała powód do zgorszenia w miejscach publicznych (art. 7 ust. 1). W myśl tej ustawy stan nietrzeźwości w chwili popełnienia przestępstwa stanowił okoliczność obciążającą, jeżeli sprawca przestępstwa miał szczególnie obowiązek zachowania pełnej świadomości wymaganej ze względu na wykonywany zawód, zajmowane stanowisko lub rodzaj wykonywanej czynności (art. 9 ust. 1). Jeżeli zachodziło podejrzenie, że przestępstwo zostało popełnione w stanie nietrzeźwości, osoba podejrzana mogła być poddana badaniu koniecznemu do ustalenia zawartości alkoholu w organizmie, w szczególności zabiegowi pobrania krwi, z tym że zabiegu pobrania krwi dokonywał fachowy pracownik służby zdrowia (art. 9 ust. 2). Przestępstwem było w stanie nietrzeźwości znęcanie się fizycznie i moralnie nad członkiem swojej rodziny lub osobą pozostającą w stosunku zależności od sprawcy (art. 10).

W ustawie z dnia 10 grudnia 1959 r. o zwalczaniu alkoholizmu¹⁶ była mowa o zakazie sprzedaży i podawania napojów alkoholowych osobom nietrzeźwym

¹¹ Dz.U. z 1962 r. Nr 26, poz. 125.

¹² Dz.U. z 1962 r. Nr 61, poz. 295 ze zm.

¹³ Dz.U. z 1968 r. Nr 27, poz. 183 ze zm.

¹⁴ Dz.U. z 2013 r. poz. 1247.

¹⁵ Dz.U. z 1956 r. Nr 12, poz. 62.

¹⁶ Dz.U. z 1959 r. Nr 69, poz. 434 ze zm.

(art. 1 § 2 ust. 1), zaś osoby w stanie nietrzeźwym, które zachowaniem swoim dają powód do zgorszenia w miejscu publicznym lub w zakładzie pracy, mogły zostać doprowadzone do izby wytrzeźwień (art. 21 § 2). Stan nietrzeźwości w chwili popełnienia przestępstwa stanowił okoliczność obciążającą (art. 22), występował także jako znamię wykroczenia zakłócania porządku publicznego (art. 27) oraz przestępstw: prowadzenia pojazdu mechanicznego, służącego do komunikacji lądowej, wodnej lub powietrznej (art. 28 § 1), prowadzenia na drodze publicznej innego pojazdu (art. 28 § 2), podejmowania czynności, których spełnianie w takim stanie może narażać na niebezpieczeństwo życie lub zdrowie ludzkie albo mienie w znaczniejszych rozmiarach (art. 29), sprowadzenia przez prowadzącego pojazd mechaniczny nieumyślnie niebezpieczeństwa katastrofy w komunikacji lądowej, wodnej lub powietrznej (art. 30). Skazanie za przestępstwo pozostające w związku z naruszeniem w stanie nietrzeźwości obowiązków prowadzącego pojazd mechaniczny stanowiło przesłankę obligatoryjnego orzeczenia utraty prawa prowadzenia pojazdów mechanicznych albo zakazu nadania mu takiego uprawnienia (art. 31 § 1 i 6). Ponadto jeżeli zachodziło podejrzenie, że przestępstwo zostało popełnione w stanie nietrzeźwości, osoba podejrzana mogła być poddana badaniu koniecznemu do ustalenia zawartości alkoholu w organizmie, w szczególności zabiegowi pobrania krwi. Zabiegu pobrania krwi dokonywał fachowy pracownik służby zdrowia (art. 34 § 1). Stan pod wpływem alkoholu zaś stanowił znamię znęcania się nad członkiem rodziny albo osobą pozostającą w stosunku zależności (art. 23).

W kodeksie karnym z 1969 r.¹⁷ było obligatoryjne orzeczenie zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych lub innych pojazdów, jeżeli sprawca w chwili popełnienia przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym był w stanie nietrzeźwości (art. 43 § 2). Ponadto stan nietrzeźwości sprawcy prowadzącego pojazd mechaniczny lub inny pojazd stanowił znamię kwalifikujące przestępstwa spowodowania wypadku w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym (art. 145 § 3), a przestępstwem kwalifikowanym było spowodowanie wypadku w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym przez żołnierza prowadzącego uzbrojony pojazd mechaniczny będącego w takim stanie (art. 323 § 3). Przestępstwem było też dopuszczenie do prowadzenia pojazdu mechanicznego lub innego pojazdu, wbrew szczególnemu obowiązkowi, przez osobę znajdującą się w stanie nietrzeźwości (art. 146), pełnienie w stanie nietrzeźwości czynności związanych bezpośrednio z zapewnieniem bezpieczeństwa ruchu pojazdów oraz innych czynności zawodowych, których pełnienie w takim stanie mogło narazić na bezpośrednie niebezpieczeństwo życie lub zdrowie ludzkie albo mienie w znacznych rozmiarach (art. 147).

Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi¹⁸ zawiera podobne uregulowania, jakie znajdowały się w poprzednich ustawach o zwalczaniu alkoholizmu. I tak: zabrania sprzedaży i podawania napojów alkoholowych osobom, których zachowanie wskazuje, że znajdują się w stanie nietrzeźwości (art. 15 ust. 1 pkt 1); osoba doprowadzana,

---

¹⁷ Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 1969 r. Nr 13, poz. 94 ze zm.).

¹⁸ Dz.U. z 2023 r. poz. 2151 ze zm.

by być poddana pod obserwację w zakładzie leczniczym w celu wydania opinii w przedmiocie uzależnienia od alkoholu, będąca w stanie nietrzeźwości, może być umieszczona na czas wytrzeźwienia w izbie wytrzeźwień, w placówce wskazanej przez jednostkę samorządu terytorialnego albo w jednostce Policji (art. 33a ust. 6); osoby w stanie nietrzeźwości, które swoim zachowaniem dają powód do zgorznienia w miejscu publicznym lub w zakładzie pracy i znajdują się w okolicznościach zagrażających ich życiu lub zdrowiu albo zagrażają życiu lub zdrowiu innych osób, mogą zostać doprowadzone do izby wytrzeźwień lub placówki, podmiotu leczniczego albo do miejsca zamieszkania lub pobytu (art. 40 ust. 1, art. 40¹ ust. 1).

W tym akcie po raz pierwszy znalazła się – o czym szerzej dalej – definicja stanu po użyciu alkoholu (art. 46 ust. 2) i stanu nietrzeźwości (art. 46 ust. 3).

Kodeks pracy przewiduje badanie pracowników celu stwierdzenia braku obecności alkoholu w organizmie pracownika albo obecności alkoholu wskazującej na stan nietrzeźwości (art. 22^{1c} § 5) i w przypadku, gdy wynik badania nie wskazuje na stan nietrzeźwości pracownika, okres niedopuszczenia pracownika do pracy jest okresem usprawiedliwionej nieobecności w pracy, za który pracownik zachowuje prawo do wynagrodzenia (art. 22^{1d} § 8), zaś pracodawca nie dopuszcza pracownika do pracy, jeżeli kontrola trzeźwości wykaże obecność alkoholu w organizmie pracownika wskazującą na stan nietrzeźwości albo zachodzi uzasadnione podejrzenie, że pracownik stawiał się do pracy w stanie nietrzeźwości (art. 22^{1d} § 1).

Według kodeksu karnego z 1997 r.¹⁹ zostaje wyłączone stosowanie przepisów o niepoczytalności i poczytalności ograniczonej w stopniu znacznym do sprawcy, który wprawiał się w stan nietrzeźwości, powodując wyłączenie lub ograniczenie poczytalności, które przewidywał albo mógł przewidzieć (art. 31 § 3). W stosunku do sprawcy, który znajdował się w stanie nietrzeźwości w chwili popełnienia enumeratywnie wymienionych przestępstw, w razie jego skazania orzeka się obligatoryjnie terminowy zakaz prowadzenia wszelkich pojazdów albo pojazdów określonego rodzaju (art. 42 § 2), a dożywotnio zakaz prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych (art. 42 § 3 i 4) oraz orzeka się obligatoryjnie nawiązkę (art. 47 § 3). Stan nietrzeźwości sprawcy, który popełnił określone przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji, stanowi ustawową okoliczność obostrzającą wymiar kary (art. 178). Ponadto przestępstwem jest prowadzenie pojazdu mechanicznego w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym przez sprawcę znajdującego się w stanie nietrzeźwości (art. 178a § 1 i 4); dopuszczenie wbrew szczególnemu obowiązki osoby znajdującej się w stanie nietrzeźwości do prowadzenia pojazdu mechanicznego albo innego pojazdu na drodze publicznej, w strefie zamieszkania lub w strefie ruchu (art. 179); pełnienie w stanie nietrzeźwości czynności związanych bezpośrednio z zapewnieniem bezpieczeństwa ruchu pojazdów mechanicznych (art. 180); wprawienie się w stan nietrzeźwości żołnierza po wyznaczeniu do służby lub będącego w służbie (art. 357 § 1).

Ustawa z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacji

---

¹⁹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2024 r. poz. 17 ze zm.).

cyjnych²⁰ przyznaje zakładowi ubezpieczeń oraz Ubezpieczeniowemu Funduszowi Gwarancyjnemu uprawnienie do dochodzenia od kierującego pojazdem mechanicznym zwrotu wypłaconego z tytułu ubezpieczenia OC posiadaczy pojazdów mechanicznych odszkodowania, jeżeli kierujący pojazdem mechanicznym wyrządził szkodę umyślnie, w stanie po użyciu alkoholu lub w stanie nietrzeźwości (art. 11 ust. 3, art. 43), dochodzenia od sprawcy szkody zwrotu wypłaconego z tytułu ubezpieczenia OC rolników odszkodowania, jeżeli wyrządził on szkodę umyślnie, w stanie nietrzeźwości (art. 58).

Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie i ratownictwie w górach i na zorganizowanych terenach narciarskich²¹ zabrania uprawiania narciarstwa lub snowboardingu na zorganizowanym terenie narciarskim w stanie nietrzeźwości, a zarządzający zorganizowanym terenem narciarskim lub osoba przez niego upoważniona może odmówić wstępu albo nakazać opuszczenie zorganizowanego terenu narciarskiego osobie, której zachowanie wyraźnie wskazuje, że znajduje się ona w stanie nietrzeźwości (art. 30), oraz przewiduje wykroczenie uprawiania narciarstwa lub snowboardingu na zorganizowanym terenie narciarskim w stanie nietrzeźwości (art. 45 ust. 1).

W ustawie z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie morskim²² zabrania się prowadzenia statku morskiego, statku żeglugi śródlądowej, jachtu morskiego lub jachtu śródlądowego oraz wykonywania obowiązków w zakresie bezpieczeństwa statku, jego ochrony lub zapobiegania zanieczyszczeniu środowiska morskiego w stanie nietrzeźwości (art. 86b ust. 1); nakładana jest kara pieniężna na osobę, która prowadzi statek morski lub statek żeglugi śródlądowej, jacht morski lub śródlądowy, lub wykonuje obowiązki w zakresie bezpieczeństwa statku, jego ochrony lub zapobiegania zanieczyszczeniu środowiska morskiego, w stanie nietrzeźwości (art. 127 ust. 1 pkt 7).

Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. o kierujących pojazdami²³ stanowi, że instruktor nie może prowadzić zajęć z osobą ubiegającą się o uzyskanie uprawnienia do kierowania motorowerem, pojazdem silnikowym lub uprawnienia do kierowania tramwajem, która znajduje się w stanie nietrzeźwości (art. 25 ust. 3), oraz nie może być egzaminowana osoba, której stan lub zachowanie uzasadnia podejrzenie, że znajduje się w stanie nietrzeźwości (art. 50 ust. 2 pkt 7). Badaniu lekarskiemu i psychologicznemu przeprowadzanemu w celu ustalenia istnienia lub braku przeciwwskazań zdrowotnych do kierowania pojazdami podlega kierujący motorowerem, pojazdem silnikowym lub tramwajem, jeżeli kierował pojazdem w stanie nietrzeźwości (art. 75 ust. 1 pkt 4, art. 82 ust. 1 pkt 4 lit. a), zaś kierowca lub osoba posiadająca pozwolenie na kierowanie tramwajem, która kierowała pojazdem w stanie nietrzeźwości, jest obowiązana: (1) poddać się badaniu lekarskiemu, badaniu psychologicznemu w zakresie psychologii transportu oraz (2) ukończyć kurs reedukacyjny w zakresie problematyki przeciwalkoholowej (art. 98a ust. 1).

---

²⁰ Dz.U. z 2023 r. poz. 2500 ze zm.

²¹ Dz.U. z 2023 r. poz. 1154 ze zm.

²² Dz.U. z 2024 r. poz. 1068.

²³ Dz.U. z 2024 r. poz. 210 ze zm.

2. STAN PO UŻYCIU ALKOHOŁU

W niektórych aktach prawnych używane było pojęcie „stan wskazujący na użycie alkoholu”, które zostało zastąpione określeniem „stan po użyciu alkoholu”. Zgodnie z art. 48 ust. 1 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi występujące w przepisach określenie „stan wskazujący na użycie alkoholu” oznacza „stan po użyciu alkoholu”.

W kodeksie wykroczeń „stan po użyciu alkoholu” jest znamieniem wykroczeń: podejmowania w takim stanie czynności zawodowych lub służbowych (art. 70 § 2), prowadzenia pojazdu mechanicznego w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym (art. 87 § 1), prowadzenia na drodze publicznej, w strefie zamieszkania lub strefie ruchu innego pojazdu niż mechaniczny (art. 87 § 2), dopuszczenia przez właściciela, posiadacza, użytkownika lub prowadzącego pojazd, do prowadzenia przez osobę znajdującą się w takim stanie, pojazdu na drodze publicznej, w strefie zamieszkania lub strefie ruchu (art. 96 § 1 pkt 3). Jest też znamieniem kwalifikującym wykroczenie spowodowania w takim stanie zagrożenia bezpieczeństwa w ruchu drogowym na drodze publicznej, w strefie zamieszkania lub strefie ruchu przez niezachowanie należytej ostrożności (art. 86 § 1²⁴).

Kodeks pracy przewiduje badanie pracowników celu stwierdzenia braku obecności alkoholu w organizmie pracownika albo obecności alkoholu wskazującej na stan po użyciu alkoholu (22^{1c} § 5) i pracodawca nie dopuszcza pracownika do pracy, jeżeli kontrola trzeźwości wykaże obecność alkoholu w organizmie pracownika wskazującą na stan po użyciu alkoholu albo zachodzi uzasadnione podejrzenie, że pracownik stawiał się do pracy w stanie po użyciu alkoholu (art. 22^{1d} § 1). W przypadku gdy wynik badania nie wskazuje na stan po użyciu alkoholu pracownika, okres niedopuszczenia pracownika do pracy jest okresem usprawiedliwionej nieobecności w pracy, za który pracownik zachowuje prawo do wynagrodzenia (art. 22^{1d} § 8).

Ustawa z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych przyznaje zakładowi ubezpieczeń oraz Ubezpieczeniowemu Funduszowi Gwarancyjnemu uprawnienie do dochodzenia od kierującego pojazdem mechanicznym zwrotu wypłaconego z tytułu ubezpieczenia OC posiadaczy pojazdów mechanicznych odszkodowania, jeżeli kierujący pojazdem mechanicznym wyrządził szkodę umyślnie, w stanie po użyciu alkoholu (art. 11 ust. 3, art. 43), dochodzenia od sprawcy szkody zwrotu wypłaconego z tytułu ubezpieczenia OC rolników odszkodowania, jeżeli wyrządził on szkodę umyślnie, w stanie po użyciu alkoholu (art. 58).

Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych²⁵ zabrania prowadzenia w ruchu wodnym statku lub innego obiektu pływającego, niebędącego pojazdem mechanicznym, osobie znajdującej się w stanie po użyciu alkoholu lub podobnie działającego środka (art. 7).

---

²⁴ Wprowadzony ustawą z dnia 10 maja 1985 r. o zmianie niektórych przepisów prawa karnego i prawa o wykroczeniach (Dz.U. z 1985 r. Nr 23, poz. 100).

²⁵ Dz.U. z 2023 r. poz. 714.

Ustawa o kierujących pojazdami stanowi, że instruktor nie może prowadzić zajęć z osobą ubiegającą się o uzyskanie uprawnienia do kierowania motorowerem, pojazdem silnikowym lub uprawnienia do kierowania tramwajem, która znajduje się w stanie po użyciu alkoholu (art. 25 ust. 3), oraz nie może być egzaminowana osoba, której stan lub zachowanie uzasadnia podejrzenie, że znajduje się w stanie po użyciu alkoholu (art. 50 ust. 2 pkt 7). Badaniu lekarskiemu przeprowadzanemu w celu ustalenia istnienia lub braku przeciwwskazań zdrowotnych do kierowania pojazdami podlega kierujący motorowerem, pojazdem silnikowym lub tramwajem, jeżeli kierował pojazdem w stanie po użyciu alkoholu (art. 75 ust. 1 pkt 4, art. 82 ust. 1 pkt 4 lit. a). Kierowca lub osoba mająca pozwolenie na kierowanie tramwajem, która kierowała pojazdem w stanie po użyciu alkoholu, jest obowiązana: (1) poddać się badaniu lekarskiemu, badaniu psychologicznemu w zakresie psychologii transportu oraz (2) ukończyć kurs reedukacyjny w zakresie problematyki przeciwalkoholowej (art. 98a ust. 1).

3. INNE STANY PO SPOŻYCIU ALKOHOLU

Ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi posługuje się też pojęciem „po spożyciu alkoholu”, przewidując, że jeżeli zachodzi podejrzenie, że przestępstwo lub wykroczenie zostało popełnione po spożyciu alkoholu, osoba podejrzana może być poddana badaniu koniecznemu do ustalenia zawartości alkoholu w organizmie, w szczególności zabiegowi pobrania krwi. Zabiegu pobrania krwi dokonuje fachowy pracownik służby zdrowia (art. 47 ust. 1). Obecnie warunki i sposób przeprowadzania badań w celu ustalenia zawartości alkoholu w organizmie, sposób ich dokumentowania oraz weryfikacji określa rozporządzenie Ministra Zdrowia i Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 28 grudnia 2018 r. w sprawie badań na zawartość alkoholu w organizmie²⁶.

W kodeksie wykroczeń występuje określenie „pod wpływem alkoholu” jako okoliczność obciążająca przy wymiarze kary (art. 33 § 4 pkt 7) oraz znamię kwalifikujące wykroczenia zakłócenia spokoju lub porządku publicznego (art. 51 § 2).

Ustawa z dnia 20 marca 2009 r. o bezpieczeństwie imprez masowych²⁷ upoważnia służby porządkowe do odmówienia wstępu na imprezę masową osobie znajdującej się pod widocznym wpływem alkoholu (art. 22 ust. 1 pkt 1 lit. e).

OKREŚLENIE STANÓW ZWIĄZANYCH ZE SPOŻYWANIEM ALKOHOLU

Mimo że od dawna w aktach prawnych występowały określenia stanu nietrzeźwości i stanu po użyciu alkoholu, który wcześniej był określany jako stan wskazujący na użycie alkoholu, zarówno żadna ustawa, jak i rozporządzenie ich nie definiowały. Ich określenie pozostawiono organom stosującym przepisy je zawierające, zwłaszcza sądom oraz doktrynie.

---

²⁶ Dz.U. z 2018 r. poz. 2472.

²⁷ Dz.U. z 2023 r. poz. 616.

1. OKREŚLENIE STANU NIETRZEŻWOŚCI

Określenie stanu nietrzeźwości wywołało istotne kontrowersje w doktrynie²⁸. Mimo licznych prób zdefiniowania pojęcia stanu nietrzeźwości nie udało się wypracować jednolitego stanowiska w tej kwestii, w dużej mierze z powodu konieczności skorzystania z osiągnięć nauk medycznych i biologicznych. Ich przedstawiciele twierdzili, że z lekarskiego punktu widzenia ściśle zdefiniowanie tego stanu jest bardzo trudne²⁹, a nawet wręcz niemożliwe³⁰. Podkreślano, że stan nietrzeźwości jest pojęciem wybitnie indywidualnym³¹. Pomijając spór co do tego, czy pojęcie to ma jednakową treść niezależnie od przepisu, w którym występuje³², to co do rozumienia tego pojęcia zarysowały się poglądy, że jest to stan, w którym:

- 1) widoczne są zewnętrzne objawy zatrucia alkoholem³³ lub gdy skutkiem spożycia alkoholu jest zakłócenie porządku publicznego lub wywołanie zgorszenia³⁴;
- 2) alkohol spowodował zakłócenie czynności psychomotorycznych³⁵;

---

²⁸ Zob. A. Ratajczak, *Stan nietrzeźwości w polskim prawie karnym*, Poznań 1969 i cyt. tam literature.

²⁹ Głos w dyskusji B. Puchowskiego na konferencji naukowej poświęconej problematyce nietrzeźwości w świetle ustawy o zwalczaniu alkoholizmu, która odbyła się w dniu 5 kwietnia 1960 r. (S. Szelhaus, *Konferencja naukowa poświęcona problematyce stanu nietrzeźwości w świetle nowej ustawy o zwalczaniu alkoholizmu*, PiP 1960, nr 6, s. 1028).

³⁰ Głos w dyskusji na wspomnianej wyżej konferencji B. Popielskiego (S. Szelhaus, *Konferencja naukowa...*, s. 1028); J. Sehn, *Aspekty prawne badania trzeźwości w: Pamiętnik I Zjazdu Medyków Sądowych Warszawa 1–16 grudnia 1955 r.*, Warszawa 1956, s. 106–107, a także głosy w dyskusji na tym zjeździe H. Kopczyka (s. 161–163), M. Kapczyńskiej (s. 164), C. Tracewskiego (s. 164), S. Łaguny (s. 173); A. Kafarski, *Sprawy karne o wypadki samochodowe, czyli o trudnościach przy ich rozpoznawaniu*, NP 1959, nr 4, s. 417–439.

³¹ A. Jakliński, *Lekarska ocena stanu nietrzeźwości w: Opiniowanie nietrzeźwości po wypadkach drogowych. Materiały Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej Katowice 24 marca 1972 r.*, Katowice 1972, s. 27–31.

³² Stąd koncepcja L. Falandysza o dwóch znaczeniach pojęcia tego stanu (L. Falandysz, *Dwa znaczenia pojęcia stanu nietrzeźwości*, PiP 1966, nr 10, s. 519–531).

³³ M. Siewierski, *Z jakiego przepisu kara zakłócenia spokoju nocnego w stanie nietrzeźwości*, ZK-A 1961, nr 1, s. 6 i 11; W. Gronkiewicz, *Odpowiedź na pytanie prawne*, ZK-A 1962, nr 1, s. 86; L. Falandysz, *Wykroczenia zakłócenia porządku publicznego lub wywołania zgorszenia w stanie nietrzeźwości*, Warszawa 1968, s. 7 i nast.; tenże, *Wykroczenie zakłócenia porządku publicznego*, Warszawa 1974, s. 35.

³⁴ A. Gubiński, *Jak należy rozumieć pojęcie stanu nietrzeźwości w wypadkach określonych w art. 27 ustawy o zwalczaniu alkoholizmu*, ZK-A 1963, nr 3, s. 1; A. Jakliński, *Dwa przepisy i ich tajniki*, ZK-A 1960, nr 6, s. 5.

³⁵ B. Puchowski, *Badanie trzeźwości oraz jego znaczenie społeczno-gospodarcze i sądowno-lekarskie w: Pamiętnik I Zjazdu Medyków Sądowych, Warszawa 1–16 grudnia 1955 r.*, Warszawa 1956, s. 17; tenże, *Stan nietrzeźwości w nowej ustawie przeciwalkoholowej*, PK 1960, s. 5–6, s. 314; S. Paweła, *Kilka uwag o orzecznictwie z art. 10 ustawy antyalkoholowej*, NP 1957, nr 9, s. 73; W. Jarczyk, *Głosa do wyroku SN z dnia 9 września 1958 r.*, III K 91/58, NP 1959, nr 3, s. 276–378; J. Sawicki, *Alkohol w prawie karnym*, Warszawa 1958, s. 139; J. Pfeiffer, *Biologiczne i prawne problemy stanu nietrzeźwości w komunikacji drogowej*, PiP 1960, s. 8–9, s. 301; S. Batawia, *Referat wygłoszony na konferencji naukowej poświęconej problematyce stanu nietrzeźwości w świetle ustawy o zwalczaniu alkoholizmu* (S. Szelhaus, *Konferencja naukowa...*, s. 1025; tenże, *Kryteria stanu nietrzeźwości w świetle nowej ustawy o zwalczaniu alkoholizmu*, NP 1960, s. 7–8, s. 1009–1014); M. Siewierski, *O właściwą treść pojęcia „stanu nietrzeźwości” w nowej ustawie o zwalczaniu alkoholizmu z 1959 r.*, BGP 1960, s. 3–4, s. 9–11; A. Gubiński, *Stan czy stany nietrzeźwości*, PiP 1960, nr 6, s. 995; tenże, *Alkohol a odpowiedzialność za wykroczenia*, ZW 1972, nr 1, s. 38; S. Pławski, *Przegląd orzecznictwa Sądu*

3) zawartość alkoholu w organizmie przekracza określoną granicę, lecz co do jej wyznaczenia wystąpiła różnica zdań. Spór ten ma kluczowe znaczenie i ma długą historię. I Zjazd Medyków Sądowych w 1955 r. powziął uchwałę, w której przyjął, że „Wykrycie we krwi alkoholu powyżej 0,20 ‰ świadczy o tym, że badany osobnik w chwili pobrania próbki znajdował się w stanie wskazującym na użycie alkoholu”. Na zjeździe tym proponowano, aby w stosunku do kierowców pojazdów mechanicznych za stan nietrzeźwości uważać stężenie alkoholu przekraczające 1 promille³⁶. Na takim poziomie próg nietrzeźwości ustanowiono podczas obrad II Konferencji Naukowej Medycyny Sądowej, Kryminologii i Kryminalistyki w Szczecinie, która odbyła się w dniach 22–24 czerwca 1961 r.³⁷ Podczas obrad Konferencji Naukowej w Zakładzie Kryminologii PAN w Warszawie w dniu 5 kwietnia 1960 r. uznano, że stężenie alkoholu we krwi powyżej 0,5 promille powinno być utożsamiane ze stanem nietrzeźwości³⁸. Wypowiedziano też zdanie, że stanem nietrzeźwości jest stan, w którym znajduje się osoba przy stężeniu alkoholu we krwi powyżej 0,2‰ i wykazuje objawy zaburzenia centralnego układu nerwowego, albo każda osoba, we krwi której stężenie alkoholu przekracza 1,0‰³⁹.

Za takim kryterium nietrzeźwości na poziomie 0,5‰ opowiedziała się Sejmowa Komisja Pracy i Spraw Socjalnych w dezyderacie nr 16 w sprawie zwalczania alkoholizmu z dnia 17 października 1961 r.⁴⁰ oraz Zarząd Główny Polskiego Towarzystwa Psychiatrycznego w uchwale z dnia 11 listopada 1961 r.⁴¹ Podczas obrad V szczecińskiego sympozjum naukowego na temat „Zagadnienia progu nietrzeźwości” w dniu 14 lutego 1963 r. większość referentów była zgodna co do tego, że próg nietrzeźwości powinien wynosić 0,6 promille⁴².

Pod adresem samego progu skierowano szereg uwag krytycznych podczas obrad I Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej na temat „Opiniowanie nietrzeźwości po wypadkach drogowych” w Katowicach w 1972 r.⁴³, jak i w czasie II Ogólnopol-

---

Najwyższego w zakresie prawa karnego materialnego (I półrocze 1961r.), NP 1961, nr 12, s. 1560–1561; W. Nasiłowski, *Ocena sądowo-lekarska niskich stężeń alkoholu we krwi w: Pamiętnik I Szczecińskiego Sympozjum Naukowego. Zagadnienie progu nietrzeźwości*, 14 lutego 1963 r., Warszawa 1963, s. 95; Z. Dyka, *W sprawie nietrzeźwości i jej progu*, Pal. 1974, s. 8–9, s. 301; K. Buchała, *Przestępstwa w komunikacji drogowej*, Warszawa 1961, s. 189; tenże, *Przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji drogowej*, Warszawa 1973, s. 179; S. Frankowski, *Ustawodawstwo karne PRL o zwalczaniu alkoholizmu*, Warszawa 1979, s.25.

³⁶ B. Puchowski, *Badanie trzeźwości oraz jego znaczenie...*, s. 17.

³⁷ J. Jasiński, *Zagadnienia alkoholizmu na konferencji naukowej w Szczecinie*, Biul. GP 1961, s. 10–12, s. 69–70.

³⁸ S. Szelhaus, *Konferencja naukowa poświęcona problematyce stanu nietrzeźwości...*, s. 1029.

³⁹ Wypowiedź B. Puchowskiego na tej konferencji (S. Szelhaus, *Konferencja naukowa poświęcona problematyce stanu nietrzeźwości...*, s. 1028).

⁴⁰ Biul. MS 1962, nr 1, s. 2; Postulaty Głównego Komitetu Przeciwalkoholowego w Komisji Sejmowej, „Walka z Alkoholizmem” 1961, nr 12, s. 10.

⁴¹ „Neurologia. Neurochirurgia i Psychiatria Polska” 1962, nr 12, s. 34.

⁴² T. Cyprian, *Problem progu nietrzeźwości (Szczecińskie Sympozjum Naukowe – 1963)*, PK 1963, nr 42, s. 314; tenże, *Czy „sztywny” próg nietrzeźwości*, NP 1962, nr 4, s. 493–502.

⁴³ J. Gurgul, *Opiniowanie nietrzeźwości*, PA 1972, nr 10, s. 23.

skiej Konferencji Naukowej na temat „Wypadkowość drogowa, alkoholizm oraz inne przyczyny biologiczne” w Katowicach w 1977 r.⁴⁴ Wskazywano, że:

- przy tym stężeniu nie u wszystkich kierowców stwierdza się niezdolność do prowadzenia pojazdu,
- niedokładność analityczna badania sięga rzędu 0,5 promile,
- takie stężenie alkoholu we krwi osiąga się po wypiciu 25 g alkoholu, a wielu kierowców nie ma świadomości tego,
- spowodowałyby to zbędne obciążenie sądów⁴⁵,
- posługiwanie się tym kryterium w procesie karnym jest niedopuszczalne, bowiem opiera się na domniemaniu, wynikającym z rachunku prawdopodobieństwa⁴⁶,
- przyjęcie kryterium przeciętności jako podstawy odpowiedzialności karnej jest sprzeczne z ideą humanizmu⁴⁷.

Zwolennicy wprowadzenia tego progu podkreślali, że uogólnione wyniki badań nauk przyrodniczych w pełni mogą być wykorzystane w praktyce sądowej⁴⁸. Wprawdzie takie ustalenie tego progu obala zasadę domniemania niewinności, ale jest kompromisem między techniką ścigania nietrzeźwych kierowców a gwarancją procesową podejrzanego⁴⁹.

Poglądy te nie pozostawały bez wpływu na orzecznictwo Sądu Najwyższego. Organ ten akcentował, że dla przyjęcia stanu nietrzeźwości znaczenie ma:

- wpływ alkoholu na organizm człowieka, wyjaśniając, że „Przez nietrzeźwość należy rozumieć stan, w którym uchwytany jest toksyczny wpływ alkoholu na psychikę kierowcy pojazdu mechanicznego i można stwierdzić u niego zakłócenie funkcji psychomotorycznych na skutek spożycia alkoholu”⁵⁰;
- wpływ alkoholu na organizm człowieka i przekroczenie w krwi zawartości 0,5‰ alkoholu, stwierdzając *expressis verbis*, że: „Decyduje o stanie nietrzeźwości nie powierzchowne zachowanie osoby pijącej alkohol, lecz ilość alkoholu chemicznie stwierdzonego w jego krwi, przyjąwszy, że pobrana została w sposób zgodny z wymogami w tej mierze wiedzy lekarskiej”⁵¹ oraz „nie każde użycie alkoholu może być uznane za stan nietrzeźwości, a za stan ten może być uznane tylko takie użycie alkoholu, w wyniku którego następuje stan, wywołujący już potencjalne niebezpieczeństwo, w postaci możliwości naruszenia w tym stanie przepisów, mających na celu ochronę społeczeństwa przed skutkami nadużywania alkoholu. Zgodnie

---

⁴⁴ II Ogólnopolska Konferencja Naukowa w Katowicach. *Wypadkowość drogowa, alkoholizm oraz inne przyczyny biologiczne. Materiały Naukowe*, Katowice-Chorzów 1977.

⁴⁵ B. Puchowski, *Stan nietrzeźwości w nowej ustawie...*, s. 317.

⁴⁶ J. Jasiński, *Zagadnienia alkoholizmu na konferencji...*, s. 69.

⁴⁷ A. Ratajczak, *Stan nietrzeźwości...*, s. 44.

⁴⁸ W. Nasiłowski, *Ocena sądowo-lekarska niskich stężeń alkoholu we krwi w: Pamiętnik I Szczecińskiego Sympozjum...*, s. 93–103.

⁴⁹ A. Bachrach, *Przestępstwa i wykroczenia drogowe w nowym prawie polskim*, Warszawa 1974, s. 280.

⁵⁰ Postanowienie SN z dnia 9 września 1969 r., Rw 958/60, WPP 1972, nr 1, s. 129; postanowienie SN z dnia 28 stycznia 1964 r., Rw 1576/63, OSNKW 1964, nr 6, poz. 92.

⁵¹ Wyrok SN z dnia 9 września 1958 r., III K 91/58 w: *Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Wykaz glos oraz bibliografie do ustaw o zwalczaniu alkoholizmu*, Warszawa 1967, poz. 2, z głosem krytyczną W. Jarczyk, NP 1959, nr 3, s. 376–378.

z obecnym stanem wiedzy w zakresie wpływu alkoholu na organizm człowieka stan powodujący potencjalne zagrożenie rozpoczyna się z chwilą przekroczenia w krwi człowieka zawartości alkoholu – 0,5‰⁵²; oraz wyjaśniając, że „Wprawdzie kliniczne badanie trzeźwości oskarżonego nie wykazało objawów działania alkoholu u oskarżonego, lecz nie może ono stanowić dowodu, że oskarżony w czasie wypadku był trzeźwy (...) spowodowany wypadek mógł wywołać u oskarżonego wstrząs psychiczny, który usunął zewnętrzne objawy działania alkoholu”⁵³;

- przekroczenie progu zawartości alkoholu we krwi powyżej 0,5‰, uznając, że „Stężenie alkoholu we krwi powyżej 0,5‰ w pełni uzasadnia przyjęcie stanu nietrzeźwości, tj. mniejsze lub większe upośledzenie sprawności psychomotorycznej kierowcy pojazdu mechanicznego”⁵⁴.

Tym samym Sąd Najwyższy przyjął fikcję, że potencjalne zagrożenie rozpoczyna się po przekroczeniu w krwi zawartości 0,5‰ alkoholu i pogląd ten utrwalił się w jego orzecznictwie⁵⁵, co zostało m.in. spowodowane tym, że Sąd Najwyższy taki pogląd wyraził także w Wytycznych w sprawach przestępstw drogowych⁵⁶, których naruszenie – zgodnie z art. 28 ust. 1 *in fine* ustawy z dnia 15 lutego 1962 r. o Sądzie Najwyższym⁵⁷ – mogło stanowić podstawę uchylenia lub zmiany orzeczenia. Sąd Najwyższy w uchwale z 1963 r. i uchwale z 1974 r. przyjął, że zawartość alkoholu we krwi przekraczająca 0,5‰ stanowi dowód stanu nietrzeźwości i przy tym stężeniu alkoholu we krwi występuje u ludzi upośledzenie zdolności do prowadzenia pojazdów. Tolerancja osobnicza na alkohol nie uzasadnia przyjmowania indywidualnych progów nietrzeźwości, bowiem zależy od tylu nieuchwytnych i zmiennych czynników, że ustalanie jej przez sąd dla każdego wypadku nie jest możliwe.

Jednocześnie w orzecznictwie wskazywano, że sądy powinny przy dokonywaniu ustaleń dotyczących stężenia alkoholu we krwi mieć na uwadze błąd laboratoryjny w oznaczeniu zawartości alkoholu we krwi, który przy ówczesnym stanie techniki laboratoryjnej mógł sięgać do 0,2‰⁵⁸. Uwzględniając jednakże możliwość błędu laboratoryjnego, w zasadzie powinno się przyjmować, że stan nietrzeźwości ma miejsce wówczas, gdy badana zawartość alkoholu we krwi wykazuje 0,7‰⁵⁹. Pogląd ten nie jest do zaakceptowania. Zasadnie Sąd Najwyższy twierdzi, że: „Nie do zaakceptowania jest pogląd, że dopiero wskazanie urządzenia pomiarowego na wartość 0,28 mg/l

---

⁵² Wyrok SN z dnia 5 listopada 1960 r., V K 816/60, PiP 1961, nr 3, s. 558 z głosa J. Sawickiego, PiP 1961, nr 3, s. 559–561; postanowienie SN z dnia 27 lipca 1963 r., Rw 822/63 w: *Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Wykaz glos...*, poz. 61.

⁵³ Wyrok SN z dnia 2 kwietnia 1958 r., IV K 107/58, OSNPG 1958, nr 11, poz. 6; postanowienie SN z dnia 7 lipca 1963 r., Rw 822/63, RPEiS 1964, nr 1, s. 395.

⁵⁴ Wyrok SN z dnia 23 czerwca 1960 r., V K 484/60, OSN PG 1960, nr 10, poz. 159.

⁵⁵ Wyrok SN z dnia 6 lutego 1974 r., V KRN 3/74 w: R.A. Stefański, *Przestępstwa i wykroczenia drogowe w orzecznictwie SN 1970–1996*, Warszawa 1997, poz. 397.

⁵⁶ Uchwała połączonych izb – Izby Karnej oraz Wojskowej z dnia 22 czerwca 1963 r., VI KO 54/61, OSNKW 1963, nr 10, poz. 179; uchwała pełnego składu Izby Karnej SN z dnia 28 lutego 1975 r., V KZP 2/74, OSNKW 1975, s. 3–4, poz. 33.

⁵⁷ Dz.U. z 1962 r. Nr 1, poz. 54 ze zm.

⁵⁸ Uchwała połączonych izb – Izby Karnej oraz Wojskowej z dnia 22 czerwca 1963 r. ..., teza II. 2; uchwała pełnego składu Izby Karnej SN z dnia 28 lutego 1975 r. ..., teza 7 lit. D.

⁵⁹ Wyrok SN z dnia 2 listopada 1961 r., V K 503.61 w: *Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Wykaz glos...*, poz. 39; postanowienie SN z dnia 7 lipca 1963 r., Rw 822/63, RPEiS 1964, nr 1, s. 395.

alkoholu w wydychanym powietrzu, pozwala na uznanie przekroczenia ustawowego progu «stanu nietrzeźwości», skoro próg został przez ustawodawcę jednoznacznie określony zawartością przekraczającą 0,25 mg alkoholu w 1 dm³ wydychanego powietrza lub prowadzącą do stężenia tę wartość przekraczającego⁶⁰.

Przyjęcie za kryterium stanu nietrzeźwości przekroczenie progu zawartości 0,5‰ alkoholu we krwi wcale nie znaczyło, że jedynym dowodem było badanie krwi. Słusznie w judykaturze podkreśla się, że stan nietrzeźwości można było przyjąć za dowiedziony nie tylko na podstawie wyników analizy krwi, lecz także na podstawie innych dowodów, w tym zeznań świadków i wyjaśnień oskarżonego⁶¹. Dowodem tego stanu może być również „badanie moczu, wydychanego powietrza, badanie lekarskie, czy wreszcie – w przypadku, gdy sprawca uciekł z miejsca wypadku i tym samym uniemożliwił przeprowadzenie badań za pomocą opisanych wyżej metod – zeznania świadków opisujących zachowanie się podejrzanego przed i bezpośrednio po wypadku, sposób prowadzenia pojazdu itp.”⁶²

Odosobniony był pogląd, że ustalenie zawartości alkoholu we krwi może być dokonane jedynie drogą odpowiedniego badania chemicznego krwi osobnika podejrzanego o spożycie alkoholu, i to w warunkach uzasadniających uniknięcie poważnych błędów w metodyce, z odstępstwem od tego w wypadkach, gdy istnieją usprawiedliwione przyczyny niedokonania badania krwi, a stan nietrzeźwości, wyrażający się między innymi w objawach wewnętrznych, można w sposób niebudzący wątpliwości ustalić, za pomocą świadków lub ilości wypitego alkoholu⁶³.

2. OKREŚLENIE STANU PO UŻYCIU ALKOHOLU

Mniejsze wątpliwości budziło określenie stanu wskazującego na użycie alkoholu. Uchwała I Zjazdu Medycyny Sądowej z 1955 r. określiła, że stan wskazujący na użycie alkoholu rozpoczyna się od zawartości alkoholu we krwi powyżej 0,2‰. W literaturze opowiadano się za kryterium obiektywnym w postaci analizy krwi⁶⁴. W orzecznictwie wskazywano, że procentowa zawartość alkoholu we krwi w ilości np. 0,3‰ nie oznacza, że w ogóle nie miała żadnego ujemnego wpływu na organizm ludzki, a w szczególności że nie osłabiała sprawności psychomotorycznej prowadzącego pojazd⁶⁵.

3. OKREŚLENIE INNYCH STANÓW ZWIĄZANYCH Z ALKOHOLEM

Użyte w art. 47 ust. 1 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi pojęcie „po spożyciu alkoholu” w kontekście treści tego przepisu

⁶⁰ Wyrok SN z dnia 3 listopada 2010 r., IV KK 165/10, Prok. i Pr. wkł. 2011, nr 3, poz. 9.

⁶¹ Wyrok SN z dnia 2 listopada 1961 r., V K 504/61, OSNKW 1962, nr 3, poz. 48; wyrok SN z dnia 13 kwietnia 1988 r., V KRN 55/88, OSNPG 1988, nr 11, poz. 113; postanowienie SN z dnia 2 marca 2022 r., III KK 24/22, LEX nr 3408450; wyrok SA w Rzeszowie z dnia 3 kwietnia 2003 r., II AKa 30/03, OSA 2003, nr 9, poz. 95.

⁶² Wyrok SN z dnia 4 listopada 1977 r., VI KRN 269/77 w: R.A. Stefański, *Przestępstwa...*, s. 399.

⁶³ Wyrok SN z dnia 5 listopada 1960 r., V K 816/60, PiP 1961, nr 3, s. 558.

⁶⁴ B. Puchowski, *Stan wskazujący na użycie alkoholu*, NP 1956, nr 5, s. 37–42.

⁶⁵ Wyrok SN z dnia 7 lutego 1962 r., IV K 310/60, OSNKW 1963, nr 4, poz. 82.

oznacza – mając na uwadze, że znaczenie językowe słowa „spożycie” to „przyjęcie, wprowadzenie do organizmu pokarmu lub płynu” – wprowadzenie do organizmu w dowolnej formie alkoholu.⁶⁶

Zwrot „pod wpływem alkoholu” użyty w kodeksie wykroczeń (art. 33 § 4 pkt 7, art. 51 § 2) ma charakter autonomiczny w stosunku do innych znanych zwrotów normatywnych, w postaci stanu nietrzeźwości czy stanu po użyciu alkoholu⁶⁷. Pojęcia tego nie należy utożsamiać z pojęciem stanu nietrzeźwości czy stanu po użyciu alkoholu⁶⁸. Trafnie w literaturze przyjmuje się, że chodzi nie o ilościowe określenie zawartości alkoholu, lecz o związek pomiędzy ich spożyciem a popełnieniem czynu⁶⁹. W myśl art. 53 § 2a pkt 8 k.k. okoliczność obciążającą stanowi popełnienie przestępstwa w stanie po spożyciu alkoholu lub środka odurzającego, jeżeli ten stan był czynnikiem prowadzącym do popełnienia przestępstwa lub istotnego zwiększenia jego skutków. Chodzi o każdą zawartość alkoholu w organizmie, jeżeli spowodowany nim stan był czynnikiem prowadzącym do popełnienia przestępstwa lub istotnego zwiększenia jego skutków⁷⁰. Istotna jest nie zawartość alkoholu w organizmie sprawcy, ale powiązanie przyczynowe pomiędzy spożywanym przez sprawcę alkoholem a popełnionym przez niego czynem lub istotnym zwiększeniem jego skutków⁷¹.

Ustawa o bezpieczeństwie imprez masowych upoważnia służby porządkowe do odmówienia wstępu na imprezę masową osobie znajdującej się pod widocznym wpływem alkoholu (art. 22 ust. 1 pkt 1 lit. e).

DEFINICJE USTAWOWE STANÓW ZWIĄZANYCH ZE SPOŻYWANIEM ALKOHOLU

1. DEFINICJA STANU NIETRZEŻWOŚCI

Stan nietrzeźwości po raz pierwszy został zdefiniowany w ustawie z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi⁷², pierwotnie zachodził wtedy, gdy stężenie alkoholu we krwi przekracza 0,5‰ (art. 46 ust. 3).

⁶⁶ *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, red. H. Zgólkowa, t. 40, Poznań 2003, s. 61.

⁶⁷ A. Kania, *Okoliczności łagodzące oraz obciążające przy wymiarze kary za wykroczenia*, Prok. i Pr. 2019, nr 2, s. 73–74.

⁶⁸ W. Radecki w: M. Bojarski, W. Radecki, *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, Warszawa 2019, s. 403.

⁶⁹ Z. Sienkiewicz w: *Prawo o wykroczeniach*, red. Z. Siwik, Wrocław 1980, s. 118; T. Grzegorzczak, A. Gubiński, *Prawo wykroczeń*, Warszawa 1996, s. 162; T. Grzegorzczak w: *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, red. T. Grzegorzczak, Warszawa 2013, s. 161; T. Bojarski w: *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, red. T. Bojarski, Warszawa 2007, s. 80; W. Radecki w: M. Bojarski, W. Radecki, *Kodeks wykroczeń...*, s. 403; M. Budyn-Kulik w: *Kodeks wykroczeń*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2009, s. 122; A. Kania, *Okoliczności łagodzące...*, s. 72–73; I. Kosierb w: *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, red. J. Lachowski, Warszawa 2021, s. 147; P. Gensikowski w: *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, red. P. Daniluk, Warszawa 2023, s. 237.

⁷⁰ M. Budyn-Kulik w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2023, s. 278.

⁷¹ A. Kania-Chramęga, *Okoliczności obciążające w procesie sądowego wymiaru kary (art. 53 § 2a k.k.)*, Prok. i Pr. 2023, nr 10, s. 23.

⁷² Dz.U. z 2023 r. poz. 2151 ze zm.

Ustawą z dnia 27 lipca 1991 r. o zmianie ustawy – Prawo o ruchu drogowym⁷³ definicja ta została rozszerzona o wynik badań na zawartość alkoholu w wydychanym powietrzu, uzasadniona dopuszczeniem do badań urządzeń elektronicznych oraz o zawartość alkoholu w organizmie prowadzącą do wskazanych progów. Dodanie zwrotu „prowadzi do” uzasadniano tym, że: „dość często spotyka się sytuacje, w której doszło do wypadku w okresie niedokończonyj jeszcze resorpcji alkoholu z przewodu pokarmowego do krwiobiegu. Jest to okres pierwszego uderzenia spożytej dawki alkoholu. Wiadomo, że w tym okresie stężenie alkoholu we krwi wzrasta. A zatem, jeżeli krew została pobrana w jakimś czasie po wypadku, wykazane stężenie w tej krwi może być wyższe niż było w krytycznym momencie. Oczywiście może także być równe, czy nawet niższe (...) Wprowadzenie tego sformułowania może także zapobiec matactwom, do których dochodzi obecnie, kiedy lepiej „uświadomiony” kierowca przyznaje się do picia alkoholu krótko przed wypadkiem, aby uniemożliwić względnie przynajmniej utrudnić interpretację wyników chemiczno-analitycznych kontroli trzeźwości”⁷⁴.

Aktualnie stan nietrzeźwości zachodzi, gdy zawartość alkoholu w organizmie wynosi lub prowadzi do: (1) stężenia we krwi powyżej 0,5‰ alkoholu albo (2) obecności w wydychanym powietrzu powyżej 0,25 mg alkoholu w 1 dm³ (art. 46 ust. 3). Stan nietrzeźwości zachodzi wtedy, gdy zawartość alkoholu we krwi przekracza 0,5‰ lub przekracza 25 mg w 1 dm³ wydychanego powietrza lub prowadzi do stężenia przekraczającego taką wartość.

Taka definicja, tylko w zmienionym stylu, jest zawarta w art. 115 § 16 k.k., z tym że w toku prac nad tym kodeksem rozważano podwyższenie tego progu do 0,8‰. W projektach kodeksu karnego z 5 marca 1990 r. (art. 115 § 11), sierpnia 1990 r. (art. 113 § 12), z listopada 1990 r. (art. 113 § 12), września 1991 r. (art. 13 § 13), grudnia 1991 r. (art. 113 § 13) oraz marca 1993 r. (art. 13 § 13) stan nietrzeźwości był definiowany jako zachodzący wówczas, gdy stężenie alkoholu we krwi przekracza 0,8‰.

W projektach kodeksu karnego z 1994 r. (art. 114 § 14) i z lutego 1995 r. (art. 114 § 16) podtrzymano tę granicę, ale wprowadzono także drugie kryterium w postaci zawartości alkoholu w wydychanym powietrzu przekraczającej 40 mg w 1 dm³. Projekt kodeksu karnego z sierpnia 1995 r. (art. 116 § 16) rozszerzył tę definicję o prowadzenie do stężenia przekraczającego te wartości. Podwyższenie tego progu uzasadniano tym, że jest on zbliżony do standardów europejskich, oraz ponowna kryminalizacja samego prowadzenia pojazdów mechanicznych w stanie nietrzeźwości. Na takim poziomie granica ta była określona także w projekcie kodeksu wykroczeń z lutego 1991 r. (art. 45 § 7).

Projekt kodeksu karnego przyjęty przez podkomisję sejmową z dnia 27 sierpnia 1996 r. przewidywał wariantową definicję stanu nietrzeźwości, ustalając próg nietrzeźwości na poziomie; wariant I – 0,5 promila lub 25 mg na 1 dm³; wariant II – 0,8 promila lub 0,4 mg na 1 dm³, z tym że w obu wariantach za taki stan przyjmowano także prowadzenie do stężenia przekraczającego te wartości (art. 116 § 16). Projekt przyjęty

⁷³ Dz.U. z 1991 r. Nr 73, poz. 321.

⁷⁴ Instytut Ekspertyz Sądowych w Krakowie. Propozycje zmian przepisów dotyczących ustalania stanu nietrzeźwości (maszynopis powielony), s. 102.

przez Komisję Nadzwyczajną do Spraw Kodyfikacji Karnych z dnia 7 listopada 1996 r. zawierał definicję według wariantu II, ale bez prowadzenia do stężenia przekraczającego te wartości (art. 116 § 16)⁷⁵. W toku prac tej Komisji został zgłoszony wniosek, by w art. 116 § 16 projektu kodeksu karnego przyjąć, że stanem nietrzeźwości w rozumieniu tego kodeksu jest stan określony w przepisach o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, lecz komisja proponowała jego odrzucenie przez Sejm⁷⁶.

Ostatecznie zrezygnowano z podwyższenia tego progu i w kodeksie karnym została przyjęta ta granica na poziomie 0,5‰ alkoholu we krwi lub 0,25 mg alkoholu w 1 dm³ (art. 115 § 16).

Ustawodawca całkowicie pomija wpływ, jaki alkohol wywarł na organizm ludzki. Jest on dla określenia tego stanu nieistotny. Ustawodawca posłużył się technicznym kryterium, jakim jest zawartość alkoholu we krwi⁷⁷. Jest to definicja nominalnie projektująca⁷⁸. Ustawa wyraźnie określa dolną granicę stanu nietrzeźwości⁷⁹.

2. DEFINICJA STANU PO UŻYCIU ALKOHOLU

Stan po użyciu alkoholu także został po raz pierwszy został zdefiniowany w ustawie z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi⁸⁰, który pierwotnie zachodził wtedy, gdy stężenie alkoholu we krwi wynosiło powyżej 0,2‰ do 0,5‰ (art. 46 ust. 2). Wspomnianą ustawą w definicji tej został obniżony dolny próg tego stanu do 0,2‰ oraz została rozszerzona o parametry badania alkoholu w wydychanym powietrzu, w którym stan ten zachodzi wówczas, gdy zawartość alkoholu w wydychanym powietrzu wynosi od 0,1 mg do 0,25 mg alkoholu w 1 dm³; dodano także, że prowadzi do wystąpienia tych zawartości.

Projekt kodeksu wykroczeń z lutego 1991 r. określał stan pod wpływem alkoholu jako stan, gdy stężenie alkoholu we krwi przekracza 0,4 ‰ (art. 45 § 6). Projekt kodeksu wykroczeń z lipca 1996 r. definiował stan po użyciu alkoholu jako stan zachodzący wtedy, gdy stężenie alkoholu we krwi przekracza 0,2‰ lub zawartość alkoholu w wydychanym powietrzu przekracza 0,1 mg na 1 dm³ (art. 41 § 6). Projekt kodeksu wykroczeń z grudnia 2002 r. określał stan po użyciu alkoholu jako stan, który zachodzi, gdy zawartość alkoholu we krwi wynosi od 0,2‰ albo prowadzi do stężenia równego co najmniej tej wartości lub zawartość alkoholu w 1 dm³ wydychanego powietrza wynosi od 0,1 mg albo prowadzi do stężenia równego co najmniej tej wartości. Projektom tym nie nadano dalszego biegu legislacyjnego.

Obecnie dolną granicą stanu po użyciu alkoholu jest zawartość 0,2‰ we krwi lub 0,1 mg/dm³ powietrza, a kiedy przekracza 0,5‰ we krwi lub 0,25 mg/dm³ powietrza, przechodzi w stan nietrzeźwości, nie przestając być stanem po użyciu

---

⁷⁵ Załącznik dosprawozdania Komisji Nadzwyczajnej do Spraw Kodyfikacji Karnych (Sejm II kadencji, druk powielony nr 1942).

⁷⁶ Dodatkowe sprawozdanie Komisji Nadzwyczajnej do Spraw Kodyfikacji Karnych (Sejm II kadencji, druk nr 1942-A).

⁷⁷ R.A. Stefański, *Stan nietrzeźwości w ustawie*, PA 1983, nr 4, s. 10.

⁷⁸ Z. Ziemiński, *Problemy podstawowe prawoznawstwa*, Warszawa 1980, s. 310.

⁷⁹ J. Malec, *Próg nietrzeźwości za wysoki*, PA 1982, nr 10, s. 10; tenże, *Podstawowe założenia ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi*, PiP 1983, nr 1, s. 13.

⁸⁰ Dz.Ź. z 2023 r. poz. 2151 ze zm.

alkoholu⁸¹. Rację ma Sąd Najwyższy, że: „Jeśli stan po użyciu alkoholu po przekroczeniu określonej granicy przechodzi w stan nietrzeźwości, to nie oznacza że przestaje być stanem po użyciu alkoholu”⁸².

WNIOSKI

1. Stan nietrzeźwości jest pojęciem występującym już w aktach prawnych w okresie międzywojennym, głównie regulujących sprzedaż napojów alkoholowych i ruch drogowy. Przez wiele lat nie był zdefiniowany ustawowo, a jego określenie pozostawało w gestii doktryny i judykatury.

2. Istotne znacznie dla wypracowania definicji stanu nietrzeźwości miały obrady I Zjazdu Medyków Sądowych w dniach 1–16 grudnia 1955 r. w Warszawie, Konferencji Naukowej w Zakładzie Kryminologii PAN w dniu 5 kwietnia 1960 r. w Warszawie, II Konferencji Naukowej Medycyny Sądowej, Kryminologii i Kryminalistyki w dniach 22–24 czerwca 1961 r. w Szczecinie, V szczecińskiego sympozjum naukowego na temat „Zagadnienia progu nietrzeźwości” w dniu 14 lutego 1963 r., I Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej na temat „Opiniowanie nietrzeźwości po wypadkach drogowych” w 1972 r. w Katowicach, II Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej na temat „Wypadkowość drogowa, alkoholizm oraz inne przyczyny biologiczne” w 1977 r. w Katowicach, na których większość uczestników opowiedziała się za definicją stanu nietrzeźwości jako stanu, w którym zawartość alkoholu przekracza w krwi człowieka 0,5‰. Definicja ta zyskała aprobatę w judykaturze.

3. Stan nietrzeźwości po raz pierwszy został zdefiniowany w art. 46 ust. 3 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, który pierwotnie zachodził wtedy, gdy stężenie alkoholu we krwi przekracza 0,5‰.

Ustawą z dnia 27 lipca 1991 r. o zmianie ustawy – Prawo o ruchu drogowym definicja ta – w związku z wprowadzeniem urządzeń elektronicznych do badania zawartości alkoholu w organizmie – została rozszerzona o zawartość przekraczającą 0,25‰ alkoholu w wydychanym powietrzu oraz obejmowała także prowadzenie do stężenia przekraczającego te wartości.

4. Podobna była sytuacja z określeniem stanu po użyciu alkoholu. W literaturze i orzecznictwie została zaaprobowana dolna granica tego stanu o zawartości alkoholu we krwi powyżej 0,2‰. Na takim poziomie została określona w art. 46 ust. 2 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, z tym że wskazano górny próg do 0,5‰ alkoholu we krwi.

Wspomnianą ustawą z dnia 27 lipca 1991 r. o zmianie ustawy – Prawo o ruchu drogowym został obniżony dolny próg tego stanu do 0,2‰ oraz definicja została

---

⁸¹ W. Radecki w: M. Bojarski, W. Radecki, *Kodeks wykroczeń...*, s. 752.

⁸² Postanowienie SN z dnia 7 czerwca 2002 r., I KZP 14/02, Prok. i Pr. wkł. 2002/9, poz. 16, z uwagami aprobującymi R.A. Stefańskiego, *Przegląd uchwał Izby Karnej Sądu Najwyższego w zakresie prawa karnego materialnego, prawa karnego wykonawczego, prawa karnego skarbowego i prawa wykroczeń za 2002 r.*, WPP 2003, nr 1, s. 122–123.

rozszerzona o parametry badania alkoholu w wydychanym powietrzu, w którym stan ten zachodzi wówczas, gdy zawartość alkoholu w wydychanym powietrzu wynosi od 0,1 mg do 0,25 mg alkoholu w 1 dm³, a także dodano prowadzenie do wystąpienia tych zawartości.

BIBLIOGRAFIA

- Bojarski T. w: *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, red. T. Bojarski, Warszawa 2007.
- Buchała K., *Przestępstwa w komunikacji drogowej*, Warszawa 1961.
- Buchała K., *Przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji drogowej*, Warszawa 1973.
- Budyn-Kulik M. w: *Kodeks wykroczeń*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2009.
- Budyn-Kulik M. w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2023.
- Cyprian T., Czy „sztywny” próg nietrzeźwości, NP 1962, nr 4.
- Cyprian T., *Problem progu nietrzeźwości (Szczecińskie Sympozjum Naukowe – 1963)*, PK 1963, nr 42.
- Dyka Z., *W sprawie nietrzeźwości i jej progu*, Pal. 1974, s. 8–9.
- Falandysz L., *Dwa znaczenia pojęcia stanu nietrzeźwości*, PiP 1966, nr 10.
- Falandysz L., *Wykroczenia zakłócenia porządku publicznego lub wywołania zgorznięcia w stanie nietrzeźwości*, Warszawa 1968.
- Falandysz L., *Wykroczenie zakłócenia porządku publicznego*, Warszawa 1974.
- Frankowski S., *Ustawodawstwo karne PRL o zwalczaniu alkoholizmu*, Warszawa 1979.
- Gensikowski P. w: *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, red. P. Daniluk, Warszawa 2023.
- Gronkiewicz W., *Odpowiedź na pytanie prawne*, ZK-A 1962, nr 1.
- Grzegorzczak T. w: *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, red. T. Grzegorzczak, Warszawa 2013.
- Grzegorzczak T., Gubiński A., *Prawo wykroczeń*, Warszawa 1996.
- Gubiński A., *Stan czy stany nietrzeźwości*, PiP 1960, nr 6.
- Gubiński A., *Jak należy rozumieć pojęcie stanu nietrzeźwości w wypadkach określonych w art. 27 ustawy o zwalczaniu alkoholizmu*, ZK-A 1963, nr 3.
- Gubiński A., *Alkohol a odpowiedzialność za wykroczenia*, ZW 1972, nr 1.
- Gurgul J., *Opiniowanie nietrzeźwości*, PA 1972, nr 10.
- Jakliński A., *Dwa przepisy i ich tajniki*, ZK-A 1960, nr 6.
- Jakliński A., *Lekarska ocena stanu nietrzeźwości w: Opiniowanie nietrzeźwości po wypadkach drogowych. Materiały Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej, Katowice 24 marca 1972 r.*, Katowice 1972.
- Jarczyk W., *Glosa do wyroku SN z dnia 9 września 1958r.*, III K 91/58, NP 1959, nr 3.
- Jasiński J., *Zagadnienia alkoholizmu na konferencji naukowej w Szczecinie*, Biul. GP 1961, s. 10–12.
- Kafarski A., *Sprawy karne o wypadki samochodowe, czyli o trudnościach przy ich rozpoznawaniu*, NP 1959, nr 4.
- Kania A., *Okoliczności łagodzące oraz obciążające przy wymiarze kary za wykroczenia*, Prok. i Pr. 2019, nr 2.
- Kania-Chramęga A., *Okoliczności obciążające w procesie sądowego wymiaru kary (art. 53 § 2a k.k.)*, Prok. i Pr. 2023, nr 10.
- Kosierb I. w: *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, red. J. Lachowski, Warszawa 2021.
- Kubiak P., *Stan nietrzeźwości jako „afekt” w rzymskim prawie karnym?*, Zeszyty Prawnicze 2015, nr 1.

- Malec J., *Próg nietrzeźwości za wysoki*, PA 1982, nr 10.
- Malec J., *Podstawowe założenia ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi*, PiP 1983, nr 1.
- Nasiłowski W., *Ocena sądowo-lekarska niskich stężeń alkoholu we krwi w: Pamiętnik I Szczecińskiego Sympozyjum Naukowego. Zagadnienie progu nietrzeźwości, 14 lutego 1963 r.*, Warszawa 1963.
- Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Wykaz glos oraz bibliografie do ustaw o zwalczaniu alkoholizmu*, Warszawa 1967.
- Pawela S., *Kilka uwag o orzecznictwie z art. 10 ustawy antyalkoholowej*, NP 1957, nr 9.
- Pfeiffer J., *Biologiczne i prawne problemy stanu nietrzeźwości w komunikacji drogowej*, PiP 1960, s. 8–9.
- Pławski S., *Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego w zakresie prawa karnego materialnego (I półrocze 1961 r.)*, NP 1961, nr 12.
- Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, red. H. Zgólkowa, t. 40, Poznań 2003.
- Puchowski B., *Badanie trzeźwości oraz jego znaczenie społeczno-gospodarcze i sądowo-lekarskie w: Pamiętnik I Zjazdu Medyków Sądowych, Warszawa 1–16 grudnia 1955 r.*, Warszawa 1956.
- Puchowski B., *Stan nietrzeźwości w nowej ustawie przeciwalkoholowej*, PK 1960, s. 5–6.
- Puchowski B., *Stan wskazujący na użycie alkoholu*, NP 1956, nr 5.
- Radecki W. w: M. Bojarski, W. Radecki, *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, Warszawa 2019.
- Ratajczak A., *Stan nietrzeźwości w polskim prawie karnym*, Poznań 1969.
- Sawicki J., *Alkohol w prawie karnym*, Warszawa 1958.
- Sawicki J., *Glosa do wyroku SN z dnia 5 listopada 1960 r.*, V K 816/60, PiP 1961, nr 3.
- Sehn J., *Aspekty prawne badania trzeźwości w: Pamiętnik I Zjazdu Medyków Sądowych Warszawa 1–16 grudnia 1955 r.*, Warszawa 1956.
- Sienkiewicz Z. w: *Prawo o wykroczeniach*, red. Z. Siwik, Wrocław 1980.
- Siewierski M., *O właściwą treść pojęcia „stanu nietrzeźwości” w nowej ustawie o zwalczaniu alkoholizmu z 1959 r.*, BGP 1960, s. 3–4.
- Siewierski M., *Z jakiego przepisu kara zakłócenia spokoju nocnego w stanie nietrzeźwości*, ZK-A 1961, nr 1.
- Stefański R.A., *Stan nietrzeźwości w ustawie*, PA 1983, nr 4.
- Stefański R.A., *Przestępstwa i wykroczenia drogowe w orzecznictwie SN 1970–1996*, Warszawa 1997.
- Stefański R.A., *Przegląd uchwał Izby Karnej Sądu Najwyższego w zakresie prawa karnego materialnego, prawa karnego wykonawczego, prawa karnego skarbowego i prawa wykroczeń za 2002 r.*, WPP 2003, nr 1.
- Szelhaus S., *Konferencja naukowa poświęcona problematyce stanu nietrzeźwości w świetle nowej ustawy o zwalczaniu alkoholizmu*, PiP 1960, nr 6.
- Szelhaus S., *Kryteria stanu nietrzeźwości w świetle nowej ustawy o zwalczaniu alkoholizmu*, NP 1960, s. 7–8.
- Ziemiński Z., *Problemy podstawowe prawoznawstwa*, Warszawa 1980.

KARA OGRANICZENIA WOLNOŚCI W WYROKU ŁĄCZNYM A POTRZEBA NOWELIZACJI PRZEPISÓW

KAMILA KURPIEWSKA *

Streszczenie

Opracowanie porusza problematykę wyroku łącznego, koncentrując się na zagadnieniach związanych z łączeniem kar ograniczenia wolności, zamianą tej kary na pozbawienie wolności oraz łagodzeniem kary dla wielokrotnie skazanych. W artykule przeanalizowano orzecznictwo sądów, które ujawnia praktyczne problemy oraz sytuacje nieprzewidziane przez ustawodawcę, mające znaczący wpływ na obniżenie wymiaru kary dla wielokrotnie skazanych. W pierwszej części publikacji omówiono problematykę maksymalnego czasu trwania kary ograniczenia wolności, wynoszącego 2 lata. Przedstawione przykłady spraw, w których suma kar jednostkowych znacznie przekracza ten okres, wskazują na trudności w rzetelnej ocenie zachowania sprawcy, co sugeruje potrzebę nowelizacji przepisów.

Drugi obszar tematyczny analizuje skutki wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 11 czerwca 2019 r. o sygnaturze akt P 20/17 oraz jego wpływ na praktykę sądową. Pomimo słuszności decyzji Trybunału pojawiły się wątpliwości dotyczące wznawiania postępowań i uchylania wyroków łącznych, co może prowadzić do korzystniejszego traktowania sprawców, nieadekwatnego do ilości popełnianych przestępstw.

Ostatnia część artykułu przedstawia problem braku regulacji w zakresie łączenia kar zastępczych w wyroku łącznym oraz niemożliwości zamiany kary ograniczenia wolności na pozbawienia wolności, gdy zarządzono zastępczą karę pozbawienia wolności.

Skutkiem tych braków jest zmniejszanie wyroków sprawcom uchylającym się od wykonania kary.

Podstawową metodą badawczą zastosowaną w artykule była metoda dogmatyczna, obejmująca analizę przepisów kodeksu karnego, literatury przedmiotu oraz orzecznictwa sądowego.

Słowa kluczowe: wyrok łączny, kara ograniczenia wolności, maksymalny wymiar kary ograniczenia wolności.

---

* Mgr, absolwentka Wydziału Prawa i Administracji KUL (Polska), e-mail: kamila.kurpiewska12@gmail.com, ORCID 0009-0001-3575-9530.

RESTRICTION OF LIBERTY AS A CUMULATIVE SENTENCE AND THE NEED FOR AMENDMENTS TO THE REGULATIONS

Abstract

This paper addresses the issue of cumulative sentences, focusing on matters related to combining sentences of restriction of liberty, replacing such sentences with imprisonment, and mitigating sentences for repeat offenders. The article analyzes court rulings that reveal practical problems and situations not anticipated by the legislator, which have a significant impact on reducing sentences for repeat offenders. The first part of the publication discusses the issue of the maximum duration of a restriction of liberty sentence, which is set at 2 years. Examples are provided where the sum of individual sentences significantly exceeds this period, indicating difficulties in accurately assessing the offender's behavior and suggesting a need for legislative amendments. The second thematic area analyzes the effects of the Constitutional Tribunal's ruling of June 11, 2019, case number P 20/17, and its impact on judicial practice. Despite the correctness of the Tribunal's decision, concerns have arisen regarding the reopening of proceedings and the annulment of cumulative sentences, which may lead to more lenient treatment of offenders not commensurate with the number of crimes committed. The final section of the article addresses the lack of regulations concerning the combination of substitute sentences in cumulative judgments and the inability to replace a restriction of liberty sentence with imprisonment when a substitute sentence of imprisonment has been ordered. These gaps result in reduced sentences for offenders evading the execution of their penalties. The primary research method employed in the article is the dogmatic method, which includes the analysis of the Penal Code provisions, relevant literature, and judicial rulings.

Keywords: cumulative sentence, restriction of liberty, maximum duration of restriction of liberty, cumulative penalty.

WPROWADZENIE

Przepisów dotyczących wyroku łącznego w polskim systemie prawnym możemy doszukać się już w kodeksie karnym z 1932 r.¹ Pomimo długiej historii obowiązywania oraz nowelizacji przepisów dokonanych w ostatnich latach, ustawą z dnia 24 czerwca 2020 r. o dopłatach do oprocentowania kredytów bankowych udzielanych przedsiębiorcom dotkniętym skutkami COVID-19 oraz o uproszczonym postępowaniu o zatwierdzenie układu w związku z wystąpieniem COVID-19, ustawodawca nadal nie rozwiązał niektórych z narastających problemów oraz wątpliwości². Problematyka wyroku łącznego przejawia się w szczególności w zakresie łączenia jednostkowo orzeczonych kar ograniczenia wolności, których suma znacznie przekracza 2 lata (maksymalny wymiar kary łącznej ograniczenia wolności), czy zamiany kary ograniczenia wolności na karę pozbawienia wolności.

---

¹ A. Zoll, *Charakter prawny kary łącznej w: Zagadnienia teorii i nauczania prawa karnego. Kara łączna. Księga jubileuszowa Profesor Marii Szezwczyk*, red. W. Górowski, P. Kardas i in., Warszawa 2013, s. 444. Dz.U. 1932 Nr 60, poz. 571

² Dz.U. z 2020 r. poz. 1086.

W niniejszym opracowaniu wyłoniono trzy problemy na kanwie zasygnalizowanej wyżej problematyki. Pierwszym problemem jest zbyt niski maksymalny limit kary ograniczenia wolności wynoszący obecnie 2 lata. Prowadzi to do sytuacji, gdy sąd, stając przed koniecznością połączenia kilku kar ograniczenia wolności i wymierzenia kary łącznej, ma z przymusu orzec karę maksymalną 2 lat, podczas gdy dyrektywy wymiaru kary łącznej przemawiają za orzeczeniem surowszej kary ograniczenia wolności.

Kolejnym zidentyfikowanym problemem jest praktyka sądów odwoławczych, które wykazują tendencję związaną z aktualnym orzecznictwem Trybunału Konstytucyjnego do uchylania wyroków łącznych zamieniających kary ograniczenia wolności na kary pozbawienia wolności. W niniejszym artykule ukazano, iż orzeczenie uchylające jest uzasadnione tylko wtedy, gdy przemawiają za tym dyrektywy wymiaru kary łącznej (w szczególności osoba i postawa skazanego).

Trzecim problemem są obecnie obowiązujące regulacje zobowiązujące sąd do wymierzenia kary łącznej ograniczenia wolności w sytuacji, gdy jednostkowe kary ograniczenia wolności zostały w postępowaniu wykonawczym zamienione na kary zastępcze pozbawienia wolności. Prowadzi to do nieuzasadnionego wymierzania kary łącznej wolnościowej sprawcy, który uchylał się od wykonywania nałożonej na niego uprzednio jednostkowej kary wolnościowej. W związku z powyższym należy rozważyć dopuszczenie możliwości orzekania kary łącznej pozbawienia wolności w sytuacji, gdy kary jednostkowe ograniczenia wolności zostały zamienione na kary zastępcze pozbawienia wolności. Wobec nieustannie narastających trudności opisanych powyżej warto zastanowić się nad kolejną nowelizacją przepisów.

1. PROBLEMATYKA GÓRNEJ GRANICY KARY OGRANICZENIA WOLNOŚCI W WYROKU ŁĄCZNYM

Kara ograniczenia wolności polega na obowiązku wykonywania nieodpłatnej, kontrolowanej pracy, na cele społeczne lub potrąceniu od 10% do 25% wynagrodzenia za pracę w stosunku miesięcznym na cel społeczny wskazany przez sąd. Przepis art. 34 § 1 k.k. wskazuje granice czasu trwania kary ograniczenia wolności, oznaczając, iż jeśli ustawa nie stanowi inaczej, kara ograniczenia wolności trwa najkrócej miesiąc, a najdłużej 2 lata³. Ustawowy wymiar kary obowiązuje zarówno przy nadzwyczajnym obostrzeniu kary, jak i przy karze łącznej. Należy bowiem zauważyć, iż ustawodawca nie przewidział możliwości rozszerzenia czasu kary ograniczenia wolności, nawet w takich przypadkach jak wyrok łączny⁴.

Stosownie do art. 85 § 1 k.k., który wskazuje warunki łączenia kar, stanowiąc, że jeśli sprawca popełnił dwa lub więcej przestępstw, zanim zapadł pierwszy wyrok chociażby nieprawomocny co do któregośkolwiek z tych przestępstw i wymierzono

---

³ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 706) (dalej jako k.k.).

⁴ M. Mozgawa w: M. Budyn-Kulik, P. Kozłowska-Kalisz, M. Kulik, M. Mozgawa, *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, LEX/el. 2023, art. 34.

za nie kary tego samego rodzaju albo innego podlegające łączeniu, sąd orzeka karę łączną⁵. Przy czym nieistotne jest, czy w wyroku jednostkowym orzeczona kara ograniczenia wolności polegała na formie wykonywania nieodpłatnej kontrolowanej pracy na cele społeczne czy na potrąceniu wynagrodzenia za pracę, kary te podlegają łączeniu ze sobą⁶.

Celem wydania wyroku łącznego jest podsumowanie dotychczasowej karalności skazanego. W związku z powyższym sąd, wymierzając karę łączną, kieruje się dyrektywami określonymi w artykule 85a k.k., to jest prewencją indywidualną oraz prewencją ogólną⁷. Sąd, wymierzając karę, w pierwszej kolejności bierze pod uwagę względy wychowawcze oraz zapobiegawcze, a w drugiej kolejności uwzględnia społeczną szkodliwość popełnionego czynu oraz stopień winy⁸. Wskazany powyżej artykuł podaje jedynie wskazówki, którymi sąd powinien się kierować przy wydaniu kary łącznej w wyroku łącznym, jednakże nie stanowi katalogu zamkniętego dyrektyw wymiaru kary łącznej. Wynika z tego, że sąd powinien mieć na uwadze związek przedmiotowo-podmiotowy między dokonanymi przestępstwami, liczbę popełnionych przestępstw oraz odstęp czasowy pomiędzy popełnionymi przestępstwami⁹.

Przepis artykułu 86 k.k. określa wymiar kary łącznej, wskazując, iż sąd wymierza karę łączną w granicach powyżej najwyższej z kar wymierzonych za poszczególne przestępstwa do ich sumy, bez przekroczenia 810 stawek dziennych grzywny, 2 lat ograniczenia wolności lub 30 lat pozbawienia wolności. Jeśli najwyższą z kar za pojedyncze przestępstwo jest kara maksymalna, orzeka się tę karę jako karę łączną¹⁰. Należy jednak zauważyć, iż stosowanie zasady absorpcji (czyli wymierzenia kary łącznej w jej dolnej granicy, to jest w wysokości powyżej najsurowszej ze zbiegających się w zbieg realny kar) jest sytuacją rzadką. Wynika to z faktu, iż popełnienie więcej niż jednego przestępstwa, czyli sytuacji już warunkującej wydanie wyroku łącznego, nie może prowadzić do premiowania wielokrotnego sprawcy¹¹.

Wyrok łączny to instytucja, której, jak już wspomniano, celem jest racjonalizowanie wymiaru kary, natomiast kategorycznie nie powinna służyć ona poprawie sytuacji osoby wielokrotnej skazanej¹². Jednakże przy wydawaniu wyroku łącznego niejednokrotnie dochodzi do sytuacji, w której w przypadku realnego zbiegu przestępstw sąd musi złagodzić represję karną wielokrotnie skazanemu¹³. Wskazana sytuacja ma miejsce, zwłaszcza kiedy już tylko w jednym wyroku jednostkowym orzeczono karę 2 lat ograniczenia wolności. Wyrokiem Sądu Rejonowego dla

---

⁵ J. Giezek w: D. Gruszecka, K. Lipiński, G. Łabuda, J. Giezek, *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, Warszawa 2021, art. 85.

⁶ J. Lachowski w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. V. Konarska-Wrzošek, LEX/el. 2023, art. 85.

⁷ *Kodeks karny*.

⁸ Wyrok SA w Katowicach z 29.07.2016 r., II AKA 262/16, Biul.SAKa 2016, nr 4, poz. 7.

⁹ J. Lachowski w: *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. III, red. V. Konarska-Wrzošek, Warszawa 2020, art. 85(a).

¹⁰ *Kodeks karny*.

¹¹ Wyrok SA w Gdańsku z dnia 7 maja 2014 r., II AKA 92/14, LEX nr 1493737.

¹² Wyrok SA w Gdańsku z dnia 11 maja 2017 r., II AKA 374/16, LEX nr 2383382.

¹³ J. Giezek, op. cit., art. 85.

Warszawy-Śródmieścia w Warszawie z dnia 21 lutego 2022 r. o sygnaturze akt V K 766/21 sąd połączył jednostkowe kary ograniczenia wolności, to jest:

- karę 2 lat ograniczenia wolności polegającą na wykonywaniu nieodpłatnej kontrolowanej pracy na cele społeczne w wymiarze 20 godzin w stosunku miesięcznym, orzeczoną prawomocnym wyrokiem Sądu Rejonowego dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie w sprawie o sygnaturze akt V K 627/20, oraz
- karę 2 lat ograniczenia wolności polegającą na wykonywaniu nieodpłatnej kontrolowanej pracy na cele społeczne w wymiarze 30 godzin w stosunku miesięcznym, orzeczoną prawomocnym wyrokiem Sądu Rejonowego dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie w sprawie o sygnaturze akt II K 540/21, wymierzając skazanemu karę łączną 2 lat ograniczenia wolności polegającą na wykonywaniu nieodpłatnej kontrolowanej pracy na cele społeczne w wymiarze 40 godzin w stosunku miesięcznym. Zgodnie z powołanym już artykułem 86 k.k., gdy kara z jednego wyroku jest karą maksymalną, sąd musi orzec ją jako karę łączną, co w powołanej powyżej sprawie zostało poczynione. Należy zwrócić jednakże uwagę, iż w omawianym przypadku suma kar z wyroków jednostkowych wynosi 4 lata ograniczenia wolności, co znacznie przekracza karę, którą sąd może orzec w wyroku łącznym jako maksymalną. Gdyby sąd mógł swobodnie określić wymiar kary ograniczenia wolności, najprawdopodobniej kara ta byłaby dużo wyższa niż 2 lata. Przede wszystkim wpływ na taką decyzję miałby fakt, że skazany był recydywistą, wobec którego zapadło pięć prawomocnych wyroków, z czego wyrokiem.
- Sądu Rejonowego dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie w sprawie o sygnaturze akt II K 873/15 wymierzono skazanemu karę 6 miesięcy pozbawienia wolności w zawieszeniu na okres próby 2 lat. Powyższą karę zamieniono na zastępczą karę pozbawienia wolności.
- Sądu Rejonowego dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie w sprawie o sygnaturze akt II K 296/16 wymierzono skazanemu karę 8 miesięcy pozbawienia wolności w zawieszeniu na okres próby 3 lat.
- Sądu Rejonowego dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie w sprawie o sygnaturze akt II K 170/19 wymierzono skazanemu karę 1 roku pozbawienia wolności¹⁴.

Mając na uwadze stan faktyczny w niniejszej sprawie, w szczególności pięć prawomocnych wyroków, popełnienie przestępstwa w okresie próby, popełnienie kolejnych przestępstw po odbyciu kary 1 roku pozbawienia wolności, należałoby uznać, iż okoliczności przemawiają za zastosowaniem kary kumulacyjnej (czyli odpowiadającej sumie kar jednostkowych). W związku z powyższym orzeczona kara ograniczenia wolności mogłaby wynosić 4 lata ograniczenia wolności, jednakże z uwagi na niemożność orzeczenia takiej kary sprawca z mocy prawa zostaje „zwolniony” z jednej kary¹⁵. Za powyższą argumentacją przemawia utrwalony pogląd w orzecznictwie, na przykład wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 11 maja 2017 r. w sprawie o sygnaturze akt II AKa 374/16 gdzie zwrócono uwagę, iż czynni-

¹⁴ Wyrok SR dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie z dnia 21 lutego 2022 r., V K 766/21.

¹⁵ Wyrok SA w Białymstoku z dnia 6 czerwca 2018 r., II AKa 73/18.

kiem prognostycznym, uzasadniającym orzeczenie kary łącznej w wymiarze surowszym niż na zasadzie absorpcji jest popełnienie więcej niż dwóch przestępstw przez sprawcę¹⁶. Takie samo stanowisko panuje w poglądach doktrynalnych, gdzie jasno wskazuje się, iż kara łączna nie tylko nie jest, ale i kategorycznie nie może być systemem łagodzącym represje karne. Trafnie wskazuje Leon Tyszkiewicz w głosie do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 4 listopada 2003 r., że niesprawiedliwe jest przyznawanie pewnego rodzaju ulgi przestępcy za sam fakt popełnienia więcej niż jednego przestępstwa¹⁷. Obowiązujące rozwiązanie legislacyjne może rodzić poczucie niesprawiedliwości oraz bezkarności ze strony sprawcy. Leon Tyszkiewicz błyskotliwie porównuje zakup handlowy do wyroku łącznego, wskazując pewnego rodzaju niepokojącą analogię: „sytuacja, w której klient dokonuje zakupu dwóch towarów, niejednokrotnie otrzymuje swego rodzaju «zniżkę»”¹⁸.

W niniejszej sprawie oraz innych podobnych sąd nie ma możliwości rozważenia, czy orzeczona kara spełni swoje cele. W związku z tym nie tylko nie bierze się pod uwagę realnych celów wymierzania kary, ale i nie zostają spełnione cele postępowania karnego. Priorytetem powinno być dokonanie stosownej oceny postępowania skazanego, na podstawie której sąd będzie mógł racjonalnie wymierzyć karę łączną. W omawianym przypadku sąd jest zmuszony automatycznie orzekać karę maksymalną, często rażąco niższą od sumy kar jednostkowych. Należy zauważyć, iż sprawca dwukrotnie otrzymał wyrok pozbawienia wolności w zawieszeniu na okres próby, podczas gdy ponownie w tym okresie dopuścił się kolejnego przestępstwa, a później kolejnych, które połączono w wyroku łącznym¹⁹. Prawo karne ma za zadanie nie tylko karać, ale i wychowywać sprawcę. Natomiast przedstawiona sytuacja ukazuje, iż sprawca już po odbyciu kary pozbawienia wolności dopuścił się kolejnych przestępstw, za które wymierzono mu kary wolnościowe, przy czym końcowo zostały one „zlikwidowane” z uwagi na obowiązujące przepisy. Mało prawdopodobne jest, aby w taki sposób zmniejszona końcowa kara ograniczenia wolności zresocjalizowała sprawcę i że nie powróci on do popełniania przestępstw.

Wyrok łączny to instytucja, której zadaniem jest zrationalizowanie wymiaru kary, a nie, jak często dzieje się to w praktyce, służenie nieuzasadnionemu polepszeniu sytuacji skazanego²⁰.

Z uwagi na wskazane problemy należałoby zastanowić się nad możliwością zamieniania kar ograniczenia wolności na pozbawienia wolności, gdy sąd uzna to za konieczne w wyroku łącznym, lub nad zmianą maksymalnego czasu trwania kary, który sąd może orzec do wykonania skazanemu w wyroku łącznym. Wskazana zamiana mogłaby odbywać się w sposób fakultatywny, gdy sąd zetknie się z sytuacją problematyczną.

---

¹⁶ Wyrok SA w Szczecinie z dnia 22 listopada 2018 r., II AKa 201/18, LEX nr 2668162.

¹⁷ L. Tyszkiewicz, *Glosa do postanowienia SN z dnia 4 listopada 2003 r.*, V KK 233/03, Prok. i Pr. 2005/7-8, s. 191.

¹⁸ J. Giezek, *op. cit.*, art. 85.

¹⁹ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 6 czerwca 2018 r., II AKa 73/18.

²⁰ Postanowienie SN z dnia 22 września 2016 r., III KK 140/16, LEX nr 2142559.

2. ZAMIANA KARY OGRANICZENIA WOLNOŚCI NA POZBAWIENIA WOLNOŚCI

Warunki dotyczące łączenia kary pozbawienia wolności z ograniczeniem wolności wyznaczał przepis artykułu 87 § 1 k.k., który stanowił, że w razie skazania za zbiegające się przestępstwa na kary pozbawienia wolności i ograniczenia wolności sąd wymierza karę łączną pozbawienia wolności, przyjmując, że miesiąc ograniczenia wolności równa się 15 dniom pozbawienia wolności²¹. Wyrokiem z dnia 11 czerwca 2019 r. o sygnaturze akt P 20/17 Trybunał Konstytucyjny uznał artykuł 87 § 1 k.k. za sprzeczny z art. 45 ust. 1 i art. 175 ust. 1 Konstytucji RP w zakresie nakładania na sąd przymusu połączenia kary pozbawienia wolności oraz ograniczenia wolności i wymierzenie kary łącznej pozbawienia wolności po zamianie kary ograniczenia wolności na pozbawienia wolności²².

Nowelizacją ustawy kodeksu karnego z dnia 20 lutego 2015 r. ustanowiono § 2 art. 87 k.k.²³, który umożliwia łączenie jednocześnie kary ograniczenia wolności oraz pozbawienia wolności w sytuacji, gdy zbiegające się przestępstwa, za które wymierzono kary pozbawienia wolności oraz ograniczenia wolności, nie przekroczyłyby łącznie kary 6 miesięcy pozbawienia wolności lub 2 lat ograniczenia wolności²⁴. Warunki do zastosowania § 2 wyznacza czas orzeczonej kary, przez co wiele kar jednostkowych zostawało na początkowym etapie wykluczonych²⁵.

Istotę rozpatrywanej sprawy rozważono pod kątem art. 45 ust. 1 oraz art. 175 ust. 1 Konstytucji RP. Przepis art. 45 ust. 1 Konstytucji RP stanowi, iż każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd. Natomiast art. 175 ust. 1 Konstytucji RP stanowi, że wymiar sprawiedliwości w Rzeczypospolitej Polskiej sprawują Sąd Najwyższy, sądy powszechne, sądy administracyjne oraz sądy wojskowe²⁶.

Stan faktyczny sprawy, na podstawie której Sąd Rejonowy w Gorzowie Wielkopolskim złożył zapytanie do Trybunału Konstytucyjnego, pozwalał na podstawie art. 87 § 2 k.k. odstąpić od zamiany kary ograniczenia wolności na karę pozbawienia wolności przy połączeniu kar jednostkowych. Z tego wynikało, iż Sąd Rejonowy w Gorzowie Wielkopolskim błędnie złożył zapytanie, mając możliwość odstąpienia od wymierzenia kary łącznej pozbawienia wolności, a zatem zapytanie wyżej wymienionego Sądu nie spełniało warunków funkcjonalności. Odnośnie zaś do zapytania Sądu Rejonowego w Dąbrowie Górniczej należało uznać art. 87 § 1 k.k.

²¹ Kodeks karny.

²² Wyrok TK z dnia 11 czerwca 2019 r., P 20/17, OTK-A 2019, nr 29.

²³ Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (t.j. Dz.U. z 2015 r. poz. 396).

²⁴ Kodeks karny.

²⁵ K. Janczukowicz, *Kara mieszana w: Kodeks karny. Omówienie zmian wprowadzonych ustawą z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U.2015.396)*, Gdańsk 2015.

²⁶ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.).

za niezgodny z art. 45 ust 1 oraz art. 175 ust. 1 Konstytucji RP, przy jednoczesnym uznaniu, iż § 2 nie narusza norm konstytucyjnych²⁷. Zwrócono uwagę na brak narzucającego na sąd automatyzmu, co czyni bezprzedmiotową kontrolę art. 87 § 2 k.k. Trybunał Konstytucyjny słusznie uznał, iż art. 87 § 1 k.k. jest niezgodny z art. 45 ust. 1 oraz art. 175 ust. 1 Konstytucji RP. Trybunał w uzasadnieniu podkreślił, iż kara izolacyjna pozbawienia wolności jest bezsprzecznie najbardziej dolegliwą karą, dlatego decyzja o zamianie kary ograniczenia wolności na pozbawienia wolności nie może być machinalna i narzucona, co zostało szeroko omówione również w innych wcześniej wydanych wyrokach Trybunału Konstytucyjnego²⁸. Trybunał zwrócił również uwagę na to, że sąd, łącząc kary jednostkowe w wyroku łącznym, musi mieć jako instytucja niezależna, sprawująca wymiar sprawiedliwości, samodzielność oraz swobodę w zakresie decyzji o karze końcowej, a tak skonstruowana treść artykułu 87 § 1 k.k. stanowi zbyt daleko posuniętą ingerencję w swobodę decyzyjną władzy sądowniczej²⁹.

Pomimo słuszności wyroku Trybunału Konstytucyjnego, który podkreśla niezależność władzy sądowniczej, należy przedstawić również skutki negatywne podjętej decyzji. Przede wszystkim należą do nich liczne postanowienia sądów odwoławczych w zakresie wznowienia postępowań z uwagi na automatyczne przyjęcie przepisu, który został w późniejszym czasie zakwestionowany przez Trybunał Konstytucyjny. Negatywnym skutkiem jest również uchylanie lub przekazywanie do ponownego rozpoznania sądom I instancji spraw o wydanie wyroku łącznego z uwagi na uznanie zamiany kary ograniczenia wolności na pozbawienia wolności za karę niewspółmierną do sytuacji sprawcy z samego faktu, wykonywania lub deklaracji wykonania przez niego kary ograniczenia wolności.

Odnośnie do pierwszego skutku należy zwrócić uwagę, iż wiele postępowań zostało wznowionych, jednakże z uwagi na duży upływ czasu rozpatrzenie ponownie sprawy o wydanie wyroku łącznego nie tylko będzie już nieaktualne, ale i będzie ponosić za sobą duże koszty dla Skarbu Państwa. Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 13 września 2023 r. postanowił o wznowieniu postępowania w związku z wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego dotyczącym kary łącznej. Sąd Najwyższy przedstawił tezę, iż sam stan faktyczny, w którym orzeczono karę łączną pozbawienia wolności, gdy karami z wyroków jednostkowych były zarówno kary pozbawienia wolności i ograniczenia wolności, nie zawsze determinuje wznowienie postępowania o wydanie wyroku łącznego. Powyższe będzie uzasadnione, gdy sąd za bezwzględne uzna podjęcie działania zgodnie z przepisem, który w późniejszym okresie został przez Trybunał Konstytucyjny zmieniony³⁰. Omawiana sprawa dotyczyła wyroku Sądu Okręgowego w Gliwicach z dnia 12 czerwca 2018 r. utrzymanego Wyrokiem Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 13 września 2019 r., w którym to Sąd Okręgowy połączył wyroki:

²⁷ Wyrok TK z dnia 11 czerwca 2019 r., P 20/17, OTK-A 2019, nr 29.

²⁸ Wyrok pełnego składu TK z dnia 4 lipca 2018 r., K 16/16, OTK ZU-A 2018, poz. 52.

²⁹ A. Nowosad, *Glosa do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 11 czerwca 2019 r.* (P 20/17, OTK-A 2019, poz. 29).

³⁰ Wyrok SN z dnia 13 września 2023 r., IV KO 28/23, LEX nr 3608727.

- Sądu Rejonowego w Bielsku-Białej z dnia 8 września 2011 r. w sprawie o sygn. akt III K 774/11, w którym wymierzono skazanemu karę 6 miesięcy pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania na okres próby 3 lat,
- Sądu Rejonowego w Bielsku-Białej z dnia 8 czerwca 2015 r. w sprawie o sygn. akt III K 418/15, za którą m.in. wymierzono karę 2 lat pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania na okres próby 4 lat,
- Sądu Rejonowego w Sosnowcu z 21 grudnia 2015 r. w sprawie o sygn. akt IX K 1192/14, w którym wymierzono karę 1 roku pozbawienia wolności,
- Sądu Rejonowego w Bielsku-Białej z dnia 6 września 2016 r. w sprawie o sygn. akt III K 792/15, w którym wymierzono skazanemu karę 5 miesięcy pozbawienia wolności,
- Sądu Rejonowego dla Łodzi-Śródmieścia w Łodzi z 21 marca 2016 r. w sprawie o sygn. akt IV K 576/15, w którym wymierzono skazanemu karę 3 miesięcy pozbawienia wolności oraz karę 10 miesięcy ograniczenia wolności,
- Sądu Rejonowego w Bielsku-Białej z dnia 2 marca 2017 r. w sprawie o sygn. akt III K 995/15, w którym wymierzono karę 5 miesięcy pozbawienia wolności.

Sąd połączył wskazane wyroki i orzekł karę łączną w wymiarze 5 lat pozbawienia wolności³¹. Z uwagi na kolejne wyroki skazanego Sąd Okręgowy w Gliwicach wydał kolejny wyrok łączny, przyłączając poprzedni wyrok łączny z innymi ujawnionymi w sprawie wyrokami podlegającymi łączeniu i wymierzono skazanemu karę łączną 6 lat i 4 miesięcy pozbawienia wolności³². Podstawą decyzji wydanej przez Sąd Najwyższy był fakt, że w pierwszym wyroku łącznym, w jednym z wyroków jednostkowych orzeczona została zarówno kara pozbawienia wolności, jak i ograniczenia wolności, która została zmieniona na karę pozbawienia wolności na podstawie uznanego za niekonstytucyjny art. 87 § 1 k.k. W związku z powyższym Sąd Najwyższy uznał, iż Sąd Okręgowy musi mieć możliwość dokonania stosownej analizy sprawy i swobody decyzji w zakresie wymierzenia kary, której uprzednio nie posiadał.

W omówionej sprawie wobec skazanego we wszystkich wyrokach z wyjątkiem wyroku Sądu Rejonowego dla Łodzi-Śródmieścia w Łodzi z dnia 21 marca 2016 r. wymierzono kary pozbawienia wolności. W związku z powyższym klarowne i adekwatne do celów postępowania karnego byłoby ponowne orzeczenie zamiany kary ograniczenia wolności na pozbawienia wolności. Warto zwrócić uwagę na upływ czasu pomiędzy wydaniem wyroku łącznego, to jest 12 czerwca 2018 r., oraz postanowieniem o wznowieniu sprawy 13 września 2023 r. Połączone wyroki jednostkowe w wyroku łącznym zapadły wcześniej niż wyrok łączny, w związku z tym skazany był w trakcie odbywania kary pozbawienia wolności, a co za tym idzie zarządzona kara łączna powinna być już wykonana. Z uwagi na zapadłe wyroki w latach 2015–2018 orzeczona kara łączna musi zostać wydana przy zastosowaniu stanu prawnego sprzed 24 czerwca 2020 r., a więc na zasadzie łączenia kar, które nie zostały wykonane. Niniejsza sprawa pokazuje niecelowość wznawiania takowych postępowań, które nie tylko będą prowadzić do umorzenia wydania wyroku łącz-

³¹ Wyrok SO z dnia 12 czerwca 2018 r., V K 133/17.

³² Wyrok SO w Gliwicach z dnia 26 marca 2019 r., V K 6/19.

nego z uwagi na swoją nieaktualność, ale i powodują znaczne wydatki dla Skarbu Państwa. Decyzji wznawiających postępowanie z uwagi na uznanie przepisu art. 87 § 1 k.k. za niekonstytucyjny Sąd Najwyższy wydał wiele, między innymi również w wyroku z dnia 17 marca 2021 r., w którym to jednocześnie zaznaczył, iż istotą wyroku Trybunału Konstytucyjnego, nie było całkowite wyeliminowanie zamiany kary ograniczenia wolności na pozbawienia wolności, a jedynie uznanie, iż narzucenie Sądowi podjęcia takiej decyzji jest niezgodne z Konstytucją RP³³.

Kolejną problematyczną kwestią związaną z wydaniem wyroku Trybunału Konstytucyjnego jest powoływanie się przez sądy odwoławcze na art. 87 § 1 i uchylanie lub przekazywanie do ponownego rozpoznania sprawy sądom pierwszoinstancyjnym w związku z uznaniem, iż zamiana kary ograniczenia wolności na pozbawienia wolności w wyroku łącznym była niewłaściwa³⁴. Przykładowo Sąd Okręgowy w Elblągu wyrokiem z dnia 25 lutego 2020 r. zmienił zaskarżony wyrok łączny Sądu Rejonowego w Ostródzie z dnia 16 września 2019 r. w sprawie o sygnaturze akt II K 415/19 w ten sposób, że wyeliminował rozstrzygnięcie o przeliczeniu kary ograniczenia wolności na pozbawienie wolności. Sąd Okręgowy wskazał, iż skazany zgłosił w marcu 2019 r. chęć wykonania jednostkowej kary ograniczenia wolności od dnia 3 czerwca 2019 r. z uwagi na wykonywanie kary ograniczenia wolności z innej sprawy. Jednakże w dniu 2 kwietnia 2019 r. skazany został osadzony w celu odbycia kary pozbawienia wolności z kolejno innej sprawy, w związku z czym wykonanie kary ograniczenia wolności zawieszono. W jeszcze kolejnej sprawie Sąd Rejonowy postanowił zarządzić karę zastępczą pozbawienia wolności za niewykonanie kary ograniczenia wolności w wymiarze 105 dni pozbawienia wolności.

Sąd Okręgowy wyżej wymienioną decyzję o zmianie zaskarżonego wyroku argumentował wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 11 czerwca 2019 r. o uznaniu art. 87 § 1 k.k. za niekonstytucyjny. W swoim uzasadnieniu Sąd Okręgowy wskazywał, że w stanie faktycznym skazany wyraził chęć wykonania kary ograniczenia wolności, a jej niewykonanie nastąpiło nie z jego winy, a w wyniku obiektywnej niemożliwości przez odbywanie kary pozbawienia wolności w innej sprawie. Z uwagi na powyższe Sąd Okręgowy uznał, iż Sąd Rejonowy w Ostródzie automatycznie zastosował art. 87 § 1 k.k., zamieniając karę ograniczenia wolności na pozbawienia wolności³⁵.

Podobnymi rozważaniami kierował się Sąd Okręgowy w Jeleniej Górze, uchylając wyrok łączny Sądu Rejonowego w Jeleniej Górze z dnia 13 lipca 2021 r. w sprawie o sygnaturze akt II K 723/20. Sąd Okręgowy swoją decyzję oparł na wyroku Trybunału Konstytucyjnego, który uznał art. 87 § 1 k.k. za niekonstytucyjny. W uzasadnieniu do zapadłej decyzji sąd podniósł między inny fakt, iż postępowanie o wydanie wyroku łącznego zostało wszczęte z urzędu, a nie na wniosek skazanego. Jednocześnie sąd zauważył, iż skazany odbył karę 6 miesięcy pozbawienia wolności.

³³ Wyrok SN z dnia 17 marca 2021 r., II KO 54/20, LEX 3245303.

³⁴ J. Majewski, *Czy kara ograniczenia wolności podlega łączeniu z karą pozbawienia wolności orzeczoną z warunkowym zawieszeniem jej wykonania?*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Prawnych” 2019, t. 23, z. 2.

³⁵ Wyrok SO z dnia 25 lutego 2020 r., VI Ka 618/19, LEX 3038972.

ści, orzeczoną wyrokiem Sądu Rejonowego w Jeleniej Górze, a następną orzeczoną karę pozbawienia wolności odbywał do dnia 29 sierpnia 2021 r. W związku z tym połączenie kary pozbawienia wolności z karą ograniczenia wolności i zamienienie jej na karę pozbawienia wolności doprowadziłoby do ponownego umieszczenia skazanego w zakładzie karnym, co zdaniem Sądu Okręgowego jest niecelowe. Z uwagi na brak kar pozbawienia wolności do odbycia skazany ma możliwość odbywania kary ograniczenia wolności³⁶.

Jak już wspomniano, wyrok Trybunału Konstytucyjnego odnosił się do niezależności Sądów, a nie zakazu zamieniania kary ograniczenia wolności na pozbawienia wolności przy łączeniu wymienionych kar³⁷. W praktyce sądowej możemy na powyższych przykładach zauważyć tendencje do uchylania wyroków łącznych Sądów Rejonowych, łączących karę ograniczenia wolności i pozbawienia wolności, w których sąd takową karę zamienia na karę pozbawienia wolności. Kwestią nadrzędną i wartą przypomnienia jest, iż wyrok łączny służy do pewnego rodzaju podsumowania karalności, a nie do polepszenia sytuacji przestępcy³⁸. Logiczne jest więc, że brak wniosku o wydanie wyroku łącznego przez skazanego czy zadeklarowanie chęci wykonania kary ograniczenia wolności nie przesądza o wybraniu rodzaju kary dla skazanego. Zwłaszcza w podanych powyżej sytuacjach, gdzie kary ograniczenia wolności były swego rodzaju wyjątkiem w stosunku do orzeczonych w większości kar pozbawienia wolności, które jak widać nie odniosły zamierzonego celu resocjalizacyjnego. W tym kontekście krytycznie należy ocenić opisaną wyżej praktykę niejako automatycznego uchylania przez sądy odwoławcze wyroków gdzie zastosowany został art. 87 § 1 k.k. Sąd odwoławczy ma oczywiście prawo taki wyrok uchylić, ale wymaga to dokładnego przeanalizowania całokształtu działalności przestępczej skazanego, wymierzonych mu w wyrokach jednostkowych kar, prognozy kryminologicznej oraz kwestii wykonania dotychczas orzeczonych kar.

W kontekście wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 11 czerwca 2019 r. warto również zwrócić uwagę na aktualny sens art. 87 § 2 k.k., który widocznie stracił na znaczeniu, albowiem stanowił odstępianie od zasady obowiązkowej zamiany kary ograniczenia wolności na pozbawienia wolności przy spełnieniu warunków w wyroku łącznym³⁹. Wynika z tego kwestia kontrowersyjna, gdyż należałoby się zastanowić nad zmianą przepisu art. 87 k.k. w sposób pozostawiający sądom możliwość wyboru orzeczenia kary, przy jednoczesnym faktycznym, a nie tylko pozornym uwzględnieniu rzeczywistej karalności wielokrotnego sprawcy.

---

³⁶ Wyrok SO z dnia 9 listopada 2021 r., VI Ka 482/21, LEX 3368965.

³⁷ P. Daniluk, *Konstytucyjny standard swobody orzeczniczej sądu a obligatoryjne środki reakcji w: Aktualne problemy i perspektywy prawa karnego*, red. M. Mozgawa, P. Poniatowski, K. Wala, Warszawa 2022, s. 218.

³⁸ Wyrok SA w Gdańsku z 18.12.2013 r., II AKa 426/13, LEX nr 1419009.

³⁹ P. Kozłowska-Kalisz w: *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, red. M. Mozgawa, LEX/el. 2023, art. 87

3. ŁĄCZENIE KAR OGRANICZENIA WOLNOŚCI, W KTÓRYCH SĄD ZARZĄDZIŁ ZASTĘPCZĄ KARĘ POZBAWIENIA WOLNOŚCI

Przepis art. 65 § 1 k.k.w. stanowi, że jeśli skazany uchyla się od odbywania kary ograniczenia wolności, sąd zarządza wykonanie zastępczej kary pozbawienia wolności, a jeśli skazany wykonał część kary ograniczenia wolności, sąd zarządza wykonanie zastępczej kary pozbawienia wolności, w wymiarze odpowiadającym karze ograniczenia wolności⁴⁰. Jeśli w sprawie wystąpią przesłanki wyżej wymienione, sąd jest zobligowany do zarządzenia kary zastępczej pozbawienia wolności. Należy jednocześnie zauważyć, iż skazany z uwagi na pouczenie z art. 57 § 1 k.k.w. ma świadomość konsekwencji niewykonania orzeczonej kary ograniczenia wolności. Na szczególną uwagę zasługuje użyte przez ustawodawcę pojęcie „uchyla”, które pomimo braku ustawowej definicji polega na celowym, umyślnym i niesprawiedliwym niewykonywaniu przez skazanego obowiązków nałożonych przez sąd. Uchylanie się musi wynikać z negatywnego stosunku i złej woli skazanego, a nie z obiektywnych przeszkód, co prowadzi do zamiany orzeczonej kary na zastępczą karę pozbawienia wolności. Zarówno w orzecznictwie, jak i doktrynie „uchylanie” stanowi negatywne zachowanie sprawcy i jego lekceważący stosunek do wykonania orzeczonej kary⁴¹. Obligatoryjny charakter przepisu art. 65 § 1 k.k.w. traci jednak sens przy wyroku łącznym, gdy kary z wyroków jednostkowych, w których zarządzono zastępczą karę pozbawienia wolności podlegają łączeniu zgodnie z art. 85 k.k. jako kary ograniczenia wolności.

Wskazany wyżej problem rozpatrywał Sąd Najwyższy; w wyroku Sądu Rejonowego w Nysie z dnia 10 maja 2019 r. umorzono postępowanie o wydanie wyroku łącznego, w którym wobec skazanego zapadły następujące wyroki:

- Sądu Rejonowego w Świdnicy z dnia 29 września 2015 r., w którym wymierzono skazanemu karę 5 miesięcy ograniczenia wolności z obowiązkiem wykonywania nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne w wymiarze 20 godzin w stosunku miesięcznym. Powyższą karę zamieniono na zastępczą karę pozbawienia wolności w wymiarze 45 dni.
- Sądu Rejonowego w Nysie z dnia 6 października 2015 r., w którym wymierzono skazanemu karę 6 miesięcy ograniczenia wolności z obowiązkiem wykonywania nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne w wymiarze 20 godziny w stosunku miesięcznym. Powyższą karę zamieniono na zastępczą karę pozbawienia wolności w wymiarze 81 dni.
- Sądu Rejonowego w Świdnicy z dnia 5 października 2017 r., w którym wymierzono skazanemu karę 10 miesięcy ograniczenia wolności z obowiązkiem wykonywania nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne w wymiarze

---

⁴⁰ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 706), (dalej jako k.k.w.).

⁴¹ M. Laskowski w: *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, red. A. Gerecka-Żołyńska, Warszawa 2023, art. 65.

20 godzin w stosunku miesięcznym. Powyższą karę zamieniono na zastępczą karę pozbawienia wolności w wymiarze 150 dni.

- Sądu Rejonowego w Nysie z dnia 9 października 2017 r., w którym wymierzono skazanemu karę 6 miesięcy ograniczenia wolności z obowiązkiem wykonywania nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne w wymiarze 20 godzin w stosunku miesięcznym.

Od powyższego postanowienia o umorzeniu postępowania kasację do Sądu Najwyższego złożył Minister Sprawiedliwości, wskazując, że dane wyroki spełniają przesłanki z art. 85 k.k., w związku z czym nastąpiło rażące naruszenie przepisów art. 572 k.p.k. i art. 85 § 2 k.k. Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 19 lutego 2020 r. wskazał, iż z pisma sędziego załączonego do akt sprawy można uznać, że decyzja o umorzeniu postępowania została wydana na podstawie uznania, iż kary zastępcze nie podlegają połączeniu w wyroku łącznym. Sąd Najwyższy uznał, iż należy zgodzić się z podaną tezą, chociaż umorzenie nie było zasadne, gdyż powinno się połączyć kary pierwotnie orzeczone, a nie zastępcze, to jest kary ograniczenia wolności⁴². Gdy przesłanki z art. 85 k.k. zostaną spełnione, sąd jest zobowiązany do połączenia kar z wyroków jednostkowych⁴³. Decyzja Sądu Najwyższego bezspornie jest właściwa z punktu regulacji prawnych. Jednakże mając na uwadze, iż skazany uchylał się od wykonania trzech orzeczonych kar ograniczenia wolności, za co zarządzono mu zastępcze kary pozbawienia wolności, pominięcie tego stanu faktycznego i ponowne przywrócenie kary ograniczenia w wyroku łącznym jest nie tylko premiowaniem wielokrotnego sprawcy, ale i utwierdzeniem go, że nie ponosi konsekwencji swojego lekceważącego stosunku wobec prawa.

Podobne wnioski można wysnuć na podstawie wyroku Sądu Rejonowego dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie z dnia 13 kwietnia 2023 r., gdzie wobec skazanego wydano prawomocne wyroki:

- Sądu dla m.st. Warszawy w Warszawie z dnia 16 marca 2021 r., w którym wymierzono skazanemu karę 6 miesięcy ograniczenia wolności polegającą na obowiązku wykonywania nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne w wymiarze 30 godzin w stosunku miesięcznym. Powyższą karę zamieniono na zastępczą karę pozbawienia wolności w wymiarze 89 dni.
- Sądu Rejonowego dla Warszawy-Żoliborza w Warszawie z dnia 17 maja 2021 r., w którym wymierzono skazanemu karę 8 miesięcy ograniczenia wolności polegającą na obowiązku wykonywania nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne w wymiarze 20 godzin w stosunku miesięcznym. Powyższą karę zamieniono na zastępczą karę pozbawienia wolności w wymiarze 119 dni.
- Sądu Rejonowego dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie z dnia 20 maja 2021 r., w którym wymierzono skazanemu karę łączną 1 roku i 7 miesięcy pozbawienia wolności.
- Sądu dla m.st. Warszawy w Warszawie z dnia 31 maja 2021 r., w którym wymierzono skazanemu karę 6 miesięcy ograniczenia wolności polegającą na obowiązku wykonywania nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne

---

⁴² Wyrok SN z dnia 19 lutego 2020 r., III KK 528/19, LEX nr 3170241.

⁴³ Wyrok SN z dnia 23 kwietnia 2015 r., II KK 84/15, LEX nr 1681879.

w wymiarze 20 godzin w stosunku miesięcznym. Powyższą karę zamieniono na zastępczą karę pozbawienia wolności w wymiarze 90 dni.

- Sądu Rejonowego w Skierniewicach z dnia 18 czerwca 2021 r., w którym wymierzono skazanemu karę 8 miesięcy ograniczenia wolności polegającą na obowiązku wykonywania, nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne w wymiarze 20 godzin w stosunku miesięcznym. Powyższą karę zamieniono na zastępczą karę pozbawienia wolności w wymiarze 120 dni.
- Sądu Rejonowego dla Łodzi-Widzewa w Łodzi z dnia 16 grudnia 2021 r., 6 miesięcy ograniczenia wolności polegającego na obowiązku wykonywania nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne w wymiarze 30 godzin w stosunku miesięcznym.
- Sądu Rejonowego dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie z dnia 22 kwietnia 2022 r., w którym wymierzono skazanemu karę 8 miesięcy ograniczenia wolności polegającą na obowiązku wykonywania nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne w wymiarze 30 godzin w stosunku miesięcznym.

Sąd połączył wszystkie wyroki, w których orzeczono kary ograniczenia wolności, wymierzając karę łączną 2 lat ograniczenia wolności. Uwagę zwraca fakt, iż dwie kary ograniczenia wolności sąd zamienił na zastępcze kary pozbawienia wolności, a z uwagi na niemożliwość połączenia kar zastępczych skazany dostanie kolejną szansę na wykonanie kar wolnościowych⁴⁴. Mając na uwadze siedem prawomocnych wyroków, z czego w dwóch z nich skazany uchylił się od wykonania kary ograniczenia wolności, niecelowe wydaje się ponowne wypuszczenie z zakładu karnego skazanego. Jednocześnie suma kar ograniczenia wolności w wyrokach jednostkowych wynosiła 3 lata i 5 miesięcy. Biorąc pod uwagę powyższe, sprawca nie tylko ponownie otrzymał szansę wykonania kary ograniczenia wolności, po uporczywym jej niewykonywaniu, ale i z 3 lat i 5 miesięcy do wykonania pozostało tylko 2 lata. Sąd nie mógł wymierzyć kary wyższej niż maksymalna ani umorzyć postępowania, gdyż jeśli przesłanki z art. 85 k.k. zostaną spełnione, sąd jest zobowiązany do połączenia kar z wyroków jednostkowych⁴⁵. Sąd oczywiście nie może oceniać słuszności wydanych kar w wyrokach jednostkowych oraz stopnia winy i społecznej szkodliwości czynu, jednakże omawiana sytuacja jest kwestią odrębną wymagającą szerszej analizy i wykraczającą poza nadrzędną tematykę niniejszej rozprawy⁴⁶. Sąd przy wymiarze kary łącznej dokonuje analizy oraz prognozy kryminologicznej sprawcy, jak i prawdopodobieństwa powrotu do przestępstwa, na podstawie których orzeka karę łączną.

W omawianych wyżej sytuacjach logiczne jest, iż uchylający się od wykonania kar wielokrotnie sprawca ma lekceważący stosunek do wymiaru sprawiedliwości. Z tego powodu nieuzasadnione jest pomijanie na etapie wydawania wyroku łącznego faktu zarządzenia kar zastępczych pozbawienia wolności. W obecnym stanie prawnym sąd jednak nie ma możliwości zamiany kary ograniczenia wolności na pozbawienie wolności na etapie sądowym, albowiem regulacja art. 65 k.k.w. znajduje zastosowanie dopiero

⁴⁴ Wyrok SR dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie z dnia 13 kwietnia 2023 r., V K 723/22.

⁴⁵ Wyrok SN z dnia 23 kwietnia 2015 r., II KK 84/15, LEX nr 1681879.

⁴⁶ Postanowienie SN z dnia 25 lutego 2020 r., IV KK 78/19, LEX nr 3079888.

w postępowaniu wykonawczym⁴⁷. Jest to więc luka prawna, ewidentne przeoczenie ustawodawcy. Orzecznictwo sądów wydaje się jednolite w zakresie nieuznawania wydania wyroku łącznego w kierunku uprzywilejowania skazanego. Przy wymiarze kary sąd kieruje się przebiegiem dotychczasowego wykonywania orzeczonych kar, które podlegają łączeniu w wyroku łącznym. Wyrok łączny powinien stanowić instytucję gwarantującą racjonalne karanie, natomiast coraz częściej stanowi swoistą premię dla skazanego⁴⁸. Skutkiem powyższego są przede wszystkim wyżej ukazane sytuacje, których, jak mogłoby się zdawać, ustawodawca nie przewidział.

Należałoby zatem zastanowić się nad dopuszczeniem zamiany kary ograniczenia wolności na pozbawienie wolności w wyroku łącznym, gdy kara jednostkowa ograniczenia wolności została zamieniona na zastępczą pozbawienia wolności, a żadna z jednostkowych kar podlegających łączeniu nie jest karą pozbawienia wolności. Innym rozwiązaniem jest ustanowienie możliwości łączenia w wyroku łącznym kar zastępczych z karą ograniczenia wolności, karą pozbawienia wolności oraz między sobą. Wskazane rozwiązania nie tylko dałyby sądowi możliwość odzwierciedlenia faktycznego przebiegu dotychczas odbytych kar przez skazanego, ale i nie prowadziłyby to do powszechnego przekonania o opłacalności wyroku łącznego dla sprawcy, oddając przy tym sprawiedliwość społeczną.

PODSUMOWANIE

Przedstawiona analiza orzecznictwa i wynikających z niego praktycznych problemów łączenia kar ograniczenia wolności w wyroku łącznym wykazuje, iż uzasadnione byłoby przeprowadzenie modyfikacji przepisów kodeksu karnego w zakresie wyroku łącznego. Przede wszystkim trudności dotyczą granicy maksymalnego czasu trwania ograniczenia wolności, to jest 2 lat, zamiany kary ograniczenia wolności na pozbawienie wolności w związku z wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego, braku możliwości łączenia kar zastępczych, jak i braku regulacji umożliwiającej zamianę kary ograniczenia wolności, w której zarządzono zastępczą karą pozbawienia wolności na pozbawienie wolności w wyroku łącznym. Wobec niepokojącego zjawiska traktowania wyroku łącznego jako „promocji” i zmniejszenia kary dla wielokrotnego przestępcy proponowane zmiany w większym stopniu realizowałyby cele prawa karnego i zapobiegłyby skracaniu kar wielokrotnym przestępcom, gdy wszystkie cele postępowania karnego, zwłaszcza cele wychowawcze, nie zostały spełnione.

BIBLIOGRAFIA

Daniluk P., *Konstytucyjny standard swobody orzeczonej sądu a obligatoryjne środki reakcji karnej w: Aktualne problemy i perspektywy prawa karnego*, red. M. Mozgawa, P. Poniatowski, K. Wala, Warszawa 2022.

⁴⁷ Art. 65 k.k.w.

⁴⁸ Wyrok SA w Poznaniu z dnia 12 maja 2016 r., II AKa 61/16, LEX nr 2393445.

- Giezek J. w: D. Gruszecka, K. Lipiński i in., *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, Warszawa 2021.
- Janczukowicz K., *Kara mieszana w: Kodeks karny. Omówienie zmian wprowadzonych ustawą z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U.2015.396)*, Gdańsk 2015.
- Kozłowska-Kalisz P. w: *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, red. M. Mozgawa, LEX/el. 2023.
- Lachowski J. w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. V. Konarska-Wrzošek, LEX/el. 2023.
- Lachowski J. w: *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. III, red. V. Konarska-Wrzošek, Warszawa 2020.
- Laskowski M. w: *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, red. A. Gerecka-Żołyńska, Warszawa 2023.
- Majewski J., *Czy kara ograniczenia wolności podlega łączeniu z karą pozbawienia wolności orzeczoną z warunkowym zawieszeniem jej wykonania?*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2019, t. 23, z. 2.
- M. Mozgawa w: M. Budyn-Kulik, P. Kozłowska-Kalisz i in., *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, LEX/el. 2023.
- Nowosad A., *Glosa do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 11 czerwca 2019 r.*, P 20/17, OTK-A 2019, poz. 29.
- Tyszkiewicz L., *Glosa do postanowienia SN z dnia 4 listopada 2003 r.*, V KK 233/03, Prok. i Pr. 2005, nr 7–8, s. 191.
- Zoll A., *Charakter prawny karny łącznej w: W. Górowski, P. Kardas i in. (red.), Zagadnienia teorii i nauczania prawa karnego. Kara łączna. Księga jubileuszowa Profesor Marii Szweczyk*, Warszawa 2013.

ODPOWIEDZIALNOŚĆ ZA PRZESTĘPSTWO PROWADZENIA POJAZDU MECHANICZNEGO W STANIE NIETRZEŻWOŚCI LUB POD WPŁYWEM ŚRODKA ODURZAJĄCEGO (ART. 178A K.K.)

JAKUB DOWGIAŁŁO*

Streszczenie

Poniższy artykuł stanowi analizę modelu odpowiedzialności karnej za przestępstwo polegające na prowadzeniu pojazdu mechanicznego w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego. Celem opracowania jest scharakteryzowanie ustawowych znamion przestępstwa w typie podstawowym (art. 178a § 1 k.k.) oraz kwalifikowanym (art. 178a § 4 k.k.) oraz przedstawienie zagrożenia karą, środkiem karnym i środkami kompensacyjnymi. Szczególną uwagę poświęcono wpływowi alkoholu na sprawność i zdolności psychomotoryczne osoby prowadzącej pojazd mechaniczny. W opracowaniu przedstawiono skalę zjawiska w Polsce i omówiono skuteczność represji karnej wobec sprawców tych przestępstw.

Słowa kluczowe: przestępstwo, prowadzenie pojazdu, pojazd mechaniczny, stan nietrzeźwości, środek odurzający, zdolności psychomotoryczne

LIABILITY FOR THE CRIME OF DRIVING A MOTOR VEHICLE IN THE STATE OF INTOXICATION OR UNDER THE INFLUENCE OF DRUGS (ARTICLE 178A CC)

Abstract

The following article is an analysis of the model of criminal liability for the crime of driving a motor vehicle in the state of intoxication or under the influence of drugs. The aim of the study is to characterize the statutory features of the crime in the basic type (Article 178a § 1 CC) and the aggravated type (Article 178a § 4 CC) and to present the threat of punishment, penal measure and compensatory measures. Particular attention was paid to the effects of alcohol on the efficiency and psychomotor skills of a person driving a motor vehicle. The study

---

* Student IV roku prawa, Wydział Prawa i Administracji Uczelni Łazarskiego (Polska); e-mail: jakubdowgiallo1@gmail.com, ORCID 0009-0005-5988-209X.

presents the scale of the phenomenon in Poland and discusses the effectiveness of criminal repression against perpetrators of these crimes.

Keywords: offense, driving, vehicle, state of intoxication, narcotic drug, psychomotor skills

1. WSTĘP

Prowadzenie pojazdu mechanicznego w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego może bezpośrednio wiązać się z szeregiem negatywnych następstw zarówno dla osoby prowadzącej, jak i osób postronnych. Zaburzenia zdolności psychomotorycznych, brak możliwości bieżącej oceny sytuacji na drodze, nieprawidłowe postrzeganie odległości od przeszkód lub obniżona koncentracja to tylko krótkie wyliczenie spośród wielu czynników prowadzących do zwiększenia stanu niebezpieczeństwa w ruchu. Zaburzenia zdolności oceny i podejmowania prawidłowych decyzji u osoby prowadzącej pojazd mechaniczny mogą skutkować wystąpieniem dalszych skutków w postaci zagrożenia bezpieczeństwa w ruchu drogowym (art. 86 k.w.), spowodowania wypadku w ruchu drogowym (art. 177, art. 355 k.k.), spowodowania bezpośredniego niebezpieczeństwa katastrofy w ruchu drogowym (art. 174 k.k.) lub spowodowania katastrofy w ruchu drogowym (art. 173 k.k.).

1.1. KSZTAŁTOWANIE SIĘ ODPOWIEDZIALNOŚCI ZA PROWADZENIE POJAZDU MECHANICZNEGO W STANIE NIETRZEŻWOŚCI

Ustawa z dnia 10 grudnia 1959 r. o zwalczaniu alkoholizmu¹ została wprowadzona do polskiego systemu aktów prawnych w celu „skuteczniejszego zwalczania alkoholizmu, wpływającego szkodliwie na zdrowie, pracę, życie rodzinne i dobrobyt ludności oraz powodującego wzrost przestępczości”². Zgodnie z założeniami penalizowała ona czyn prowadzenia pojazdu mechanicznego w stanie nietrzeźwości w art. 28, który przewidywał za wypełnienie znamion czynu zabronionego karę aresztu do lat 2, karę grzywny do 5 tys. zł lub obie kary jednocześnie. Prowadzenie innego pojazdu w stanie nietrzeźwości wiązało się z karą aresztu do roku lub karą grzywny do 5 tys. zł. Przepisy te zostały jednak uchylone przez ustawę z dnia 20 maja 1971 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks wykroczeń³, w związku z czym ta materia znalazła się pod regulacją przepisów nowego kodeksu wykroczeń⁴ uchwalonego tego samego dnia, a czyn prowadzenia pojazdu mechanicznego w stanie nietrzeźwości stał się wykroczeniem stypizowanym w art. 87 k.w. Sankcje dotyczące prowadzenia pojazdów zawarte w kodeksie wykroczeń były znacznie niższe niż w uchylonej ustawie o zwalczaniu alkoholizmu i kilkakrotnie uległy modyfikacjom. Zgodnie z pierwotnym brzmieniem art. 87 k.w. sprawca wykroczenia

---

¹ Ustawa z dnia 10 grudnia 1959 r. o zwalczaniu alkoholizmu (Dz.U. z 1959 r. Nr 69, poz. 434 z późn. zm.).

² Ibidem.

³ Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks wykroczeń (Dz.U. z 1971 r. Nr 12, poz. 115 z późn. zm.).

⁴ Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń (Dz.U. z 2023 r. poz. 2119).

znajdujący się w stanie wskazującym na użycie alkoholu lub podobnie działającego środka, prowadzący pojazd mechaniczny, służący do komunikacji lądowej, wodnej lub powietrznej, podlegał karze aresztu lub grzywny. Wymiar grzywny grożącej sprawcom tego wykroczenia uległ zmianie w 1985 r., przez co nie mogła ona być niższa niż 10 tys. zł⁵, natomiast w 1998 r. kwota ta uległa zmniejszeniu do 50 zł⁶, co miało związek z denominacją złotego w 1995 r. Uchwalenie 6 czerwca 1997 r. nowego kodeksu karnego nie przyniosło żadnej zmiany w tej kwestii, a rosnący stopień zmotoryzowania obywateli Polski bezpośrednio przekładał się na większą liczbę wypadków spowodowanych przez kierowców znajdujących się w stanie nietrzeźwości.

Tabela 1. Liczba samochodów osobowych przypadających na 1 tys. mieszkańców w latach 1995–2002, Polska⁷

Rok	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Liczba samochodów	196	210	223	232	243	261	275	288

Obowiązujący wówczas stan prawny, a zwłaszcza sankcje karne, nie był wystarczający, aby zatrzymać rosnący odsetek wypadków z udziałem nietrzeźwych kierowców, w związku z tym czyn prowadzenia pojazdów mechanicznych w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego został stypizowany jako przestępstwo i wprowadzony przez ustawę z dnia 14 kwietnia 2000 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny⁸. Zgodnie z treścią tego aktu prawnego wprowadzone zmiany weszły w życie 15 grudnia 2000 r. Nowy art. 178a k.k. przewidywał sankcję karną w postaci grzywny, kary ograniczenia wolności lub kary pozbawienia wolności za prowadzenie pojazdu mechanicznego w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego, a także w § 2 tego przepisu za prowadzenie pojazdu innego niż mechaniczny w tym samym stanie na drodze publicznej lub w strefie zamieszkania. Przepis ten uległ z czasem pewnym modyfikacjom. W § 2 rozszerzono miejsce popełnienia przestępstwa o strefę ruchu, czyli obszar obejmujący co najmniej jedną drogę wewnętrzną, na który wjazdy i wyjazdy oznaczone są odpowiednimi znakami drogowymi⁹. Ustawodawca w § 3 dał możliwość orzeczenia przez sąd fakultatywnego środka karnego w postaci podania wyroku do publicznej wiadomości. Z biegiem czasu ustawodawca

⁵ Ustawa z dnia 10 maja 1985 r. o zmianie niektórych przepisów prawa karnego i prawa o wykroczeniach (Dz.U. Nr 23, poz. 100).

⁶ Ustawa z dnia 28 sierpnia 1998 r. o zmianie ustawy – Kodeks wykroczeń, ustawy – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia, ustawy o ustroju kolegiów do spraw wykroczeń, ustawy – Kodeks pracy i niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 113, poz. 717 z późn. zm.).

⁷ Tabela 1. Liczba samochodów osobowych przypadających na 1 tys. mieszkańców w latach 1995–2002, Polska. Opracowanie własne na podstawie danych statystycznych Europejskiej Komisji Gospodarczej ONZ. <https://w3.unece.org/PXWeb/en>

⁸ Ustawa z dnia 14 kwietnia 2000 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny (Dz.U. z 2000 r. Nr 48, poz. 548).

⁹ Art. 2 pkt. 16a Ustawy z dnia 20 czerwca 1997 r. – Prawo o ruchu drogowym (Dz.U. z 2024 r. poz. 1251).

zdecydował się na uchylenie § 3 w 2005 r.¹⁰ Z kolei uchylenie § 2 w 2013 r.¹¹ stanowiło przykład kontrawencjonalizacji, czyli zjawiska częściowej depenalizacji czynu, polegającej na przeniesieniu go z kategorii przestępstw do kategorii wykroczeń – czyn polegający na prowadzeniu pojazdu innego niż mechaniczny, znajdując się w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem podobnie działającego środka, na drodze publicznej, w strefie zamieszkania lub w strefie ruchu jest penalizowany obecnie przez art. 87 k.w. ustawą z dnia 12 lutego 2010 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz ustawy Prawo ochrony środowiska¹², która weszła w życie z dniem 1 lipca 2010 r. Artykuł 178a został poszerzony o typ kwalifikowany (§ 4), przewidujący zaostrzoną odpowiedzialność za prowadzenie pojazdu mechanicznego w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego przez sprawcę, który był wcześniej prawomocnie skazany za czyn z art. 178a § 1 k.k. albo za przestępstwo określone w art. 173, art. 174, art. 177 lub art. 355 § 2 k.k. popełnione w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego lub dopuścił się czynu określonego w § 1 w okresie obowiązywania zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych orzeczonego w związku ze skazaniem za przestępstwo. Wprowadzenie przez ustawodawcę do obrotu prawnego art. 178a k.k. § 4 miało na celu zaostrzenie karalności za recydywę w zakresie przestępstw komunikacyjnych. Zaostrzenie wymiaru kary za powrót do przestępstwa poprzez wprowadzenie do obrotu nowego przepisu prawnego jest wyrazem braku akceptacji dla recydywy ze strony nie tylko społeczeństwa, lecz także państwa. Ustawą z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny i niektórych innych ustaw¹³, która weszła w życie z dniem 1 października 2023 r., dokonano zaostrzenia sankcji karnej w art. 178a § 1, które polegało na likwidacji możliwości orzeczenia grzywny oraz kary ograniczenia wolności, przy jednoczesnym podwyższeniu ustawowego zagrożenia karą pozbawienia wolności do lat 3, a nie tak jak obowiązywało to do tej pory – do lat 2. Kolejną wprowadzoną przez tę ustawę zmianą w art. 178a jest dodanie § 5, który reguluje możliwość orzeczenia środka karnego w postaci przepadku, jednak przepis ten wszedł w życie z dniem 14 marca 2024 r.

1.2. PRZEDMIOT OCHRONY

Artykuł 178a k.k. za swój przedmiot ochrony uznaje przede wszystkim bezpieczeństwo w komunikacji, zdrowie i życie człowieka, a także mienie¹⁴. Ustawodawca umieścił ten przepis w rozdziale XXI k.k., w którym znajdują się wszystkie normy

---

¹⁰ Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego i ustawy – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. Nr 163, poz. 1363 z późn. zm.).

¹¹ Ustawa z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2013 r. poz. 1247 z późn. zm.).

¹² Ustawa z dnia 12 lutego 2010 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz ustawy – Prawo ochrony środowiska (Dz.U. z 2010 r. Nr 40, poz. 227 z późn. zm.).

¹³ Ustawa z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2022 r. poz. 2600 z późn. zm.).

¹⁴ A. Grześkowiak w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. A. Grześkowiak, K. Wiak, Warszawa 2024, teza 1 do art. 178a.

penalizujące przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji. Kwestia przedmiotu chronionego przez daną regulację prawną budzi pewne rozbieżności wśród przedstawicieli doktryny. Zdaniem R. Zawłockiego dobrem chronionym w tym przypadku jest wyłącznie bezpieczeństwo w komunikacji, zaś zdrowie, mienie i życie nie mogą być brane pod uwagę nawet jako uboczne dobra chronione¹⁵. Odmienne trafny pogląd prezentuje R.A. Stefański, którego zdaniem nie jest wystarczająco uzasadnione zawężanie kategorii dóbr chronionych przez ten przepis tylko do bezpieczeństwa w komunikacji¹⁶. Stosunkowo zgodne jest stanowisko obydwu autorów dotyczące tego, że dobro wymiaru sprawiedliwości jest ubocznym dobrem chronionym przez § 4 tego przepisu. Przestępstwo z art. 178a k.k. jest zgodnie uznawane przez przedstawicieli doktryny i orzecznictwa za przestępstwo abstrakcyjnego narażenia na niebezpieczeństwo, ponieważ do jego popełnienia wystarczające jest potencjalne narażenie na niebezpieczeństwo. Do realizacji znamion tego czynu nie jest wymagane wystąpienie jakiegokolwiek skutku. Stanowisko to potwierdza przykładowo uchwała SN z dnia 24 lutego 2023 r.¹⁷, zaznaczając w uzasadnieniu prawnym, że samo potencjalne, abstrakcyjne naruszenie bezpieczeństwa komunikacji jest wystarczające do realizacji znamion czynu przestępnego.

1.3. CZYNNOŚĆ SPRAWCZA

Czyn polegający na prowadzeniu pojazdu mechanicznego w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego jest przestępstwem formalnym, w związku z czym nie wymaga on wystąpienia konkretnego skutku do pociągnięcia jego sprawcy do odpowiedzialności¹⁸. Prowadzenie pojazdu mechanicznego składa się z wielu czynności, takich jak włączenie silnika, wprowadzenie pojazdu w ruch, aktywne kierowanie za pomocą przyrządów do tego przeznaczonych w danym typie pojazdu, zmierzanie w konkretnym, obranym przez siebie kierunku. Szereg możliwych czynności, które można potencjalnie uznać za prowadzenie pojazdu mechanicznego, stwarza konieczność ustalenia definicji tej czynności sprawczej, gdyż ustawa karna jej nie ma. Nie można uznać za prowadzenie pojazdu mechanicznego czynności polegającej na zajęciu w nim miejsca, nawet tego przeznaczonego dla potencjalnego kierowcy. Dokonanie przestępstwa następuje dopiero w momencie wprowadzenia go w ruch, czyli już po zajęciu w nim miejsca, uruchomieniu silnika lub innego urządzenia zasilającego, co potwierdza stanowisko sądów¹⁹. Zgodnie z treścią uchwały Izby Karnej Sądu Najwyższego z dnia 8 grudnia 1960 r.²⁰ samo zajęcie miejsca i zamiar uruchomienia pojazdu mechanicznego

---

¹⁵ R. Zawłocki w: *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz do artykułów 117–221. Tom I*, red. M. Królikowski, R. Zawłocki, Warszawa 2023, teza 1 do art. 178a.

¹⁶ R.A. Stefański w: *Kodeks karny. Komentarz.*, red. R.A. Stefański, Warszawa 2023, teza 1 do art. 178a.

¹⁷ Uchwała SN z dnia 24 lutego 2023 r., I ZI 16/23, LEX nr 3552908.

¹⁸ A. Grześkowiak w: *Kodeks karny...*, teza 2 do art. 178a.

¹⁹ Wyrok Sądu Rejonowego w Puławach z dnia 12 kwietnia 2023 r., II K 490/22, LEX nr 3519535.

²⁰ Uchwała SN – Izba Karna z dnia 8 grudnia 1960 r., VI KO 64/60, Legalis nr 212623.

i wprawienia go ruch przez kierowcę w stanie nietrzeźwości to usiłowanie popełnienia przestępstwa, a nie faktyczne prowadzenie pojazdu.

1.4. POJAZD MECHANICZNY

Pojawiające się kilkakrotnie w Kodeksie karnym pojęcie „pojazd mechaniczny” nie zostało w nim zdefiniowane. Zgodnie z najprostszym słownikowym wyjaśnieniem „pojazd” to urządzenie służące do transportu lądowego²¹. Definicja pojazdu mechanicznego została wyodrębniona przez doktrynę i orzecznictwo. Zgodnie z uchwałą SN dotyczącą wytycznych wymiaru sprawiedliwości i praktyki sądowej w sprawach o przestępstwa drogowe²² przez pojazd mechaniczny należy rozumieć każdy pojazd drogowy czy szynowy, napędzany umieszczonym w nim silnikiem, jak również maszyną samobiezną i motorower. Bardziej rozbudowana definicja znajduje się w wyroku SN z dnia 25 października 2007 r., zgodnie z którym za „pojazd mechaniczny” należy uznać pojazdy zaopatrzone w poruszający je silnik, np. pojazdy samochodowe, maszyny rolnicze, motocykle, lokomotywy kolejowe, samoloty, helikoptery, statki wodne, a także pojazdy szynowe zasilane z trakcji elektrycznej, np. tramwaj²³. Orzecznictwo Sądu Najwyższego w tej kwestii ewoluuje zgodnie ze zmieniającymi się trendami w społeczeństwie oraz rozwojem techniki, gdyż zwiększona dostępność nowych środków transportu, takich jak np. motorowery lub hulajnogi elektryczne, może wzbudzać wątpliwości w sposobie kwalifikowania ich jako pojazdów mechanicznych w rozumieniu ustawy karnej. Stosunkowo spójny jest pogląd orzecznictwa w kwestii uznania motoroweru za pojazd mechaniczny. Motorower wyposażony w silnik pomocniczy o pojemności skokowej nieprzekraczającej 50 cm³ i zestaw cech umożliwiających korzystanie z niego bez pomocy danego silnika nie jest w świetle prawa karnego pojazdem mechanicznym, co potwierdza stanowisko SN²⁴. Powszechny dostęp i wysoki popyt ze strony społeczeństwa na korzystanie z hulajnóg elektrycznych doprowadził w ostatnich latach do zwiększenia liczby wypadków z ich udziałem. Wyrok SN z dnia 22 lutego 2023 r. wykazuje fakt, że hulajnoga elektryczna do wdania się w ruch potrzebuje zazwyczaj siły fizycznej, następnie zaś zostaje uruchomiony napęd elektryczny²⁵. Zamontowany w hulajnodze elektrycznej silnik elektryczny jest zdaniem SN z reguły tak małej mocy, że nie sposób porównywać ją do pojazdu mechanicznego, przy czym silnik jest zazwyczaj przytwierdzony w taki sposób, że nie uniemożliwia on korzystania z niej tylko za pomocą własnej siły fizycznej. Ustawa z dnia 20 czerwca 1997 r. – Prawo o ruchu drogowym²⁶ przytacza definicję pojazdu silnikowego, który nie jest pojęciem tożsamym z pojazdem mechanicznym używanym w ustawie karnej.

²¹ PWN, *Słownik języka polskiego PWN*, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/pojazd> (dostęp: 11.08.2024 r.).

²² Uchwała SN z dnia 28 lutego 1975 r., V KZP 2/74, OSNKW 1975, s. 3–4, poz. 33.

²³ Wyrok SN z dnia 25 października 2007 r., III KK 270/07, Legalis 99613; R.A. Stefański, *Głosa do wyroku SN z dnia 25 października 2007 r., sygn. akt III KK 270/07, „Prokuratura i Prawo”* 2008, nr 5, s. 165–172.

²⁴ Wyrok SN z dnia 4 lutego 1993 r., III KRN 254/92, Legalis nr 27974.

²⁵ Wyrok SN z dnia 22 lutego 2023 r., III KK 13/22, Legalis nr 2920071.

²⁶ Ustawa z dnia 20 czerwca 1997 r. – Prawo o ruchu drogowym (Dz.U. z 2024 r. poz. 1251).

Zgodnie z brzmieniem art. 2 pkt. 32 tejże ustawy pojazdem silnikowym jest każdy pojazd wyposażony w silnik, z wyjątkiem motoroweru, pojazdu szynowego, roweru, wózka rowerowego, hulajnogi elektrycznej, urządzenia transportu osobistego i wózka inwalidzkiego²⁷. Definicja ta znajduje jednak bezpośrednie zastosowanie wyłącznie na gruncie Prawa o ruchu drogowym, należącego do gałęzi prawa administracyjnego, i tylko częściowo może zostać wykorzystana w toku interpretacji przepisów ustawy karnej. Przykładowo niektóre z pojazdów wymienionych w definicji pojazdu silnikowego bezspornie mieszczą się w definicji pojazdu mechanicznego, np. pojazdy szynowe. Nie ma możliwości pociągnięcia do odpowiedzialności karnej za popełnienie przestępstwa z art. 178a § 1 k.k. tylko sprawców, którzy prowadzą pojazdy nieuznane za mechaniczne, gdyż prowadzenie pojazdów niemechanicznych w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem podobnie działającego środka jest penalizowane przepisem art. 87 k.w. Pozakodeksowa definicja pojazdu mechanicznego została wypracowana w orzecznictwie SN.

1.5. STAN NIETRZEŻWOŚCI

Ustawodawca wprowadził kodeksową definicję stanu nietrzeźwości w art. 115 § 16 k.k., zgodnie z którym stan ten zachodzi, gdy zawartość alkoholu we krwi przekracza 0,5 promila albo prowadzi do stężenia przekraczającego tę wartość lub zawartość alkoholu w 1 dm³ wydychanego powietrza przekracza 0,25 mg albo prowadzi do stężenia przekraczającego tę wartość. Podobnie zdefiniowany stan nietrzeźwości został w art. 46 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi²⁸. Zgodnie z tym aktem prawnym stężenie alkoholu we krwi powyżej 0,5 promila lub w wydychanym powietrzu powyżej 0,25 mg na 1 dm³ jest równoznaczne ze stanem nietrzeźwości, natomiast niższe wartości to stan po użyciu alkoholu, który nie ma zastosowania w odniesieniu do sprawy występku z art. 178a k.k. Definicja ustawowa daje możliwość zbadania stężenia alkoholu w organizmie przez sprawdzenie jego zawartości we krwi lub w wydychanym powietrzu, narzucając przy tym określone granice tolerancji.

Pewne wątpliwości w doktrynie i orzecznictwie Sądu Najwyższego budzi kwestia wartości mniejszej, ale prowadzącej do przekroczenia granicy stanu nietrzeźwości. Taka sytuacja może mieć miejsce, gdy stężenie alkoholu w organizmie jest badane w krótkim odstępie czasu od jego spożycia, gdyż organizm potrzebuje pewnego czasu do wchłonięcia całej dawki przyjętego alkoholu, aby wynik wskazywany przez urządzenia pomiarowe był wiarygodny. Zwrot „prowadzi do” wprowadzony do definicji stanu nietrzeźwości wychodzi naprzeciw trudnościom, z którymi spotykano się w praktyce. Ustawodawca miał tu na myśli sytuacje, w których sprawcy wypadków spożywali alkohol krótko przed zdarzeniem i w czasie wypadku ich organizm nie zdążył jeszcze wchłoniąć całej dawki alkoholu. Pozwala to na przyjęcie, że osoba będąca w stanie nietrzeźwości pozostanie w nim dalej po wchłonięciu przez jej organizm całej ilości alkoholu, biorąc pod uwagę takie oko-

²⁷ Ibidem.

²⁸ Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz.U. z 2023 r. poz. 2151 z późn. zm.).

liczności jak czas, który upłynął po jego spożyciu²⁹. Zdaniem A. Grześkowiak pociągnięcie do odpowiedzialności za czyn z art. 178a k.k. może nastąpić nie tylko przez wynik osiągnięty przez urządzenia pomiarowe, ale także wtedy, gdy z materiału dowodowego wynika, że sprawca przed popełnieniem czynu spożył odpowiednio dużą ilość alkoholu³⁰.

1.5.1. WPŁYW ALKOHOLU NA ZDOLNOŚCI PSYCHOMOTORYCZNE KIERUJĄCEGO POJAZDEM

Głównymi powodami przemawiającymi w przeszłości i obecnie za zaostrzeniem represji karnej wobec nietrzeźwych kierujących pojazdami mechanicznymi jest zdecydowanie rosnący stopień zmotoryzowania obywateli Polski oraz ilości wypadków z ich udziałem. Alkohol w zależności od jego stężenia we krwi wywiera różne skutki na poszczególnych osobach, gdyż każdy organizm inaczej znosi jego spożycie. Wiedzą powszechną jest fakt, że spożywanie alkoholu prowadzi do wielu konsekwencji dla organizmu, takich jak zwiększenie prawdopodobieństwa zachorowania na choroby układu pokarmowego, oddechowego lub krwionośnego, jednak w tym opracowaniu najistotniejsza jest kwestia jego wpływu na układ nerwowy. Zgodnie z danymi statystycznymi ilość spożytego alkoholu na 1 mieszkańca utrzymuje się od kilku lat na podobnym poziomie.

Tabela 3. Spożycie wybranych rodzajów napojów alkoholowych na 1 mieszkańca w latach 2020–2023, Polska³¹

Wyszczególnienie	Jednostka miary	2020	2021	2022	2023
Wódki, likiery, inne napoje spirytusowe w przeliczeniu na 100% alkoholu	litr	3,7	3,8	3,5	3,4
Wina i miody pitne	litr	6,5	6,7	6,3	6,0
Piwo otrzymane ze słoju (o objętościowej mocy alkoholu 0,5% i więcej)	litr	94,0	93,2	92,9	87,4

Statystycznie spożyta ilość alkoholu na 1 mieszkańca w Polsce pokazuje, jak duża jest skala tego zjawiska. Osoba kierująca pojazdem po spożyciu alkoholu, a zwłaszcza w ilości prowadzącej do osiągnięcia stanu nietrzeźwości, wykazuje się nieprawidłową zdolnością oceny sytuacji na drodze, bezpiecznego prowadzenia pojazdu, a także opóźnionymi reakcjami psychomotorycznymi. Badania przeprowadzone przez amerykańską instytucję rządową – Narodowe Instytuty Zdrowia – będącą częścią Departamentu Zdrowia i Opieki Społecznej Stanów Zjednoczonych potwierdziły fakt, że zdolności psychomotoryczne i sprawność prowadzenia pojazdów są upośledzone po spożyciu alkoholu nawet w ilości dozwolonej przez

²⁹ R.A. Stefański w: *Kodeks karny...*, teza 1 do art. 178.

³⁰ A. Grześkowiak w: *Kodeks karny...*, teza 3 do art. 178a.

³¹ Tabela 3. Spożycie wybranych rodzajów napojów alkoholowych na 1 mieszkańca w latach 2020–2023, Polska. Opracowanie własne na podstawie danych udostępnionych przez GUS.

niektóre systemy prawne³². Zgodnie z wynikami tych badań znaczne pogorszenie sprawności badanych kierowców nie zawsze korelowało ze świadomością, że ich zdolności psychomotoryczne są upośledzone po spożyciu alkoholu. Większość z nich uznała, że podczas testu wykazywała się stałą oceną sprawności za kierownicą³³. Zebrane dane statystyczne i przeprowadzane badania dają obraz, jak dużym i sprowadzającym niebezpieczeństwo zjawiskiem jest prowadzenie pojazdu po spożyciu alkoholu.

1.6. ŚRODKI ODURZAJĄCE

Ustawodawca nie wprowadził do kodeksu karnego definicji środków odurzających, co przysparza wielu problemów przy próbie pociągnięcia do odpowiedzialności karnej sprawcy prowadzącego pojazd mechaniczny pod ich wpływem. W tej sytuacji należy posiłkować się definicją zawartą w ustawie z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii³⁴, która zawiera katalog środków odurzających w art. 4 pkt. 26. Zgodnie z jej obecnym brzmieniem środkami odurzającymi są: substancje objęte zakresem stosowania Jednolitej Konwencji Narodów Zjednoczonych o środkach odurzających z 1961 r. zmienionej protokołem z 1972 r.; wymienione w załączniku do decyzji ramowej Rady 2004/757/WSiSW z dnia 25 października 2004 r. ustanawiającej minimalne przepisy określające znamiona przestępstw i kar w dziedzinie nielegalnego handlu narkotykami, poddane środkom kontroli i sankcjom karnym takim samym jak substancje, o których mowa w lit. a; pochodzenia naturalnego lub syntetycznego, w formie czystej lub w formie preparatu, działające na ośrodkowy układ nerwowy, inne niż określone w lit. a i b, ale o podobnej do nich budowie chemicznej lub działaniu, stwarzające zgodnie z rekomendacją Zespołu do spraw oceny ryzyka zagrożeń dla zdrowia lub życia ludzi związanych z używaniem nowych substancji psychoaktywnych, o której mowa w art. 18b ust. 1 pkt 3, takie same zagrożenia dla zdrowia publicznego lub zagrożenia społeczne, jak zagrożenia stwarzane przez te substancje; inne niż wymienione w lit. a-c, które na podstawie przepisów ustawy obowiązujących przed dniem wejścia w życie ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii oraz ustawy o Państwowej Inspekcji Sanitarnej były objęte wykazem środków odurzających; określone w przepisach wydanych na podstawie art. 44f pkt 2. Pojęcie środka odurzającego zdecydowanie rozbudowuje Sąd Najwyższy, który uważa, że pojęcie środka odurzającego w rozumieniu art. 178a k.k. obejmuje nie tylko środki odurzające wskazane w ustawie z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii, lecz także „inne substancje pochodzenia naturalnego lub syntetycznego, działające na ośrodkowy układ nerwowy, których użycie powoduje obniżenie sprawności w zakresie kierowania pojazdem”³⁵. Zdaniem orzecznictwa nie ma zna-

---

³² H. Garrisson, A. Scholey, J.C. Verster, B. Shiferaw, S. Benson, *Effects of alcohol intoxication on driving performance, confidence in driving ability, and psychomotor function: a randomized, double-blind, placebo-controlled study*, „Psychopharmacology (Berl)” 2022 (dostęp: 14.08.2024).

³³ Ibidem.

³⁴ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz.U. z 2023 r. poz. 1939 z późn. zm.).

³⁵ Uchwała SN z dnia 27 lutego 2007 r., I KZP 36/06, OSNKW 2007, nr 3, poz. 21.

czenia w tej sytuacji stężenie środków odurzających w organizmie, natomiast sądy powinny każdorazowo przeanalizować zebrany materiał dowodowy i ustalić, czy zażyty środek odurzający miał wpływ na zdolności psychomotoryczne kierującego pojazdem mechanicznym tak samo jak alkohol w stanie nietrzeźwości³⁶. Obowiązek każdorazowego rozpatrzenia przez sądy kwestii realnego wpływu na ośrodkowy układ nerwowy w podobnym stopniu co znajdowanie się w stanie nietrzeźwości podkreśla również doktryna, której zdaniem istotne w tej kwestii jest to, aby omawiany środek odurzający zakłócał zdolności psychomotoryczne sprawcy tak samo skutecznie, jak zawartość alkoholu wprawiająca w stan nietrzeźwości³⁷.

1.7. MIEJSCE POPEŁNIENIA CZYNU

Możliwość przypisania odpowiedzialności karnej za czyn określony w art. 178a k.k. wiąże się z ustaleniem, w jakim miejscu został ten czyn popełniony. Ustawodawca ograniczył się do wskazania w ustawie, że pojazd mechaniczny musi znajdować się w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym, jednak ustawa karna nie zawiera szczegółowej definicji prawnej żadnego z tych pojęć. Zdaniem SN z ruchem lądowym mamy do czynienia wszędzie, gdzie odbywa się ruch pojazdów. Nie jest istotny fakt, że dana droga formalnie dopuszcza ruch, tylko faktyczna dostępność i rzeczywiste wykorzystanie danego miejsca do ruchu lądowego³⁸. Kolejną budzącą wątpliwości kwestią jest dostępność danej drogi. Sądy zgodnie uznają, że czynność prowadzenia pojazdu w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego powinna budzić sprzeciw w każdym miejscu, jednak to przestępstwo polegające na prowadzeniu pojazdu w stanie nietrzeźwości może być popełnione jedynie w tym miejscu, gdzie odbywa się ruch lądowy, wodny lub powietrzny³⁹. Pozwala to na wypracowanie stanowiska, zgodnie z którym teren prywatny, do którego nie ma dostępu nikt poza jego indywidualnie oznaczonym użytkownikiem, nie może być uznany za miejsce, w którym odbywa się ruch lądowy i popełnienie czynu stypizowanego w art. 178a k.k. nie jest przestępstwem. Ustalenie miejsca popełnienia czynu jest w niektórych przypadkach istotne przy próbie wykazania, czy dany czyn wypełnił znamiona przestępstwa z art. 178a k.k., co potwierdza stanowisko SN⁴⁰. Zdaniem R. Zawłockiego w kwestii ruchu wodnego należy rozumieć ruch morski, śródlądowy, nawodny i podwodny⁴¹. Ruchem lądowym jest także ruch kolejowy, a ruch powietrzny należy poszerzyć również o ruch odbywający się w obrębie atmosfery ziemskiej i w przestrzeni kosmicznej⁴².

---

³⁶ Wyrok SN z dnia 8 listopada 2023 r., III KK 151/23, LEX nr 3632307.

³⁷ B. Gadecki w: *Kodeks karny. Art. 1–316. Komentarz*, red. B. Gadecki, Warszawa 2023, teza 1 do art. 178a; wyrok SN z dnia 7 lutego 2007 r., V KK 128/06, LEX nr 257849; M. Bojarski w: *Prawo karne materialne. Część ogólna i szczególna*, red. M. Bojarski, Warszawa 2023, teza 1 do art. 178a.

³⁸ Wyrok SN z dnia 26 lutego 2020 r., IV KK 265/19, Legalis nr 2532850.

³⁹ Wyrok Sądu Okręgowego w Białymstoku z dnia 19 kwietnia 2012 r., VIII Ka 108/12, Lex 1294017.

⁴⁰ Wyrok SN z dnia 18 stycznia 2023 r., II KK 142/22, LEX nr 3459323.

⁴¹ R. Zawłocki w: *Kodeks karny. Część szczególna...*, teza 2 do art. 178a.

⁴² Ibidem.

1.8. PODMIOT

Zgodnie z dosłownym brzmieniem przepisu z art. 178a k.k. w charakterze podmiotu przestępstwa nie może występować każdy, lecz jedynie osoba, która jednocześnie prowadzi pojazd mechaniczny i jest w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego. Za podmiot tego przestępstwa należy także uznać instruktora nauki jazdy, który uczestniczy w ruchu jako współkierujący pojazdem⁴³. Zdaniem R.A. Stefańskiego czynność sprawcza polegająca na kierowaniu pojazdem mechanicznym może obejmować działanie zespołowe, a nie tylko osobiste wykonywanie wszystkich czynności z tym związanych⁴⁴. Zdaniem tego autora pojazdy przeznaczone do nauki jazdy wyposażone są zazwyczaj w dodatkowe mechanizmy sterowania, hamowania i kierowania pojazdem, przez co instruktor ma realny wpływ na jazdę kursanta⁴⁵. Instruktor jest zobligowany do sprawowania nadzoru nad jazdą kursanta i korygowania jego błędów, gdyż sam kursant do czasu pozytywnego zaliczenia egzaminu nie może być uznany za uczestnika ruchu mającego wystarczające umiejętności. Podmiotem tego przestępstwa może być również egzaminator, gdyż pojazdy przeznaczone do przeprowadzania egzaminów mają podobne mechanizmy kontroli, a on sam jest także zobligowany do sprawowania nadzoru nad osobą odbywającą egzamin. Pozwala to na wypracowanie stanowiska, zgodnie z którym współkierujący będący w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego ponosi odpowiedzialność za przestępstwo z art. 178a k.k. Podmiotem tego przestępstwa może być także osoba prowadząca pojazd holowany, także z wyłączonym silnikiem⁴⁶. Holowany pojazd mechaniczny wprowadzany jest w ruch przez moc pojazdu holującego, jednak osoba prowadząca pojazd holowany może kontrolować kierunek ruchu i jego sposób, w związku z czym można ją uznać za współkierującego. W charakterze podmiotu przestępstwa z art. 178a § 4 k.k. może występować jedynie osoba, która popełniając czyn z § 1, była wcześniej prawomocnie skazana za prowadzenie pojazdu mechanicznego w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego albo za przestępstwo określone w art. 173, art. 174, art. 177 lub art. 355 § 2 popełnione w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego lub dopuściła się czynu określonego w § 1 w okresie obowiązywania zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych orzeczonego w związku ze skazaniem za przestępstwo. Uznanie przestępstwa z art. 178a k.k. za przestępstwo powszechne lub indywidualne rodzi pewnie rozbieżności w doktrynie. Zdaniem niektórych przedstawicieli doktryny w art. 178a k.k. stypizowane są przestępstwa powszechne, w związku z czym każdy człowiek mający zdolność do zawinienia może być sprawcą, czego nie zmienia konieczność łącznego bycia osobą prowadzącą pojazd mechaniczny i znajdowania się w stanie nietrzeźwości lub pod

---

⁴³ R.A. Stefański w: *Kodeks karny...*, teza 2 do art. 178a.

⁴⁴ Ibidem.

⁴⁵ Ibidem.

⁴⁶ O. Sitarz w: *Prawo karne*, red. T. Dukiet-Nagórska, O. Sitarz, Warszawa 2021, teza 1 do art. 178a; wyrok SN z dnia 18 marca 2003 r., III KKN 390/01, OSNKW 2003/5-6, poz. 56.

wpływem środka odurzającego⁴⁷. Podobny pogląd przedstawia R. Zawłocki, gdyż jego zdaniem łączny warunek prowadzenia pojazdu i znajdowania się w stanie nietrzeźwości nie są specyficznymi właściwościami podmiotu, w związku z czym uznaje przestępstwo z art. 178 a k.k. za przestępstwo powszechne⁴⁸. Odmiennego zdania jest R.A. Stefański, według którego czynność sprawcza prowadzenia pojazdu mechanicznego oraz pozostawanie w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego spełnione łącznie są koniecznymi warunkami, aby scharakteryzować sprawcę przestępstwa stypizowanego w art. 178a k.k., co jasno wskazuje na indywidualny co do czynu charakter tego przestępstwa⁴⁹.

1.9. STRONA PODMIOTOWA

Występek z art. 178a k.k. może być popełniony umyślnie lub nieumyślnie. Sprawca popełniający przestępstwo nieumyślnie nie może mieć przypisanej winy, w związku z czym nie ma możliwości pociągnięcia go do odpowiedzialności karnej za popełniony czyn przestępny. Przestępstwo może być popełnione umyślnie z zamiarem bezpośrednim lub zamiarem ewentualnym⁵⁰, w związku z czym sprawca musi mieć świadomość, że znajduje się w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego. Jak podkreśla SN w uchwale z dnia 3 stycznia 2024 r., sprawca rozwinięty psychicznie do takiego stopnia, w którym jest w stanie rozpoznać określony stan własnej osoby, jest świadomy, że zażywając alkohol lub środek odurzający, a następnie prowadząc pojazd mechaniczny, wypełnia znamiona czynu zabronionego przez art. 178a k.k. Nie musi on przy tym znać dokładnego stężenia alkoholu w organizmie lub wpływu środka odurzającego na jego układ nerwowy, wystarczy świadoma zgoda na taką okoliczność⁵¹. Zdaniem R.A. Stefańskiego nie można przypisać odpowiedzialności za przestępstwo sprawcy, który miał podstawy sądzić, że spożyty przez niego alkohol po pewnym czasie uległ spaleniowi, a nie doszło do tego ze względu na wolny metabolizm, o którym sprawca nie wiedział⁵². Taki sprawca podlega odpowiedzialności za wykroczenie z art. 87 k.w. Biorąc pod uwagę stanowisko orzecznictwa oraz wykładnię kodeksu karnego, przestępstwo z art. 178a k.k. może zostać skutecznie popełnione wyłącznie umyślnie, z zamiarem bezpośrednim lub ewentualnym.

1.10. TYP KWALIFIKOWANY (ART. 178A § 4 K.K.).

Znamieniem kwalifikującym jest zachowanie polegające na prowadzeniu pojazdu mechanicznego w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego przez sprawcę, który był już prawomocnie skazany i ponownie popełnił czyn z § 1 art. 178a k.k., popełnił przestępstwo z art. 173, 174, 177 lub art. 355 § 2, będąc

---

⁴⁷ A. Grześkowiak w: *Kodeks karny...*, teza 4 do art. 178a; M. Bojarski, w: *Prawo karne materialne...*, teza 2 do art. 178a.

⁴⁸ R. Zawłocki w: *Kodeks karny. Część szczególna...*, teza 3 do art. 178a.

⁴⁹ R.A. Stefański w: *Kodeks karny...*, teza 3 do art. 178a.

⁵⁰ O. Sitarz w: *Prawo karne...*, teza 2 do art. 178a.

⁵¹ Uchwała SN z dnia 3 stycznia 2024 r., I ZI 1/24, LEX nr 3724542.

⁵² R.A. Stefański w: *Kodeks karny...*, teza 4 do art. 178a.

w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego, albo dopuścił się czynu określonego w § 1 art. 178a w okresie obowiązywania zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych orzeczonego w związku ze skazaniem za przestępstwo. Ustawa karna przewiduje karę pozbawienia wolności w wymiarze od 3 miesięcy do lat 5 wobec sprawców przestępstwa z art. 178a § 4 k.k.

Przestępstwo z art. 178a § 4 k.k. jest typem kwalifikowanym do przestępstwa z art. 178a § 1 k.k., co przejawia się w drugiej części danego przepisu. Typem kwalifikowanym jest typ przestępstwa, którego znamiona wskazują na większą szkodliwość społeczną niż typ podstawowy. Sprawca czynu zabronionego z art. 178a § 4 k.k. popełnił już przestępstwo typu podstawowego z § 1, przy czym jednocześnie realizuje on znamiona modyfikujące typ czynu zabronionego przez zachowanie polegające na ponownym narażeniu na niebezpieczeństwo innych uczestników ruchu i przedstawieniu lekceważącego stosunku do orzeczonego wobec niego zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych. Zdaniem Sądu Najwyższego pierwsza część § 4 wyraża instytucję nadzwyczajnego obostrzenia kary za popełnienie recydywy w zakresie przestępstw komunikacyjnych, natomiast w drugiej części przepisu wskazane są okoliczności charakteryzujące typ tego czynu przestępnego. Okoliczności te związane są z oceną społecznej szkodliwości czynu sprawcy, który nie tylko naraża na niebezpieczeństwo innych uczestników ruchu, ale także przedstawia lekceważący stosunek wobec wymiaru sprawiedliwości, łamiąc orzeczony wcześniej zakaz prowadzenia pojazdów mechanicznych⁵³. Sprawca przestępstwa z art. 178a § 1 k.k. podlega odpowiedzialności z art. 178a § 4 k.k. w przypadku, gdy popełnia je w okresie obowiązywania zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych orzeczonego w związku ze skazaniem za przestępstwo. Zgodnie z dosłownym brzmieniem tej części przepisu oraz stanowiskiem R.A. Stefańskiego nie ma znaczenia, czy zakaz ten był orzeczony fakultatywnie (art. 42 § 1 k.k.), obligatoryjnie (art. 42 § 1a lub 2 k.k.), terminowo (art. 42 § 1, 1a lub 2 k.k.) lub bezterminowo (art. 42 § 3 i 4 k.k.)⁵⁴. Samo obowiązywanie zakazu w czasie popełnienia przestępstwa jest wystarczające, jednak nie może być to zakaz orzeczony za popełnienie wykroczenia.

2. WYMIAR KARY

W obecnie obowiązującym stanie prawnym sprawca popełniający występki w typie podstawowym z art. 178a k.k. § 1 musi liczyć się z karą pozbawienia wolności do lat 3. Surowiej karana jest recydywa określona w § 4 art. 178a k.k., gdyż potencjalna kara pozbawienia wolności może być orzeczona w wysokości od 3 miesięcy do lat 5. Ustawa karna wprowadza także możliwość zastosowania środka karnego oraz przepadku wobec sprawcy. Orzeczenie środka karnego w postaci zakazu prowadzenia pojazdów może wiązać się z ogromnymi

---

⁵³ R.A. Stefański w: *Kodeks karny...*, teza 5 do art. 178a; O. Sitarz w: *Prawo karne...*, teza 3 do art. 178a.

⁵⁴ R.A. Stefański w: *Kodeks karny...*, teza 6 do art. 178a.

trudnościami dla sprawcy przestępstwa, zwłaszcza takiego, który przy użyciu pojazdu mechanicznego wykonywał pracę zarobkową lub pochodzi z terenów wykluczonych komunikacyjnie, dzięki czemu środek ten może być uznany za odstrasający przed popełnieniem przestępstwa z art. 178a k.k. Przepadek pojazdu wiąże się zazwyczaj z zakupieniem nowego w nieokreślonej przyszłości, czyli ze stosunkowo wysokim wydatkiem, przez co sam wypadek stanowić może bezpośrednią dolegliwość finansową. Ustawa karna zawiera rozbudowany katalog przestępstw przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji, przewiduje także zaostrzenie karalności wobec sprawcy katastrofy lub wypadku w art. 178 k.k., jednak mimo tego w społeczeństwie przeważają głosy niezadowolenia z wysokości sankcji karnych stosowanych wobec sprawców tych przestępstw. Przestępstwa określone w rozdziale VIII k.k. charakteryzują się dużą medialnością, często wywołują poruszenie w społeczeństwie i skłaniają jego członków do dyskusji. Z tych i wielu innych powodów można spodziewać się, że ustawodawca w nieokreślonej przyszłości podda wymiar kary za przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji kolejnym modyfikacjom, które będą wysoce prawdopodobnie ulegały zaostrzeniu.

2.1. ZAKAZ PROWADZENIA POJAZDÓW

Najważniejszy i najczęściej stosowany w kontekście orzekania w sprawach osób popełniających przestępstwo z art. 178a k.k. jest środek karny szerzej opisany w art. 42. k.k. – zakaz prowadzenia pojazdów. Sąd może orzec fakultatywnie dany środek karny w razie skazania sprawcy czynu przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji, a zwłaszcza wtedy, gdy z okoliczności popełnienia przestępstwa wynika, że prowadzenie pojazdu przez tę osobę zagraża bezpieczeństwu w komunikacji. Jeżeli taki czyn był popełniony przez sprawcę będącego w czasie popełnienia w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego, sąd zobligowany jest przez ustawę do orzeczenia zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów albo pojazdów określonego rodzaju na okres nie krótszy niż 3 lata. W przypadku powrotu do przestępstwa, tj. art. 178a k.k. § 4, sąd jest zobligowany przez ustawę do orzeczenia środka karnego w postaci dożywotniego zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych. Dożywotni zakaz prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych jest względnie obligatoryjnym zakazem, o czym świadczy fakt, że sąd może odstąpić od jego orzeczenia, gdy „zachodzi wyjątkowy wypadek, uzasadniony szczególnymi okolicznościami”, na co zwraca uwagę R.A. Stefański⁵⁵. Z bezwzględnie obligatoryjnym zakazem mamy do czynienia w przypadku recydywy, tj. ponownego skazania osoby prowadzącej pojazd mechaniczny w warunkach z art. 42 § 3 k.k.

2.2. ŚWIADCZENIE PIENIĘŻNE

Kolejnym sposobem ukarania osoby kierującej pojazdem mechanicznym w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego jest orzeczenie świadczenia pieniężnego. Ustawa karna przewiduje możliwość fakultatywnego

---

⁵⁵ R.A. Stefański w: *Kodeks karny...*, teza 7 do art. 178a.

orzeczenia danego środka karnego, jednak zgodnie z brzmieniem art. 43a § 1. k.k. może to nastąpić w przypadku odstąpienia od wymierzenia kary lub w wypadkach wskazanych w ustawie, a samo świadczenie przypada na rzecz Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej w wysokości do 60 tys. zł. Orzeczenie danego świadczenia na rzecz Funduszu jest jednak obligatoryjne wobec sprawców przestępstwa z art. 178a k.k., a jego wysokość musi wynosić co najmniej 5 tys. zł, ale nie więcej niż 60 tys. zł. W przypadku popełnienia przestępstwa z art. 178a § 4 k.k. sprawca może zostać ukarany świadczeniem na rzecz Funduszu w wysokości co najmniej 10 tys. zł, ale nie więcej niż 60 tys. zł. Świadczenie pieniężne jest środkiem karnym o charakterze stricte finansowym, wprowadzonym na mocy nowelizacji k.k. z 2015 r.⁵⁶ Spotyka się on z krytyką ze strony doktryny, która uważa go za przejaw zaostrzenia polityki karnej. Beneficjentem kwoty orzeczonej sprawcy jest Fundusz, w związku z czym ten środek karny nie ma charakteru kompensacyjnego. Ciężko byłoby w tym wypadku mówić o kompensacji, gdyż przestępstwa z art. 178a k.k. są przestępstwami abstrakcyjnego narażenia bezpieczeństwa w komunikacji. Zdaniem B. Gadeckiego świadczenie pieniężne zawarte w rozdziale V k.k. dotyczącym środków karnych ma wyłącznie charakter dolegliwości finansowej dla sprawcy⁵⁷. Podobnie oceniają ten środek inni autorzy, zdaniem których wprowadzenie specjalnego wyodrębnienia kwot wymierzanych wobec sprawców poszczególnych przestępstw przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji nie ma powiązania z tymi przestępstwami⁵⁸. Czyny przestępne z art. 178a k.k. nie są zagrożone ich zdaniem wysoką sankcją karną. Niektóre z przestępstw ujętych w art. 43a k.k. mogą być popełnione bez pozostawania w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego, w związku z czym ich zdaniem zwiększenie represji karnej nie jest proporcjonalne.

2.3. PRZEPADEK POJAZDU

Stosunkowo nowym rodzajem sankcji karnej wobec sprawców niektórych przestępstw przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji jest orzeczenie przepadku pojazdu. Ustawa z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny⁵⁹ wprowadza do k.k. art. 178a § 5, zgodnie z którym sąd obligatoryjnie orzeka przepadek z art. 44b k.k., w razie popełnienia przestępstwa z art. 178a § 1 lub 4, chyba że zawartość alkoholu w organizmie sprawcy przestępstwa określonego w § 1 była niższa niż 1,5 promila we krwi lub 0,75 mg na 1 dm³ w wydychanym powietrzu albo nie prowadziła do takiego stężenia. Ustawodawca wprowadza także możliwość odstąpienia od orzeczenia przepadku, jeżeli zachodzi wyjątkowy wypadek, uzasadniony szczególnymi okolicznościami. Zgodnie z uzasadnieniem projektu nowelizacji k.k. i innych ustaw jednym z głównych celów pro-

---

⁵⁶ Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r. poz. 396 z późn. zm.).

⁵⁷ B. Gadecki w: *Kodeks karny...*, teza 2 do art. 178a.

⁵⁸ A. Grześkowiak w: *Kodeks karny...*, teza 5 do art. 178a.

⁵⁹ Ustawa z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2022 r. poz. 2600 z późn. zm.).

jektu było wzmocnienie ochrony prawnokarnej przed najcięższymi kategoriami przestępstw przez zaostrzenie odpowiedzialności karnej, m.in. za przestępstwa drogowe popełniane w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego⁶⁰. Zdaniem projektodawcy wysokość kary grożącej za niektóre czyny ma walor prewencyjny, a jej zwiększenie zmierza do ugruntowania świadomości prawnej społeczeństwa. Wprowadzenie przepadku pojazdu lub jego równowartości miało na celu utrudnienie sprawcy popełnienia takiego przestępstwa w przyszłości poprzez pozbawienie go narzędzia przestępstwa lub utrudnienie zakupu nowego pojazdu⁶¹. Dosłowne brzmienie przepisu wskazuje, że przepadek pojazdu orzeka się tylko wobec sprawcy popełniającego przestępstwo w ruchu lądowym, natomiast przepis ten nie ma zastosowania wobec sprawców przestępstw w ruchu powietrznym lub morskim, gdyż zdaniem ustawodawcy stanowią oni marginalną mniejszość. Ustawodawca przewidział sytuacje, w których przepadek pojazdu nie spełniałby swojej funkcji lub rażąco naruszałby interesy osób trzecich, co zostało uregulowane w dalszej części art. 44b k.k. Gdy pojazd ulegnie zniszczeniu, znacznemu uszkodzeniu lub zostanie utracony przez sprawcę, orzeczenia jego przepadku lub jego równowartości nie stosuje się. Przepadek równowartości pojazdu stosuje się w przypadku, gdy pojazd nie jest wyłączną własnością sprawcy lub pojazd został ukryty, zbyty bądź darowany osobie trzeciej. Oddzielną kwestią jest popełnienie przestępstwa przy pomocy pojazdu mechanicznego, wykonując czynności zawodowe lub służbowe na rzecz pracodawcy. W takim przypadku sąd orzeka nawiązkę w wysokości co najmniej 5 tys. zł na rzecz Funduszu zamiast wymierzenia przepadku danego pojazdu lub jego równowartości, aby nie naruszać prawa własności pracodawcy. Jak podkreśla R.A. Stefański, orzeczenie przepadku pojazdu jest względnie obligatoryjne, gdyż zgodnie z dosłownym brzmieniem ustawy sąd może odstąpić od wymierzenia przepadku w wyjątkowych wypadkach, uzasadnionych szczególnymi okolicznościami⁶².

3. DANE STATYSTYCZNE

Do 2000 r. prowadzenie pojazdu mechanicznego w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego było tylko wykroczeniem, co utrudnia wykazanie skali tego zjawiska za pomocą statystyk przestępczości. Liczne zmiany brzmienia art. 178a k.k. bezpośrednio powodowały pewne wahania statystyczne, jednak niektóre z nich wiązały się tylko z uchyleniem części przepisu, tak jak np. uchylenie § 2 spowodowało drastyczny spadek przestępczości.

---

⁶⁰ Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z dnia 22 lutego 2022 r. Druk sejmowy nr 2024.

⁶¹ Ibidem.

⁶² R.A. Stefański w: *Kodeks karny...*, teza 8 do art. 178a.

Tabela 2. Przepiępstwa stwierdzone (art. 178a k.k.) w latach 2012–2020, Polska⁶³

Rok	Przepiępstwa stwierdzone
2012	141 863
2013	128 064
2014	73 9250
2015	64 336
2016	60 443
2017	55 170
2018	51 499
2019	56 207
2020	52 907

Dane zgromadzone przez Komendę Główną Policji pozwalają dojść do wniosku, że wiele zmian w ustawie karnej, a także znaczne zmniejszenie tolerancji wobec sprawców przestępstw przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji poprzez zaostrzenie represji karnej nie mają znaczącego wpływu na dane statystyczne. Jak wskazują dane, pomiędzy rokiem 2001 a 2013 liczba stwierdzonych przestępstw z art. 178a k.k. utrzymywała się na względnie stałym poziomie 120–180 tys. rocznie na terenie całego kraju, zazwyczaj utrzymując się w centrum tych widełek. Uchylenie w 2014 r. § 2 art. 178a ustawy karnej spowodowało iluzoryczny spadek przestępczości, gdyż od tamtego roku do 2021 liczba przestępstw stwierdzonych utrzymuje się na poziomie 50–73 tys. rocznie na terenie całego kraju. Kolejną bardzo istotną statystyką przygotowaną przez Komendę Główną Policji jest coroczne zestawienie wypadków drogowych i ich skutków z udziałem uczestników ruchu będących pod wpływem alkoholu. Zgodnie z tymi danymi w 2023 r. użytkownicy dróg będący pod wpływem alkoholu uczestniczyli w 2074 wypadkach drogowych, co stanowiło 9,9% wypadków ogółem. Śmierć w tych wypadkach poniosło łącznie 290 osób, co stanowiło aż 15,3% ogółu zabitych, a 2263 osoby zostały ranne, co stanowiło 9,4% ogółu rannych⁶⁴. Dane z tego opracowania wskazują, że liczba wypadków drogowych z udziałem użytkowników dróg będących pod wpływem alkoholu powoli spada w latach 2014–2023, jednak wciąż utrzymuje się na alarmująco wysokim poziomie. Kolejnym wartym uwagi zestawieniem jest porównanie, w które dni tygodnia najczęściej dochodzi do wypadków drogowych z udziałem użytkowników dróg pod wpływem alkoholu. W Polsce statystycznie w 2023 r. najczęściej dochodziło do takich zdarzeń w soboty (19,4%) i niedziele (18,3%), przy czym zdarzenia niedzielne charakteryzowały się najwyższym procentem zabitych, bo aż 24,1% ogółu zabitych w tygodniu⁶⁵. Dane te pozwalają dojść do wniosku, że kultura spożywania alkoholu w dni wolne od pracy w Polsce

⁶³ Tabela 2. Przepiępstwa stwierdzone (art. 178a k.k.) w latach 2012–2020, Polska. Opracowanie własne na podstawie danych statystycznych Komendy Głównej Policji.

⁶⁴ Komenda Główna Policji, Biuro Ruchu Drogowego, *Wypadki drogowe w Polsce w 2023 roku*, Warszawa 2023, s. 62.

⁶⁵ *Ibidem*, s. 63.

jest dalej praktykowana, co bezpośrednio przekłada się na dane statystyczne dotyczące wypadków drogowych z udziałem nietrzeźwych kierowców. Liczba zabitych i rannych osób powoli spada, jednak wciąż utrzymuje się na wysokim poziomie, pomimo licznych prób zaostrzenia represji karnej wobec sprawców tych przestępstw.

4. WNIOSKI

Wprowadzanie do kodeksu karnego art. 178a k.k., skutkujące stypizowaniem czynu polegającego na prowadzeniu pojazdu mechanicznego w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego jako przestępstwa, a nie, jak to miało wcześniej miejsce, jako wykroczenia, miało za cel zaostrzenie represji karnej wobec sprawców przestępstw przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji. Przeanalizowanie modelu odpowiedzialności karnej za dane przestępstwo, w tym scharakteryzowanie jego ustawowych znamion oraz przedstawienie ustawowego zagrożenia karą, środkami karnymi i środkami kompensacyjnymi pozwala na ocenę skuteczności represji karnej wobec sprawców przestępstwa z art. 178a k.k. Spożycie alkoholu w ilości wskazującej na stan nietrzeźwości lub pozostawanie pod wpływem środka odurzającego bezpośrednio wpływają na sprawność i zdolności psychomotoryczne osoby prowadzącej pojazd mechaniczny. Zgodnie z wolą ustawodawcy art. 178a k.k. wielokrotnie ulegał modyfikacjom, a przeanalizowanie danych statystycznych, które wykazują stan faktyczny i skalę zjawiska w Polsce, pozwala na stwierdzenie, że w nieokreślonej przyszłości przepis ten czekają kolejne zmiany. Zaostrzenie represji karnej wobec sprawców przestępstw przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji pozwoliłoby na zmniejszenie liczby rannych i zabitych w wypadkach drogowych, który pomimo powolnego spadku wciąż utrzymuje się na wysokim poziomie.

BIBLIOGRAFIA

- Bojarski M., *Prawo karne materialne. Część ogólna i szczególna*, Warszawa 2023.
- Dukiet-Nagórska T., Sitarz O., *Prawo karne*, Warszawa 2021.
- Gadecki B., *Kodeks karny. Art. 1–316. Komentarz*, Warszawa 2023.
- Garrison H., Scholey A., Verster J.C., Shiferaw B., Benson S., *Effects of alcohol intoxication on driving performance, confidence in driving ability, and psychomotor function: a randomized, double-blind, placebo-controlled study*, „Psychopharmacology (Berl)” 2022 (dostęp: 14.08.2024).
- Grześkowiak A., Wiak K., *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2024.
- Komenda Główna Policji, Biuro Ruchu Drogowego, *Wypadki drogowe w Polsce w 2023 roku*, Warszawa 2023.
- Królikowski M., Zawłocki R., *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz do artykułów 117–221. Tom I*, Warszawa 2023.
- PWN, *Słownik języka polskiego PWN*, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/pojazd>, (dostęp: 11.08.2024).
- Stefański R.A., *Glosa do wyroku SN z dnia 25 października 2007 r., sygn. akt III KK 270/07, „Prokuratura i Prawo” 2008, nr 5*.
- Stefański R.A., *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2023.

WYKAZ TABEL

Tabela 1. Liczba samochodów osobowych przypadających na 1 tys. mieszkańców w latach 1995–2002, Polska. Opracowanie własne na podstawie danych statystycznych Europejskiej Komisji Gospodarczej ONZ, <https://w3.unece.org/PXWeb/en> (dostęp: 15.08.2024).

Tabela 2. Przestępstwa stwierdzone (art. 178a k.k.) w latach 2012–2020, Polska. Opracowanie własne na podstawie danych statystycznych Komendy Głównej Policji, <https://statystyka.policja.pl/st/przestepstwa-ogolem/przestepstwa-drogowe/prowadzenie-pojazdu-w-s/122332,Prowadzenie-pojazdu-w-stanie-nietrzezwosci.html> (dostęp 14.08.2024).

Tabela 3. Spożycie wybranych rodzajów napojów alkoholowych na 1 mieszkańca w latach 2020–2023, Polska. Opracowanie własne na podstawie danych udostępnionych przez GUS, https://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5466/9/14/1/dostawy_na_r_ynek_krajowy_oraz_spozycie_niektorych_artykulow_konsumpcyjnych_na_1_mieszkanca_w_2023_r.pdf (dostęp 14.08.2024).

BŁĘDY WYKONAWCÓW W ZAMÓWIENIACH PUBLICZNYCH NA UBEZPIECZENIE PODMIOTÓW LECZNICZYCH

MICHAŁ WALCZEWSKI*

Streszczenie:

Artykuł ma charakter oryginalnej pracy, poświęconej błędom popełnianym przez wykonawców w postępowaniach na udzielenie zamówienia publicznego w zakresie ubezpieczenia podmiotów leczniczych. Błędy wykonawców mogą podlegać skorygowaniu przez zamawiającego bądź prowadzić do odrzucenia oferty. Wszelkie działania zamawiającego powinny być prowadzone przez pryzmat ogólnych zasad Prawa zamówień publicznych. Ze względu na sposób kalkulacji składki ubezpieczeniowej oraz niematerialny charakter usługi stwierdzenie rażąco niskiej ceny jest, co do zasady, niemożliwe. Ogólne Warunki Ubezpieczeń, składane w postępowaniu przez ubezpieczycieli, mają charakter adhezyjny. Wobec tego uchybienia w tym zakresie nie powodują nieporównywalności ofert, bowiem Ogólne Warunki Ubezpieczenia regulują tylko kwestie nieobjęte opisem przedmiotem zamówienia. Nieprawidłowości w interpretacji przez zamawiającego błędów wykonawców mogą prowadzić do unieważnienia postępowania lub stwierdzenia naruszenia przepisów ustawy p.z.p. Celem przeprowadzonych badań jest analiza typowych błędów i uchybień popełnianych przez wykonawców w postępowaniach na udzielenie zamówienia publicznego w zakresie ubezpieczenia podmiotów leczniczych oraz możliwych do podjęcia działań zamawiających w odpowiedzi na popełnione błędy. Zakres badań obejmuje podmioty lecznicze i ubezpieczycieli działających na terenie RP w okresie od rozpoczęcia obowiązywania ustawy z 11 września 2019 r. – Prawo zamówień publicznych. Powyższa tematyka nie jest szeroko poruszana w orzecznictwie i doktrynie, co wpływa pozytywnie na oryginalność wyników i znaczną wartość poznawczą.

Słowa kluczowe: prawo zamówień publicznych, ubezpieczenia majątkowe, podmiot leczniczy

---

* Mgr prawa, doktorant Uczelni Łazarskiego (Polska), absolwent administracji na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu (Polska), broker ubezpieczeniowy, e-mail: mic.walczewski@gmail.com, ORCID: 0009-0006-3213-7652.

CONTRACTOR ERRORS IN PUBLIC CONTRACTS FOR INSURANCE OF MEDICAL ENTITIES

The article is an original work, dedicated to the mistakes made by Contractors in public procurement procedures for the insurance of healthcare institutions. Mistakes made by Contractors may be subject to correction by the Contracting Authority or lead to rejection of the tender. Any actions of the Contracting Authority should be conducted in regard to the general principles of the Public Procurement Law. Due to the manner of calculating the insurance and the immaterial nature of the service, it is impossible to determine an abnormally low price. The General Terms and Conditions of Insurance submitted in the proceedings by the Insurers are of an adhesive nature. Therefore, failures in this respect do not make the offers incomparable, as the General Insurance Terms and Conditions only regulate issues not covered by the description of the subject matter. Mistakes made by Contracting Authority's interpretation of contractors' errors may lead to the invalidation of the procedure or a finding of an infringement of the Public Procurement Law. The aim of the research is to analyze typical mistakes and deficiencies committed by Contractors in public procurement procedures for insurance of healthcare institutions and possible actions to be taken by the Contracting Authority in response to the mistakes committed. The scope of the research includes healthcare institutions and insurers, operating in the territory of the Republic of Poland, since the commencement of law of September 11, 2019, Public Procurement Law. The above subject is not is not widely addressed in jurisprudence and doctrine, which positively influences the originality of the results and significant cognitive value.

Keywords: public procurement law, property insurance, medical institution.

1. WSTĘP

Przedmiot postępowania na ubezpieczenia majątkowe podmiotów leczniczych stanowią ubezpieczenia mienia, odpowiedzialności cywilnej, ubezpieczeń komunikacyjnych oraz komplementarnie stosowane wysoko specjalistyczne ubezpieczenia, spośród których warto wymienić: ubezpieczenia karno-skarbowe oraz ubezpieczenia budowlano-montażowe (tzw. CAR/EAR – *Contractors All Risk* – ubezpieczenia wszystkich ryzyk budowy i EAR – *Erection All Risk* – ubezpieczenia wszelkich ryzyk montażu).

Przepisy prawa nie zawierają definicji podmiotu leczniczego. Pojęcie podmiotu leczniczego zostało natomiast wypracowane w doktrynie prawa medycznego, poprzez zdefiniowanie go jako jednostki organizacyjnej, przybierającej ustawowo wskazane formy organizacyjne w zakresie wykonywanej przez nią działalności leczniczej¹. Podmioty lecznicze – w zależności, czy mają charakter publiczny czy niepubliczny – mogą pozostawać zobligowane do stosowania ustawy – Prawo

---

¹ R. Budzisz, *Instytucjonalne formy wykonywania działalności leczniczej w: System Prawa Medycznego*, t. 1, *Pojęcie, źródła i zakres prawa medycznego*, red. R. Kubiak, L. Kubicki, E. Zielińska, Warszawa 2018, s. 390.

zamówień publicznych², jak i być wyłączone z obowiązku udzielania zamówień w jej reżimie. Jednakże w zasadzie wszystkie podmioty lecznicze o charakterze publicznym będą podlegały reżimowi ustawy – Prawo zamówień publicznych, przy czym elementem kluczowym dla tej kwalifikacji będzie rodzaj podmiotu tworzącego podmiot leczniczy.

Procedura udzielenia zamówienia publicznego na ubezpieczenie podmiotu leczniczego może być przeprowadzana samodzielnie przez podmiot leczniczy bądź we współpracy z brokerem ubezpieczeniowym. Niezależnie od zaangażowania brokera ubezpieczeniowego to zamawiający ma obowiązek właściwego zinterpretowania błędów popełnianych przez wykonawców i podjęcia kroków przewidzianych przez przepisy ustawy p.z.p.

2. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA BŁĘDÓW POPEŁNIANYCH PRZEZ WYKONAWCÓW

Błędy poczynione w postępowaniu przez wykonawców mogą mieć dwojaki charakter. Wykonawca może popełnić błąd nieskutkujący odrzuceniem jego oferty. Ten rodzaj błędu będzie nakładał na zamawiającego dodatkowe obowiązki w postaci skorygowania oczywistej omyłki w treści oferty. Drugą kategorię błędów stanowią pomyłki wykonawcy, które stanowią bezwzględną przesłankę do odrzucenia oferty. Zamknięty katalog przesłanek odrzucenia oferty znajduje się w art. 226 ustawy p.z.p.

Artykuł 223 ustawy p.z.p. przewiduje możliwość wyjaśnienia treści złożonych ofert, przedmiotowych środków dowodowych i innych złożonych przez wykonawcę dokumentów lub oświadczeń. Niedopuszczalne, w ramach procedury wyjaśniania, jest prowadzenie między zamawiającym a wykonawcą negocjacji dotyczących złożonej oferty oraz dokonywanie jakiegokolwiek zmiany w jej treści, z wyjątkiem poprawiania oczywistych omyłek oraz sytuacji określonej w art. 187 ustawy p.z.p., dotyczącej ofert składanych w trybie dialogu konkurencyjnego. Wprawdzie ustawodawca zakazał prowadzenia negocjacji, jednak zakazu tego nie należy błędnie uważać za konieczność jednokrotnego wezwania do złożenia wyjaśnień. Zgodnie ze stanowiskiem Krajowej Izby Odwoławczej³ brzmienie art. 223 ust. 1 ustawy p.z.p. nie daje podstaw do twierdzenia o dopuszczalności jedynie jednokrotnego wezwania wykonawcy do wyjaśnienia treści jego oferty. Nie ogranicza także w jakikolwiek sposób przyczyn, dla których zamawiający może kierować ponowne wezwanie.

Co jest bardzo istotne, zakazu negocjacji nie można utożsamiać z zakazem posłużenia się wyjaśnieniami uzyskanymi w trybie art. 223 ust. 1 ustawy p.z.p. jako podstawy do poprawy oczywistej omyłki w ofercie⁴. Może się bowiem zdarzyć, że dopiero w toku wyjaśnień wykonawcy odnośnie do treści oferty zamawiający

---

² Ustawa z dnia 11 września 2019 r. (tj. Dz.U. z 2023 r. poz. 1605 ze zm.) – dalej w tekście: ustawa p.z.p.

³ Wyrok Krajowej Izby Odwoławczej z dnia 27 lipca 2021 r, KIO 2028/21.

⁴ Vide: W. Dzierżanowski, Ł. Jaźwiński, J. Jerzykowski, M. Kittel, M. Stachowiak, *Prawo zamówień publicznych. Komentarz*, Warszawa 2021, s. 609.

uzyska dane niezbędne do stwierdzenia, że zaszła oczywista omyłka i dokona jej korekty w trybie art. 223 ust. 2 ustawy p.z.p.

Celem wyjaśnienia treści oferty jest zatem ustalenie prawidłowego oświadczenia woli wykonawcy, bez wprowadzania do oferty nowych, niedozwolonych przepisami prawa, elementów. W przeciwieństwie do obligatoryjnej treści art. 223 ust. 2 przepis ust. 1 nie nakłada na zamawiającego obowiązku wyjaśnienia treści oferty. Ustawodawca pozostawił zamawiającemu swobodę, czy dany element treści złożonych ofert budzi jego wątpliwości i czy należy go wyjaśnić. Zamawiający może być jednak zobowiązany do wyjaśnienia treści oferty, jeśli zachodzą przesłanki jej odrzucenia ze względu na niezgodność z warunkami zamówienia⁵. Wyjaśnienia wykonawcy, które są bardzo ogólne, w szczególności nie odwołują się do realiów postępowania i treści oferty, są przesłanką do odrzucenia oferty⁶.

Należy przy tym pamiętać, że korygowanie przez zamawiającego omyłek w treści oferty jest czynnością, w której Zamawiający musi bardzo starannie wyważyć wypełnienie obowiązków określonych przepisami ustawy, ale i zachowanie zasady równego traktowania wykonawców. Skorygowanie przez zamawiającego omyłek wykonawcy nie jest bowiem czynnością fakultatywną – art. 223 ust. 2 ustawy p.z.p. jasno wskazuje, iż „Zamawiający poprawia w ofercie: 1) oczywiste omyłki pisarskie, 2) oczywiste omyłki rachunkowe z uwzględnieniem konsekwencji rachunkowych dokonanych poprawek, 3) inne omyłki polegające na niezgodności oferty z dokumentami zamówienia, niepowodujące istotnych zmian w treści oferty (...)”. Biorąc pod uwagę powyższe, należy pamiętać, że nadmierne wprowadzenie przez zamawiającego zmian do treści oferty, wykraczające poza prerogatywy przyznane przez ustawę – Prawo zamówień publicznych, jest rażącym naruszeniem zasady równego traktowania wykonawców. Zamawiający nie może ingerować w treść oferty, zmieniając jej charakter w istotny sposób, gdyby tak bowiem było, czynność zamawiającego polegająca na korekcie oferty wykonawcy zawsze byłaby w postępowaniu kluczowa dla jego rozstrzygnięcia.

Rolą zamawiającego, dokonującego korekty omyłek, jest zatem ustalenie rzeczywistej treści oświadczenia woli wykonawcy, który złożył je niedokładnie lub niejasno⁷. Zamawiający nie jest zatem uprawniony do decydowania w sposób arbitralny⁸, jaka treść powinna znajdować się w ofercie, ale wyłącznie do skorygowania oczywistego błędu, co do którego nie ma żadnych wątpliwości, także w zakresie prawidłowej treści oferty⁹. Jak określiła Krajowa Izba Odwoławcza,

---

⁵ Vide: A. Matusiak, *Korygowanie błędów w ofertach na tle orzecznictwa KIO*, „Zamówienia Publiczne Doradca” 2022, nr 2, s. 43.

⁶ Wyrok Krajowej Izby Odwoławczej z dnia 27 lipca 2020 r., KIO 1468/20.

⁷ Vide: A. Matusiak, op. cit., s. 43.

⁸ Przy czym absolutnie niedopuszczalne jest prowadzenie z Wykonawcą negocjacji złożonej oferty w toku badania i oceny ofert – vide: wyrok Krajowej Izby Odwoławczej z dnia 23 lipca 2021 r., KIO 1732/21.

⁹ Wyrok Krajowej Izby Odwoławczej z dnia 24 lutego 2021 r., KIO 252/21. Odmienne stanowisko zajęła Krajowa Izba Odwoławcza w wyroku z dnia 9 marca 2021 r., KIO 494/21, twierdząc, że omyłka wykonawcy nie musi mieć charakteru oczywistego, lecz jej poprawienie nie może spowodować istotnych zmian w treści pierwotnego oświadczenia woli zawartego w ofercie.

oczywistą omyłką jest taki błąd, który jest wyraźnie zauważalny i możliwy do poprawy w jeden sposób, bez potrzeby dokonywania przez zamawiającego dodatkowych ustaleń czy pozyskiwania wyjaśnień od wykonawcy. Może to być błąd pisarski, logiczny, przypadkowe przeoczenia lub inna niedokładność¹⁰. Przykładem oczywistej omyłki wykonawcy jest błędne działanie arytmetyczne dokonane w formularzu oferty.

Warto także pamiętać, że zamawiający nie jest całkowicie pozbawiony wpływu na częstotliwość i rodzaj błędów popełnianych przez wykonawców. Sposób przygotowania dokumentów zamówienia – ich przejrzystość, przystępność, ale także zapewnienie odpowiednich narzędzi (przykładowo – formularza oferty dokonującego automatycznych działań arytmetycznych za pomocą zagnieżdżonych formuł matematycznych) może znacząco przyczynić się do bezbłędnego przebiegu postępowania. Poniżej przedstawiono najczęstsze błędy popełniane przez wykonawców w postępowaniu na usługę ubezpieczenia.

3. OCZYWISTE OMYŁKI W OFERCIE WYKONAWCY

Artykuł 223 ust. 2 ustawy p.z.p. nakłada na zamawiającego obowiązek poprawienia w ofercie oczywistych omyłek pisarskich, rachunkowych – z uwzględnieniem konsekwencji rachunkowych dokonanych poprawek oraz innych omyłek polegających na niezgodności oferty z dokumentami zamówienia, niepowodujących istotnych zmian w treści oferty. Katalog omyłek wskazanych przez ustawodawcę jako możliwe do korekty jest katalogiem zamkniętym. W konsekwencji zamawiający, w toku badania ofert, powinien dokonać weryfikacji oferty pod kątem spójności (omyłki pisarskie), dokonanych przez wykonawcę obliczeń (omyłki rachunkowe) oraz zgodności z warunkami zamówienia (inny błąd polegający na niezgodności oferty z dokumentami zamówienia, niepowodujący istotnych zmian w treści oferty).

Za błąd pisarski co do zasady uważa się niewłaściwe użycie wyrazu, nieprzestrzeganie zasad gramatycznych, opuszczenie wyrazów lub liter¹¹. Omyłką pisarską są takie niedokładności, które nasuwają się od razu, bez potrzeby dokonywania dodatkowych badań lub ustaleń¹². Oczywista omyłka pisarska jest zatem zazwyczaj efektem niedokładności, niestaranności lub przypadkowym przeoczeniem, które nie wpływa na istotę treści oferty.

Omyłka rachunkowa polega na dokonaniu przez wykonawcę błędnego działania arytmetycznego, w szczególności: mnożenia, dzielenia, sumowania lub odejmowania poszczególnych pozycji w ofercie. Od oczywistej omyłki rachunkowej należy odróżnić błąd w obliczeniu ceny lub kosztu, stanowiący przesłankę jej odrzucenia na

¹⁰ Wyrok Krajowej Izby Odwoławczej z dnia 29 lipca 2021 r., KIO 1716/21.

¹¹ Vide: W. Dzierżanowski, Ł. Jaźwiński, J. Jerzykowski, M. Kittel, M. Stachowiak, op. cit., s. 609.

¹² Vide: A. Gawrońska-Baran, A. Wiktorowski, P. Wójcik, E. Wiktorowska, *Prawo zamówień publicznych. Komentarz*, Warszawa 2021, s. 616.

podstawie art. 226 ust. 1 pkt 10 ustawy p.z.p. Oczywista omyłka jest niebudzącym wątpliwości błędem polegającym na niezachowaniu reguł matematycznych. Błąd w obliczeniu ceny lub kosztu polega natomiast na przyjętych przez wykonawcę całkowicie błędnych podstawach obliczenia ceny lub kosztu, jak, przykładowo – przyjęciu błędnej stawki podatku VAT. Poprawienie oczywistej omyłki rachunkowej prowadzi do korekty przez zamawiającego całkowitej ceny oferty w danej części zamówienia, w której stwierdzono wystąpienie omyłki.

Ostatnią kategorię błędów wykonawcy, które podlegają korekcie na podstawie art. 223 ust. 2 pkt 3 ustawy p.z.p, stanowią omyłki polegające na niezgodności oferty z dokumentami zamówienia, niepowodujące przy tym istotnych zmian w treści oferty. Ten rodzaj omyłek może przysporzyć zamawiającemu najwięcej problemów interpretacyjnych, ze względu na to, że art. 223 ust. 2 pkt. 3 ustawy p.z.p *de facto* dopuszcza wprowadzenie zmiany do treści oferty, przy czym jednak nie może być to zmiana istotna. Zamawiający poprawia omyłki w treści oferty, jednak wyłącznie takie, które spowodowały niezgodność oferty z dokumentami zamówienia. Za niezgodność tego rodzaju należy uznać m.in. brak zgodności z opisem przedmiotu zamówienia, projektowanymi postanowieniami umowy, wymaganiami co do terminów etc.¹³ Ustawa nie wskazuje definicji „istotnej zmiany w treści oferty”. Oznacza to, że zamawiający każdorazowo i w odniesieniu do specyficznej sytuacji danego postępowania powinien ocenić, czy korekta omyłki wykonawcy ma charakter istotnej zmiany czy go nie ma¹⁴. Poprawienie omyłki może polegać na usunięciu sprzeczności w ofercie, sama zaś omyłka może mieć charakter niewłaściwie ujętej informacji lub zobowiązania, jak i ich pominięcia¹⁵. Zakres poprawienia popełnionego w ofercie błędu wykonawcy nie jest ograniczony rodzajem tych omyłek, a jedynie ich znaczeniem dla treści oferty¹⁶. Korekta pominiętej informacji nie może także dotyczyć istotnego elementu przedmiotu zamówienia¹⁷.

Należy jednak podkreślić, że ze względu na swoją specyfikę omyłki nie powinny być wynikiem świadomego, zamierzonego działania wykonawcy¹⁸. W przypadku

---

¹³ Vide: W. Dzierżanowski, Ł. Jaźwiński, J. Jerzykowski, M. Kittel, M. Stachowiak, op. cit., s. 612–613.

¹⁴ Krajowa Izba Odwoławcza rozważyła także możliwość poprawienia omyłki, o której mowa w art. 223 ust. 2 pkt 3 ustawy p.z.p., w kontekście sytuacji, w której korekta wpływa na ranking ofert. Istnieje linia orzecznicza przeciwko korekcie w przypadku wpływu na ranking (wyrok Krajowej Izby Odwoławczej z dnia 20 maja 2010 r., KIO/UZP 1255/10; wyrok Krajowej Izby Odwoławczej z dnia 15 października 2013 r., KIO 2335/13), jak i za dokonaniem korekty bez względu na wpływ na ranking ofert (uchwała Krajowej Izby Odwoławczej z dnia 29 września 2014 r., KIO/KD 85/14; wyrok Krajowej Izby Odwoławczej z dnia 28 września 2010 r., KIO/UZP 1978/10).

¹⁵ Wyrok Krajowej Izby Odwoławczej z 16 czerwca 2011 r. (KIO 1147/11).

¹⁶ Wyrok Krajowej Izby Odwoławczej z dnia 20 lipca 2021 r. (KIO 1537/21).

¹⁷ Wyrok Krajowej Izby Odwoławczej z 24 lutego 2021 r. (KIO 352/21).

¹⁸ Vide: A. Gawrońska-Baran, A. Wiktorowski, P. Wójcik, E. Wiktorowska, op. cit., s. 616. Odmienne poglądy prezentowane są w wyroku Krajowej Izby Odwoławczej z dnia 9 marca 2021 r. (KIO 494/21): „Istotą omyłki nie jest zatem to, czy wykonawca działał świadomie, każde bowiem działanie lub zaniechanie stanowi akt świadomości, bez której to nie doszłoby w ogóle do działania lub zaniechania, ale to, czy istnieje rozbieżność pomiędzy osiągniętym przez

dokonania poprawienia omyłki powyższego rodzaju zamawiający jest zobowiązany wyznaczyć wykonawcy odpowiedni termin na wyrażenie zgody na poprawienie w ofercie omyłki lub zakwestionowanie jej poprawienia. Brak odpowiedzi w wyznaczonym terminie uznaje się za wyrażenie zgody na poprawienie omyłki. Wniesienie przez wykonawcę sprzeciwu powoduje natomiast konieczność odrzucenia oferty na podstawie art. 226 ust. 1 pkt 11 ustawy p.z.p.

W postępowaniu na usługę ubezpieczenia oczywiste omyłki dotyczą przede wszystkim zamówień na usługę ubezpieczenia mienia. Co do zasady zamawiający w formularzu oferty na ubezpieczenie mienia wyszczególnia pozycje dotyczące składników mienia (jak grupy Klasyfikacji Środków Trwałych) i przypadające na nie sumy ubezpieczenia. Wykonawca dla każdego ze składników mienia jest obowiązany podać stawkę i składkę stanowiącą iloczyn pomiędzy sumą ubezpieczenia a stawką. Takie rozwiązanie jest szczególnie pomocne w przypadku rozszerzenia zakresu zamówienia na etapie jego realizacji, ponieważ jest już znana stawka, według której oblicza się dodatkowe wynagrodzenie wykonawcy dla danego składnika ubezpieczenia. Suma składek za dane pozycje formularza stanowi cenę za wykonanie zamówienia w części dotyczącej ubezpieczenia mienia.

Omyłka pisarska w ofercie na ubezpieczenie mienia może dotyczyć błędu gramatycznego czy literowego we wskazaniu Ogólnych Warunków Zamówienia, które mają zastosowanie dla danej oferty. Oczywista omyłka rachunkowa będzie natomiast najczęściej polegała na błędnym obliczeniu arytmetycznym ilorazu pomiędzy sumą ubezpieczenia a stawką, błędnym zaokrągleniu wyniku w postaci obliczonej składki bądź błędnej sumie składek dla danych pozycji. Poprawienie innej omyłki polegającej na niezgodności oferty z dokumentami zamówienia, niepowodującej istotnych zmian w treści oferty, ma natomiast najczęściej charakter pominięcia przez wykonawcę stawki lub składki dla danej pozycji. Jeżeli bowiem wykonawca dla danej pozycji wpisał składkę, a nie wpisał stawki (lub vice versa), zamawiający nie powinien mieć wątpliwości, że oferta została złożona także na ten składnik ubezpieczenia i za pomocą działania arytmetycznego można obliczyć prawidłową wartość składki lub stawki w ramach korekty przewidzianej przez ustawodawcę w art. 223 ust. 2 pkt 3 ustawy p.z.p. Jeżeli jednak wykonawca dla danej pozycji nie zadeklarował stawki oraz składki, zamawiający co do zasady jest zobowiązany odrzucić ofertę jako niezgodną z treścią warunków zamówienia. W przypadku wątpliwości (wykonawca może bowiem inaczej klasyfikować dany składnik ubezpieczenia i cenę za niego wliczyć w inną pozycję) zamawiający powinien wyjaśnić treść oferty na podstawie art. 223 ust. 1 ustawy p.z.p i dopiero po uzyskaniu dodatkowych informacji podjąć decyzję o korekcie w trybie art. 223 ust. 2 ustawy p.z.p. bądź o odrzuceniu oferty jako niezgodnej z warunkami zamówienia.

---

niego efektem, a zakładanym. Samo zatem przypisanie wykonawcy tego, że poszczególne jego działania stanowiły akty świadome, nie wyklucza możliwości przypisania im omyłki”.

1. Ubezpieczenie mienia od wszystkich ryzyk

Przedmiot ubezpieczenia	Suma ubezpieczenia / limit odpowiedzialności	Stawka	Składka
		(%)	za 12-miesięczny okres rozliczeniowy/ubezpie- czenia
Grupa 1 KŚT (księgową odtworzeniową)	153 547 967,14 zł		59 226,52 zł
Grupa 2 KŚT (księgową brutto)	5 356 356,67 zł		2 066,05 zł
Grupa 3 KŚT (księgową brutto)	294 586,44 zł		113,63 zł
Grupa 4 KŚT (księgową brutto)	4 655 660,20 zł		1 795,78 zł
Grupa 5 KŚT (księgową brutto)	0,00 zł		0,00 zł
Grupa 6 KŚT (księgową brutto)	5 340 539,07 zł		2 059,95 zł
Grupa 7 KŚT (księgową brutto)	0,00 zł		0,00 zł
Grupa 8 KŚT (księgową brutto)	21 812 917,63 zł		8 413,68 zł

Przykład błędnie wypełnionego formularza oferty – wykonawca nie wpisał stawki za poszczególne składniki mienia.

4. BŁĄD W OBLICZENIU CENY

Ustawa – Prawo zamówień publicznych nie definiuje błędu w obliczeniu ceny. Jednakże, biorąc pod uwagę stanowisko doktryny, orzecznictwo i strukturę pozostałych przepisów ustawy p.z.p., należy stwierdzić, że błędem w obliczeniu ceny jest taki błąd, który nie stanowi prostej omyłki arytmetycznej¹⁹ (będącej w istocie oczywistą omyłką rachunkową), ale błąd, który – mając na uwadze treść art. 84 § 2 kodeksu cywilnego²⁰ – polega na niewłaściwym ustaleniu stanu faktycznego, prowadzącym do nieprawidłowego obliczenia ceny oferty.

Błąd w obliczeniu ceny, w przeciwieństwie do oczywistej omyłki rachunkowej, zachodzi w sytuacji, w której wykonawca skalkuluje cenę oferty w sposób niezgodny z instrukcją jej obliczenia, podaną przez zamawiającego w dokumentach zamówienia. Błąd w obliczeniu ceny będzie także stanowiło nieuwzględnienie części zamówienia w kalkulacji²¹ (o ile błędu tego nie da się skorygować za pomocą procedury przewidzianej w art. 223 ust. 1 pkt. 3 ustawy p.z.p), ale także dodanie nowych elementów zamówienia, które nie były przez zamawiającego ujęte w opisie przedmiotu zamówienia. Wydaje się także, że jednym z kryteriów błędu w obliczeniu ceny będzie taki błąd wykonawcy, który spowoduje nieporównywalność ofert, ze względu na ich zakres przedmiotowy. Zgodnie z treścią uchwały Krajowej Izby Odwoławczej²²: „O błędzie w obliczeniu ceny będziemy mogli mówić w sytuacji, gdy cena została skalkulowana w sposób, który nie uwzględni cech przedmiotu zamówienia”.

¹⁹ Wyrok Krajowej Izby Odwoławczej z dnia 1 października 2012 r., KIO 1516/12, 1994/12, a także wyrok Krajowej Izby Odwoławczej z 26 listopada 2021 r., KIO 3348/21.

²⁰ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 1610 ze zm.) - dalej w tekście nazywana: k.c.

²¹ Wyrok Krajowej Izby Odwoławczej z dnia 11 maja 2011 r., KIO/UPZ 910/11.

²² Uchwała Krajowej Izby Odwoławczej z dnia 6 marca 2012 r., KIO/KD 25/12.

wienia, jego zakresu i warunków realizacji. Oznacza to, że wykonawca przyjął mylne założenia, bowiem punktem wyjścia do skalkulowania ceny jest inny stan faktyczny niż wynika ze SIWZ. Powyższe wskazuje, że chodzi o błąd, który każdy z wykonawców może popełnić, czyniąc podstawą wyceny zamówienie, które nie odpowiada opisowi przedmiotu zamówienia, a więc temu, czego oczekuje zamawiający”.

W usłudze ubezpieczenia błędem w obliczeniu ceny będzie błąd polegający na przyjęciu błędnej podstawy obliczenia składki ubezpieczeniowej. Może on polegać na błędnej kalkulacji ryzyka, niewzięciu pod uwagę wszystkich składników ubezpieczenia określonych przez zamawiającego w opisie przedmiotu zamówienia, a także na zaoferowaniu oferty częściowej w zakresie niedozwolonym przez zamawiającego (jeżeli zamawiający nie podzielił przedmiotu zamówienia na części). Najczęściej błąd w obliczeniu ceny objawia się w usłudze ubezpieczenia w postaci nieuwzględnienia jednego lub więcej składników ubezpieczenia mienia lub niewycenienia produktu ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej – przykładowo podanie przez wykonawcę ceny jako obowiązkowego ubezpieczenia OC, ale pominięcie zawartego w opisie przedmiotu zamówienia ubezpieczenia nadwyżkowego odpowiedzialności cywilnej.

Do stwierdzenia błędu w obliczeniu ceny usługi ubezpieczenia, polegającego na przyjęciu błędnej metodologii obliczenia składki, dochodzi zazwyczaj nie w drodze wyjaśnienia treści SWZ na podstawie art. 223 ust. 1 ustawy p.z.p (bowiem zamawiający zazwyczaj nie zna algorytmu obliczania składki wykonawcy), lecz w toku badania rażąco niskiej ceny zgodnie z art. 224 ust. 1–2 ustawy p.z.p – popełnienie błędu w obliczeniu ceny powoduje bowiem co do zasady istotną różnicę ceny w stosunku do pozostałych ofert. W takich sytuacjach wykonawca, dążący do uchylecia się od zawarcia niekorzystnego dla niego kontraktu, w odpowiedzi na wezwanie zamawiającego często wykazuje, że popełnił błąd w obliczeniu ceny.

Błąd w obliczeniu ceny powoduje konieczność odrzucenia oferty na podstawie art. 226 ust. 1 pkt 10 ustawy p.z.p., natomiast jeżeli zamawiający wszczął procedurę wyjaśniania rażąco niskiej ceny, w efekcie której wykonawca odpowiedział, że błędnie skalkulował ofertę – podlega ona odrzuceniu na podstawie art. 226 ust. 1 pkt 8 ustawy p.z.p.

5. NIEZGODNOŚĆ OFERTY ZE SPECYFIKACJĄ WARUNKÓW ZAMÓWIENIA

Niezgodność oferty z warunkami zamówienia polega na niekompatybilności oferty z dokumentami zamówienia, przede wszystkim zaś – z opisem przedmiotu zamówienia, wymaganiami związanymi z realizacją zamówienia, kryteriami oceny ofert, wymaganiami proceduralnymi lub projektowanymi postanowieniami umowy w sprawie zamówienia publicznego²³. Za nieprawidłowe uznaje się uznanie oferty za niezgodną z warunkami zamówienia, jeżeli niezgodność ta polega wyłącznie

---

²³ Wyrok Krajowej Izby Odwoławczej z dnia 25 stycznia 2022 r., KIO 38/22.

na niespełnieniu ustalonych przez zamawiającego wymogów dotyczących formy oferty czy sposobu przedstawienia informacji²⁴.

Podobnie jak w przypadku oczywistej omyłki rachunkowej i błędu w obliczeniu ceny – w przypadku których zamawiający powinien zbadać, czy oferta spełnia przesłanki korekty, czy podlega już odrzuceniu – analogicznie w sytuacji niezgodności z warunkami zamówienia, zamawiający musi wyjaśnić niezgodność i zakwalifikować ją albo jako podlegającą poprawieniu inną omyłkę polegającą na niezgodności oferty z dokumentami zamówienia, niepowodującą istotnych zmian w treści oferty bądź jako niezgodność z warunkami zamówienia.

Z powyższego wynika, że aby zakwalifikować błąd wykonawcy jako niezgodność z warunkami zamówienia, musi on mieć charakter nieusuwalny (niemożliwy do korekty) oraz być istotnym elementem treści oferty. Za niezgodność można uznać różnice pomiędzy zobowiązaniem określonym w warunkach zamówienia oraz zobowiązaniem oferowanym w ofercie. Niezgodność może także polegać na sporządzeniu i przedstawieniu oferty w sposób kolidujący z wymaganiami warunków zamówienia²⁵. W szczególności za niezgodność z warunkami zamówienia można uznać niedochowanie przez wykonawcę w złożonej ofercie stopnia precyzji wymaganego przez zamawiającego²⁶. Pierwszeństwo w interpretacji ma zawsze wykładnia językowa, co powoduje, że istotna jest przede wszystkim treść SWZ. W związku z powyższym wyprowadzanie wniosków na podstawie rozumowania „co nie jest zabronione, jest dozwolone” jest nieuprawnione²⁷. Zgodnie z orzecznictwem Krajowej Izby Odwoławczej niezgodność treści oferty z warunkami zamówienia należy oceniać z uwzględnieniem pojęcia oferty, zdefiniowanego w art. 66 k.c., czyli niezgodności oświadczenia woli wykonawcy z oczekiwaniami zamawiającego w odniesieniu do merytorycznego zakresu przedmiotu zamówienia²⁸.

W postępowaniu na usługę ubezpieczenia błąd wykonawcy polegający na niezgodności z warunkami zamówienia może objawić się m.in. poprzez zaproponowanie innego produktu ubezpieczeniowego (przykładowo nadwyżkowego OC „niemedycznego” zamiast nadwyżkowego OC „medycznego”), nieuprawnioną zmianę przez wykonawcę sum ubezpieczenia bądź sum gwarancyjnych, pominięcie składników ubezpieczenia (złożenie oferty częściowej w sytuacji, w której zamawiający nie podzielił przedmiotu zamówienia na części), bądź ich dodanie. Niewątpliwie ofertą niezgodną z warunkami zamówienia będzie także taka oferta wykonawcy, który obwarował ją dodatkowym oświadczeniem woli, jednostronnie wyłączającym swój zakres odpowiedzialności bądź wprowadzającym franczyzy, limity i udziały własne, które nie były przez zamawiającego uwzględnione w opisie przedmiotu zamówienia.

Oferta, którą zamawiający uzna za niezgodną z warunkami zamówienia, podlega odrzuceniu na podstawie art. 226 ust. 1 pkt 5 ustawy p.z.p. Przyjęcie

---

²⁴ Vide: W. Dzierżanowski, L. Jaźwiński, J. Jerzykowski, M. Kittel, M. Stachowiak, op. cit., s. 631-632; także: Wyrok Krajowej Izby Odwoławczej z dnia 1 marca 2021 r., KIO 425/21.

²⁵ Wyrok Krajowej Izby Odwoławczej z dnia 22 lutego 2022 r., KIO 273/22.

²⁶ Vide: A. Gawrońska-Baran, A. Wiktorowski, P. Wójcik, E. Wiktorowska, op. cit., s. 635.

²⁷ Wyrok Krajowej Izby Odwoławczej z dnia 24 lutego 2021 r., KIO 349/21.

²⁸ Wyrok Krajowej Izby Odwoławczej z dnia 18 grudnia 2014 r., KIO 2571/14.

oferty niezgodnej z warunkami uznaje się natomiast za naruszenie zasady równości²⁹.

6. BŁĘDNE ZŁOŻENIE OFERTY

Błąd wykonawcy, polegający na nieprawidłowym złożeniu oferty, może skutkować odrzuceniem oferty na podstawie:

- art. 226 ust. 1 pkt 3 ustawy p.z.p – gdy błąd polega na niezgodności z ustawą;
- art. 226 ust. 1 pkt 4 ustawy p.z.p – gdy błąd powoduje nieważność oferty na podstawie odrębnych przepisów;
- art. 226 ust. 1 pkt 6 ustawy p.z.p – gdy oferta nie została sporządzona lub przekazana w sposób zgodny z wymaganiami technicznymi oraz organizacyjnymi sporządzania lub przekazywania ofert przy użyciu środków komunikacji elektronicznej określonymi przez zamawiającego.

Ofertą podlegającą odrzuceniu ze względu na niezgodność z ustawą będzie każda oferta, która uchybia przepisom ustawy i aktów wykonawczych wydanych na jej podstawie. Rodzajem takiego uchybienia będzie – przykładowo, niezłożenie oferty w formie elektronicznej czy złożenie oferty niepodpisanej kwalifikowanym podpisem elektronicznym³⁰. Błędem o takim samym charakterze będzie również złożenie więcej niż jednej oferty lub złożenie oferty w języku innym niż polski, ale także przekazanie oferty w postaci niewłaściwego dokumentu elektronicznego (o niewłaściwym formacie danych)³¹.

Błąd powodujący nieważność oferty na podstawie odrębnych przepisów będzie skutkował odrzuceniem oferty w szczególności w przypadku naruszenia norm prawnych określonych w prawie cywilnym. W szczególności należy mieć na uwadze wady oświadczenia woli, regulowane w art. 82–87 k.c. Odrzuceniu będą podlegały oferty złożone przez nieprawidłowo umocowanego pełnomocnika (w tym pełnomocnika substytucyjnego), w szczególności w przypadku złamania zasady *nemo plus iuris in alium transferre potest quam ipse habet*. Nieważność oferty na podstawie odrębnych przepisów obejmuje także błędy popełnione w związku z regulacjami dotyczącymi formy pisemnej oferty (art. 78¹ k.c.) i elektronicznej formy czynności prawnej (art. 78¹ k.c.).

Oferta podlega także odrzuceniu, jeżeli nie została sporządzona lub przekazana w sposób zgodny z wymaganiami technicznymi oraz organizacyjnymi sporządzania lub przekazywania ofert przy użyciu środków komunikacji elektronicznej określonymi przez zamawiającego. W przesłance art. 226 ust. 1 pkt 6 ustawy p.z.p. ustawodawca zawarł cztery stany faktyczne:

- 1) sporządzenie oferty niezgodnie z wymaganiami technicznymi;
- 2) sporządzenie oferty niezgodnie z wymaganiami organizacyjnymi;

---

²⁹ Wyrok TSUE z dnia 22 czerwca 1993 r., C-243/89, Komisja Wspólnot Europejskich v. Królestwo Danii, EU:C:1993:257.

³⁰ Wyrok Krajowej Izby Odwoławczej z dnia 13 stycznia 2022 r., KIO 3794/21.

³¹ A. Gawrońska-Baran, *Oferty elektroniczne – problemy i wątpliwości z praktyki*, „Monitor Zamówień Publicznych” 2021, nr 10, s. 19.

- 3) przekazanie oferty niezgodnie z wymaganiami technicznymi;
- 4) przekazanie oferty niezgodnie z wymaganiami organizacyjnymi³².

Przepis ten jest krytykowany w doktrynie³³, jako stanowiący regres w rozwoju prawa, ze względu na konieczność odrzucenia oferty z powodu uchybień formalnych. Podkreślenia wymaga, że taka konstrukcja normy prawnej jest także sprzeczna z orzecznictwem KIO. Izba wypowiedziała się w tej materii³⁴, stwierdzając, że: „Uchybienia o charakterze formalnym, które nie wpływają na zakres jak i sposób wykonania zobowiązania określony pierwotnie w treści oferty wykonawcy nie mogą stanowić podstawy do odrzucenia oferty. Nadrzędnym celem postępowania przetargowego winno być dążenie zamawiającego do wyboru oferty najkorzystniejszej, nie zaś eliminacja wykonawców z postępowania służąca wyłącznie zachowaniu nieprawidłowo rozumianej zasady formalizmu. Formalizm postępowania przetargowego to nie cel działania zamawiającego, ale zasada która winna być wdrożona przez zamawiającego, mając na uwadze art. 16 i 17 p.z.p. w zw. z art. 223 p.z.p.”. Z tego względu postuluje się, aby do odrzucenia oferty prowadziły tylko okoliczności wyraźnie wskazane w przesłance, jak – przykładowo, przesłanie oferty przy pomocy oprogramowania, do którego zamawiający nie ma dostępu, w wyniku czego nie może się zapoznać z treścią oferty, jeżeli o takim braku dostępu poinformował wykonawcę w dokumentach zamówienia.

W postępowaniach na ubezpieczenie błąd wykonawcy polega najczęściej na niepodpisaniu oferty kwalifikowanym podpisem elektronicznym. Błąd, który zwykle popełniają wykonawcy, a który również powoduje konieczność odrzucenia oferty, polega także na złożeniu oferty elektronicznej za pomocą nieprawidłowego modułu na platformie zakupowej (modułu zadawania pytań albo modułu korespondencji), co powoduje, że oferta jest niezaszyfrowana, a zamawiający może się z nią zapoznać od razu po jej wprowadzeniu do systemu.

7. WYSTĄPIENIE RAŻĄCO NISKIEJ CENY

Wprawdzie rażąco niska cena nie jest błędem *sensu stricto*, jednak jej wystąpienie w usłudze ubezpieczenia często związane jest z błędnym zinterpretowaniem lub obliczeniem składki ubezpieczeniowej. Z tego względu, a także biorąc pod uwagę powszechność badania rażąco niskiej ceny w postępowaniach na usługę ubezpieczenia, została ona uwzględniona w poniższej analizie jako szeroko pojmowany błąd popełniony przez wykonawcę.

Procedura wyjaśniania rażąco niskiej ceny określona jest przez ustawodawcę w art. 224 ustawy p.z.p. Zgodnie z ust. 1 wspomnianego wyżej przepisu jeżeli zaferowana cena lub koszt, lub ich istotne części składowe wydają się rażąco niskie w stosunku do przedmiotu zamówienia lub budzą wątpliwości zamawiającego co do możliwości wykonania przedmiotu zamówienia zgodnie z wymaganiami określonymi

---

³² Vide: W. Dzierżanowski, Ł. Jaźwiński, J. Jerzykowski, M. Kittel, M. Stachowiak, op. cit., s. 632.

³³ Ibidem.

³⁴ Wyrok Krajowej Izby Odwoławczej z dnia 2 listopada 2021 r., KIO 3020/21.

w dokumentach zamówienia lub wynikającymi z odrębnych przepisów, zamawiający żąda od wykonawcy wyjaśnień, w tym złożenia dowodów w zakresie wyliczenia ceny lub kosztu, lub ich istotnych części składowych. Ponadto zamawiający jest obowiązany wszcząć procedurę wyjaśniania rażąco niskiej ceny w przypadku, gdy cena całkowita oferty złożonej w terminie jest niższa o co najmniej 30% od:

- 1) wartości zamówienia powiększonej o należny podatek od towarów i usług, ustalonej przed wszczęciem postępowania, lub średniej arytmetycznej cen wszystkich złożonych ofert niepodlegających odrzuceniu na podstawie art. 226 ust. 1 pkt 1 i 10 ustawy p.z.p., chyba że rozbieżność wynika z okoliczności oczywistych, które nie wymagają wyjaśnienia;
- 2) wartości zamówienia powiększonej o należny podatek od towarów i usług, zaktualizowanej z uwzględnieniem okoliczności, które nastąpiły po wszczęciu postępowania, w szczególności istotnej zmiany cen rynkowych.

Warto zauważyć, że okoliczność określona powyżej w pkt. 1 wymaga obligatoryjnego wyjaśnienia rażąco niskiej ceny, natomiast w pkt. 2 – fakultatywnego. Skierowanie do wykonawcy wezwania do złożenia wyjaśnień na okoliczność zaoferowania ceny rażąco niskiej ma doniosły charakter³⁵. Powoduje ono bowiem powstanie domniemania, że cena ta jest rażąco niska, a obowiązkiem wykonawcy jest obalenie takiego domniemania³⁶. Wyjaśnienia wykonawcy nie mogą mieć charakteru ogólnych informacji o działalności czy deklaracji co do realizacji zamówienia za zaoferowaną cenę, stanowiących jedynie formalną odpowiedź na wezwanie zamawiającego³⁷. Wykonawca w odpowiedzi musi zawrzeć odpowiednie dowody, pozwalające przyjąć, że nie zaoferował oferty z rażąco niską ceną lub kosztem.

Istotne jest zaznaczenie, że w przypadku wyjaśnienia rażąco niskiej ceny nie obowiązuje zasada jednokrotnego wezwania do wyjaśnienia. Ustawodawca nie określił, ile razy zamawiający może ponawiać wezwania do wyjaśnienia w zakresie rażąco niskiej ceny. Wezwanie do złożenia wyjaśnień może być skierowane do wykonawcy nawet kilkakrotnie w sytuacji, gdy na podstawie złożonych wyjaśnień powstają dalsze kwestie i nowe wątpliwości wymagające objaśnienia³⁸. Zamawiający nie może jednak przejmować od wykonawcy inicjatywy udowodnienia braku rażąco niskiej ceny, wobec czego powtórne wyjaśnienia nie powinny obejmować zakresu tych samych informacji.

Termin rażąco niskiej ceny, ze względu na arbitralność w jego ocenie i niedookreślenie definicji, jest przedmiotem bogatego orzecznictwa Krajowej Izby Odwoławczej. Izba wskazała m.in., że: „nie tylko cena całkowita oferty może podlegać badaniu pod kątem rażąco niskiej ceny, ale również jej istotne części składowe. Przepis art. 224 ust. 1 p.z.p. determinuje kryterium badania ceny oferty lub jej istotnej części składowej pod kątem rażąco niskiego charakteru, którym jest przekonanie zamawiającego co do tego, że dana cena wydaje się rażąco niska lub budzi jego wątpliwości co do możliwości wykonania przedmiotu zamówienia

³⁵ Wyrok Krajowej Izby Odwoławczej z dnia 27 maja 2021 r., KIO 1176/21.

³⁶ Wyrok Krajowej Izby Odwoławczej z 10 czerwca 2021 r., KIO 1344/21.

³⁷ A. Gawrońska-Baran, *Gdy cena lub koszt wydają się rażąco niskie*, „Monitor Zamówień Publicznych” 2021, nr 1, s. 32.

³⁸ Wyrok Krajowej Izby Odwoławczej z dnia 28 kwietnia 2021 r., KIO 806/21.

zgodnie z wymaganiami określonymi w dokumentach zamówienia lub wynikającymi z odrębnych przepisów (...) istotnymi są te elementy, których wartościowy udział w przedmiocie zamówienia jest znaczny lub od których – ze względu na ich merytoryczne znaczenie – zależy osiągnięcie zasadniczych celów, dla których zamówienie jest udzielane”.³⁹

W postępowaniu na usługę ubezpieczenia należy mieć na uwadze, że zgodnie z art. 18 ust. 1 ustawy o dz.u.r. wysokość składek ubezpieczeniowych ustala towarzystwo ubezpieczeniowe po dokonaniu oceny ryzyka ubezpieczeniowego⁴⁰. Składka jednak, jak zastrzega art. 18 ust. 2 ustawy o dz.u.r., powinna co najmniej zapewnić wykonanie wszystkich zobowiązań z umów ubezpieczenia i pokrycie kosztów wykonania działalności ubezpieczeniowej towarzystwa ubezpieczeń. Mając powyższe na względzie, zakłady ubezpieczeń zobowiązane są do rzetelnego i ostrożnego kalkulowania składek. Ubezpieczyciel dokonuje wyceny ryzyka, zachowując, zgodnie z art. 355 § 2 k.c., należyta staranność wymaganą od profesjonalisty.

Ocena ryzyka ubezpieczeniowego dokonywana jest przez każdego ubezpieczyciela indywidualnie, w oparciu o dane i przy użyciu metod, które w opinii zakładu ubezpieczeń dają najbardziej wiarygodne wyniki. W konsekwencji poszczególne towarzystwa ubezpieczeń mogą różnić się co do oceny prawdopodobieństwa wystąpienia wypadku ubezpieczeniowego, co znajduje odzwierciedlenie w wysokości składki.

Elementy, jakie pod uwagę bierze ubezpieczyciel, kalkulując składkę, obejmują historię ubezpieczeniową zamawiającego oraz stawki na poziomie oferowanym przez rynek ubezpieczeniowy, z uwzględnieniem składników kosztowych wynikających z rachunku technicznego ubezpieczyciela (w tym m.in. kosztów pracy wynikających z przepisów prawa pracy i przepisów o ubezpieczeniu społecznym). Pod uwagę brany jest także poziom dotychczasowej szkodowości zamawiającego, zakres ochrony ubezpieczeniowej oraz wykonywanych działań, a także pozostałe czynniki ryzyka, w szczególności: wysokość sumy gwarancyjnej oraz czas trwania ochrony ubezpieczeniowej – zgodnie z art. 813 § 1 k.c. Każdy z zakładów ubezpieczeń może kłaść nacisk na inne elementy mające wpływ na wysokość składki.

Ratio legis brzmienia art. 224 ust. 1 ustawy p.z.p. polega na zagwarantowaniu wykonania zobowiązania przez wykonawcę w satysfakcjonujący i efektywny sposób. Oznacza to, że wątpliwości dotyczące możliwości wykonania zobowiązania przez wykonawcę nie należy odnosić do subiektywnego przekonania zamawiającego, ale do czynników obiektywnych, takich jak np. gwarancja wypłacalności wykonawcy czy istnienie regulacji prawnych gwarantujących szczególny reżim prawny dla danego wykonawcy.

W przypadku towarzystw ubezpieczeń szczególny reżim prawny tworzy wspomniana już wcześniej ustawa o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej. Zawarte w niej regulacje, do których muszą stosować się wszystkie krajowe towa-

---

³⁹ Wyrok Krajowej Izby Odwoławczej z dnia 29 czerwca 2022 r., KIO 1543/22.

⁴⁰ Jak wskazuje E. Nowosielska: „Zmiana ryzyka występująca indywidualnie u danego ubezpieczeniowego stanowi decydujący czynnik mogący wpływać na cenę ubezpieczenia” (vide: E. Nowosielska, *Umowy w usłudze ubezpieczenia*, „Monitor Zamówień Publicznych” 2021, nr 1, s. 28).

rzystwa ubezpieczeń, gwarantują wypłacalność tych towarzystw w szczególności poprzez wprowadzenie wymogów odnośnie do:

- a) gospodarki finansowej zakładów ubezpieczeń i zakładów reasekuracji (art. 223–276 ustawy o dz.u.r.);
- b) rezerw techniczno-ubezpieczeniowych dla celów rachunkowości, funduszu prewencyjnego, funduszu organizacyjnego oraz sprawozdawczości statutowej (art. 277–283 ustawy o dz.u.r.);
- c) zasad sprawowania nadzoru ubezpieczeniowego (art. 329–372 ustawy o dz.u.r.).

Zakład ubezpieczeń, jako podmiot podlegający nadzorowi Komisji Nadzoru Finansowego, zobowiązany jest do szczególnej ostrożności przy ustalaniu wysokości składki ubezpieczeniowej.

Biorąc pod uwagę powyższe, należy stwierdzić, że co do zasady w usłudze ubezpieczenia wystąpienie w ofercie rażąco niskiej ceny jest dalece mało prawdopodobne. Ustawodawca przewidział możliwość odstąpienia od procedury wyjaśniania rażąco niskiej ceny, jeżeli rozbieżność w cenie złożonych ofert wynika z okoliczności oczywistych, które nie wymagają wyjaśnienia. Zgodnie ze stanowiskiem Krajowej Izby Odwoławczej⁴¹ przykładem oczywistych okoliczności jest wyraźne zawyżenie średniej arytmetycznej złożonych ofert przez jedną lub kilka ofert złożonych w postępowaniu bądź sytuacja, w której wartość szacunkowa powiększona o VAT jest wyraźnie zawyżona w stosunku do cen złożonych ofert, wskutek czego oferty te okazują się mieć ceny niższe o co najmniej 30% od tejże wartości. W każdym ze wskazanych przykładów ziszczenie się przesłanki dotyczącej 30% wskaźnika wynika z niedostosowania wartości szacunkowej zamówienia lub cen niektórych ofert do realiów rynkowych. „Oczywistą okolicznością” nie jest natomiast dotychczasowa, prawidłowa współpraca między zamawiającym a wykonawcą przy wykonywaniu innych kontraktów. Jak wskazuje KIO: „Nie znając założeń wykonawcy, nie może zakładać wyłącznie na podstawie dotychczasowej współpracy, że wykonawca zrealizuje przedmiot zamówienia z należytą starannością respektując wszystkie wymagania opisane w SIWZ”⁴².

Nie wydaje się jednak, żeby możliwość wystąpienia rażąco niskiej ceny w usłudze ubezpieczenia była tak mało prawdopodobna, ażeby wypełniło się uprawnienie określone w art. 224 ust. 2 pkt 1 ustawy p.z.p., to jest odstąpienie od badania rażąco niskiej ceny, jeżeli rozbieżność w cenie złożonych ofert wynika z okoliczności oczywistych, które nie wymagają wyjaśnienia. Zamawiający, nie mając bowiem wiedzy na temat algorytmu skalkulowania oferty przez wykonawcę, nie może ręczyć za prawidłowość złożonej oferty. W istocie może dojść do błędu w kalkulacji oferty, który przełoży się na istnienie rażąco niskiej ceny. Tymczasem zamawiający, który chciałby odstąpić od procedury wyjaśniania rażąco niskiej ceny, zgodnie z art. 6 k.c. powinien być w stanie udowodnić, że rozbieżność cenowa ofert miała oczywisty charakter.

Odrzuceniu, jako oferta z rażąco niską ceną lub kosztem, podlega oferta wykonawcy, który nie udzielił wyjaśnień w wyznaczonym terminie, lub jeżeli złożone

⁴¹ Wyrok Krajowej Izby Odwoławczej z dnia 17 czerwca 2021 r., KIO 1612/21.

⁴² Wyrok Krajowej Izby Odwoławczej z dnia 24 lutego 2021 r., KIO 362/21.

wyjaśnienia wraz z dowodami nie uzasadniają podanej w ofercie ceny lub kosztu. Natomiast jeżeli wartość zamówienia jest równa lub przekracza progi unijne, zamawiający zawiadamia prezesa urzędu oraz Komisję Europejską o odrzuceniu ofert, które według zamawiającego zawierały rażąco niską cenę lub koszt z powodu udzielenia pomocy publicznej, a wykonawca, w terminie wyznaczonym przez zamawiającego, nie udowodnił, że pomoc ta jest zgodna z prawem w rozumieniu przepisów o postępowaniu w sprawach dotyczących pomocy publicznej.

8. CZY OGÓLNE WARUNKI UBEZPIECZENIA MAJĄ WPŁYW NA STWIERDZENIE NIEZGODNOŚCI Z SWZ?

Zamawiający, w postępowaniu na usługę ubezpieczenia, żąda od wykonawcy dołączenia lub wskazania Ogólnych Warunków Ubezpieczenia lub innych wzorców umownych, które będą miały zastosowanie do poszczególnych ubezpieczeń.

Zapisy Specyfikacji Warunków Zamówienia – w szczególności opisu przedmiotu zamówienia i wzorca umownego, stanowią projektowane postanowienia, które zostaną wprowadzone do treści umowy w sprawie zamówienia publicznego. Przyszły program ubezpieczenia zawarty jest w umowie ubezpieczenia, która opiera się wyłącznie na warunkach określonych w Opisie Przedmiotu Zamówienia. W pozostałych kwestiach mają natomiast zastosowanie Ogólne Warunki Ubezpieczenia załączone do oferty lub w niej wskazane.

Ogólne Warunki Ubezpieczenia odgrywają jednak istotną rolę w relacji do postanowień opisu przedmiotu zamówienia. Wykonawca, odwołując się w ofercie do swoich Ogólnych Warunków Ubezpieczenia, niejednokrotnie odmiennie definiuje takie same elementy, wprowadzając przy tym również wyłączenia odpowiedzialności.

Pojawia się pytanie, czym są Ogólne Warunki Ubezpieczenia w kontekście oferty na usługę ubezpieczenia: częścią tej oferty, przedmiotowym środkiem dowodowym czy elementem zupełnie niezależnym od oferty, nieobejmującym opisu przedmiotu zamówienia. Zgodnie z cywilistycznym podejściem i treścią art. 66 k.c. oświadczenie drugiej stronie woli zawarcia umowy stanowi ofertę, jeżeli określa istotne postanowienia tej umowy. Elementem kluczowym jest zatem możliwość zidentyfikowania treści i świadczeń przyszłych stron umowy. W Prawie zamówień publicznych pojęciu oferty nadano szersze znaczenie. Za ofertę uważa się całość złożonej dokumentacji, w oparciu o którą dokonuje się identyfikacji treści stosunku prawnego, pozwalającej na weryfikację warunków stawianych wykonawcy przez ustawę p.z.p. oraz samego zamawiającego. W tym kontekście należy uznać, że Ogólne Warunki Ubezpieczenia stanowią część oferty.

Wątpliwość budzi natomiast, czy w przypadku dołączania Ogólnych Warunków Ubezpieczenia przewidujących wyłączenia nie dochodzi do niezgodności treści oferty z przedmiotem zamówienia. Przykładem takiej sprzeczności będzie sytuacja, w której zamawiający szczegółowo uregulował definicję powodzi, wskazując na wysokość stanu wody, powyżej której następuje odpowiedzialność ubezpieczyciela, tymczasem Ogólne Warunki Ubezpieczenia przewidują wyższy wartość stanu wody.

Rysunek 3. Relacja pomiędzy Ogólnymi Warunkami Zamówienia a Opisem Przedmiotu Zamówienia

Jest to jednak sprzeczność pozorna. Należy bowiem podkreślić, że Ogólne Warunki Ubezpieczenia składane wraz z ofertą stanowią wzorzec umowny w rozumieniu art. 384 § 1 i 2 k.c., uzupełniający postanowienia określone w opisie przedmiotu zamówienia i mający zastosowanie tylko w kwestiach nieuregulowanych w Specyfikacji Warunków Zamówienia. Pełnią zatem jedynie funkcję subsydiarną w stosunku do opisu przedmiotu zamówienia. Istotne elementy umowy są określone przez zamawiającego w Specyfikacji Warunków Zamówienia, natomiast pozostały zakres umowy jest dla zamawiającego obojętny i dotyczy wyłącznie obszarów, których nie definiuje w żaden sposób specyfikacja, pozostających w braku sprzeczności z treścią specyfikacji. Jeżeli bowiem załączone bądź wskazane Ogólne Warunki Ubezpieczenia odbiegają od warunków ubezpieczenia określonych w Specyfikacji Warunków Zamówienia lub są z nią sprzeczne, za wiążące uznaje się warunki określone w Specyfikacji Warunków Zamówienia. Prymat opisu przedmiotu zamówienia nad postanowieniami Ogólnych Warunków Zamówienia powinien być jednak wyraźnie ustalony i opisany w Specyfikacji Warunków Zamówienia. W przeciwnym wypadku w przypadku kolizji postanowień OWU z OPZ lub braku opisanego danego zdarzenia w SWZ doszłoby bowiem do niezgodności treści oferty z SWZ.

Warto w tym miejscu dodać, że wymóg podpisania oferty kwalifikowanym podpisem elektronicznym przez wykonawcę nie obejmuje Ogólnych Warunków Ubezpieczenia. OWU, jak i pozostałe wzorce umowne nie muszą także stanowić oryginału i mogą stanowić kopię. Ich niezłączenie do oferty przez wykonawcę nie jest zatem podstawą do odrzucenia oferty. Reguły interpretacyjne określone w art. 65 k.c. stanowią, że oświadczenie woli należy tłumaczyć tak, jak tego wymagają ze względu na okoliczności, w których złożone zostało, zasady współżycia społecznego oraz ustalone zwyczaje. W umowach należy zaś raczej badać, jaki był zgodny zamiar stron i cel umowy, aniżeli opierać się na jej dosłownym brzmieniu. Wydaje się zatem, że może wystąpić sytuacja, w której wykonawca świadomie nie złoży Ogólnych Warunków Zamówienia.

Kontrowersje budzi jednak, czy zamawiający może na etapie postępowania wezwać wykonawcę do uzupełnienia lub wskazania Ogólnych Warunków Ubezpieczenia. Z pewnością nie posłuży do tego tryb przewidziany w art. 128 ustawy p.z.p., bowiem ten odnosi się wyłącznie do podmiotowych środków dowodowych. Podobnie nieprawidłowe będzie zastosowanie art. 223 ustawy p.z.p., właściwego dla procedury wyjaśniania treści oferty. Wydaje się, że zamawiający w takiej sytuacji powinien odwołać się nie tyle do procedur określonych Prawem zamówień publicznych, a do przepisów prawa cywilnego – konkretnie do art. 384 k.c.

9. ZAKOŃCZENIE – WNIOSKI KOŃCOWE

W trakcie postępowania zamawiający może natknąć się na problemy wynikające z przyczyn obiektywnych, niezależnych od niego, jak i subiektywnych, zależnych od zamawiającego lub od wykonawcy. Wszelkie działania podejmowane przez zamawiającego w czasie trwania procedury powinny być prowadzone przez pryzmat ogólnych zasad Prawa zamówień publicznych, w szczególności zasady równego traktowania wykonawców. Te same zasady mają zastosowanie do interpretowania postępowania zamawiającego w przypadku błędów, które w trakcie postępowania mogą popełnić wykonawcy.

W trakcie postępowania mogą również wystąpić przeszkody spowodowane specyfiką usługi ubezpieczenia. Ze względu na sposób kalkulacji składki ubezpieczeniowej (inny dla każdego ubezpieczyciela) oraz niematerialny charakter usługi, stwierdzenie rażąco niskiej ceny jest co do zasady niemożliwe. W zasadzie zamawiający nie ma narzędzi pozwalających mu zweryfikować twierdzenia wykonawcy o prawidłowości obliczenia składki ubezpieczeniowej. Jedynie sytuacja, w której wykonawca złożyłby wyjaśnienia całkowicie lakoniczne bądź niepełne lub ich nie złożył w ogóle, pozwalałaby zamawiającemu odrzucić ofertę – przy czym byłby on do tego uprawniony formalnie, natomiast wątpliwe byłoby, czy rzeczywiście doszło do zaferowania ceny rażąco niskiej.

Kontrowersje może także budzić charakter Ogólnych Warunków Ubezpieczenia w kontekście opisu przedmiotu zamówienia. OWU mają bowiem charakter adhezyjny i są zindywidualizowane względem ubezpieczycieli. Nieuprawnione jest jednak uznanie, że powodują one nieporównywalność ofert, bowiem OWU

regulują tylko kwestie nieobjęte opisem przedmiotu zamówienia, a w sytuacjach, gdy zarówno opis przedmiotu zamówienia, jak i ogólne warunki ubezpieczenia obejmują to samo zdarzenie, pierwszeństwo mają zapisy Specyfikacji Warunków Zamówienia – o ile zamawiający zawrze w dokumentach zamówienia stosowne regulacje, rozstrzygające pierwszeństwo SWZ nad OWU.

Nieprawidłowości popełnione na kanwie interpretacji przez zamawiającego błędów wykonawców mogą prowadzić do unieważnienia postępowania lub stwierdzenia naruszenia przepisów ustawy p.z.p. w przypadku kontroli przeprowadzonej procedury. Zamawiający może jednak ograniczyć potencjalną ilość pojawiających się w postępowaniu trudności, prawidłowo i starannie przygotowując i prowadząc postępowanie o udzielenie zamówienia publicznego.

BIBLIOGRAFIA

MONOGRAFIE

- Budzisz R., *Instytucjonalne formy wykonywania działalności leczniczej [w:] System Prawa Medycznego*, t. 1, *Pojęcie, źródła i zakres prawa medycznego*, red. R. Kubiak, L. Kubicki, E. Zielińska, Warszawa 2018.
- Dzierżanowski W., Jaźwiński Ł., Jerzykowski J., Kittel M., Stachowiak M., *Prawo zamówień publicznych. Komentarz*, Warszawa 2021.
- Gawrońska-Baran A., Wiktorowski A., Wójcik P., Wiktorowska E., *Prawo zamówień publicznych. Komentarz*, Warszawa 2021.

ARTYKUŁY

- Gawrońska-Baran A., *Gdy cena lub koszt wydają się rażąco niskie*, „Monitor Zamówień Publicznych” 2021, nr 1.
- Gawrońska-Baran A., *Oferty elektroniczne – problemy i wątpliwości z praktyki*, „Monitor Zamówień Publicznych” 2021, nr 10.
- Matusiak A., *Korygowanie błędów w ofertach na tle orzecznictwa KIO*, „Zamówienia Publiczne Doradca” 2022, nr 2.
- Nowosielska E., *Umowy w ustudze ubezpieczenia*, „Monitor Zamówień Publicznych” 2021, nr 1.

PRZEWŁASZCZENIE NA ZABEZPIECZENIE A OBRÓT NIERUCHOMOŚCIAMI – ZARYS PROBLEMATYKI

MICHAŁ ZBROJA*
MATEUSZ ZNOJEK**

Streszczenie

W obrocie prawnym funkcjonuje od wielu lat umowa o przewłaszczenie na zabezpieczenie. Umowa ta pozwala na zabezpieczenie wierzytelności za pośrednictwem zbycia własności rzeczy z majątku dłużnika na rzecz wierzyciela. Cechą charakterystyczną tego zbycia – w założeniu – jest jego tymczasowość. Wierzyciel dopóty ma być właścicielem rzeczy przewłaszczonej przez dłużnika, dopóki jego dłużnik nie spłaci długu na rzecz wierzyciela. W stosunku do nieruchomości model przewłaszczenia na zabezpieczenie przypomina pod wieloma względami hipotekę. Lecz w przeciwieństwie do tej instytucji, będącej naturalnym zabezpieczeniem wierzytelności na rzeczy nieruchomej i jednym z praw rzeczowych, umowa przewłaszczenia jest umową nienazwaną, funkcjonującą w ramach swobody umów, a nie ścisłej regulacji przez ustawodawcę. Rodzi to różne konsekwencje prawne – zarówno dla wierzyciela, jak i dłużnika. Uwzględniwszy doniosłą rolę nieruchomości mieszkalnych dla zaspokojenia potrzeb człowieka, a także wzięwszy pod uwagę normy, zasady i wartości konstytucyjne, temat niniejszej pracy dotyczy nie tylko kwestii istotnych dla stron umów pożyczki lub kredytu. Przewłaszczenie, a raczej jego model funkcjonowania w obrocie jawi się jako prowadzący do wyzysku dłużników lub wręcz zjawiska lichwy. Przewłaszczenie funkcjonujące w praktyce, wbrew swojemu *ratio*, z powodzeniem miało na celu uzyskanie od dłużników właśnie własności nieruchomości aniżeli zwrotu środków pieniężnych – ze względu na ceny i walory dobra gospodarczego, jakim są nieruchomości. Nieodzowne dla nauki prawa jest poszukiwanie przyczyn, dla których mogło dojść do omawianego zjawiska – zwłaszcza w majestacie demokratycznego państwa urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej. Dlatego też Autorzy podjęli próbę osadzenia problematyki przewłaszczenia nieruchomości mieszkal-

---

* Magister nauk prawnych, absolwent Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie (Polska), adres e-mail: michal.zbroja@gmail.com, nr ORCID: 0000-0002-9441-9384.

** Magister nauk prawnych, absolwent Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie (Polska), adres e-mail: mat2000g@gmail.com, nr ORCID: 0000-0002-3267-2915.

nych na zabezpieczenie w perspektywie obrotu nieruchomościami. Analiza zagadnienia jest prowadzona w świetle zasady *numerus clausus* praw rzeczowych, instytucji hipoteki, aspektów prawopodatkowych oraz realiów rynkowych. Autorzy użyli metody dogmatycznoprawnej, a także sięgnęli po aksjologiczną oraz ekonomiczną analizę prawa.

Słowa kluczowe: przewłaszczenie na zabezpieczenie, nieruchomość, dłużnik, wierzyciel, hipoteka, dług, mieszkanie, pożyczkodawca, wyzysk, lichwa, podatek

FIDUCIARY TRANSFER OF TITLE TO SECURE LOAN REPAYMENT AND TRADE IN REAL ESTATE – OUTLINE OF ISSUES

Abstract

A fiduciary transfer of title to secure loan repayment has been in legal circulation for many years. This agreement allows for the securing of claims through the disposal of property from the debtor's assets to the creditor. The characteristic feature of this disposal – by design – is its temporariness. The creditor is to continue to own the thing transferred by the debtor until his debtor pays the debt to the creditor. In relation to real estate, the security transfer model resembles a mortgage in many respects. But unlike this institution, which is a natural security for a claim on a real estate asset and one of the rights in rem, a fiduciary transfer of title to secure loan repayment is an unnamed contract, operating under freedom of contract rather than strict regulation by the legislature. This gives rise to various legal consequences – both for the creditor and the debtor. Taking into account the momentous role of residential real estate for the satisfaction of human needs, as well as taking into account constitutional norms, principles and values, the topic of this work touches not only on issues relevant to the parties to loan or credit agreements. Expropriation, or rather its model of functioning in the market appears to lead to the exploitation of debtors or even the phenomenon of usury. The expropriation operating in practice, contrary to its *ratio*, was successfully aimed at obtaining from debtors precisely the ownership of real estate rather than the return of money – due to the prices and values of an economic good such as real estate. It is indispensable for the doctrine of law to seek reasons why the phenomenon in question could have occurred – especially in the majesty of a democratic state realizing the principles of social justice. Therefore, the authors have attempted to embed the issue of fiduciary transfer of residential real estate title to secure loan repayment in the perspective of real estate transactions. The analysis of the issue is carried out in the light of the principle of *numerus clausus* of rights in rem, the institution of mortgage, legal and tax aspects and market realities. The authors used the dogmatic-legal method, and also reached for an axiological and economic analysis of the law.

Keywords: fiduciary transfer of title to secure loan repayment, real estate, debtor, creditor, mortgage, debt, apartment, lender, exploitation, usury, tax

WPROWADZENIE

Obrót nieruchomościami znajduje się pod szczególną uwagą ustawodawcy¹. Reglamentowanie rynku nieruchomości jest podyktowane wieloma względami. Jednym z nich jest chęć ochrony obywateli przed utratą nieruchomości służących zaspokajaniu ich potrzeb mieszkaniowych. Sprzyjanie zaspokajaniu tych potrzeb m.in. poprzez przeciwdziałanie bezdomności, wspieranie budownictwa społecznego, popieranie działań obywateli zmierzających do uzyskania własnego mieszkania, a także ochronę praw lokatorów, stanowi obowiązek władz publicznych wyrażony w polskiej ustawie zasadniczej².

Nieruchomości o przeznaczeniu mieszkalnym stanowią w realiach polskiego obrotu gospodarczego dobra stosunkowo deficytowe, o dużym popycie i niewystarczającej podaży³. Z tego względu mają one tendencję do bycia dobrami drogocennymi. Nieruchomości jawią się więc jako skuteczne zabezpieczenie zwrotu wiarygodności. Instytucjonalizacja tej idei przybrała postać hipoteki, której historia sięga czasów starożytnych⁴.

Hipoteka nie jest jednak jedynym dopuszczalnym w polskim porządku prawnym rzeczowym zabezpieczeniem wiarygodności na nieruchomości. W praktyce obrotu stworzono bowiem instrument o podobnych cechach konstrukcyjnych – przewłaszczenie na zabezpieczenie⁵. Jednakże, w przeciwieństwie do gruntownie sformalizowanej instytucji hipoteki, przewłaszczenie na zabezpieczenie funkcjonuje w obrocie poza zasadniczą reglamentacją ustawodawcy⁶.

---

¹ Zob. m.in. ustawę z dnia 24 marca 1920 r. o nabywaniu nieruchomości przez cudzoziemców (Dz.U. z 2017 r. poz. 2278 ze zm.) będącą najstarszym nadal obowiązującym aktem w polskim porządku prawnym. Reguluje ona różne formy reglamentacji (zezwoleń, notyfikacji) dotyczące nabywania nieruchomości przez podmioty prawa prywatnego będące cudzoziemcami. Zob. także ustawę z dnia 11 kwietnia 2003 r. o kształtowaniu ustroju rolnego (Dz.U. z 2024 r. poz. 423 ze zm.), reglamentującą obrót nieruchomościami rolnymi w celu ochrony ich rolnego przeznaczenia.

² Zob. art. 75 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 ze zm.).

³ Według danych z raportu Obserwatorium Polityki Miejskiej Instytutu Rozwoju Miast i Regionów, opublikowanego w 2023 r., w Polsce na 1 tys. osób przypadało średnio 392 mieszkań (ok. 2,55 osoby na jedno mieszkanie). Wskaźnik ten był o 26% niższy od średniej europejskiej (495 mieszkań – ok. 2,02 osoby na jedno mieszkanie). Deficyt mieszkaniowy w Polsce w 2020 r. miał wynosić ok. 2,3 mln mieszkań. Zob. szerzej B. Samorek, M. Cichocki, *Polski rynek nieruchomości mieszkaniowych*, Badania Obserwatorium Polityki Miejskiej, Instytut Rozwoju Miast i Regionów, Warszawa–Kraków 2023, s. 7.

⁴ Jak wskazuje J. Ignatowicz, historia instytucji hipoteki (gr. *hypotheca*) sięga starożytnej Grecji i Rzymu i była obecna w historii Europy także w okresie feudalizmu. Jednak renesans tej instytucji przyniosły rewolucja przemysłowa i kapitalizm, zaprzegając ją w mechanizm rynkowy kredytów hipotecznych. Zob. J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo rzeczowe*, Warszawa 2012, s. 242–243. Zob. również ustawę z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (Dz.U. z 2023 r. poz. 1984 ze zm., dalej: u.k.w.h.).

⁵ E. Gniewek, *Prawo rzeczowe*, Warszawa 2020, s. 110 i n. Zob. także art. 101 ust. 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 2488 ze zm., dalej: Prawo bankowe), jak również art. 84 ust. 2 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 794).

⁶ E. Gniewek, *Prawo...*, s. 110–111.

1. PRZEWŁASZCZENIE NA ZABEZPIECZENIE W PRAWIE POLSKIM – ISTOTA KONSTRUKCJI PRAWNEJ

Przewłaszczenie na zabezpieczenie jest konstrukcją prawną stosunkowo niedawno spostrzeżoną przez ustawodawcę, choć funkcjonującą od dłuższego czasu w praktyce obrotu. Przewłaszczenie na zabezpieczenie jest definiowane w nauce prawa jako *dwustronna konsensualna umowa nienazwana*⁷, dopuszczalna na gruncie zasady swobody umów. Swoboda ta nie jest jednak nieograniczona – zgodnie z art. 353 (1) ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny strony zawierające umowę mogą ułożyć stosunek prawny według swego uznania, byleby jego treść lub cel nie sprzeciwiały się właściwości (naturze) stosunku, ustawie ani zasadom współżycia społecznego⁸. Celem przewłaszczenia na zabezpieczenie według nauki prawa jest „zabezpieczanie roszczeń (causa cavendi) wierzyciela-nabywcy rzeczy wobec dłużnika-zbywcy rzeczy”⁹. Przewłaszczenie może dotyczyć wszelkich rzeczy i praw majątkowych – nie tylko nieruchomości, ale także ruchomości, a nawet papierów wartościowych¹⁰. Z uwagi na temat pracy należy skupić się na przeniesieniu własności nieruchomości jako zabezpieczeniu wierzytelności.

Zauważa się, że przewłaszczenie na zabezpieczenie jako mechanizm prawny polega na „bezwartkowym i bezterminowym przeniesieniu własności na wierzyciela z jednoczesnym czysto obligacyjnym zobowiązaniem warunkowym do przeniesienia własności z powrotem na dłużnika”¹¹. Zastrzeżenie takie jest kluczowe dla samej ważności umów przewłaszczenia na zabezpieczenie.

Odwołując się do przepisów regulujących obrót nieruchomościami, należy bowiem dostrzec, że własność nieruchomości nie może być przeniesiona pod warunkiem ani z zastrzeżeniem terminu¹². Natomiast jeżeli umowa zobowiązująca do przeniesienia własności nieruchomości zostanie zawarta pod warunkiem lub z zastrzeżeniem terminu, do przeniesienia własności potrzebne jest dodatkowe porozumienie stron obejmujące ich bezwarunkową zgodę na niezwłoczne przejście własności¹³. Spłata długu przez dłużnika-zbywcę nieruchomości stanowi zaś zdarzenie przyszłe niepewne – czyli warunek. Własność nieruchomości nie może więc być przeniesiona pod warunkiem braku spłaty długu, lecz przeciwnie – warunek (spłata długu) może być zawarty tylko w umowie zobowiązującej, która przewidy-

---

⁷ Zob. A. Grebieniow w: K. Osajda, W. Borysiak (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2024, el. Legalis, komentarz do art. 387(1) k.c.

⁸ Tak E. Gniewek, *Prawo...*, s. 112. Jak zauważa autor, „W ramach ogólnej zasady swobody umów (limitowanej normą art. 58 KC) wolno stronom – dla prawdziwego celu zabezpieczenia wierzytelności – dokonać rzeczywistego przeniesienia własności rzeczy zabezpieczającego wykonanie zobowiązania”. Zob. również art. 353(1) oraz art. 58 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 1061, dalej: kodeks cywilny lub k.c.).

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ Zob. art. 101 ust. 1 Prawa bankowego.

¹¹ A. Grebieniow w: K. Osajda, W. Borysiak (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2024, el. Legalis, komentarz do art. 387(1) k.c.

¹² Zob. art. 157 § 1 k.c.

¹³ Zob. art. 157 § 2 k.c.

wać będzie zwrotne przeniesienie nabytego już wcześniej przez wierzyciela prawa własności nieruchomości na dłużnika-zbywcę.

W nauce prawa i orzecznictwie podkreśla się, że przewłaszczenie jest zabezpieczeniem wierzyciela, które nie stanowi ograniczonego prawa rzeczowego, tak jak zastaw czy hipoteka¹⁴. Funkcja społeczno-gospodarcza przewłaszczenia polega na tym, że wierzyciel-nabywca nieruchomości może w razie braku wykonania zobowiązania (spłaty długu) przez dłużnika zatrzymać własność nieruchomości¹⁵ lub zbyć to prawo i zaspokoić się z uzyskanej sumy pieniężnej.

Umowa przewłaszczenia w założeniu ma więc charakter niewątpliwie akcesoryjny, mający służyć zaspokojeniu wierzyciela. Obrót nieruchomością nie jest dokonywany trwale, lecz z intencją zwrotnego przeniesienia, a więc tymczasowo – do czasu wykonania zobowiązania przez dłużnika (spłaty długu). Po odpadnięciu *causa cavendi* (kauzy zabezpieczającej), będącej prawnie istotną przyczyną przysporzenia na rzecz wierzyciela-nabywcy, czyli po spłacie długu (skutkującej wygaśnięciem wierzyciela) własność nieruchomości powinna być przeniesiona zwrotnie na dłużnika. Praktyka obrotu bywa jednak odmienna od doktrynalnych założeń.

Nawet aprobujący dopuszczalność umów przewłaszczenia E. Gniewek zastrzega, że „wypada zadbać o należyte ukształtowanie treści umowy stron i nawiązywanego złożonego stosunku prawnego. W pierwszej kolejności niezbędne jest tutaj, jak zawsze, wyrażenie zamiaru przeniesienia własności rzeczy, z określeniem przyczyny prawnej przysporzenia, jaką jest zabezpieczenie wierzyciela (*causa cavendi*). Równocześnie powinny strony doregulować treść fidejucyjnego (powierniczego) stosunku prawnego łączącego je w okresie trwającego zabezpieczenia, w tym trybu zaspokojenia wierzyciela z przewłaszczonej rzeczy. Na koniec zaś należałoby określić tryb powrotnego przeniesienia własności, gdy zabezpieczona wierzyciela została zaspokojona. Nieustannie trzeba jednak pamiętać o zabezpieczającej funkcji dokonanego rozporządzenia”¹⁶. Podkreśleniu przez E. Gniewka wagi należytego uregulowania umową przewłaszczenia wzajemnych praw i obowiązków stron towarzyszy postulat *de lege ferenda*: objęcia odrębną regulacją Kodeksu cywilnego szczegółowych zasad przeniesienia własności dla zabezpieczenia wierzyciela.

Nie sposób nie zauważyć, że zastrzeżenia te wynikają ze świadomości autora co do daleko idących konsekwencji prawnych (i faktycznych) dla stron umowy w razie braku zawarcia któregośkolwiek z wymienionych przez niego elementów umowy przewłaszczenia. Takie przypadki stają się niekiedy przedmiotem uwagi orzecznictwa, ale także często sytuacją niezwykle trudną dla dłużników (oraz ich wspólnie zamieszkujących bliskich), którzy nierozważnie zawarli *niekompletne*, niekorzystne i ryzykowne dla siebie umowy przewłaszczenia.

---

¹⁴ Zob. wyrok Sądu Najwyższego – Izby Cywilnej z dnia 12 października 2011 r., II CSK 690/10, Legalis nr 399538; A. Grebieniow w: K. Osajda, W. Borysiak (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2024, el. Legalis, komentarz do art. 387(1) k.c.

¹⁵ Zob. art. 453 k.c. dotyczący świadczenia w miejsce wykonania – *datio in solutum*. Dłużnik zamiast spłaty długu – świadczenia środków pieniężnych – może wykonać swoje zobowiązanie, spełniając świadczenie w postaci zwolnienia wierzyciela-nabywcy z zobowiązania do zwrotnego przeniesienia własności nieruchomości. W ten sposób zobowiązanie dłużnika wygasa.

¹⁶ E. Gniewek, *Prawo...*, s. 111.

Przewłaszczenie stało się przedmiotem regulacji ustawodawcy na mocy art. 387(1) k.c. Przepis ten wprowadzono do kodeksu cywilnego ustawą z dnia 14 maja 2020 r. o zmianie niektórych ustaw w zakresie działań osłonowych w związku z rozprzestrzenieniem się wirusa SARS-CoV-2¹⁷ (tzw. tarcza antykryzysowa 3.0)¹⁸.

Artykuł 387(1) KC stanowi, że: „nieważna jest umowa, w której osoba fizyczna zobowiązuje się do przeniesienia własności nieruchomości służącej zaspokojeniu jej potrzeb mieszkaniowych w celu zabezpieczenia roszczeń wynikających z tej lub innej umowy niezwiązanej bezpośrednio z działalnością gospodarczą lub zawodową tej osoby, w przypadku, gdy:

- 1) wartość nieruchomości jest wyższa niż wartość zabezpieczanych tą nieruchomością roszczeń pieniężnych powiększonych o wysokość odsetek maksymalnych za opóźnienie od tej wartości za okres 24 miesięcy lub
- 2) wartość zabezpieczanych tą nieruchomością roszczeń pieniężnych nie jest oznaczona lub
- 3) zawarcie tej umowy nie zostało poprzedzone dokonaniem wyceny wartości rynkowej nieruchomości przez biegłego rzeczoznawcę”.

Po lekturze powyższego przepisu można dojść do wniosku, że jego *ratio legis* była ochrona osób fizycznych przed utratą nieruchomości (domów, mieszkań, lokali) służących zaspokajaniu ich potrzeb mieszkaniowych. Ryzyko takie następowało w razie niemożności spłacania przez dłużników pożyczek lub regulowania innych wierzytelności zabezpieczonych przewłaszczeniem nieruchomości. Artykuł 387(1) k.c. przypomina więc konstrukcję prawną ochrony przed wyzyskiem (zob. art. 388 k.c.).

W tym miejscu należy scharakteryzować regulację dotyczącą umów przewłaszczenia nieruchomości na zabezpieczenie. Po pierwsze, norma wynikająca z art. 387(1) k.c. chroni szeroki krąg osób. Dotyczy bowiem umowy, której stroną – zbywcą nieruchomości jest osoba fizyczna zawierająca tę umowę bez bezpośredniego związku z jej działalnością gospodarczą lub zawodową. Brak jednak w treści art. 387(1) k.c. zastrzeżenia, że drugą stroną umowy ma być przedsiębiorca. Wierzycielem-nabywcą w tym przypadku może być każdy podmiot prawa prywatnego, zobowiązujący się do świadczenia środków pieniężnych w drodze jakiegokolwiek umowy, co ma zabezpieczać m.in. zobowiązanie się dłużnika do przeniesienia własności nieruchomości na wierzyciela. Podmiotami chronionymi przez art. 387(1) k.c. są więc nie tylko konsumenci, zaś podmiotami, które mogą ponieść negatywne skutki zastosowania tego przepisu, są różnorakie podmioty, w szczególności pożyczkodawcy.

---

¹⁷ Ustawa z dnia 14 maja 2020 r. o zmianie niektórych ustaw w zakresie działań osłonowych w związku z rozprzestrzenieniem się wirusa SARS-CoV-2 (Dz.U. z 2020 r. poz. 875 ze zm.). Zob. art. 1 oraz art. 76 pkt 1 teje ustawy, wprowadzającej do kodeksu cywilnego art. 387(1), który wszedł w życie 30 maja 2020 r.

¹⁸ *Bezpieczne przywracanie normalnej pracy sądów – Tarcza antykryzysowa 3.0 zaczyna obowiązywać*, Ministerstwo Sprawiedliwości, <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/bezpieczne-przywracanie-normalnej-pracy-sadow--tarcza-antykryzysowa-30-zaczyna-obowiazrywac> (dostęp: 3.05.2024).

Po drugie, przedmiotem umowy jest zobowiązanie się dłużnika-zbywcy do przeniesienia własności nieruchomości¹⁹ służącej zaspokojeniu potrzeb mieszkaniowych. Zgodnie z art. 155 k.c. umowa sprzedaży, zamiany, darowizny, przekazania nieruchomości lub inna umowa zobowiązująca do przeniesienia własności rzeczy co do tożsamości oznaczonej (a więc także umowa o przewłaszczenie na zabezpieczenie) przenosi własność na nabywcę, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej albo inaczej postanowiły strony umowy.

Co do zasady umowa o przewłaszczenie na zabezpieczenie przenosi więc własność nieruchomości, o ile strony umowy nie zastrzegły inaczej. Zauważa się bowiem, że art. 387(1) k.c. dotyczy zarówno umów zobowiązujących do przeniesienia własności nieruchomości o pojedynczym skutku (skutek zobowiązujący), jak i umów o podwójnym skutku, tj. rozporządzająco-zobowiązujących²⁰. W przypadku umów o pojedynczym skutku (zobowiązujących) do przeniesienia własności nieruchomości na wierzyciela konieczna jest dodatkowa umowa obejmująca bezwarunkową zgodę stron na niezwłoczne przejście własności. Podobny mechanizm prawny funkcjonuje także w przypadku nabycia nieruchomości na rynku pierwotnym od dewelopera – po umowie deweloperskiej musi nastąpić kolejna umowa przeniesienia własności nieruchomości. Co do formy umowy, to umowa o przewłaszczenie nieruchomości powinna być zawarta pod rygorem nieważności w formie aktu notarialnego²¹.

Po trzecie, ustawodawca w celu ochrony osób fizycznych przed nieuczciwymi wierzycielami-nabywcami przewidział w art. 387(1) k.c. sankcje nieważności umów o przewłaszczenie na zabezpieczenie. Ma ona następować, kiedy spełniona będzie choćby jedna z negatywnych przesłanek:

- 1) wartość nieruchomości jest większa niż wartość szeroko rozumianych roszczeń pieniężnych, powiększonych o maksymalne odsetki ustawowe za okres 24 miesięcy (gdy zachodzi brak ekwiwalentności świadczeń lub tzw. nadzabezpieczenie wierzyciela)²²;
- 2) wartość zabezpieczonych wierzytelności nie jest oznaczona – w całości lub w części (przewłaszczenie nie może być więc ustanowione na poczet wierzytelności przyszłych, przyszłych kosztów obsługi długu, tzw. ukrytych kosztów etc.)²³;
- 3) brak wyceny rynkowej nieruchomości przez biegłego rzeczoznawcę.

W takich przypadkach zbywca-dłużnik (osoba fizyczna) może wystąpić z powództwem o stwierdzenie nieważności umowy zawierającej przewłaszczenie na zabezpieczenie.

Wnioskując *a contrario*, aby umowa o przewłaszczenie na zabezpieczenie w rozumieniu art. 387(1) k.c. była ważna, musi spełnić kumulatywnie trzy przesłanki pozytywne. Po pierwsze, musi być poprzedzona wyceną przez biegłego rzeczoznawcę – cena ma być więc ustalona przez niezależnego specjalistę i wykazana

---

¹⁹ Zob. B. Gliniecki w: M. Balwicka-Szczyrba, A. Sylwestrzak (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany*, Warszawa 2023, el. Lex, komentarz do art. 387(1).

²⁰ Ibidem.

²¹ Zob. art. 158 k.c.

²² Zob. B. Gliniecki w: M. Balwicka-Szczyrba, A. Sylwestrzak (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany*, Warszawa 2023, el. Lex, komentarz do art. 387(1).

²³ Ibidem.

w operacie szacunkowym²⁴. Po drugie, cała wartość zabezpieczanej wierzytelności musi być oznaczona w umowie. Po trzecie zaś, wartość zabezpieczanego roszczenia musi być adekwatna (ekwiwalentna) z wartością nieruchomości. Tak surowe wymogi sprzyjają ograniczeniu występowania powyższych umów w praktyce.

2. PRZEWŁASZCZENIE NIERUCHOMOŚCI NA ZABEZPIECZENIE A HIPOTEKA

Przewłaszczenie na zabezpieczenie ze względu na swój akcesoryjny charakter²⁵ oraz przedmiot – nieruchomość – przypomina instytucję hipoteki²⁶. Jednakże hipoteka jest ograniczonym prawem rzeczowym, ściśle regulowanym przez ustawodawcę, w przeciwieństwie do nienazwanej umowy przewłaszczenia nieruchomości na zabezpieczenie. Istnieje ponadto zamknięty katalog praw rzeczowych – prawa takie nie mogą być tworzone przez uczestników obrotu, jedynie zaś przez ustawodawcę²⁷.

Powodem tak ścisłej regulacji hipoteki przez ustawodawcę jest m.in. chęć ochrony dłużników przed utratą ich nieruchomości²⁸, a także bezpieczeństwo obrotu nieruchomościami. Hipoteka, w przeciwieństwie do przewłaszczenia, wymaga do swego powstania wpisu w księdze wieczystej²⁹. Jest więc ona jawna dla uczestników obrotu. Umowa przewłaszczenia w wymiarze umowy zobowiązującej (wymagająca jeszcze odrębnej umowy o skutku rozporządzającym) może, ale nie musi być ujawniona w księdze wieczystej na podstawie art. 16 u.k.w.h.³⁰

Należy zauważyć również, że przewłaszczenie na zabezpieczenie ma dalej idący skutek prawny niż hipoteka. Przewłaszczenie polega na bezwarunkowym i bezter-

---

²⁴ Zob. art. 149–159 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz.U. z 2023 r. poz. 344 ze zm.), regulujące problematykę wyceny nieruchomości.

²⁵ Zob. P. Such, *Umowa przewłaszczenia nieruchomości na zabezpieczenie – akcesoryjność i sposób zaspokojenia się wierzyciela*, „Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury” 2020, z. 4 (40), s. 27–28. Jedną z głównych cech instytucji zabezpieczających wierzytelności pieniężne jest ich akcesoryjność. Charakter powyższego wywodzi się mianowicie z zależności, iż dana instytucja, w postaci zastawu lub hipoteki, nie może trwać, jeżeli jednocześnie w rzeczywistości nie występuje wspomniana wierzytelność. Innymi słowy, powyższe instytucje są uzależnione od istnienia samej wierzytelności, którą mają zabezpieczać. Aczkolwiek trzeba zauważyć, iż od ogólnej zasady pojawiają się także wyjątki. Chociażby w art. 86 ust. 1 u.k.w.h. wskazano, że hipoteka zabezpiecza wierzytelność pieniężną, w tym również wierzytelność przyszłą. Powyższy przepis przewiduje więc potencjalną dopuszczalność powstania przyszłego zabezpieczenia. Jednakże należy pamiętać, iż charakter akcesoryjności hipoteki wyraźnie wynika z art. 79 u.k.w.h.

²⁶ Zgodnie z art. 65 ust. 1 u.k.w.h. w celu zabezpieczenia oznaczonej wierzytelności wynikającej z określonego stosunku prawnego można nieruchomość obciążyć prawem, na mocy którego wierzyciel może dochodzić zaspokojenia z nieruchomości bez względu na to, czyją stała się własnością, i z pierwszeństwem przed wierzycielami osobistymi właściciela nieruchomości (hipoteka).

²⁷ Zob. art. 140, 232 oraz 244 k.c.

²⁸ Zob. art. 68 ust. 2 u.k.w.h. pozwalający dłużnikowi hipotecznemu na żądanie zmniejszenia (miarkowanie) zabezpieczenia hipotecznego, gdy jest ono nadmierne względem zabezpieczanej wierzytelności (oznaczonej sumy pieniężnej).

²⁹ Zob. art. 67 u.k.w.h.

³⁰ Zob. art. 16 u.k.w.h., na podstawie którego w księdze wieczystej można ujawnić prawa osobiste i roszczenia względem właściciela nieruchomości-dłużnika.

minowym przeniesieniu własności nieruchomości na wierzyciela-nabywcę, podczas gdy hipoteka jest jedynie zabezpieczeniem rzeczowym obciążającym nieruchomość, ale nieodejmującym dłużnikowi prawa własności ani też nieograniczającym w zasadzie jego prawa do posiadania i korzystania z nieruchomości³¹.

W razie przelewu (cesji) wierzytelności³² co do zasady dochodzi do przeniesienia na nabywcę (cedenta) hipoteki obciążającej nieruchomość³³. Przelew wierzytelności hipotecznej wymaga również konstytutywnego wpisu do księgi wieczystej. Ponadto hipoteka nie może być przeniesiona bez wierzytelności, którą zabezpiecza³⁴. W razie zaspokojenia wierzytelności zabezpieczonej hipotecznie (jej wygaśnięcia, następującego po spłacie długu) wygasa również sama hipoteka i należy wykreślić ją z księgi wieczystej nieruchomości³⁵.

Natomiast w przypadku przewłaszczenia spełnienie świadczenia przez dłużnika nie oznacza automatycznie zwrotu nieruchomości przez wierzyciela-nabywcę. Obowiązek zwrotu własności nieruchomości jest jedynie elementem stosunku obligacyjnego w ramach umowy przewłaszczenia, a w razie niedokładnego sformułowania tej umowy może dojść do sytuacji, w której zaspokojony wierzyciel nie spełni swojego zobowiązania po wygaśnięciu wierzytelności wskutek zwrotu pożyczki (czyli po odpadnięciu kauzy zabezpieczającej, będącej prawnie istotną przyczyną nabycia przez wierzyciela własności nieruchomości). Wierzyciel-nabywca może nawet dokonać zbycia nieruchomości na rzecz osoby trzeciej przed zwrotem wierzytelności przez dłużnika-zbywcę. Tak samo wierzyciel-nabywca może co do zasady³⁶ dokonać cesji swojej wierzytelności na rzecz osoby trzeciej (na przykład wyspecjalizowanych podmiotów zajmujących się windykacją), zatrzymując własność nieruchomości – nie istnieje bowiem zakaz zbywania wierzytelności bez akcesoryjnego dla niej prawa własności nieruchomości³⁷.

Tak liberalne podejście do przewłaszczenia nieruchomości dłużników – osób fizycznych przed nowelizacją kodeksu cywilnego o art. 387(1) k.c. prowadziło do nabywania własności nieruchomości przez pożyczkodawców za ułamek ceny rynkowej, kosztem osób zadłużonych, zagrożonych w konsekwencji bezdomnością.

---

³¹ Dłużnik hipoteczny jako właściciel nieruchomości powinien jednak powstrzymać się od oddziaływania na nieruchomość w taki sposób, że może to pociągać za sobą zmniejszenie jej wartości w stopniu zagrażającym bezpieczeństwu hipoteki. Zob. art. 91 u.k.w.h., a także E. Gniewek, *Prawo...*, s. 305–306.

³² Zob. art. 509–518 k.c.

³³ Zob. art. 79 ust. 1 u.k.w.h.

³⁴ Zob. art. 79 ust. 2 u.k.w.h.

³⁵ Zob. art. 94–101 u.k.w.h.

³⁶ Przelew wierzytelności na osobę trzecią co do zasady nie wymaga zgody dłużnika. Przelewu wierzytelności nie można dokonać, gdy sprzeciwiałoby się to ustawie, zastrzeżeniu umownemu (np. zakazującemu wierzycielowi zbywania wierzytelności bez zgody dłużnika), ewentualnie właściwości zobowiązania. Cesja wierzytelności wierzyciela zabezpieczonego prawem własności nieruchomości mogłaby zostać – w braku wyraźnych, odmiennych postanowień umownych, a także odpowiedniej formy aktu notarialnego – dokonana osobno, nie pociągając za sobą przejścia własności nieruchomości. Takie zachowanie cedenta mogłoby jednak powodować szkodę i być postawą odpowiedzialności odszkodowawczej względem dłużnika. Zob. szerzej wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku – I Wydział Cywilny z dnia 18 lutego 2021 r., sygn. akt I ACa 687/20, Portal Orzeczeń Sądu Apelacyjnego w Białymstoku.

³⁷ Zob. art. 509–518 k.c.

Łagodnie mówiąc, sytuacje takie jawią się jako przypadki wyzysku. Wydaje się, że umowa przewłaszczenia, jeżeli za przedmiot ma nieruchomość służąca zaspokojeniu potrzeb mieszkaniowych dłużnika – osoby fizycznej, jest wysoce prawdopodobnie nieekwiwalentna. Dłużnik – osoba fizyczna musiałby dysponować daleko idącą świadomością skutków takiej umowy i należycie zabezpieczyć swój interes w umowie z wierzycielem – nabywcą, aby uchronić siebie (i domowników) przed eksmisją w razie ewentualnej niemożności spłaty długu.

Przewłaszczenie na zabezpieczenie w obecnym stanie prawnym jawi się więc jako obejście instytucji hipoteki, wytworzone w praktyce obrotu i usankcjonowane orzecznictwem sądów. Wydaje się, że w rzeczywistości jest to konstrukcja imitująca ograniczone prawo rzeczowe (jak zastaw lub hipoteka), tyle że o dalej idących, negatywnych dla dłużnika skutkach prawnych. Instytucje hipoteki i zastawu (zwykłego, rejestrowego, finansowego), w szczególności ich charakter prawny ukształtowany regulacją ustawową i tradycją, zaspokajają potrzebę istnienia rzeczowych zabezpieczeń wierzytelności.

Dlatego też wprowadzenie art. 387(1) k.c. mające chronić dłużników-osoby fizyczne jest pozytywnym działaniem ustawodawcy, jednakże ostatecznym celem powinien być zakaz zawierania poza obrotem profesjonalnym umów przewłaszczenia na zabezpieczenie nieruchomości służących zaspokajaniu potrzeb mieszkaniowych dłużnika – osoby fizycznej.

Przemawia za tym także obowiązek władz publicznych, by chronić prawo do mieszkania – czyli obowiązek sprzyjania zaspokojeniu potrzeb mieszkaniowych obywateli (art. 75 ustawy zasadniczej), a także ochrona użytkowników i konsumentów przed działaniami zagrażającymi ich bezpieczeństwu oraz przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi (art. 76 ustawy zasadniczej).

Akcesoryjność hipoteki jest jej zasadniczą cechą. Natomiast to, co w przypadku hipoteki jest rekomendowaną i prawnie postulowaną regułą wyrażoną w ustawie, tutaj występuje raczej jako wyjątek³⁸. Jako że przewłaszczenie na zabezpieczenie należy do umów nienazwanych, w polskim ustawodawstwie przemilczana jest akcesoryjność takich konstrukcji prawnych. Akcesoryjność przewłaszczenia na zabezpieczenie była negowana przez część orzecznictwa, m.in. wyrok Sądu Najwyższego z 12 lutego 2016 r.: „Zabezpieczenie udzielane przez zawarcie umowy przewłaszczenia nie ma charakteru akcesoryjnego, a wygaśnięcie zabezpieczonej wierzytelności w całości lub w części nie oznacza, że własność przewłaszczonej rzeczy lub prawa wraca do osoby, która nimi rozporządziła w celu zabezpieczenia”³⁹. Do problemu akcesoryjności przewłaszczenia na zabezpieczenie odnosi się także Sąd Apelacyjny w Krakowie w wyroku z 2014 r.⁴⁰, w którym wskazano, że akcesoryjność musi wynikać wprost z przepisów prawa, a ponadto zgodnie z zasadą *numerus clausus* praw rzeczowych ograniczonych katalog, treść oraz konstrukcja praw rzeczowych, a więc praw skutecznych *erga omnes*, może być kształtowana jedynie przez prawodawcę. Przewłaszczenie

³⁸ A. Raczynski, *Akcesoryjność praw zastawniczych na tle różnych przejawów zasady akcesoryjności w polskim prawie cywilnym w: Współczesne tendencje w dziedzinie zabezpieczenia wierzytelności*, red. T. Sokołowski, Poznań 2013. s. 24–31.

³⁹ Wyrok SN z dnia 12 lutego 2016 r., II CSK 815/14, Baza Orzeczeń Sądu Najwyższego.

⁴⁰ Zob. wyrok SA w Krakowie z dnia 19 grudnia 2014 r., I ACa 1359/14, Portal Orzeczeń Sądu Apelacyjnego w Krakowie.

nie stanowi więc prawa rzeczowego, bo nie zostało tak ukształtowane przez ustawodawcę. Nie znaczy to jednak, że wykazuje podobieństwa do takich praw, a wręcz próbuje je naśladować. W każdym razie umowa przewłaszczenia powstała naturalnie w obrocie prawnym i została szczegółowo zauważona przez ustawodawcę dopiero przez pryzmat wprowadzenia art. 387(1) do k.c.

3. PODATKOWE ASPEKTY PRZEWŁASZCZENIA NA ZABEZPIECZENIE

Opodatkowanie umowy przewłaszczenia na zabezpieczenie jest specyficzne. W przypadku hipoteki sytuacja wydaje się klarowniejsza. Ta instytucja podlega podatkowi od czynności cywilnoprawnych. W art. 7 ust. 1 pkt 7 ustawy o podatku od czynności cywilnoprawnych⁴¹ wskazano dwie możliwości. Od ustanowienia hipoteki na zabezpieczenie wierzytelności istniejących – od kwoty zabezpieczonej wierzytelności – pobiera się 0,1% podatku, natomiast na zabezpieczenie wierzytelności o wysokości nieustalonej – 19 zł. Obowiązek podatkowy spoczywa na osobie ubiegającej się o uzyskanie kredytu hipotecznego lub po prostu na właścicielu nieruchomości objętej hipoteką.

Natomiast umowa przewłaszczenia na zabezpieczenie nie została wymieniona w ustawie o PCC, więc nie podlega pod reżim tej ustawy. Do umowy przewłaszczenia stosuje się więc ustawę z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług⁴² wraz z ustawą z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych⁴³.

Jak stanowi art. 10 ust. 1 pkt 8 ustawy o PIT, za źródło przychodów uznaje się odpłatne zbycie nieruchomości lub ich części oraz udziału w nieruchomości, spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu mieszkalnego lub użytkowego oraz prawa do domu jednorodzinnego w spółdzielni mieszkaniowej, jak też prawa wieczystego użytkowania gruntów. Jednakże w ust. 2 pkt 1 tego artykułu wyraźnie zaznaczono, że pkt 8 nie stosuje się do odpłatnego zbycia na podstawie umowy przewłaszczenia w celu zabezpieczenia wierzytelności, w tym pożyczki lub kredytu – do czasu ostatecznego przeniesienia własności przedmiotu umowy. Również w art. 14 ust. 3 pkt 8 ustawy PIT dodaje się, iż do przychodów z pozarolniczej działalności gospodarczej nie zalicza się przychodów z odpłatnego zbycia na podstawie umowy przewłaszczenia w celu zabezpieczenia wierzytelności, w tym pożyczki lub kredytu – do czasu ostatecznego przeniesienia własności przedmiotu umowy. Tym samym ustawodawca wyraźnie zaznacza, że umowa przewłaszczenia na zabezpieczenie przy jej ustanowieniu pozostaje bez bezpośrednich skutków na polu podatku dochodowego od osób fizycznych – takie obowiązki powstałyby dopiero, gdyby nastąpiło przeniesienie własności konkretnej nieruchomości, w przypadku gdy pożyczkobiorca nie dopełniłby obowiązku spłacenia długu na rzecz swego pożyczkodawcy.

---

⁴¹ Ustawa z dnia 9 września 2000 r. o podatku od czynności cywilnoprawnych (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 295, dalej: ustawa o p.c.c.).

⁴² Ustawa z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług (Dz.U. z 2024 r. poz. 361 ze zm., dalej: ustawa o VAT).

⁴³ Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz.U. z 2024 r. poz. 226 ze zm., dalej: ustawa o PIT).

Warto tu też dodać, że w wyniku zawarcia wskazanej umowy nie powstaną żadne obowiązki podatkowe tytułem przysporzenia – wyraźnie potwierdził to w jednej ze swoich interpretacji indywidualnych Dyrektor Izby Skarbowej w Katowicach⁴⁴: „u korzystającego z nieruchomości przewłaszczonej na zabezpieczenie kredytu nie powstanie żadne przysporzenie, gdyż z istoty umowy przewłaszczenia wynika, iż nie otrzymuje on nieodpłatnego świadczenia. Umowa przewłaszczenia na zabezpieczenie z punktu widzenia ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych nie wywiera skutków podatkowopravných aż do chwili jej pełnej realizacji (czyli wykonania uprawnień przysługujących wierzycielowi). Pozostawieniu przedmiotów przewłaszczonych u kredytobiorcy (co jest zasadą i ekonomicznym uzasadnieniem zawierania umów tego typu) nie towarzyszy zatem żaden obowiązek podatkowy”.

Wątpliwości odnośnie do przewłaszczenia mogą wynikać z ustawy o VAT, na mocy której sprzedaż nieruchomości, rozumianej jako towar będzie rodzić obowiązek podatkowy dopiero w momencie przeniesienia prawa do rozporządzania nią jak właściciel⁴⁵. W sprawie przewłaszczenia na gruncie ustawy o VAT powstały stanowiska orzecznictwa i organów podatkowych⁴⁶. Wskazują one, że z samą chwilą zawarcia umowy przewłaszczenia na zabezpieczenie nie powstaje automatycznie obowiązek podatkowy VAT. Aprobata tego poglądu zawiera wyrok WSA w Szczecinie z dnia 16 maja 2018 r.⁴⁷: „w przypadku przewłaszczenia na zabezpieczenie dopiero w przypadku niewywiązania się z zawartej umowy (np. braku spłaty pożyczki), warunek zwrotnego przeniesienia własności wygasa, wobec czego pożyczkodawca może swobodnie dysponować przewłaszczoną rzeczą, a dokonana dostawa nabiera odpłatnego charakteru. Tym samym dostawa towarów będących przedmiotem przewłaszczenia, w związku z zawartą umową, przesądza o uznaniu tej czynności za odpłatną dostawę towarów w rozumieniu art. 7 ust. 1 u.p.t.u. podlegającą opodatkowaniu podatkiem VAT. Dopiero wówczas wierzyciel staje się pełnoprawnym właścicielem nieruchomości, co skutkuje koniecznością wystawienia faktury VAT przez dłużnika i odprowadzeniem podatku od towarów i usług, o ile ta rzecz nie jest zwolniona od opodatkowania”.

Reasumując podatkowe aspekty przewłaszczenia na zabezpieczenie, należy zaznaczyć, że w myśl ustawy z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych⁴⁸, na czas trwania przewłaszczenia nieruchomości na zabezpieczenie pożyczki, na pożyczkodawcę przeniesiony jest obowiązek uiszczania podatku od nieruchomości, gdyż zgodnie z art. 3 te same ustawy staje się on na czas przewłaszczenia właścicielem danej nieruchomości.

---

⁴⁴ Interpretacja indywidualna z dnia 12 czerwca 2009, Dyrektor Izby Skarbowej w Katowicach, sygn. IBPBII/2/415-297/09/JSz..

⁴⁵ Zob. M. Sądej, *Przewłaszczenie na zabezpieczenie na gruncie podatku PIT i VAT*, Poradnik Przedsiębiorcy – 2024-01-16, <https://poradnikprzedsiębiorcy.pl/-przewłaszczenie-na-zabezpieczenie-na-gruncie-podatku-pit-i-vat> (dostęp: 13.05.2024).

⁴⁶ Por. Pismo z dnia 7 kwietnia 2020 r., Dyrektor Krajowej Informacji Skarbowej, 0113-KD IPT-1-3.4012.847.2019.2.MJ.

⁴⁷ Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Szczecinie z dnia 16 maja 2018 r., I SA/Sz 201/18, LEX nr 2506405.

⁴⁸ Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (Dz.U. z 2023 r. poz. 70 ze zm.).

4. PRZEWŁASZCZENIE NIERUCHOMOŚCI NA ZABEZPIECZENIE – PRZEGLĄD ORZECZNICTWA

Artykuł 387(1) k.c. funkcjonuje w polskim porządku prawnym od czterech lat, ale przewłaszczenie na zabezpieczenie funkcjonuje jako umowa nienazwana od dłuższego czasu. Mimo to orzecznictwo dotyczące tej umowy jest dosyć skąpe. Należy więc odwołać się również do orzecznictwa powstałego przed wejściem powyższego przepisu do obiegu prawnego.

Wyrok Sądu Najwyższego (SN) z dnia 25 lutego 2022 r.⁴⁹ stworzył kilka wytycznych interpretacyjnych, jeżeli chodzi o umowę przewłaszczenia, popierając je licznymi odwołaniami do orzecznictwa powstałego w toku funkcjonowania przewłaszczenia w praktyce obrotu.

Odwołując się do powyższego wyroku, należy zarysować tło sprawy będącej przedmiotem rozstrzygnięcia, aby ukazać doniosłość umów przewłaszczenia, a zwłaszcza ich znaczenie dla sytuacji prawnej dłużników – osób fizycznych, przewłaszczających swoje domy lub mieszkania na poczet zabezpieczenia cudzych wierzytelności.

Powódka i pozwany jako strony zawarły 30 maja 2006 r. umowę pożyczki z przewłaszczeniem nieruchomości na zabezpieczenie w formie aktu notarialnego. Pożyczka opiewała na kwotę 60 tys. zł i ustalała termin spłaty na 30 listopada 2006 r. (6 miesięcy), z oprocentowaniem 1,5% w stosunku miesięcznym (900 zł za miesiąc) oraz z należnym podatkiem VAT w stawce 22%. Umowa obejmowała postanowienie, w którym powódka-dłużniczka przeniósła na pozwanego-wierzyciela własność nieruchomości zabudowanej budynkiem mieszkalnym, wartej 600 tys. zł. Ponadto powódka-dłużniczka, która zbyła własność zamieszkiwanej przez nią nieruchomości, zobowiązała się do uiszczania na rzecz powoda (wierzyciela) kwoty 4,9 tys. zł brutto miesięcznie w zamian za możliwość korzystania przez nią z nieruchomości. W zamian powód zobowiązał się świadczyć kwotę 60 tys. zł w ramach pożyczki oraz wyraził zgodę na przejście na siebie prawa własności nieruchomości wartej 600 tys. zł, a także zobowiązał się do zwrotnego przeniesienia własności nieruchomości na powódkę w terminie 7 dni roboczych, jeżeli dojdzie do terminowej spłaty pożyczki wraz z należnym oprocentowaniem (odsetkami) oraz uiszczone zostaną wszystkie opłaty za korzystanie z nieruchomości przez powódkę.

Należy zastrzec, że nieruchomość w chwili zawarcia umowy pożyczki z przewłaszczeniem na zabezpieczenie była obciążona hipoteką kaucyjną w kwocie 600 tys. zł na rzecz osoby trzeciej (banku). Wartość nieruchomości *prima facie* była więc zniwelowana obciążeniem hipotecznym. Powódka była bowiem osobą zadłużoną kredytem hipotecznym denominowanym we franku szwajcarskim (CHF). W chwili zawarcia umowy pożyczki powódce pozostało jednak do spłaty ok. 102 tys. CHF (ok. 260 tys. zł według ówczesnego kursu walut). Oznacza to, że realna wartość nieruchomości obciążonej hipoteką wynosiła ok. 356 tys. zł⁵⁰, a więc niemal sześciokrotnie więcej niż wartość udzielonej pożyczki.

⁴⁹ Wyrok SN z 25.02.2022 r., II CSKP 87/22, OSNC-ZD 2023, nr 2, poz. 21.

⁵⁰ Według późniejszych ustaleń sądu okręgowego orzekającego w sprawie wartość nieruchomości w chwili zawarcia umowy wynosiła 616 tys. zł.

Działanie powódki, nieracjonalne z ekonomicznego punktu widzenia, stanowiło akt desperacji. Jej teść zachorował w 2006 r. na raka jelita grubego, zaś pożyczka (60 tys. zł) miała pokryć koszty jego leczenia.

Świadczenia stron z umowy o przewłaszczenie prezentują się więc następująco:

Powódka – dłużniczka	Pozwany – wierzyciel
Wartość nieruchomości gruntowej zabudowanej budynkiem mieszkalnym = 600 tys. zł, pomniejszona o obciążenie hipoteczne nieruchomości do 356 tys. zł	Środki pieniężne w ramach pożyczki (60 tys. zł)
Opłata za korzystanie z nieruchomości = 4,9 tys. zł brutto miesięcznie, czyli 29,4 tys. zł brutto w okresie pożyczki	Zobowiązanie się do zwrotnego przeniesienia własności nieruchomości w terminie 7 dni roboczych w razie terminowego zwrotu pożyczki przez dłużniczkę wraz z odsetkami oraz terminowego uiszczenia przez dłużniczkę opłat za korzystanie z nieruchomości
Podatek VAT od umowy pożyczki (wówczas 22% z 60 tys. zł = 13,2 tys. zł)	
Oprocentowanie pożyczki (1,5% w stosunku miesięcznym) = 5,4 tys. zł w okresie pożyczki	

Można zauważyć, że opłata za korzystanie z nieruchomości (swoisty czynsz) – przy jej przewłaszczeniu na wierzyciela – pozwala na obciążenie dłużnika dodatkowymi kosztami, co nie mogłoby mieć miejsca powyżej pewnego pułapu w przypadku odsetek z uwagi na zakaz ustanawiania odsetek wyższych niż maksymalne (art. 359 k.c.). Przewłaszczenie na zabezpieczenie nieruchomości pozwala więc osiągnąć wierzycielowi zysk większy niż samo oprocentowanie pożyczki. Ukształtowanie stosunku prawnego między stronami w ten specyficzny sposób miało na celu ominięcie zakazów dotyczących wysokości odsetek. Dla ekonomicznego interesu pożyczkodawcy nie ma bowiem znaczenia, czy jego zysk nazywa się opłatą, odsetkami czy pozornym czynszem, a rzeczywistą lichwą.

Zwrotne przeniesienie własności nieruchomości na powódkę miało być uzależnione od terminowej spłaty pożyczki oraz terminowego uiszczenia opłat za korzystanie z nieruchomości. Tym samym nieterminowa spłata – nawet o jeden dzień – uprawniałaby wierzyciela do zatrzymania wielokrotnie więcej wartej nieruchomości. Mógłby on więc po ewentualnej sprzedaży nieruchomości zatrzymać zarówno kwotę zaspokajającą wierzytelność, jak i wielokrotną nadwyżkę – zawartą w wartości rynkowej nieruchomości. Oczywiście powódka mogłaby dochodzić sądowo zawarcia przez wierzyciela-nabywcę umowy przenoszącej zwrotnie własność nieruchomości na powódkę. Jednakże ze względu na samą długotrwałość i koszty takiego postępowania wierzyciel-nabywca znajduje się w uprzywilejowanej pozycji względem swojego dłużnika-zbywcy.

Na pierwszy rzut oka widać więc, że powyższa umowa między powódką-dłużniczką a pozwanym-wierzycielem była rażąco nieekwiwalentna. Ponadto w razie braku terminowego zwrotu pożyczki przez powódkę pozwany mógłby zaspokoić się z nieruchomości o sześciokrotnie większej wartości. Sytuacja taka stanowiła więc nadzabezpieczenie wierzyciela i wyzysk dłużnika. Co więcej, jak wskazuje wyrok SN, przeciwko pozwanemu było prowadzone postępowanie karne w związku z podejrzeniem przestępstwa lichwy, spenalizowanego według nieobowiązującej już ustawy z dnia 20 lipca 2001 r. o kredycie konsumenckim⁵¹. Jak wskazuje SN w wyroku z 25 lutego 2022 r.: „(...) Pozwany został uniewinniony, ponieważ powołany przepis został zmieniony i ustawodawca odstąpił od penalizacji lichwy”.

Niestety powódka nie zdołała spłacić pożyczki. Uiszczała jedynie 20 tys. zł. Teściowie powódki zwrócili swojej synowej równowartość pożyczki dopiero w styczniu 2008 r., sprzedając wcześniej własne mieszkanie. Tymczasem pozwany-wierzyciel po nabyciu nieruchomości od powódki-dłużniczki obciążył tę nieruchomość dodatkowo kilkoma hipotekami. Nieruchomość nabyta przez pozwanego od powódki *de facto* za bezcen posłużyła na poczet zabezpieczenia wiarygodności wierzycieli pozwanego – co stanowiło dla niego niewątpliwą korzyść majątkową.

Powódka skierowała wobec pozwanego pozew o ustalenie nieważności umowy pożyczki z przewłaszczeniem na zabezpieczenie m.in. z powodu naruszenia zasad współżycia społecznego przez pozwanego. Wyrok sądu rejonowego (SR) oddalił to powództwo jako niezasadne, następnie dopiero w lutym 2017 r. zapadł wyrok sądu okręgowego (SO) uchylający wyrok SR i przekazujący sprawę do ponownego rozpoznania SR. Wskutek zażalenia pozwanego na wyrok SO Sąd Najwyższy postanowieniem z 31 sierpnia 2017 r. uchylił wyrok SO i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania SO. W dniu 14 lutego 2019 r. SO ostatecznie wydał kolejny wyrok zmieniający wyrok SR i ustalający częściową nieważność umowy pożyczki z przewłaszczeniem na zabezpieczenie (co do opłat za korzystanie z nieruchomości oraz co do samego przewłaszczenia nieruchomości na zabezpieczenie)⁵², oddalając apelację w pozostałym zakresie. W międzyczasie zaś minęło niemalże 13 lat między zawarciem przez powódkę wręcz *lichwiarskiej* umowy pożyczki z przewłaszczeniem nieruchomości na zabezpieczenie a wydaniem prawomocnego wyroku SO ustalającego nieważność tejże umowy i przywracającego powódce własność nieruchomości.

W uzasadnieniu wyroku SO powołano następujące argumenty za nieważnością tejże umowy przewłaszczenia:

- 1) umowa przewłaszczenia nieruchomości powinna zabezpieczać zwrot wiarygodności, co jest celem tej umowy – zaś jej celem nie może być samo przejęcie nieruchomości (rzeczy będącej zabezpieczeniem wykonania umowy) przez wierzyciela. Sprzyja zaś temu drugiemu rażąca nierównowaga świadczeń stron oraz brak postanowień w umowie dotyczących ewentualnego zaspokojenia

---

⁵¹ Zob. uchyloną ustawę z dnia 20 lipca 2001 r. o kredycie konsumenckim (Dz.U. z 2001 Nr 100, poz. 1081 ze zm.). Zgodnie z art. 18a nieobowiązującej już ustawy, kto zawierając z konsumentem umowę o kredyt konsumencki, pobierał korzyści majątkowe przewyższające wysokość odsetek maksymalnych określonych przez ustawę lub zastrzegając sobie pobieranie tych korzyści, podlegał grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

⁵² Zob. art. 58 k.c.

- nia się wierzyciela z nieruchomości (jej sprzedaży, która wiązałaby się z eksmisją dłużniczki)⁵³;
- 2) zobowiązanie dłużniczki do uiszczania opłat z tytułu korzystania z przewłaszczonej nieruchomości (swoistego czynszu) było już w chwili zawierania umowy *sprzeczne z istotą i właściwością (naturą) takiej umowy*, naruszając zasadę swobody umów – art. 353(1) k.c., a także stanowiło obejście przepisów o odsetkach maksymalnych (zakazu lichwy)⁵⁴;
  - 3) zabezpieczenie pożyczki w wysokości 60 tys. zł nieruchomością o wartości rynkowej ok. 356 tys. zł stanowi przypadek nadzabezpieczenia wierzyciela;
  - 4) przewłaszczenie na zabezpieczenie jest czynnością kauzalną (kauza zabezpieczająca – *causa cavendi*). Prawnie istotną przyczynę przewłaszczenia stanowi zabezpieczenie wykonania zobowiązania przez dłużnika (zaspokojenia wierzyciela-pożyczkodawcy), natomiast przewłaszczenie nie może służyć zabezpieczeniu wierzytelności tworzonych przez umowę o przewłaszczenie (jak np. opłata za korzystanie z przewłaszczonej nieruchomości, czyli w tym przypadku ukryte odsetki);
  - 5) umowa pożyczki z przewłaszczeniem na zabezpieczenie, której celem jest przejęcie nieruchomości, jest sprzeczna z zasadami współzycia społecznego, a więc nieważna (art. 58 § 2 k.c.).

Powyższy wyrok SO został zaskarżony przez pozwanego-wierzyciela skargą kasacyjną, która została oddalona przez SN w wyroku z dnia 25 lutego 2022 r. W uzasadnieniu wyroku SN przedstawiono ideę i historię przewłaszczenia na zabezpieczenie. Celem tej instytucji ma być zabezpieczenie zwrotu pożyczki lub kredytu poprzez w założeniu tymczasowe, a nie definitywne nabycie własności rzeczy. Wolą dłużnika nie jest zaś ostateczne, a jedynie czasowe zbycie rzeczy ruchomej lub nieruchomej, na poczet uzyskania środków pieniężnych, które będzie musiał zwrócić. Ryzyko utraty rzeczy w razie braku spłaty zobowiązania pieniężnego jest elementem tej umowy – towarzyszyć mu powinno ryzyko po stronie wierzyciela, zwłaszcza jeżeli jest podmiotem gospodarczym prowadzącym działalność pożyczkową.

---

⁵³ Zgodnie z argumentacją SO, odtworzoną w wyroku SN: „celem umowy przewłaszczenia nieruchomości jest zabezpieczenie wierzytelności, a nie przejęcie nieruchomości w sytuacji znacznej dysproporcji między wysokością zadłużenia a wartością zabezpieczenia, przy braku w umowie postanowień dotyczących rozliczeń stron na wypadek realizacji zabezpieczenia”.

⁵⁴ Jak uzasadniał to SO: „w przypadku «normalnej», «uczciwej» umowy przewłaszczenia, rzeczy stanowiące przedmiot przewłaszczenia pozostają w dyspozycji pożyczkobiorcy, który może z nich nieodpłatnie korzystać. Uruchomienie zaspokojenia się wierzyciela z przedmiotu zabezpieczenia winno nastąpić dopiero wtedy, gdy dłużnik nie spłacił pożyczki albo opóźnia się ze spłatą. Czerpanie korzyści i to bardzo wysokiej z przedmiotu zabezpieczenia w momencie, kiedy dłużnik nie pozostaje nawet w opóźnieniu, jest sprzeczne z właściwością umowy przewłaszczenia. W ocenie Sądu, można także zgodzić się z poglądem apelującej, że ustalenie w umowie pożyczki bardzo wysokiej opłaty za użytkowanie rzeczy stanowiącej przedmiot zabezpieczenia, znacznie wyższej niż czynsz najmu, mogło być obejściem przepisów o maksymalnych odsetkach i stanowić w istocie ukryte oprocentowanie pożyczki”. Ponadto, jak wskazywał SO, sprzeczne z prawem jest zabezpieczenie na przewłaszczonej nieruchomości wierzytelności z tytułu korzystania z niej przez powódkę-dłużniczkę. Zobowiązanie to istnieje bowiem *wyłącznie na skutek przewłaszczenia*.

Zgodnie ze spostrzeżeniami SN, mimo wątpliwości doktrynalnych, umowa o przewłaszczenie na zabezpieczenie jest dopuszczalna, ale „akceptacja ta nie może być jednak traktowana jako bezwarunkowa, a wyrażane wobec tej instytucji zastrzeżenia stwarzają podstawę do zachowania ostrożności i poddania tego rodzajów umów wzmożonej kontroli pod kątem zgodności z prawem, w tym z granicami swobody umów wytyczonymi w art. 353(1) KC”.

Sąd Najwyższy sformułował następujące kryteria oceny zgodności takich umów z zasadą swobody (a nie dowolności) umów:

- 1) ocena proporcjonalności między wysokością długu a wartością przewłaszczanej nieruchomości, zaś jej *rażące zachwianie* ma być przesłanką nieważności umowy;
- 2) ocena sposobu zaspokojenia się wierzyciela z nieruchomości w razie niewykonania zobowiązania przez dłużnika, w szczególności zaś ocena rozliczenia się z osiągniętej nadwyżki, przy czym sąd ma kierować się celem (społeczno-gospodarczym) umowy i zasadami współżycia społecznego;
- 3) uwzględnienie pozostałych wierzycieli dłużnika, bowiem własność nieruchomości stanowi często jeden z najbardziej wartościowych aktywów dłużnika. Przepisanie wierzycielowi-nabywcy całej wartości nieruchomości prowadzi bowiem do pokrzywdzenia wierzycieli, wyprzedzając kodeksowy porządek zaspokojenia się wierzycieli z sumy uzyskanej z egzekucji⁵⁵ oraz przyznając beneficjentowi przewłaszczenia pierwszeństwo przed wierzycielami rzeczowymi (hipotecznymi). Natomiast *ratio legis* hipoteki jest właśnie m.in. pierwszeństwo wierzycieli hipotecznych przed wierzycielami osobistymi dłużnika⁵⁶.

Sąd Najwyższy argumentował także, że umowa pożyczki z przewłaszczeniem będąca przedmiotem sporu *de facto* gwarantowała wierzycielowi brak ponoszenia ryzyka gospodarczego, które normalnie ponosi pożyczko- lub kredytodawca – czyli zapewniała mu zaspokojenie zwrotu kapitału (spłatę długu) wraz z wartością dodaną (odsetkami). Ponadto wyjęcie nieruchomości z majątku dłużnika jednocześnie dyskryminuje pozostałych wierzycieli, którzy nie mogliby się zaspokoić z pozostałego dłużniczego majątku – zwłaszcza wierzycieli rzeczowych (hipotecznych).

W uzasadnieniu SN odparł także stwierdzenie, że brak postanowień umownych dotyczących rozliczenia się stron w razie zaspokojenia się wierzyciela z nieruchomości nie stanowi rzekomo przesłanki nieważności tej umowy, gdyż dłużnik może dochodzić zwrotu wartości bezpodstawnie uzyskanych korzyści (art. 405 i n. k.c.). Bezpodstawne wzbogacenie wierzyciela stanowi jeden z możliwych sposobów zakwalifikowania sytuacji dłużnika w przypadku przewłaszczenia na zabezpieczenie; w ocenie SN w powoływanej sprawie konieczne było orzeczenie ustalające nieważność umowy. Konieczność ta wynikała m.in. z powodu niesprawiedliwego obciążenia dłużnika przez całość trwania umowy (w przypadku powódki – od 2006 do 2019 r., a więc 13 lat), jak też z potrzeby ochrony innych wierzycieli. Bezpodstawne wzbogacenie lub inne konstrukcje prawne zdaniem SN mogłyby więc naprawić tylko wycinek niesprawiedliwej rzeczywistości. Należy poprzeć ocenę

---

⁵⁵ Zob. art. 1025, a także art. 1026 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2023 r. poz. 1550 ze zm.).

⁵⁶ Zob. art. 65 ust. 1 u.k.w.h.

wyrażoną przez SN i dodać, że pozostawienie kwestii rozliczenia się stron w sferze niedomówienia sprzyjało wierzycielowi-nabywcy, o rzeczywiście silniejszej pozycji jako pożyczkodawcy – względem dłużniczki – osoby fizycznej.

Przewłaszczenie na zabezpieczenie w rozpatrywanym przez SN przypadku było oceniane negatywnie także ze względu na wygaśnięcie roszczenia powódki o zwrotne przeniesienie własności nieruchomości z momentem upływu terminu spłaty pożyczki. Zgodnie zaś z poprzednim orzecznictwem SN przypomina to gwarancję bankową na pierwsze żądanie, w której przypadku bank gwarant wypłaca określoną kwotę z gwarancji na rzecz jej beneficjenta w razie niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania (np. braku spełnienia świadczenia w terminie) przez dłużnika zabezpieczonej wierzytelności. Gwarancja taka jest stosowana w obrocie obustronnie profesjonalnym i przeniesienie podobnych skutków prawnych na stosunki pomiędzy pożyczkodawcami a pożyczkobiorcami-podmiotami nieprofesjonalnymi należy ocenić za SN jako niedopuszczalne.

SN odniósł się także do argumentów dotyczących opłat na rzecz wierzyciela za korzystanie z przewłaszczonej nieruchomości przez dłużnika. Przewłaszczenie, uzasadnione kauzą zabezpieczającą, nie ma na celu transakcji dóbr, tak jak umowa sprzedaży nieruchomości. Wobec tego prawo własności wierzyciela-nabywcy jest ograniczone ze względu na cel umowy, w której wyniku to prawo zostało nabyte. Wierzyciel-nabywca nie może więc korzystać z nieruchomości i pobierać z niej pożytków lub zbyć jej w celu zaspokojenia aż do momentu bezskutecznego upływu terminu spełnienia świadczenia przez dłużnika. Natomiast w ramach umowy przewłaszczenia, ze względu na naturę (właściwość) nawiązywanego jej zawarciem stosunku prawnego, dłużnik-zbywca nadal dysponuje prawem posiadania rzeczy (nieruchomości) – również z racji na jedynie czasowe wyzbycie się prawa własności. Jak ujął to SN: „zakres uprawnień wierzyciela wobec dłużnika jest determinowany celem zabezpieczenia, który polega na otwarciu drogi do zaspokojenia się z konkretnego substratu majątkowego, nie obejmuje natomiast prawa do fruktyfikacji rzeczy i uzyskiwania z niej dalszych korzyści”. Prawo własności nieruchomości wierzyciela-nabywcy jest ograniczone względem dłużnika – zbywcy (w ramach stosunku zobowiązaniowego *inter partes*), natomiast wierzyciel-nabywca korzysta z prawa skutecznego *erga omnes* wobec podmiotów trzecich, tj. innych niż dłużnik-zbywca.

Jednym z najważniejszych więc wniosków z wyroku SN z dnia 25 lutego 2022 r. jest teza o ograniczeniu treści prawa własności nieruchomości wierzyciela-nabywcy, który nabył tę nieruchomość na mocy umowy przewłaszczenia. Znajduje to uzasadnienie w treści prawa własności uregulowanego w art. 140 k.c., który stanowi, że prawa właściciela mogą być wykonywane w granicach określonych przez ustawy i zasady współżycia społecznego, zaś korzystać on może ze swojego prawa zgodnie ze *społeczno-gospodarczym* przeznaczeniem swego prawa. Co więcej, wykonywanie praw właścicielskich w tym przypadku mieścić się musi w ramach zasad współżycia społecznego oraz społeczno-gospodarczego przeznaczenia prawa, będących wyznacznikami czynienia użytku z każdego prawa podmiotowego.

Wyrok SN, aprobując funkcjonowanie umów przewłaszczenia na zabezpieczenie, formułuje jednak wobec nich dwa nakazy o fundamentalnym znaczeniu:

- 1) rażące zachwianie ekwiwalentności umowy o przewłaszczenie na niekorzyść dłużnika może prowadzić w ogóle do braku nabycia prawa własności przewłaszczanej rzeczy przez wierzyciela nabywcę – gdyż umowa taka będzie nieważna,
- 2) nabyte w drodze umowy przewłaszczenia prawo własności nieruchomości jest z mocy samej natury (właściwości) stosunku prawnego ograniczone pod względem uprawnień – a więc wierzyciel-nabywca nie korzysta z takiej samej treści uprawnień właścicielskich jak osoba, która nabyłaby tę własność w wyniku standardowej umowy sprzedaży.

Uwzględniając powyższe, należy pamiętać także o ochronie prawa do mieszkania jako prawa zagwarantowanego konstytucyjnie, zakorzenionego w zasadzie ochrony godności człowieka. Nie sposób też nie wspomnieć o zasadzie ochrony własności jako zasadzie ustrojowej Rzeczypospolitej Polskiej oraz zasadzie ochrony prawa własności jako majątkowego prawa podmiotowego człowieka, najwyższego w hierarchii tych praw oraz gwarantującego ochronę wolności człowieka w wymiarze majątkowym. Na władzy publicznej spoczywa zaś obowiązek ochrony dłużników-zbywców przed utratą przez nich prawa własności nieruchomości mieszkalnych, a więc także naruszeniami ich prawa do mieszkania, jak również przeciwdziałanie nieuczciwym praktykom rynkowym. Stosowanie prawa przez sądy w przypadku takich umów przewłaszczenia jak omawiana w niniejszym artykule musi odbywać się ze świadomością obowiązywania zasad konstytucyjnych, zakorzenionych w prawach człowieka i przyrodzonej, niezbywalnej godności ludzkiej.

W orzecznictwie sądów polskich można znaleźć orzeczenia o podobnych rozstrzygnięciach i uzasadnieniach do tych zawartych w wyroku SN z 25 lutego 2022 r. Wskazujące się w nich na potrzebę ochrony dłużnika przed abuzywnymi elementami umowy przewłaszczenia, które przekraczają pierwotny charakter zabezpieczający tego stosunku prawnego – chociażby ze względu na fakt, że funkcja umowy przewłaszczenia nie przenosi na wierzyciela pełni uprawnień właścicielskich do nieruchomości. Przywołuje się często również zasadę określoną w art. 157 k.c., w myśl której przeniesienie własności nieruchomości na zabezpieczenie, aby postanowienia zawarte w umowie mogły zostać uznane za przedmiotowo istotne, nie może być w żadnym wypadku dokonane pod warunkiem⁵⁷. Ważne jest także, by wziąć pod uwagę interes prawny stron, w szczególności dłużnika (choć *de facto* brakuje legalnej definicji takiego interesu⁵⁸). Należy uwzględnić zwłaszcza stan finansowy dłużnika oraz to, czy wiedział o nim sam wierzyciel – by nie doprowadzić do stanu *nadza-
bezpieczenia*, czyli radykalnej różnicy ekonomicznej przy wartości zabezpieczenia a realnej wartości nieruchomości⁵⁹.

---

⁵⁷ Wyrok SO w Szczecinie z dnia 10 września 2018 r., II Ca 26/18, Portal Orzeczeń Sądu Okręgowego w Szczecinie.

⁵⁸ W. Jakimowicz, *O bezpośredniości interesu prawnego w prawie administracyjnym*, „Studia Prawa Publicznego” 2022, nr 3 (39), s. 10.

⁵⁹ Wyrok SA w Krakowie z dnia 5 lipca 2016 r., I ACa 425/16, Portal Orzeczeń Sądu Apelacyjnego w Krakowie.

5. PRZEWŁASZCZENIE NA ZABEZPIECZENIE NIERUCHOMOŚCI A RYNEK MIESZKANIOWY

Istnieje też wyjątkowo aktualny ekonomiczny argument przeciwko przewłaszczeniu na zabezpieczenie nieruchomości mieszkaniowej. Ceny nieruchomości rosną w czasie i nic nie wskazuje na to, aby trend ten miał się odwrócić. Natomiast rzeczywista wartość pieniądza w ostatnich latach spada wskutek inflacji i powodowanego przez nią wzrostu cen. Wartość nieruchomości w Polsce pomiędzy 2023 a 2024 r. wzrosła w dużych miastach nawet o 20%⁶⁰. Wzrost ten wydaje się jeszcze bardziej jaskrawy z perspektywy ostatnich kilku lat – zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego od początku pandemii COVID-19 (ok. IV kwartału 2019 r.) aż do końca 2023 r. cena w Polsce za 1 m² powierzchni mieszkalnej wzrosła średnio z 4597 zł do 6386 zł, co stanowi przyrost o niemalże 40%⁶¹. Wartość ta przewyższa więc nie tylko inflację i rosnące ceny towarów, ale także oprocentowanie lokat, kont oszczędnościowych oraz obligacji. Jak już zaznaczono powyżej, tendencja wzrostowa kosztu mieszkań zdaje się być nie do zatrzymania. Jak wskazują dane Europejskiego Urzędu Statystycznego (EUROSTAT), to właśnie w Polsce – w kontekście obliczeń z 2023 r. – ceny wzrosły najbardziej w porównaniu z resztą Unii Europejskiej⁶².

Wierzycielowi, którego wierzytelność jest zabezpieczona przeniesieniem na niego własności nieruchomości, bardziej niż na zwrocie kwoty pieniężnej może więc zależeć na przejściu własności nieruchomości. Dysponowanie prawem własności nieruchomości stanowi bowiem obecnie inwestycję kapitałową lepszą niż inne instrumenty oferowane na rynku, gdyż aktywo trwałe w postaci mieszkania będzie tylko zwiększać wartość, a środki pieniężne będą ją stopniowo tracić. Ergo umowa pożyczki ekwiwalentna w roku 2023 będzie coraz mniej ekwiwalentna w roku 2024, a także w możliwej do przewidzenia przyszłości. Zwrot kwoty pieniężnej, nawet z ustanowionymi odsetkami maksymalnymi, nie będzie się bowiem równał ze wzrostem cen rynkowych nieruchomości – napędzanych m.in. dopłatami do kredytów hipotecznych.

Warto w tym miejscu wspomnieć o tychże kredytach i ich wpływie na obecną sytuację finansowo-mieszkaniową. W drugiej połowie 2023 r. rozpoczął się program *Bezpieczny kredyt 2%*, zgodnie z którym osoby poniżej 45. roku życia mogą zaciągnąć kredyt na potrzeby mieszkaniowe⁶³. Program ten jest opłacalny dla kredytobiorców ze względu na formę udzielania wsparcia – jego szczegółowe założenia w jednym

---

⁶⁰ *Tak rosły ceny mieszkań. W największych miastach metr kwadratowy podrozał nawet o 20%*, Polski Instytut Ekonomiczny – 24 stycznia 2024, <https://300gospodarka.pl/news/tak-rosly-ceny-mieszkan-w-najwiekszych-miastach-metr-kwadratowy-podrozal-nawet-o-20> (dostęp: 10.05.2024).

⁶¹ *Cena 1 m² powierzchni użytkowej budynku mieszkalnego oddanego do użytkowania*, Główny Urząd Statystyczny, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/przemysl-budownictwo-srodki-trwale/budownictwo/cena-1-m2-powierzchni-uzytkowej-budynku-mieszkalnego-oddanego-do-uzytkowania,8,1.html> (dostęp: 10.05.2024).

⁶² *Zob. House prices down by 1.1% in the euro area*, Eurostat – 4 April 2024, <https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-euro-indicators/w/2-04042024-BP> (dostęp: 10.05.2024).

⁶³ *Bezpieczny Kredyt 2%*, Ministerstwo Rozwoju i Technologii, <https://www.gov.pl/web/rozwoj-technologia/bezpieczny-kredyt> (dostęp: 11.05.2024).

ze swoich artykułów wyjaśnia K. Kiszluk: „Do pierwszych 120 rat spłaty kredytu (okres 10 lat) dopłacana będzie ze środków Rządowego Funduszu Mieszkaniowego kwota stanowiąca różnicę między średnim oprocentowaniem nowo udzielanych kredytów mieszkaniowych o okresowo stałej stopie procentowej, skorygowanym o współczynnik marży banku, a oprocentowaniem kredytu wynoszącym 2%. Po zakończeniu stosowania dopłat kredyt w pozostałym zakresie będzie spłacany w formie stałych rat kapitałowo-kredytowych. Kredyt będzie mógł zostać udzielony w maksymalnej kwocie 500 tys. zł, a w przypadku kredytobiorców prowadzących gospodarstwo wspólnie z małżonkiem lub gdy w skład gospodarstwa domowego kredytobiorcy wchodzi co najmniej jedno dziecko – 600 tys. zł”⁶⁴.

Z teoretycznego punktu widzenia program wydawał się korzystny w porównaniu z innymi opcjami kredytowymi i pożyczkowymi. Nic więc dziwnego, iż cieszył się sporym zainteresowaniem, co przełożyło się na znaczny wzrost popytu na nieruchomości – jak wskazują dane Biura Informacji Kredytowej, z omawianego kredytu skorzystało niemal 100 tys. osób na łączną kwotę przewyższającą 30 mld zł⁶⁵. I choć część ekspertów pochwała oraz rekomenduje wprowadzenie tegoż programu, wskazując na jego atrakcyjną formę oraz okazyjny model finansowania w obliczu galopującej inflacji, nikt jednak nie zaprzecza, iż dana forma kredytu przyczyniła się znacząco do wzrostu rynkowych cen mieszkań⁶⁶. To zjawisko w konsekwencji utrudni zakup mieszkania osobom w trudniejszej sytuacji ekonomicznej lub tym obecnie bez zdolności kredytowej – zwłaszcza że Bank Gospodarstwa Krajowego wstrzymał przyjmowanie wniosków o powyższy kredyt od dnia 2 stycznia 2024 r.⁶⁷ Kontynuacją powyższej polityki mieszkaniowej – opartej na dopłatach do zakupu mieszkań – jest program *Mieszkanie na start*, znany także jako *Kredyt 0%*, którego prognozowany start ma nastąpić w drugiej połowie 2024 r. – projekt ma w założeniu pomóc osobom młodym w zakupie swojego pierwszego mieszkania⁶⁸.

Można więc wyobrazić sobie sytuację, w której pożyczkodawca, świadomy rynkowej charakterystyki nieruchomości, dokona zbycia tej nieruchomości niezależnie

---

⁶⁴ K. Kiszluk, *Ocena rozwiązań zaproponowanych w ramach programu „Pierwsze Mieszkanie” w świetle dotychczasowej polityki mieszkaniowej państwa*, „Roczniki Administracji i Prawa” 2023, t. XXIII, z. 3, s. 172.

⁶⁵ Zob. A. Zimny, *Koniunktura w sektorze przedsiębiorstw niefinansowych*, „Finanse i Prawo Finansowe” 2023, t. 4 (40), s. 237; „Bezpieczny kredyt 2 proc.”. Co pokazują dane BIK? „Rekordowy styczniowy wynik”, forsal.pl, <https://forsal.pl/biznes/bankowosc/artykuly/9443104,bezpieczny-kredyt-2-proc-co-pokazuja-dane-bik-rekordowy-styczniowy-wynik.html> (dostęp: 11.05.2024).

⁶⁶ A. Szelałowska, *Bezpieczny kredyt 2% oraz konto mieszkaniowe jako nowe instrumenty polityki mieszkaniowej w Polsce*, „Studia BAS” 2023, nr 4 (76), s. 78–79; K. Szymański, *Jak Bezpieczny kredyt 2% wpłynął na rynek nieruchomości?*, direct.money.pl, <https://direct.money.pl/artykuly/porady/jak-bezpieczny-kredyt-wplynal-na-rynek-nieruchomosci> (dostęp: 11.05.2024).

⁶⁷ Zob. komunikat Banku Gospodarstwa Krajowego z 1.01.2024 r. o wstrzymaniu przyjmowania przez banki wniosków z dniem 2.01.2024 r. z prognozą dopłat na rok 2024, <https://www.bgk.pl/bip/komunikat-z-01012024-r-o-wstrzymaniu-przyjmowania-przez-banki-wnioskow-z-dniem-02-01-2024-r-z-prognoza-doplat-na-rok-2025-2032/> (dostęp: 21.07.2024); *Bezpieczny Kredyt 2%*, Ministerstwo Rozwoju i Technologii, <https://www.gov.pl/web/rozwoj-technologia/bezpieczny-kredyt> (dostęp: 11.05.2024).

⁶⁸ Zob. *Mieszkanie na Start*, Ministerstwo Rozwoju i Technologii, <https://www.gov.pl/web/rozwoj-technologia/mieszkanie-na-start> (dostęp: 11.05.2024).

od spłaty lub braku spłaty długu przez dłużnika lub będzie chciał ją zatrzymać dla siebie, niezależnie od zachowania dłużnika. Nabycie nieruchomości w wyniku przewłaszczenia pod pewnymi względami może być korzystniejsze aniżeli nabycie jej poprzez umowę sprzedaży – a więc przewłaszczenie może być używane w celu osiągnięcia korzyści wbrew *naturze i właściwości* stosunku prawnego nawiązanego zawarciem umowy przewłaszczenia.

Niewątpliwie zagrożenie stanowi sytuacja, gdy ze względu na coraz to większe koszty życia oraz rosące ceny mieszkań coraz więcej osób będzie skłaniać się ku pożyczkom aniżeli kredytom bankowym, przede wszystkim ze względu na zmniejszony formalizm i ewentualny brak trudności w otrzymaniu konkretnej kwoty (np. w związku ze zdolnością kredytową, jaka występuje przy ocenie bankowej). Funkcjonowanie przewłaszczenia na zabezpieczenie, rozwiniętego w praktyce obrotu, musi być więc poddane przynajmniej kontroli sądowej, aby należycie chronić dłużników przed unowocześnionymi postaciami starożytnego już zjawiska lichwy.

PODSUMOWANIE

Reasumując, funkcjonowanie umowy o przewłaszczenie na zabezpieczenie sprzed nowelizacji z 2020 r. mogło rodzić istotne ryzyka dla dłużników o słabszej pozycji rynkowej, wiedzy i świadomości swojego interesu ekonomicznego i prawnego – którzy stawali się ofiarami nieuczciwych praktyk rynkowych pożyczkodawców. Obrazuje to dobitnie sprawa, która stała się kanwą wyroku SN z dnia 25 lutego 2022 r., w której to powódka, zaciągając w 2006 r. pożyczkę w wysokości 60 tys. zł na pokrycie kosztów leczenia swojego teścia chorego na raka, straciła na niemalże 13 lat własność swojego domu na rzecz nieuczciwego pożyczkodawcy.

Nieruchomości stanowią dobra deficytowe, o czym świadczą ich ceny rynkowe oraz ekonomiczna niedostępność dla dużej części przedstawicieli klasy niższej i średniej. Należy uwzględnić ponadto, że często ostatnim cennym aktywem osób zadłużonych są właśnie zamieszkwane przez nich nieruchomości. Nieruchomości te są zazwyczaj także centrum życiowym osób bliskich dłużników, niebędących stronami umowy o przewłaszczenie. Funkcjonowanie przewłaszczenia na zabezpieczenie w *lichwiarskiej* postaci sprzyja więc wyzyskowi dłużników-osób fizycznych i ich rodzin przez podmioty udzielające wysoko oprocentowanych pożyczek, a także przez tzw. parabanki.

Kierunek działań ustawodawcy, przejawiający się ustanowieniem art. 387(1) k.c., zasługuje na aprobatę zwłaszcza w czasach kryzysu gospodarczego – spowodowanego m.in. pandemią koronawirusa oraz agresją zbrojną Rosji na Ukrainę. Przeniesienie własności nieruchomości na poczet spłaty długów jawi się jako istotne ryzyko dla osób zadłużonych i zdesperowanych. Ich interesy i dobro zasługują na aktywną ochronę władz publicznych. Zasada swobody umów, wyrażona w art. 353(1) k.c., nie jest zasadą dowolności umów. Swoboda ta jest limitowana, gdy (1) treść lub cel umowy są sprzeczne z właściwością (naturą) stosunku prawnego, (2) treść lub cel umowy są sprzeczne z ustawą (wyraźnym przepisem prawa), a także gdy (3) treść lub cel umowy są sprzeczne z zasadami współżycia społecznego.

Klauzule generalne (odsyłające), takie jak zasady współżycia społecznego, przyznają sędziom prawo – i obowiązek – dyskrejonalnej oceny danego stosunku prawnego w granicach swobody orzeczniczej. Normy, zasady i wartości ustawy zasadniczej, takie jak: ochrona prawa własności oraz innych praw majątkowych (art. 21 oraz art. 64 Konstytucji RP), prawo do mieszkania (art. 75 ust. 1), ochrona najemców, użytkowników i konsumentów m.in. przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi (art. 76), ostatecznie zaś zasada państwa prawa urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej (art. 2), czyli zasady chroniące naczelną wartość systemu prawa – godność ludzką (art. 30), nie mogą być jedynie postulatami – lecz muszą obowiązywać bezpośrednio i w całości. Nakaz ten dotyczy także sfery stosunków gospodarczych, w których istnieją różne sposoby zabezpieczania wiarytelności – w tym przewłaszczenie na zabezpieczenie. Niektóre z nich mogą ulec w wolnym obrocie wypaczeniu – które nie może być legitymizowane przez wymiar sprawiedliwości.

Rzeczywiste obowiązywanie konstytucyjnych zasad wymaga ich roztrzonego stosowania w orzecznictwie sądów. Trudno ocenić jako sprawiedliwą sytuację, gdy osoby zdesperowane, znajdujące się w trudnej sytuacji życiowej są zmuszone dochodzić sprawiedliwości i ochrony przed lichwą przez prawie 16 lat, jak w przedstawionym wyroku Sądu Najwyższego z 25 lutego 2022 r.

Zastosowanie instytucji wyzysku (art. 388 k.c.) w podobnych sprawach nie było jednak w orzecznictwie sądów zbyt popularne. Ze względu na to interwencja ustawodawcy i uchwalenie art. 387(1) k.c., mimo wątpliwości nauki prawa odnośnie do uchwalenia tego przepisu w sposób nagły, w trakcie pandemii, wydaje się surową i daleko idącą koniecznością. Przyzwolenie na długotrwałe funkcjonowanie w obrocie umów o przewłaszczenie opartych na wyzysku i lichwie to abdykacja państwa prawa.

BIBLIOGRAFIA

- Gliniecki B. w: *Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany*, red. M. Balwicka-Szczyrba, A. Sylwestrzak, Warszawa 2023.
- Grebieniow A. w: *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. K. Osajda, W. Borysiak, Warszawa 2024.
- Gniewek E., *Prawo rzeczowe*, Warszawa 2020.
- Ignatowicz J., Stefaniuk K., *Prawo rzeczowe*, Warszawa 2012.
- Jakimowicz W., *O bezpośredniości interesu prawnego w prawie administracyjnym*, „Studia Prawa Publicznego” 2022, nr 3 (39).
- Kiszluk K., *Ocena rozwiązań zaproponowanych w ramach programu „Pierwsze Mieszkanie” w świetle dotychczasowej polityki mieszkaniowej państwa*, „Roczniki Administracji i Prawa” 2023, t. XXIII, z. 3.
- Raczyński A., *Akcesoryjność praw zastawniczych na tle różnych przejawów zasady akcesoryjności w polskim prawie cywilnym w: Współczesne tendencje w dziedzinie zabezpieczenia wiarytelności*, red. T. Sokołowski, Poznań 2013.
- Such P., *Umowa przewłaszczenia nieruchomości na zabezpieczenie – akcesoryjność i sposób zaspokojenia się wierzyciela*, „Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury” 2020, z. 4 (40).

Szelałowska A., *Bezpieczny kredyt 2% oraz konto mieszkaniowe jako nowe instrumenty polityki mieszkaniowej w Polsce*, „Studia BAS” 2023, nr 4 (76).

Zimny A., *Koniunktura w sektorze przedsiębiorstw niefinansowych*, „Finanse i Prawo Finansowe” 2023, t. 4 (40).

ŹRÓDŁA INTERNETOWE

Bezpieczne przywracanie normalnej pracy sądów – Tarcza antykryzysowa 3.0 zaczyna obowiązywać, Ministerstwo Sprawiedliwości, <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/bezpieczne-przywracanie-normalnej-pracy-sadow--tarcza-antykryzysowa-30-zaczyna-obowiazywac>, (dostęp: 3.05.2024).

Bezpieczny Kredyt 2%, Ministerstwo Rozwoju i Technologii, <https://www.gov.pl/web/rozwoj-technologie/bezpieczny-kredyt> (dostęp: 11.05.2024).

„Bezpieczny kredyt 2 proc.”. Co pokazują dane BIK? „Rekordowy styczniowy wynik”, forsal.pl, <https://forsal.pl/biznes/bankowosc/artykuly/9443104,bezpieczny-kredyt-2-proc-co-pokazuja-dane-bik-rekordowy-styczniowy-wynik.html> (dostęp: 11.05.2024).

Cena 1 m2 powierzchni użytkowej budynku mieszkalnego oddanego do użytkowania, Główny Urząd Statystyczny, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/przemysl-budownictwo-srodki-trwale/budownictwo/cena-1-m2-powierzchni-uzytkowej-budynku-mieszkalnego-oddanego-do-uzytkowania,8,1.html> (dostęp: 10.05.2024).

House prices down by 1.1% in the euro area, Eurostat – 4 April 2024, <https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-euro-indicators/w/2-04042024-BP> (dostęp: 10.05.2024).

Komunikat Banku Gospodarstwa Krajowego z 01.01.2024 r. o wstrzymaniu przyjmowania przez banki wniosków z dniem 02.01.2024 r. z prognozą dopłat na rok 2024, <https://www.bgk.pl/bip/komunikat-z-01012024-r-o-wstrzymaniu-przyjmowania-przez-banki-wnioskow-z-dniem-02-01-2024-r-z-prognoza-doplat-na-rok-2025-2032/> (dostęp: 21.07.2024).

Mieszkanie na Start, Ministerstwo Rozwoju i Technologii, <https://www.gov.pl/web/rozwoj-technologie/mieszkanie-na-start> (dostęp: 11.05.2024).

Sadej M., *Przewłaszczenie na zabezpieczenie na gruncie podatku PIT i VAT*, Poradnik Przedsiębiorcy – 2024-01-16, <https://poradnikprzedsiębiorcy.pl/-przewlaszczenie-na-zabezpieczenie-na-gruncie-podatku-pit-i-vat> (dostęp: 13.05.2024).

Szymański K., *Jak Bezpieczny kredyt 2% wpłynął na rynek nieruchomości?*, [direct.money.pl,https://direct.money.pl/artykuly/porady/jak-bezpieczny-kredyt-wplynal-na-rynek-nieruchomosci](https://direct.money.pl/artykuly/porady/jak-bezpieczny-kredyt-wplynal-na-rynek-nieruchomosci) (dostęp: 11.05.2024).

Tak rosły ceny mieszkań. W największych miastach metr kwadratowy podrozał nawet o 20 %, Polski Instytut Ekonomiczny – 24 stycznia 2024, <https://300gospodarka.pl/news/tak-rosly-ceny-mieszkan-w-najwiekszych-miastach-metr-kwadratowy-podrozal-nawet-o-20> (dostęp: 10.05.2024).

PRAWA SŁABSZYCH – CZYLI POZYCJA PRAWNA ŚLĄZAKÓW W POLSCE

NATALIA HAJEWSKA *

Streszczenie

W obowiązującym stanie prawnym mniejszość śląska nie jest ujmowana jako mniejszość etniczna. Według Narodowego Spisu Powszechnego przeprowadzonego w 2021 r. przez Główny Urząd Statystyczny Ślązacy to prawie 600 tys. obywateli. To właśnie tyle osób zadeklarowało swoją przynależność narodową do Śląska. Pomimo tak dużej liczby nie są uznawani za mniejszość etniczną w Polsce. A za tym idzie brak ich przedstawicieli w Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych, brak dofinansowania ze środków krajowych i europejskich na rzecz rozwoju kultury śląskiej czy niemożność uznania gwary śląskiej za język. Pomimo kilku podejść, zarówno polityków, jak i samych obywateli, poselski projekt ustawy o zmianie ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym z 2021 r. (druk nr 1318) nie został pozytywnie zaopiniowany przez Komisję czy rząd. W dniu 25 stycznia 2024 r. do Marszałka Sejmu wpłynął poselski projekt „ustawy o zmianie ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym”, który zawiera regulacje na temat języka śląskiego jako języka regionalnego. Wielu lingwistów i językoznawców jest zawiedzionych niechętną postawą części rządu, gdyż społeczność Ślązaków oraz organizacje aktywistycznych nie zaprzestaje walki o zachowanie kultury oraz historii Śląska.

Słowa kluczowe: Śląsk, Ślązacy, mniejszość, język regionalny

RIGHTS OF THE WEAKER – THE LEGAL POSITION OF SILESIA NS IN POLAND

Abstract

Under the current legal status, the Silesian minority is not recognized as an ethnic minority. According to the National Census conducted in 2021 by the Central Statistical Office, Silesians number almost 600,000 citizens. This is how many people declared their national affiliation to Silesia. Despite such a large number, they are not recognized as an ethnic minority in Poland.

---

* Studentka V roku prawa na Wydziale Prawa i Administracji Uczelni Łazarskiego (Polska), e-mail: hajewskanatalia@wp.pl.

As a result, there are no representatives of them in the Joint Commission of the Government and National and Ethnic Minorities, no funding from national and European funds for the development of Silesian culture and the inability to recognize the Silesian dialect as a language. Despite several approaches, both by politicians and citizens themselves, the parliamentary draft bill amending the Act on national and ethnic minorities and the regional language of 2021 (form no. 1318) has not received a positive opinion from the Commission or the government. On January 25, 2024, the Marshal of the Parliament received a parliamentary draft "Act on amending the Act on national and ethnic minorities and on the regional language", which contains regulations on the Silesian language as a regional language. Many linguists and linguists are disappointed with the reluctant attitude of some of the government, because the Silesian community and activist organizations do not stop fighting to preserve the culture and history of Silesia.

Keywords: Silesia, Silesians, minority, regional language

1. WSTĘP

Według Narodowego Spisu Powszechnego przeprowadzonego w 2021 r. 600 tys. obywateli Polski deklaruje narodowość śląską. Pomimo tak dużej liczby nie są uznawani za mniejszość etniczną w Polsce. Wynika z tego m.in. brak ich przedstawicieli w Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych, brak dofinansowania ze środków krajowych i europejskich na rzecz rozwoju kultury śląskiej czy niemożność uznania gwary śląskiej za język. W językoznawstwie występuje wiele sprzecznych ze sobą opinii na temat gwary śląskiej, tj. czy zasługuje na miano języka? Czy tylko gwary, która jest nieoderwana od języka polskiego? Ale nie tylko lingwistyka jest przedmiotem sporu. Ślązacy walczą o uznanie swojej społeczności za mniejszość etniczną.

2. TRADYCJE I KULTURA ŚLĄSKA

Śląsk to region z własną historią, która niejednokrotnie toczyła się odrębnie od losów ziem z nim sąsiadujących. Od pierwszej połowy XIV w. miasto stanowiło lenno Czech i podzieliło losy polityczne Śląska. Należy zwrócić szczególną uwagę na trzy powstania śląskie, które miały na celu przyłączenie Górnego Śląska do Polski, czy masakrę w Mysłowicach (15 sierpnia 1919 r.) – niemiecka dykcja odraczała termin wypłaty pracownikom kopalni w Mysłowicach. Zdenerwowany długim oczekiwaniem tłum wtargnął na teren kopalni, w związku z czym otworzono ogień i zabito siedmiu górników, dwie kobiety i 13-letniego chłopca. Było to jedno ze zdarzeń wiodących do pierwszego powstania śląskiego¹.

---

¹ R. Kaczmarek, *Śląsk był polski – będzie polski! Katalog wystawy*, Katowice 2019.

Trudności w wyzwoleniu ojczystej ziemi przyczyniły się do podziału Górnego Śląska oraz budowania narracji o charakterze antypolskim². Natomiast w późniejszych czasach przemiany ustrojowo-społeczne, odbudowa kraju i uprzemysłowienie zapoczątkowały migracje społeczeństwa wiejskiego do miast. Zmiany otoczenia kulturowego łączyły się z wyzbywaniem gwary bądź jej zmianą³.

Pomimo tego Ślązacy nie tylko zachowali swoją kulturę, ale w ostatnich dekadach aktywnie działają na rzecz jej zachowania i popularyzowania.

Tradycja i język Ślązaków w istotny sposób odróżniają się od kultury dominującej w kulturze polskiej. Migracje ludności nie tylko wpływały na powyższe aspekty, ale i sposób żywienia. „Samowystarczalność gospodarcza wsi w XIX wieku determinowała poziom i strukturę pożywienia, spożywano żywność wyprodukowaną i przetworzoną w ramach własnych gospodarstw. Wynikiem samowystarczalności gospodarki wiejskiej i minimalizmu konsumpcyjnego była jednorodność ówczesnego pożywienia – jednolity zestaw potraw, uwarunkowany dostępnością produktów żywnościowych i umiejętnością ich przyrządzania, co wiązało się z cyklicznością produkcji rolnej i wpływało na sezonowość spożycia”⁴. Tak też pojawiły się takie potrawy jak wodzionka (suchy, pokrojony chleb zalany osoloną wodą z dodatkiem rozartego czosnku, cebuli i słoniny) czy rolada wołowa (płat mięsa wołowego zwinięty w rulon, na przekroju widać nadzienie, różniące się w zależności od regionu).

W śląskich domach do dziś kultywowane są tradycje i obrzędy charakterystyczne dla społeczności Ślązaków, które są połączone z kulturą czeską oraz niemiecką. Są to przykładowo obrzędy religijne (postać Dzieciątka przynoszącego prezenty w okresie Bożego Narodzenia), Maj (śl. *moj*) – ozdobione wysokie drzewo iglaste⁵.

Na podstawie powyższych można wywnioskować, że społeczność Ślązaków aktywnie dąży do zachowania języka oraz kultury. W 2007 r. powstało stowarzyszenie Pro Loquela Silesiana, które zajmuje się promowaniem śląskiej mowy. Na terenie historycznego Śląska funkcjonuje wiele podmiotów, które zajmują się aktywizacją rdzennej ludności w obszarach związanych z utrzymaniem i rozwojem języka śląskiego, organizacją wydarzeń kulturalnych (przykłady: Ślōnskō Ferajna, Demokratyczna Unia Regionalistów Śląskich), aktywizacją społeczności lokalnej (przykłady: Ruch Autonomii Śląska, Związek Aktywistów Śląskich), wspieraniem twórców tworzących w języku śląskim (Stowarzyszenie SWAT) czy promocją historii Ślązaków (Stowarzyszenie Opowiadamy).

W literaturze zaczęły pojawiać się przekłady dzieł światowych książek (np. *Mały Książę* przetłumaczony przez Grzegorza Kulika) na język śląski. To kolejny dowód na to, że język ten poszerza coraz bardziej swój zasięg oraz pomaga rozprzestrzesać różnorodność gwar i tradycji wśród Polek i Polaków.

---

² G.B. Szewczyk, *Powstania śląskie w literaturze niemieckiej i polskiej. Pamięć – czas – historia*, „Czasopismo Biblioteki Śląskiej” 2021, t. 32.

³ B. Wyderka, *O zmianach w dialektach polskich w ostatnim stuleciu*, Białystok 2015.

⁴ I. Biały, *Tradycje kulinarne, Ludowe tradycje. Dziedzictwo kulturowe ludności rodzimej w granicach województwa śląskiego*, Wrocław–Katowice 2009.

⁵ Wikipedia, wolna encyklopedia [online], Maj (tradycja śląska), [https://pl.wikipedia.org/wiki/Maj_\(tradycja_%C5%9B%C4%85ska\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Maj_(tradycja_%C5%9B%C4%85ska)) (dostęp: 17.01.2024).

Jeden z deputowanych europosłów – Łukasz Kohut, który do europarlamentu został wybrany w 2019 roku, regularnie podejmuje temat uznania dialektu śląskiego za język. Podczas jednego ze swoich przemówień w Parlamencie Europejskim w 2021 r. powiedział: „[...] to żaden wstyd być mniejszością. To nie jest wstyd mówić po śląsku, co mówili nam w szkołach. Powiem przewrotnie – strasznym wstydem jest nie uznawać inności kulturowej i odrębnej historii. Europa jest silna swoją różnorodnością”.

Posłowie (oraz europosłowie) partii politycznych, m.in. Nowej Lewicy, Razem, Platformy Obywatelskiej, postulują uznanie Ślązaków za mniejszość etniczną. W wyborach parlamentarnych w roku 2023 wielu z nich motywowało swoją kampanię polepszeniem sytuacji Ślązaków w Polsce. To właśnie oni sporządzili i wnieśli do Sejmu projekt o zmianie ustawy z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym⁶. Postulat uznania języka śląskiego jako języka regionalnego pojawił się m.in. podczas kampanii parlamentarnej w 2023 r., głoszony przez Platformę Obywatelską oraz Polskę 2050.

Ale nie tylko osoby poselskie wypowiadają się na temat zmiany statusu gwary. Wielu polskich językoznawców sprzecza się w tej kwestii. Warunki oraz korzyści i wola społeczeństwa opowiadają się za przyznaniem językowi śląskiemu statusu języka regionalnego. Zmianę statusu dialektu śląskiego na język aprobeje Jolanta Tambor, wskazując: „[...] w dzisiejszych czasach i w dzisiejszym świecie kodyfikacja etnolektu śląskiego jest niezbędna. Jest niezbędna, gdyż jest w Polsce uznawana za jeden z koniecznych warunków przyznania mu prawnego statusu języka regionalnego. Ów prawny status z kolei jest niezwykle istotny choćby z dwóch powodów: prestiżowego i materialnego. Wyższy prestiż ma w społeczeństwie etnolekt, który można nazwać językiem – potocznie nazwa gwara ma wydźwięk pejoratywny (m.in. ze względu na liczne konotacje socjalne, potwierdzane w słownikach: gwara przestępcza, złodziejska, więzienna). Nie bez znaczenia są również kwestie ekonomiczne – status języka regionalnego ułatwia pozyskiwanie środków (ze źródeł krajowych i choćby unijnych) na ochronę i promocję tegoż języka: inicjatywy edukacyjne, programy medialne, publikacje itp.”⁷.

Istnieją wszelkie przesłanki, by zgodnie z zapisami Europejskiej Karty Języków Mniejszościowych lub Regionalnych za język regionalny uznać również śląszczyznę. Spełnia ona bowiem te same kryteria, co język kaszubski, który został do polskiej ustawy jako język regionalny wpisany – na co wskazuje również Jolanta Tambor w „Forum Lingwistycznym”.

Trudno nie zgodzić się z Jolantą Tambor, że uzyskanie środków pieniężnych ze źródeł krajowych pozytywnie wpłynęłoby na rozwój organizacji edukacyjnych czy aktywistycznych. Wymazywanie historii Śląska nie dojdzie do skutku, póki kilkaset tysięcy obywateli uważa się za Ślązaków⁸.

---

⁶ Projekt dostępny w: [https://orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.nsf/Projekty/9-020-1330-2023/\\$file/9-020-1330-2023.pdf](https://orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.nsf/Projekty/9-020-1330-2023/$file/9-020-1330-2023.pdf) (dostęp: 16.04.2024).

⁷ J. Tambor, *Status języka a wola ludu i kodyfikacja: przypadek śląski*, „Forum Lingwistyczne” 2014, 1, s. 37–49.

⁸ Ibidem.

3. ŚLĄZACY JAKO NAJWIĘKSZA ODREBNA NARODOWO- -ETNICZNA GRUPA LUDNOŚCI W KRAJU

Główny Urząd Statystyczny opublikował w dniu 11 kwietnia 2023 r. wyniki Narodowego Spisu Powszechnego.

W 2021 r. podczas spisu powszechnego nie było opcji wybrania narodowości śląskiej. Pomimo braku wybrania powyższej opcji prawie 600 tys. obywateli Polski na pytanie „Jaka jest Pana(i) narodowość?” dopisało w rubryce „inne” – śląska. Tak wysoka liczba zadeklarowanych Ślązaków wskazuje na potrzebę wprowadzenia do systemu prawnego terminologii „narodowość śląska”.

Najwięcej osób zadeklarowało przynależność śląską w województwie śląskim (ok. 517 tys. osób) i województwie opolskim (ok. 60 tys. osób). Największym procentowo wynikiem Ślązaków szczyli się miejscowość Gaszowice, położona w powiecie rybnickim. Śląską przynależność zadeklarowało tam 4595 osób, czyli 46,27 proc. lokalnej społeczności. Natomiast Katowice, miasto wojewódzkie, uzyskało wynik 17,80%. Daje to ok. 50 tys. mieszkańców.

Narodowość śląska spełnia wszystkie wymienione powyżej warunki. Stowarzyszenia, organizacje oraz osoby utożsamiające się z narodowością śląską sprzeciwiają się głosom, które chcą sprowadzić śląski regionalizm wyłącznie do folkloru bądź komercyjnej mody.

Najnowszy projekt ustawy zmieniającej ustawę został złożony 25 stycznia 2024 r. 20 marca odbyło się pierwsze czytanie. Pierwszy raz od rozpoczęcia prób uznania Ślązaków za mniejszość etniczną ustawa przeszła dalej. Podczas głosowania nad wnioskiem o odrzucenie projektu 252 posłów zagłosowało przeciwko. Druk nr 233 został skierowany do Komisji Mniejszości Narodowych i Etnicznych.

W uzasadnieniu powyższego projektu ustawy możemy przeczytać historię uznania dialektu kaszubskiego. Projektodawcy porównują kaszubski do dialektu śląskiego, pisząc: „Czas zabiegów o nadanie statusu języka lektowi kaszubskiemu, który w wersji literackiej musiał być – jak w zasadzie każdy język w którymś momencie swych dziejów stworzony – to jedyna wyraźna różnica między sytuacją śląszczyzny i kaszubszczyzny: zabiegi o ujęzykowanie kaszubszczyzny i spory wokół jej statusu trwają półtora wieku, polemiki wokół śląszczyzny to nieco więcej niż ćwierćwiecze” oraz „pomimo takich opinii niektórych językoznawców polski Parlament uznał język kaszubski za język regionalny”⁹.

Projektodawcy twierdzą, że Europejska Karta spowodowała upolitycznienie statusu języka regionalnego. To zjawisko wynikało z wprowadzenia Europejskiej Karty. Obecnie obserwujemy nakładanie się dwóch dyskusji: historycznej dotyczącej różnicy między językiem a dialektem oraz współczesnej, która dotyczy prawnego uznania języka regionalnego jako kategorii nadającej pewne społeczno-ekonomiczne przywileje, w przeciwieństwie do dialektu, który ich nie przynosi¹⁰.

⁹ Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym oraz niektórych innych ustaw, Druk nr 233.

¹⁰ Ibidem.

Uzasadnienie w najnowszym druku potwierdza stanowisko o odrębności lingwistycznej języka śląskiego od języka polskiego. Przytaczane są wypowiedzi lingwistów i dialektologów, m.in.: „Odrębność etniczno-językowej krainy, która stała się kolebką śląskich innowacji językowych, sięga czasów przedpiastowskich, kiedy to poszczególne ugrupowania plemion śląskich względnie ich zespoły zajmowały dolinę górnej połowy Odry po ujście Bobru”¹¹.

Natomiast dialektolog prof. A. Zareba przedstawia dialekt śląski w następujący sposób: „...większość cech wymawianiowych spotyka się w różnych innych dialektach polskich. Co stanowi więc o tym, że dialekty śląskie traktuje się jako osobną grupę gwarową, odrębny region? Odpowiedź na to pytanie brzmi: istotą odrębności dialektów śląskich jest określony zespół cech wymawianiowych, w takim układzie typowy dla Śląska i poza nim niespotykany”¹².

W uzasadnieniu poselskiego projektu (druk nr 233) wymienione zostały również konkretne cechy, które wyróżniają język śląski od innych otaczających lektów, np.: „silna pozycja a pochyłonego (wymawianego jako [o] na Śląsku centralnym i południowym, a jako dyftong [ou] na Śląsku północnym)”¹³.

Wiele punktów przedstawionych w najnowszym uzasadnieniu projektu ustawy modyfikującej istniejącą ustawę pokrywa się z treściami poprzednich projektów, zarówno tych zgłoszonych przez kluby poselskie, jak i przez obywateli.

Stanowisko rządu wobec obywatelskiego projektu ustawy (druk nr 27 z 2014 roku) negatywnie odnosi się do zmiany ustawy. W uzasadnieniu czytamy, że kultura Ślązaków nie odróżnia się w znaczący sposób od pozostałych obywateli Polski: „Autorzy zdają się nie zauważać, iż pomimo opisywanych przez nich działań zdecydowana większość ludności Górnego Śląska historycznie utożsamiała się i utożsamia nadal z narodem polskim płacąc za ten wybór nierzadko wysoką daniną krwi”¹⁴.

Dodatkowo rząd obawia się kolejnych wniosków o uznanie istnienia innych mniejszości: „[...] mogłoby doprowadzić do paradoksalnej sytuacji, w której społeczeństwo Rzeczypospolitej Polskiej składałoby się wyłącznie z mniejszości etnicznych”¹⁵.

Warto dodać, że do wniesionego projektu ustawy z 2014 r. pełnomocnik Jacek Tomaszewski przesłał do ówczesnej marszałek Sejmu – Ewy Kopacz – uzasadnienie wraz z upoważnieniem do reprezentowania obywateli w pracach nad projektem ustawy w języku śląskim wraz z tłumaczeniem na język polski.

Zmiany zaproponowane w ww. projekcie pozwoliłyby na regulację spraw związanych z zachowaniem i rozwojem tożsamości kulturowej społeczności Ślązaków, a także jej bardziej efektywną integrację z resztą społeczeństwa polskiego.

---

¹¹ K. Dejna, *Dialekty polskie*, Warszawa 1973.

¹² A. Zareba w: *Śląskie teksty gwarowe (z mapką)*, red. A. Zareba, Kraków 1961.

¹³ Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym oraz niektórych innych ustaw, Druk nr 233.

¹⁴ Obywatelski projekt ustawy o zmianie ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym, a także niektórych innych ustaw, Druk nr 27.

¹⁵ *Ibidem*.

W Konstytucji RP uwzględniono postanowienie dotyczące sytuacji mniejszości narodowych. Artykuł 32 gwarantuje ochronę równości wobec prawa i równego traktowania przez władze publiczne, a ust. 2 zakazuje dyskryminacji z jakiegokolwiek przyczyny w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym.

W art. 35 Konstytucji RP znajdujemy zapis stanowiący, że Rzeczpospolita Polska zapewnia obywatelom polskim z mniejszości narodowych i etnicznych swobodę zachowania i rozwijania własnego języka, tradycji oraz kultury. Mniejszości narodowe i etniczne mają również prawo do tworzenia swoich instytucji edukacyjnych, kulturalnych oraz instytucji służących zachowaniu tożsamości religijnej, jak również uczestnictwa w sprawach dotyczących ich kulturowej tożsamości.

Ochrona praw mniejszości narodowych, zawarta w Konstytucji, dotyczy wyłącznie obywateli polskich, co podkreśla również preambuła Konstytucji. Ta klauzula obywatelska jest zgodna z europejskimi standardami ochrony praw mniejszości, takimi jak te ustanowione przez OBWE i Radę Europy. Jednakże zgodnie ze standardami ONZ prawa ochrony mniejszości powinny obejmować nie tylko obywateli danego państwa, lecz wszystkie osoby przebywające na jego terytorium i podlegające jego jurysdykcji¹⁶.

Warto także zauważyć, że ustawa dotycząca mniejszości narodowych, etnicznych i języka regionalnego służy realizacji zobowiązań Polski wynikających z umów międzynarodowych, obejmując również bilateralne umowy dotyczące dobrego sąsiedztwa. Umowy te precyzują oraz rozwijają przepisy gwarantujące prawa mniejszości narodowych i etnicznych, które zostały zawarte w Konstytucji oraz innych istniejących aktach prawnych przed wejściem w życie samej ustawy dotyczącej mniejszości narodowych i etnicznych. Ponadto Rzeczpospolita Polska zawarła traktaty dotyczące dobrego sąsiedztwa i przyjaznej współpracy z wszystkimi sąsiednimi państwami. W latach 1991–1994 takie traktaty zostały podpisane z Republiką Federalną Niemiec, Czechami, Słowacją, Ukrainą, Rosją, Białorusią oraz Litwą. Te umowy dotyczyły różnych kwestii, w tym regulacji odnoszących się do praw mniejszości narodowych. Ta inicjatywa legislacyjna pozwala na sprecyzowanie oraz uzupełnienie praw mniejszości, co stanowi naturalny krok w kontekście międzynarodowych zobowiązań Polski oraz wspierania dobrosąsiedzkich relacji z sąsiednimi państwami¹⁷.

Możliwość swobodnego posługiwania się własnym językiem jest kluczowym elementem wolności, szczególnie istotnym dla mniejszości. Jednakże czasami ta wolność może być wręcz sprzeczna z obowiązkiem korzystania z języka urzędowego państwa.

W kontekście międzynarodowych zobowiązań, których Polska jest stroną, można zwrócić uwagę na ogólne zapisy dotyczące równości zawarte w Karcie Narodów Zjednoczonych. Zapisy tam zawarte przewidują promowanie i zachęcanie do powszechnego szacunku i ochrony praw człowieka oraz podstawowych

---

¹⁶ H. Zięba-Załucka, *Konstytucja RP wobec problemu mniejszości narodowych i etnicznych*, Lublin 2000.

¹⁷ D. Kuźnicka, *Mniejszość etniczna a mniejszość narodowa w Polsce – analiza porównawcza na przykładzie Łemków i Żydów*, Wrocław 2017.

wolności dla wszystkich, bez żadnych różnic ze względu na rasę, płeć, język lub religię. Ponadto art. 14 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka ustanawia zakaz dyskryminacji, który gwarantuje, że korzystanie z praw i wolności wymienionych w Konwencji będzie zapewnione bez jakiegokolwiek dyskryminacji z powodu takich czynników jak płeć, rasa, kolor skóry, język, religia, przekonania polityczne, pochodzenie narodowe lub społeczne, przynależność do mniejszości narodowej, majątek, urodzenie lub z jakichkolwiek innych przyczyn.

Warto również zauważyć, że chociaż Konwencja obejmuje szeroki zakres praw człowieka, nie zawiera ona szczególnych postanowień dotyczących ochrony osób należących do mniejszości narodowych. Istotnym elementem w zakresie prawa antydyskryminacyjnego jest również Międzynarodowa Konwencja w Sprawie Likwidacji Wszelkich Form Dyskryminacji Rasowej, otwarta do podpisu w Nowym Jorku dnia 7 marca 1966 r. Konwencja definiuje dyskryminację rasową jako „wszelkie różnice traktowania, wykluczenie, ograniczenie lub faworyzowanie ze względu na rasę, kolor skóry, pochodzenie, narodowość lub etniczność, które mają na celu lub powodują naruszenie równości w dostępie do praw człowieka i podstawowych wolności w dziedzinie politycznej, gospodarczej, społecznej, kulturalnej lub w innych obszarach życia publicznego”¹⁸.

Pierwszą wiążącą wielostronną umową międzynarodową, która w całości poświęcona jest ochronie osób należących do mniejszości narodowych, jest Konwencja ramowa o ochronie mniejszości narodowych, przyjęta w Strasburgu dnia 1 lutego 1995 r. (Dz.U. z 2002 r. Nr 22, poz. 209). Konwencja ta określa cele, do których strony zobowiązują się dążyć, nie zawierając jednocześnie regulacji dotyczących praw indywidualnych jednostki. Postanowienia nie mają bezpośredniego zastosowania, lecz pozostawiają państwom swobodę w podejmowaniu działań w celu realizacji tych celów, biorąc pod uwagę ich indywidualne warunki. Realizacja zasad zawartych w konwencji ramowej ma być osiągana poprzez krajowe ustawodawstwo oraz odpowiednią politykę rządową. W związku z ratyfikacją tej konwencji Polska złożyła interpretacyjną deklarację, zgodnie z którą brak definicji mniejszości narodowej w konwencji ramowej oznacza, że RP rozumie to pojęcie jako „odnoszące się do mniejszości narodowych zamieszkujących na terytorium Polski, których członkowie są obywatelami tego kraju”¹⁹.

PODSUMOWANIE

Projekt ustaw dotyczących uznania Ślązaków za mniejszość etniczną to odpowiedź na rosnące zainteresowanie społeczne i konieczność zapewnienia równości i różnorodności kulturowej. W kontekście międzynarodowych standardów dotyczących ochrony praw mniejszości narodowych taka decyzja może wpłynąć na status społeczności Ślązaków oraz ich możliwości rozwoju kulturowego i językowego. Pomimo obecnych trudności walka społeczności Ślązaków o uznanie

---

¹⁸ B. Majchrzak, *Status prawny mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce*, Warszawa 2022.

¹⁹ *Ibidem*.

ich tożsamości kulturowej i językowej jest istotnym elementem ich historii i dziedzictwa. Decyzja w tej sprawie może mieć dalekosiężne konsekwencje dla integracji społecznej oraz ochrony praw tej grupy w Polsce.

BIBLIOGRAFIA

- Białas I., *Tradycje kulinarne, Ludowe tradycje. Dziedzictwo kulturowe ludności rodzimej w granicach województwa śląskiego*, Wrocław–Katowice 2009.
- Dejna K., *Dialekty polskie*, Warszawa 1973.
- Kaczmarek R., *Śląsk był polski – będzie polski!*, Katalog wystawy, Katowice, 2019.
- Kuźnicka D., *Mniejszość etniczna a mniejszość narodowa w Polsce – analiza porównawcza na przykładzie Lemków i Żydów*, Wrocław 2017.
- Majchrzak B., *Status prawny mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce*, Warszawa 2022.
- Szewczyk G.B., *Powstania śląskie w literaturze niemieckiej i polskiej. Pamięć – czas – historia*, „Czasopismo Biblioteki Śląskiej”, t. 32.
- Tambor J., *Status języka a wola ludu i kodyfikacja: przypadek śląski*, „Forum Lingwistyczne” 2014, nr 1, s. 37–49.
- Wyderka B., *O zmianach w dialektach polskich w ostatnim stuleciu*, Białystok 2015.
- Zaręba A. w: *Śląskie teksty gwarowe (z mapką)*, red. A. Zaręba, Kraków 1961.
- Zięba-Załużka H., *Konstytucja RP wobec problemu mniejszości narodowych i etnicznych*, Lublin 2000.

NOTY O AUTORACH

Ryszard A. Stefański	prof. dr hab., Kierownik Katedry Prawa Karnego Wydziału Prawa i Administracji Uczelni Łazarskiego w Warszawie (Polska)
Blanka J. Stefańska	dr hab., prof. UŁa, Uczelnia Łazarskiego w Warszawie (Polska)
Kamila Kurpiewska	mgr, absolwentka Wydziału Prawa i Administracji KUL (Polska)
Jakub Dowgiałło	student IV roku prawa, Wydział Prawa i Administracji Uczelni Łazarskiego (Polska)
Michał Walczewski	mgr prawa, doktorant Uczelni Łazarskiego (Polska), absolwent administracji na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu (Polska), broker ubezpieczeniowy
Michał Zbroja	magister nauk prawnych, absolwent Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie (Polska)
Mateusz Znojek	magister nauk prawnych, absolwent Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie (Polska)
Natalia Hajewska	studentka V roku prawa na Wydziale Prawa i Administracji Uczelni Łazarskiego (Polska)

ARTYKUŁY OPUBLIKOWANE W 2023 ROKU BYŁY RECENZOWANE PRZEZ/
ARTICLES PUBLISHED IN 2023 WERE REVIEWED BY:

Przemysław Buczkowski
Oktawia Jurgilewicz
Anna Osmańska
Małgorzata Sekuła-Lelono
Marta Tużnik
Małgorzata Zimna

INFORMACJA DLA AUTORÓW

1. W czasopiśmie mogą być publikowane prace dotyczące szeroko rozumianej problematyki prawnej, a także recenzje oraz sprawozdania z życia naukowego szkół wyższych. Warunkiem opublikowania jest pozytywna opinia recenzentów.
2. Materiał do Redakcji należy przekazać w jednym egzemplarzu znormalizowanego maszynopisu (30 wierszy na stronie, po 60 znaków w wierszu, ok. 1800 znaków na stronie) wraz z tekstem zapisanym na nośniku elektronicznym lub przesłanym na adres: veritas.iuris@lazarski.pl
3. Przypisy należy umieszczać na dole strony, podając najpierw inicjały imienia, nazwisko autora, tytuł pracy (kursywą), miejsce i rok wydania, numer strony. W przypadku prac zbiorowych należy podać inicjał imienia i nazwisko redaktora naukowego z dopiskiem (red.).
4. Do artykułu należy dołączyć streszczenie, podając cel artykułu, zastosowaną metodykę, wyniki pracy oraz wnioski. Streszczenie nie powinno przekraczać 20 wierszy maszynopisu. Jeżeli w streszczeniu występują specjalistyczne terminy albo zwroty naukowe lub techniczne, należy podać ich odpowiedniki w języku angielskim.
5. Artykuł nie powinien przekraczać 22 stron znormalizowanego maszynopisu, natomiast recenzja, komunikat naukowy i informacja – 12 stron.
6. Redakcja zastrzega sobie prawo dokonywania w nadesłanej pracy skrótów, zmiany tytułów, podtytułów oraz poprawek stylistycznych.
7. Szczegółowe wskazówki dla autorów opublikowane są na stronie internetowej Oficyny Wydawniczej Uczelni Łazarskiego, pod adresem <http://www.lazarski.pl/pl/badania-i-rozwoj/oficina-wydawnicza/dla-autorow/>. Autorów artykułów obowiązuje składanie bibliografii.
8. Opracowanie należy podpisać pełnym imieniem i nazwiskiem, podać swój adres z numerem telefonu, faksu, e-mail, stopień lub tytuł naukowy, nazwę instytucji naukowej, w której autor jest zatrudniony.

INFORMATION FOR AUTHORS

1. The journal publishes scientific articles devoted to issues within a broad field of law as well as reviews and reports on scholarly life in higher education institutions. Articles are subject to evaluation by two reviewers and their positive opinion is a condition for their publication.
2. Manuscripts should be submitted in one copy of a standard typescript (30 lines of 60 characters each, i.e. ca. 1,800 characters per page) together with a digital version saved on a data storage device and emailed to: veritas.iuris@lazarski.pl.
3. Footnotes should be placed at the bottom of a page providing the initials of the author's given name(s), surname, the title (printed in italics), the name of a journal or a publisher, the place of publication (in case of books), the year of publication, and a page number. In case of books with multiple authors, the first name and surname of their editor with additional information: (ed.) shall be provided.
4. An article should be accompanied by its abstract informing about its aim, methodology, work findings and conclusions. The abstract should not exceed 20 lines of standard typescript. If the abstract contains specialist, scientific or technical terms, their English equivalents should be provided.
5. An article should not exceed 22 pages of a standard typescript and a review, scientific news or information: 12 pages.
6. The editor reserves the right to introduce changes in the manuscript submitted for publication, e.g. to shorten it, change the title and subheadings as well as correct the style.
7. Detailed guidelines for authors are available on Lazarski University Press website: <http://www.lazarski.pl/pl/badania-i-rozwoj/oficyna-wydawnicza/dla-autorow/>. Authors are obliged to provide bibliography.
8. A manuscript shall contain the author's full given name and surname, their residence address with the telephone/fax number, their email address, scientific degree or title and the name of the scientific institution the author works for.

ZASADY RECENZOWANIA OPRACOWAŃ
PRZEZNACZONYCH DO PUBLIKACJI W *VERITAS IURIS*

1. Wstępnej kwalifikacji artykułów do recenzji dokonują redaktorzy tematyczni.
2. Decyzję o skierowaniu opracowania do recenzji podejmuje redaktor naczelny, sprawdzaniu warunków formalnych opracowania, tj. wskazania przez autora jednostki reprezentowanej (afiliacji) i danych koniecznych do korespondencji (adres do doręczeń, adres e-mailowy oraz numer telefonu), załączenia oświadczeń wszystkich współautorów o ich wkładzie do opracowania, załączenia streszczenia w języku polskim oraz słów kluczowych.
3. W recenzji uwzględnia się rodzaj opracowania (oryginalne, doświadczalne, przeglądowe, kazuistyczne, metodyczne), poziom naukowy, czy praca odpowiada tematowi określönemu w tytule, czy spełnia wymogi pracy naukowej, czy zawiera istotne elementy nowości, prawidłowość terminologiczną, rzetelność wyników i wniosków, układ pracy, objętość, przydatność poznawczą, język oraz wnioski co do przyjęcia bez zmian lub po poprawach albo odrzucenia. Recenzja sporządzana jest w formie karty recenzenta.
4. Recenzje opracowują recenzenci stali oraz powoływani ad hoc. Są to osoby mające znaczny dorobek naukowy w danej dyscyplinie naukowej. Lista recenzentów stałych jest publikowana na stronie internetowej, a w każdym numerze publikowany jest wykaz recenzentów, którzy recenzowali zamieszczone w nim artykuły i glosy.
5. Recenzje opracowuje dwóch niezależnych recenzentów.
6. Recenzenci nie są afiliowani przy tej samej placówce, z której pochodzą autorzy.
7. Recenzenci i autorzy nie znają swoich tożsamości.
8. Recenzenci do publikacji recenzowanego tekstu nie ujawniają informacji o jego recenzowaniu.
9. Recenzja jest sporządzana na piśmie według wzoru (karta recenzenta) i zawiera stwierdzenie o dopuszczeniu lub niedopuszczeniu artykułu do publikacji.
10. Recenzent przekazuje redakcji recenzję w postaci elektronicznej oraz w formie papierowej z odręcznym podpisem. Jest ona przechowywana w redakcji przez 2 lata.
11. Uwagi recenzenta są przekazywane autorowi recenzowanego tekstu, który ma obowiązek ustosunkować się do nich. Recenzent dokonuje powtórnej weryfikacji poprawionego tekstu.
12. W razie negatywnej oceny przez recenzenta poprawionego tekstu, decyzję publikacji tekstu podejmuje redaktor naczelny po konsultacji z redaktorem

VERITAS IURIS PUBLICATIONS REVIEW PROCEDURE

1. The thematic editors shall take preliminary decisions on accepting articles for review.
2. The Editor-in-Chief shall take the final decision to refer an article to a reviewer, having checked that an article meets all formal requirements, i.e. the author has provided all necessary information: affiliation, correspondence address, email address, telephone number, co-authors' confirmation of cooperation and their input to the article, an abstract in the Polish language and key words.
3. A review should take into consideration the type of work (original, experimental, reviewing, casuistic, methodological), its scientific level, whether the work matches the subject matter suggested in its title, whether it meets the requirements of a scientific publication, whether it contains essential elements of novelty, the appropriate terminology use, reliability of findings and conclusions, layout, size, cognitive value and language, and provide recommendation to accept the article after necessary changes or decline it. The review shall be developed on a special review form.
4. Reviews shall be provided by standing reviewers and reviewers selected at random. Those shall be scientists with considerable scientific achievements in the given discipline. The list of standing reviewers is published on the journal website. Each issue of the journal publishes a list of reviewers of articles and glosses published in the issue.
5. Two independent reviewers shall review each publication.
6. Reviewers shall not be affiliated to the same scientific institution as authors.
7. Reviewers and authors shall not know their identity.
8. Reviewers appointed to review an article must not reveal the fact.
9. A review shall be developed in writing, following a special template (the review form) and provide recommendation to accept a manuscript for publication or decline it.
10. Reviewers shall submit their reviews in two formats: electronic and a hard copy with a handwritten signature. Such review is archived for two years.
11. An author is provided with a reviewer's comments and he/she is obliged to respond to them. The reviewer shall verify the text after changes introduced to it.
12. In the event of a negative assessment of an article by a reviewer, the Editor-in-Chief, after consulting a thematic editor, shall take a final decision whether to accept the article for publication or decline it.

